

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ANA BİLİM DALI
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

12 MART 1971 ÖNCESİNDE ANT DERGİSİ

SONGÜL AYDIN
04701013

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih:

Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan ad Soyadı
Tez danışmanı:
Jüri üyeleri:

İmza

İSTANBULOCAK 2008

ÖZ

12 MART 1971 ÖNCESİNDE ANT DERGİSİ

Songül AYDIN

Ocak, 2008

1960 darbesi demokratik olmayan bir girişim olmasına rağmen Türk siyasi hayatının liberalleşmesini sağlamış paradoksal bir harekettir. 27 Mayıs 1960 sonrasında adeta yeniden doğuş dönemi yaşayan Türk soluna paralel olarak gelişen Türkiye İşçi Partisi (TİP), 1968'e kadar büyük bir ivmeyle devam etmiştir. Kitleleşen Sol hareket, 1968 yılında öğrenci hareketleri ve Çekoslovakya olayı ile bölünmüş olmakla beraber, TİP'nin bu olaylarda ki parlamentarist tavrı nedeniyle de bir kırılma yaşamıştır. Bu süreçte başlayan soldaki bölünmeler dünyadaki Marksist gelişimle paralel olmadığı gibi Marks'ın yorumlarının da ülke içerisinde daha farklı algılanması, TİP'in pasifsizimi ve gençliğin bir örgüt disiplini içerisinde yönlendirilememesi solun bir daha toparlanamamasına neden olmuştur. Söz konusu dönemde, 1967–1971 yılları arasında yayınlanan *Ant* dergisi o dönemin sol basını içerisinde önemli bir rol üstlenmiş bağımsızlıkçı, özgürlükçü ve bilimsel sosyalizmi savunmuş ve Türkiye'de sosyalizm bilincinin gelişiminde azımsanmayacak bir rol üstlenmiştir. Aynı zamanda ülke gündemini etkileme ve son dönemlerde sol kadroların siyasal eğitimini gerçekleştirmede önemli katkılarda bulunmuştur.

1960'lı yılların ikinci yarısında Soğuk Savaşın yumuşamasının etkilerinin hızla hissedildiği, öğrenci hareketlerinin ivme kazandığı, solun Batı dünyasında yeniden irdelendiği ve klasik soldan farklı kavramların yer aldığı bu süreçte *Ant* yine yerli solun pratiklerini fazlasıyla hissettiren ve devam ettiren bir anlayış benimsemiştir. Söz konusu dönemin problematiklerinden yola çıkarak yapılan bu çalışmada *Ant* dergisinin Türkiye Solunun tartıştığı dönemin sorunsallarından, Adalet Partisine Bakışı, CHP ve Ortanın Solu, Türkiye İşçi Partisi, Üniversite Gençliğinin Siyasallaşması, İşçi Hareketleri ve Doğu Sorunu ile ilgili makaleler tematik olarak incelenmiştir. *Ant* Ve Dış Politika bölümünde ise yine tematik bir yaklaşımla Kıbrıs Sorunu, Ortadoğu, ABD Ve NATO, SSCB, Çekoslovakya ve Çin konuları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyalizm, Marksizm, *ANT*, Kapitalizm, Faşizm,

ABSTRACT

ANT JOURNAL BEFORE 12 MARCH 1971

Songül AYDIN

January, 2008

The military coup in 1960 was an anti-democratic attempt, yet it is at the same time an action that ensured the liberation of Turkish political life. The development of Turkish left which almost underwent a period of revival after May 27, 1960 continued its mission with a great acceleration and along with student activism that took place in 1968 and Czechoslovakia event, owing to parliamentary approaches of Turkish Labor Party (TLP) to such incidents, the party experienced a breaking period. The divisions in the left were not parallel to the Marxist developments in the world and misperceptions of Marx's interpretations in the country, pacifism of TLP and the inability to channel the youth in a disciplined organization caused the left not to recover again. The process interrupted by the coup in March 12, 1971 continued its way in the drunkenness of 1974 amnesty. Unable to solve the problems it had, the left could not gain its strength again and led to the continuation of this situation until today.

During the period in question, the journal ANT was published between 1967 and 1971 and it took an important role in the left press by advocating independent, liberal and scientific socialism and thus contributed to the development of consciousness of socialism in Turkey. At the same time it affected the agenda of the country and realized the political education of the left in the later periods. In the second half of the 1960s, when the tensions of the Cold War were eased and student activism accelerated, left was examined again and when concepts different from classical left took place, Ant adopted an understanding which made people feel national practices of the left.

Considering the problems of the period when Turkish Left was under discussion, this study aimed at analyzing the journal *Ant* by examining the published articles thematically. Basically Ant's view of the Justice Party, the Republican Public Party and the discourse of left of the middle, the Turkish Labor Party, politicization of university youth, laborer movements and problem of the East were among the topics investigated. In the section titled as *Ant* and Foreign Policy, again with a thematic approach Cyprus problem, the Middle East, the United States of America and NATO, Union of Soviet Socialist Republics, Czechoslovakia and China.

Keywords: Socialism, Marxism, *ANT*, Fascism, Capitalism.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	1
1.2 Çalışmanın Planı	3
2. TÜRKİYE’DE 1960’LARA KADAR SOL’UN TARİHSEL GELİŞİMİ	5
2.1 İmparatorluk Döneminde Sol ve Siyasi Örgütlenmeler	5
2.2. İmparatorluk Döneminin Sol Yayınları.....	7
2.3. Cumhuriyet Döneminde Sol ve Siyasi Örgütlenmeler (1920-1960).....	9
2.4. Cumhuriyet Döneminde Sol Yayınlar	12
3. ALTMİŞLİ YILLARDA TÜRKİYE’DE SOL	15
3.1. Altmışlı Yıllarda Türkiye Siyaseti.....	15
3.2. Türkiye İşçi Partisi	16
3.3. Yön Dergisi	19
3.4. Milli Demokratik Devrim Hareketi	21
3.5. Altmışlı Yıllarda Sol Yayınlar	23
4. ANT DERGİSİ	25
4.1. Derginin Kuruluş Koşulları.....	25
4.2. Yayın Politikası ve İlkeleri.....	27
4.3. Derginin Kadrosu ve Yazarları	28
4.4. Derginin Özellikleri	29
4.5. Yayın Süreci	33
4.6. Siyasi Etkisi	36
5. ANT’IN TÜRKİYE SİYASETİNE BAKIŞI	37
5.1. Ant Dergisinin Adalet Partisi’ne Bakışı	37
5.2. CHP ve “Ortanın Solu”	45
5.3. Türkiye İşçi Partisi	53
5.4. İşçi Hareketleri	61
5.5. Öğrenci Hareketleri	66
5.6. Doğu Sorunu	77
6. ANT’IN TÜRK DIŞ POLİTİKASINA BAKIŞI	89
6.1. Kıbrıs Sorunu	89
6.2. Ortadoğu	98
6.3. ABD ve NATO	105
6.4. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği	113
6.5. SSCB’nin Çekoslovakya’ya Müdahalesi	116

6.6. Çin	120
7. SONUÇ	124
KAYNAKÇA	131
EKLER	135
Ek 1. Doğan Özgüden'in "Niçin Ant" Başlıklı Makalesi	135
Ek 2. Doğan Özgüden'le 19 Aralık 2007 Tarihinde İnternet Ortamında Yapılan Görüşme	137
Ek 3. Ant Yayınlarının Kitap Listesi	145
Ek 4. Ant'ın İçeriğinden Seçmeler	149
Ek 5. Ant Dergisine Ait Kapak Resimlerinden Seçmeler.....	156
ÖZGEÇMİŞ.....	157

KISALTMALAR

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AKEL	:Anorthotikon Komma tu Ergazomenu Lau (Çalışan Halkın İlerici Partisi)
AP	:Adalet Partisi
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
DDKO	:Devrimci Doğu Kültür Ocakları
DP	:Demokrat Parti
FKF	:Fikir Klüpleri Federasyonu
MDD	:Milli Demokratik Devrim
NATO	:North Atlantic Treaty Organization
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEKSP	:Türkiye Emekçi ve Köylü Sosyalist Partisi
TİP	:Türkiye İşçi Partisi
TKP	:Türkiye Komünist Partisi
TSP	:Türkiye Sosyalist Partisi

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı

Türkiye’de 1960 yılından itibaren gelişen siyasi ve kültürel çeşitlilik dönemi ile birlikte sosyalizm kavramı ilk kez açıkça telâffuz edilmeye başlanmıştır. Gerek Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), gerekse Demokrat Parti (DP) döneminde yoğun biçimde baskı altında tutulan, nefes aldırılmayan sol düşünce, bu görece özgürlük döneminde Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve Yön dergisi etrafında toplanan aydınlar arasında yüksek sesle ifade edilmiş ve gelişmeye başlamıştır. 1961’de işçi sendikalarının liderleri tarafından kurulan Türkiye İşçi Partisi, Mehmet Ali Aybar’ın başkan olması ile birlikte işçi sınıfının örgütlenilerek politik aktörlerden biri olmasını hedeflemiştir. Yön ise, Doğan Avcıoğlu’nun yönettiği, Türkiye’nin kalkınma ve ilerleme sorunlarına cevap arayan, hemen hemen dönemin tüm entelektüellerinin yazdığı etkili bir siyasi dergidir.

Bu dönemde Türkiye’de sol ve sosyalist düşüncenin yaşadığı sorunların başında Marksist literatüre egemen olunamaması ve demokrasi kültürünün içselleştirilmemiş olması gelmiştir. Dolayısıyla kavram karmaşasıyla da bulanıklaşan oldukça yoğun teorik tartışmalar yapılmıştır. Daha çok dergiler üzerinden yürütülen temel tartışma konuları sol, sosyalizm, Türkiye’deki düzenin tahlili, solun örgütlenme biçimi, devrim yöntemi gibi konulardır. Bunların yanı sıra Sovyetler Birliği ve Ortadoğu’daki Arap-İsrail çatışması başta olmak üzere dünyadaki gelişmeler ilgiyle izlenmiştir. Sol, sosyalizm, Marksizm gibi düşüncelerin özellikle üniversite gençliği arasında benimsenip yaygınlaşmasıyla birlikte gelişen, devrimde izlenecek yola ilişkin tartışmalar, 60’lı yılların sonunda radikal anlayışı da beraberinde getirecektir.

Türkiye İşçi Partisi ise 1965’te yapılan seçimlerde meclise girme şansını kazanmış, ancak izlediği politika neticesinde solun gelişiminde öncü olma fırsatını iyi değerlendirememiştir. Sol çevrelerde hâkim olan anti-amerikancı yaklaşım ile Sovyetler Birliği’ne duyulan fikrîsel yakınlık, 1968’de başlayan gençlik hareketinin de dinamiğini oluşturmuştur. Dönemin iktidar partisi Adalet Partisi’nin izlediği

Amerika Birleşik Devletleri yanlısı politika, sol çevreler tarafından şiddetle eleştirilmiştir.

Böyle bir ortamda, 1967 yılında yayımlanan ve kendisinin “bilimsel sosyalist bir dergi” olduğunu vurgulayan *Ant* dergisi yayın süreci boyunca, sol ve sosyalizm tartışmalarının bir tarafı olarak, bu doğrultuda okurunu eğitmeye, sol güçleri TİP’in etrafında toparlamaya ve solun işçi sınıfı partisinin öncülüğünde gelişmesini sağlamaya çalışmıştır. TİP’in resmi yayın organı olmamakla beraber, TİP yöneticilerinin basın bildirimleri ile kongre kararlarına çok geniş yer vermiş ve partiyi en son sayısına kadar desteklemiştir.

1960’lı yılların ikinci yarısında meydana gelen sosyalizm tartışmaları ve devrimde yöntem tartışmaları derginin ana konularını oluşturmuştur. Dergi Türkiye’nin iç ve dış siyasetini bağımsız, anti-empyalist ve sosyalist bir yaklaşımla değerlendirmiş ve yorumlamıştır. Bu bağlamda *Ant*’ın temel amacı, tüm solcuları “bilimsel sosyalist” teori etrafında birleştirmektir. Öncelikle işçilerin bilinçlenmesi ve örgütlü bir güç haline gelmesi için gerek TİP, gerekse DİSK’in örgütsel sorunlarına büyük önem vermiştir. 1968’le birlikte siyasetin öznesi olmaya başlayan gençliği de eğiterek, sol düşünce etrafında bilinç kazandırmak misyonunu üstlenmiştir. İktidarın sosyalistler üzerindeki baskılarına yer vererek, kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır. Dönemin önemli tartışmalarından olan feodalite- ATÜT (Asya Tipi Üretim Tarzı) ve SD (Sosyalist Devrim)-MDD (Milli Demokratik Devrim) tartışmalarında sosyalist devrim tezini sonuna kadar savunmuştur.

Bu çalışma, 1967–1971 yılları arasında yayımlanan *Ant* dergisinin 1960’lı yılların ikinci yarısında gelişen sosyalizm tartışmalarındaki yerini ve dönemin sorunlarına nasıl bir sosyalist perspektiften yaklaştığını belirlemek amacıyla yapılmış ve bu doğrultuda aşağıdaki şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. *Ant* dergisinin “bilimsel sosyalizm” ve “sosyalist devrim” anlayışı ve yorumu nedir? Asya Tipi Üretim Tarzı, Milli Demokratik Devrim tezleri karşısında ne düşünmektedir?
2. *Ant* dergisi, işçi hareketi ve sendikacılık ile üniversiteler ve öğrenci hareketine nasıl yaklaşmaktadır?
3. *Ant* dergisi ekonomik, sosyal ve ulusal açıdan Doğu sorununa nasıl bakmaktadır?

4. *Ant* dergisi ile TİP arasındaki ilişki nasıldır? TİP içinde meydana gelen ayrışmalar dergiyi nasıl etkilemiştir?

5. *Ant* dergisi başta CHP, DP gibi “düzen partileri”ni ve izledikleri siyaseti nasıl değerlendirmekte, CHP’nin “ortanın solu” söylemine nasıl yaklaşmaktadır?

6. *Ant* dergisi’nin dış politika konusundaki temel yaklaşımı nedir?

Yukarıda belirtilen sorulara yanıt verebilmek için *Ant* dergisinin 1967–1971 yılları arasında yayımlanan tüm sayıları incelenmiş ve makaleler dikkate alınarak, çözümlenmeye çalışılmıştır. Haber niteliğinde olan yazılar ile 1970 Mayıs’ından itibaren, “*Ant Sosyalist Teori ve Eylem Dergisi*” ismiyle aylık olarak yayımlanan 13 fasikül bu çalışmaya konu edilmemiştir.

1. 2. Çalışmanın Planı

Türkiye’de 1967–1971 yılları arasında yayımlanan *Ant* dergisi “bilimsel sosyalizmi” ve işçi sınıfının bilinçlendirilmesi yoluyla sosyalizmin geleceğini savunmuştur. TİP ve lideri Mehmet Ali Aybar’ı destekleyen yazılara yer vermesi nedeniyle, sağ düşüncenin egemen olduğu basın organları tarafından TİP’in temsilcisi olarak algılanmıştır. Bu nedenle bu çalışmada derginin siyasi eğilimi, iç ve dış olaylara ilişkin yaklaşımı, TİP’in politik seyri ile sol içindeki yarılmalar da göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. *Ant*’ın sosyalizme dair stratejisi ise, işçi sınıfının aşağıdan yukarıya örgütlenerek bilinçlenmesini gerçekleştirmek ve işçi sınıfının iktidarı ele geçirmesini sağlayacak alt yapıyı oluşturmaktır. Bu yaklaşımıyla da, işçi sınıfının dışında sosyalizme ulaşma yolunu arayan *Yön*’cülerin ve Milli Demokratik Devrim tezini savunanların karşısında yer almıştır.

Bu nedenle bu çalışmada, *Ant* dergisinin bilimsel sosyalizm anlayışı ve dönemin sorunlarını nasıl yorumladığı araştırılacaktır. Dergide yer alan makalelerin incelenmesinde, derginin, dönemin sorunsallarına olan yaklaşımı konusunda yoğunlaşarak derginin bilimsel sosyalizm düşüncesinde tutarlı olup olmadığına dair sorulara da cevap aranacaktır.

Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın amacı ve çalışma planı yer almaktadır. İkinci bölümde çalışmanın art alan bilgisini oluşturmak amacıyla, İmparatorluk ve Cumhuriyet döneminden itibaren Türkiye’de sosyalizmin ve sosyalist hareketlerin

tarihsel geçmişi verilerek, sosyalizm dūřüncesinin gelişimi üzerinde durulmuştur. Aynı bölümde, bu tarihsel süreç içerisinde sol dūřüncenin iktidar ve kitlelerle olan ilişkilerine de değinilmiştir. Üçüncü bölümde, Türkiye’de 1960’lı yıllarda sosyalizm tartişmalarıyla beraber, sosyalizme nasıl varılır, varmak için ne yapılmalıdır, Türkiye toplumunun sınıfsal yapısı nedir gibi sorulara cevap aramak için sosyalizme varış yöntemlerine dair argümanlar ortaya koyulmaya çalışılarak, ülkenin siyasi yapısına değinilmiştir. Dördüncü bölümde ise *Ant* dergisinin çıkış nedenleri, şekilsel özellikleri, yazar kadrosu, misyonu ve siyasi etkisi gibi alt başlıklardan oluşmaktadır. Beřinci bölümde, *Ant*’ın Türkiye siyaseti ve sol dūřünceye dair yaklaşımı ve yorumları üzerinde durulmuş ve iktidarla olan ilişkileri ortaya koyulmuştur. Altıncı bölümde ise, derginin Türkiye dış politikasına bakışı “bilimsel sosyalist” teorisinin izleğinde değeriendirilmiştir. Sonuç bölümü ise, bu çalışmadan elde edilen veriler işığında, *Ant* dergisiyle ilgili genel bir değeriendirmeden oluşmaktadır.

2. TÜRKİYE'DE 1960'LARA KADAR SOL'UN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. İmparatorluk Döneminde Sol ve Siyasi Örgütlenmeler

Osmanlı coğrafyasında modernleşmenin bir parçası olarak algılanan sosyalist düşünce, daha çok gayrimüslim aydınlar üzerinden gelmiştir. Fakat I. Meşrutiyet'in ilanından sonra görece daha gelişmiş ve Batı ile bütünleşmiş olan Balkan topraklarının kaybedilmesiyle birlikte, geri kalan coğrafyada sosyalizmi gerçekleştirecek işçi sınıfının olmaması sosyalist hareketin kök salmasını ve derinleşmesini engellemiştir¹. Dolayısıyla Türkiye'de sol hareket ancak II. Meşrutiyet'ten sonra ortaya çıkabilmiştir. II. Meşrutiyet, Osmanlı'da geçici de olsa düşüncenin özgürleşmesini sağlamış, liberal fikirlerle birlikte sol düşüncenin de ortaya çıkması ve gelişmesi için elverişli koşulları yaratmıştır. Nasıl ki Batı'da çağdaş sol hareket 1789 Fransız Devrimi'nin ertesinde geliştirse, Türkiye'de de modern sol 1908–1925 döneminde doğmuştur.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte gelen özgürlük ortamı geniş bir nedenler dizisinin sonucunda gerçekleşmiştir. Gözle görülen etkenlerin başında on yıldır yoğunlaşan bir aydın muhalefeti ve onunla sıkı sıkıya bağlı olarak Ordunun tutumu gelmektedir². Bu dönem, aslında ekonomik altyapısı tamamlanmamış bir düzenin üzerinde milliyetçi burjuva hevesi ile yükselmiştir³. Fakat bütün bu eksikliklerine rağmen, devletin siyasi ve ekonomik gelişiminin yanı sıra, işçi sınıfı hareketleri ve sosyalist hareketin gelişimini olumlu yönde etkilemiştir.

1908–1913 arasında geçen beş yıl, Osmanlı toprakları üzerindeki işçilerin ve sol (sosyalist) aydınların ilk siyasi örgütlenme adımlarını attıkları dönemdir. Osmanlı İmparatorluğu'nda tüm çağdaş fikirler gibi sosyalizm de, Türk-Müslüman kesimden önce Ermeniler, Makedonlar, Bulgarlar, Rumlar ve Selanik Yahudileri arasında

¹ Mete Tunçay, "Cumhuriyet Öncesinde Sosyalist Düşünce", **Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 1 / Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi**, ed. Murat Gültekingil, Tanıl Bora (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004), 309.

² Mete Tunçay, **Türkiye'de Sol Akımlar 1 (1908–1925)**, 2. bs. (İstanbul: BDS Yayınları, 2000), 21.

³ *age*, 22.

filizlenmiş ve gelişmiştir⁴. Bu nedenle, çok etnili ve çok dinli Osmanlı toplumsal yapısında sosyalist hareketin gayrimüslim unsurların yoğun olarak yaşadığı Rumeli ve çevresinde faal olması doğaldır. Gayrimüslim aydınların sola yönelmelerindeki en önemli faktör Batı'ya daha çok açılmış olmalarıdır. Özellikle de Selanik ve çevresi işçi hareketi ve sol örgütlenmelerin merkezi haline gelmiştir.⁵ Örgütlenme çabalarının yoğun olduğu kentler arasında Manastır, Drama, Kavala gibi Rumeli kentleriyle İstanbul ve İzmir bulunmaktadır.

Mete Tunçay'a göre, daha çok işçi eylemleri ve yayın faaliyetleri şeklinde kendini gösteren Osmanlı'nın ilk yıllarındaki solculuğu iki dönemde ele almak gerekmektedir. İlki, 23 Temmuz 1908 tarihinde Hürriyet'in ilanıyla 11 Haziran 1913 tarihinde Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesine kadar geçen ve görece bir özgürlük ortamının yaşandığı ve İttihat ve Terakki'nin iktidar olmasıyla kesintiye uğrayan 5 yıllık dönemdir. İkincisi ise, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile 1 Kasım 1922 yılında Saltanatın lağvedilmesi arasındaki dört yıllık dönemi kapsar. Her iki dönemde de İstanbul, Selanik ve İzmir gibi önemli şehirlerde gerçekleştirilen işçi eylemleri ve yayın faaliyetleri sol hareketin özünü oluşturur⁶.

İlk beş yıllık dönemde örgütlenme çalışmalarına büyük ölçüde Bulgar, Rum, Ermeni ve Yahudi sosyalistleri önyak olmuştur. İstanbul'da Osmanlı aydınları arasında "solcu" veya kendilerini sosyalist olarak adlandıran ilk çevreler de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu ilk dönemin temel özelliği, ekonomik-sendikal amaçlı örgütlerle sosyalist çevreler ve örgütler arasındaki sıkı ilişki ve bunların özellikle Rumeli bölgesinde iç içe geçmiş olmasıdır⁷.

İlk sosyalist parti olan Osmanlı Sosyalist Fırkası, 1910 yılının Eylül ayında Hüseyin Hilmi ve arkadaşları tarafından kurulmuştur. Her ne kadar adı "sosyalist" ise de, gerçekte Osmanlı Sosyalist Fırkası, sosyalist olmaktan çok liberal bir örgüt görüntüsü sunmaktadır. Nitekim programında yer verilen taleplerin çoğu ekonomik sistemden çok siyasal özgürlüklerle ilgilidir. Bununla birlikte işçilerin çalışma koşullarının ve örgütlenme olanaklarının iyileştirilmesi için de bazı maddeler

⁴ Tunçay, "Cumhuriyet Öncesinde Sosyalist Düşünce", **Türkiye'de Siyasi Düşünce**, 296.

⁵ **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt 6 (İstanbul, İletişim Yayınları, 1988): 1841.

⁶ Tunçay, "Cumhuriyet Öncesinde Sosyalist Düşünce", **Türkiye'de Siyasi Düşünce**, 298.

⁷ **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt 6, 1841.

konulmuştur. Programlarında yer alan “solcu bir anlayışa yakın sayılabilecek vergi reformu, millileştirme, barışçılık gibi konularla ilgili maddeler ise, aslında kendiliklerinden sosyalist bir düzen getirebilecek unsurlar değil ancak uygulanırlarsa ortamı değişime hazırlayabilecek önerilerdir”⁸.

Diğer taraftan, sosyalizmin Osmanlı modernleşmecileri tarafından bir kavram olarak algılanmadığı görülmektedir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Bunların başında, söz konusu çevrenin öncelikli amacının, liberalizm olarak da adlandırılabilen anayasacılık, kısacası padişahın mutlak iktidarının sınırlandırılarak devletin kurtarılması olmasıdır. Aynı dönemde Avrupa’da siyasi mülteci olarak yaşayan Ruslarla, Jön Türklerin siyasi eğilimleri karşılaştırıldığında, Rusların önceliğinin Çarlığın çökmesini sağlamak, Osmanlı aydınlarının önceliğinin ise devletin kurtarılması olduğu görülmektedir⁹.

Şerif Mardin’e göre, Türkiye sosyalizmi ve Marksizm, her ne kadar aydınlar tarafından gerçekleştirilmişse de, “şeriat kümesi” olarak adlandırılan halk katmanının yaklaşımlarına uygun olarak Osmanlı-İslami eşitlikçilik fikrini içeriyordu¹⁰.

Kısacası, Osmanlı aydınlarının büyük çoğunluğu, imparatorluğun içinde bulunduğu dağılmaya karşı çözüm olarak Rus aydınları gibi sosyalizmi değil, İslam ve Türkçülük felsefesini tercih etmiş ve bu yolla devleti kurtarmak istemiştir.

2.2. İmparatorluk Döneminin Sol Yayınları.

Sol basının ortaya çıkışı II. Meşrutiyet’le birlikte başlamıştır. Daha önceleri basında tek tük sol eğilimli yazılara rastlanmaktadır. Namık Kemal’in *İbret* adlı gazetesinde Avrupa’daki işçi olaylarını anlatan ve sosyalizmle ilgili, haberler veren yazılar yer almıştır, ama bunlar *İbret*’i “ilk solcu gazete” olarak kabul etmek için yeterli değildir¹¹.

Türkiye’de sosyalist olduğu iddiasıyla yayımlanan ilk gazete İzmir’de yayınlanmıştır. Gazeteyi çıkaran Boykotaj cemiyeti, haftalık olarak yayınladığı gazetede padişahçı ve hilafetçi bir “sosyalizm” anlayışını savunmuş, dışarıda Batı kapitalizmine karşı iken, ülke içinde işçilerle sermayedarları uzlaştırmaya yönelik

⁸ Tunçay, **Türkiye’de Sol Akımlar 1 (1908–1925)**, 32.

⁹ Tunçay, “**Cumhuriyet Türkiye’si ve Marksizm**”, <http://www.obmuze.com/muzeninicinden.asp> [10.05.2007]

¹⁰ Şerif Mardin, **Türkiye’de Toplum Ve Siyaset**, (İstanbul : İletişim Yayınları, 2004), 33.

¹¹ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi** (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973), 69.

yayınlar yapmıştır. Sosyalist olduğunu savunan bu gazetenin adı *Gâve*'dir.* *Gâve*, İttihat ve Terakki'yi yücelten yazıları ile dikkat çekmiştir. 1909'da Selanik'te yayımlanan *Amele* ile 26 Şubat 1910'da İstanbul'da çıkan *İştirak* birer haftalık gazeteydi. Adı yayımladığı gazete ile özdeşleşerek "İştirak"* lakabı verilen Hilmi tarafından çıkarılan *İştirak* gazetesi, sansür nedeniyle sık sık kapatıldığı için ancak 33 sayı yayımlanabilmiş ve 9 Ekim 1912 tarihinde yayın hayatına son noktayı koymuştur.

İştirak gazetesinde Osmanlı İmparatorluğu'ndaki işçi eylemleri ile yabancı ülkelerdeki sol eylemlere dair haberlere yer verilmiştir. Bu gazete, aynı zamanda Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın sözcülüğünü de yapmıştır¹². *İştirak* gazetesinin kapatılmasının ardından İştirakçi Hilmi ve arkadaşları, bu kez de sadece birkaç sayı yayımlayabildikleri *Sosyalist*, *İnsaniyet* ve *Medeniyet* adlı gazeteleri çıkarmışlardır. Bunların ardından uzun yıllar sol basına ait gazete çıkmamıştır. Fakat Mütareke'den sonra, 1919 yılında Sinop'tan sürgünden dönen İştirakçi Hilmi, yeni kurduğu Türkiye Osmanlı Fırkası'nın yayın organı olarak *İdrak* adlı bir gazete çıkarmaya başlamıştır. Ancak bu gazetenin ömrü de uzun olmamış, 28 Nisan 1919'dan 22 Temmuz 1919 tarihine kadar sadece 33 sayı yayımlanabilmiş ve ardından kapatılmıştır¹³.

2.3. Cumhuriyet Döneminde Sol ve Siyasi Örgütlenmeler (1920–1960)

Türkiye'deki sol akımın üç örgütsel temeli vardır. Biri, Mustafa Suphi'nin Eylül 1920'de Bakû'de kurduğu Türkiye Komünist Partisi'dir; diğeri Yeşil Ordu'dan kaynaklanan ve Aralık 1920'de üç Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) üyesinin katılımıyla Baytar Binbaşı Salih Hacıoğlu tarafından kurulan Türkiye Halk

* A. Cerrahoğlu "Gâve" kelimesinin anlamını şöyle açıklıyor:

"Dahhak -efsane- zalimlik örneğidir. Saltanatı 1000 yıl sürmüş, 800 yıl zalimce halkı öldürmüş. 200 yıl omuzlarında İblisin hilesiyle beliren 2 yılan başına her gün 2 insan beyni sunarak acısını dindiriyordu. İsfahan'da GAVE adında bir demircinin iki oğlu da bu yüzden öldürülmüştü. O da meşin önlüğünü bayrak yaparak -ki buna farsçada DİREFŞ-İ GAVİYANİ derler- bütün halkı başına topladı. Cem'in oğlu Feridun Şah ilan edildi. Dahhak'ın Ordusu yenildi. Dahhak dağa kaçtı. Gave yetişerek onu öldürdü."

A. Cerrahoğlu, "Osmanlı Döneminde İlk Sosyalist Yayınlar", *Ant*, s. 4 (Ağustos 1970): 83.

*İştirak, Arapça'da hem sosyalizm hem de komünizmin yerine kullanılan, ortaklaşmacılık, kolektivizm anlamlarını taşıyan bir sözcüktür.

¹² Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, 69.

¹³ Topuz, *age*, 70.

İştirakiyun Fırkası, üçüncüsü ise Şubat 1920’de Kurtuluş, 1921’de ise Aydınlık dergisini yayımlayan Doktor Şefik Hüsnü Değmer ve çevresi tarafından kurulan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası’dır. Bunların dışında bir de Mustafa Kemal Paşa’nın Ekim 1920’de TBMM’de yer alan eski İttihatçı ve Yeşil Ordu üyesi milletvekillerine kurdurduğu resmi Türkiye Komünist Fırkası vardır. Ama bu parti, ülke içindeki sol akımları denetlemek amacıyla kurulmuştur ve ömrü üç ay sürmüştür.

Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan sol hareketler Türkiye’nin Sovyetler Birliği ile olan ilişkileri çerçevesinde zaman zaman serbest bırakılmış, çoğunlukla da baskı altında tutulmuştur. 1920 Eylül ayında Bakû’de toplanan Doğu Halkları Kongresi’nde Türkiye hakkında konuşan kongre başkanı Zinovyev, Mustafa Kemal’in samimi bir padişahçı ve hilafetçi olduğunu düşünmesine rağmen, desteklemek gerektiğini savunmuştur. Zinovyev, bunun gerekçesi, “İngiltere hükümetine karşı her ihtilalci savaşı desteklemeye hazırız” diyerek izah etmiştir¹⁴. Asya’daki bağımsızlık hareketlerini ve burjuva demokratik devrimlerini destekleyen Sovyetler Birliği’nin, 1921’de TKP’nin kurucusu Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmelerine rağmen Türkiye’ye destek vermeye devam etmesi erken Cumhuriyet döneminde solun gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Sovyet dış politikasına göre, Türkiye başarılı olduğu takdirde benzer durumdaki diğer gelişmemiş toplumlar cesaretlenir ve emperyalistlerin işini zorlaştırır, dolayısıyla Sovyetler Birliği’ne yönelik uluslararası emperyalist baskı hafiflerdi¹⁵.

1925 yılında baş gösteren Şeyh Sait İsyanı gerekçe gösterilerek çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu, sol üzerindeki baskıların da artmasını beraberinde getirmiştir. Bu dönemde her türlü muhalefet tasfiye edilmek istendiği için, Şeyh Sait Ayaklanması’yla hiçbir ilişkisi olmayan İstanbul’daki Aydınlık çevresi, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası ve Şefik Hüsnü’nün etrafındaki TKP çevresinde yer alan birçok insan, bu kanun nedeniyle tutuklanarak İstiklal Mahkemesi tarafından ağır cezalara çarptırılmış ve bunun sonucunda Türkiye solu illegal bir döneme girmiştir¹⁶.

¹⁴ Taner Timur, **Türk Devrimi ve Sonrası** (İstanbul: İmge Yayınevi, 2001), 4.

¹⁵ Murat Belge, “Türkiye’de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 / SOL**, ed: Tanıl Bora, Murat Gültekinligil (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007): 31.

¹⁶ Tefik Çavdar, **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, 3.bs (İstanbul: İmge Kitabevi, 1999), 326.

Türkiye’de sol hareketin gelişimine bakıldığında TKP’nin dünyada meydana gelen sol hareketlerden etkilenmiş olduğu görülmektedir. 1933’te Almanya’da Nazilerin iktidara gelmesi ve Alman Komünist Partisi’ni ortadan kaldırması, merkezi Sovyetler Birliği’nde olan dünya komünist partilerinin merkez organı olan Komintern’in sosyal-demokrat partilere bakışında önemli bir kırılmaya yol açmıştır. Komintern, bu olay üzerine faşizmi ciddi bir tehdit olarak algılamıştır. Bu olaydan sonra Türkiye’deki komünistlerin bir kısmının da, politik mücadeleye CHP içinde devam ettikleri görülmüştür. İlegal çalışmaya devam eden TKP üyeleri ise, 1946’ya değin küçük bir çekirdek kadroyu korumayı başarmıştır. Bu kadronun liderliğini Şefik Hüsnü Değmer yapmıştır. TKP dışında gelişen Kadro* dergisi çevresinde ise bu etkileşimleri görmek mümkün değildir.

İkinci Dünya Savaşı’nda “demokrasi cephesi”nin faşizme karşı zaferi, Türkiye’nin siyasal yaşamını da etkilemiştir¹⁷. 1946’da iki kutuplu dünyanın oluşmasıyla birlikte çok partili hayata geçme kararı alan İsmet Paşa liderliğindeki CHP iktidarı, kısa sürede olsa siyasi bir özgürlük dönemi başlatmıştır. 1946 yılının ikinci yarısında sendikalarla birlikte bir dizi sol parti kurulmuştur: Türkiye Sosyalist Partisi (TSP), Türkiye Emekçi ve Köylü Sosyalist Partisi (TEKSP), İşçi Çiftçi Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi, Sosyalist İşçi Partisi, Sosyal Adalet Partisi, Liberal Sosyalist Partisi. Liderliğini Şefik Hüsnü’nün yaptığı TEKSP, 20 yıldır yasadışı olan TKP geleneği dışındaki sosyalistleri bir araya getirmeyi başaran bir parti olmuştur. TSP’nin liderliğini de Esat Adil Müstecaplıoğlu yapmıştır¹⁸.

Dolayısıyla 1946 yılı, Türkiye’de hem siyasetin çok sesli hale geldiği, hem de 1908’den sonra ilk defa geniş işçi kitlelerinin sendikalarda örgütlenmeye başladığı tarihsel bir dönüm noktası olmuştur. Fakat bu hareketli dönem çok kısa sürmüş, Demokrat Parti’nin muhalefet partisi olmasıyla sonuçlanan siyasi dönemin başlamasıyla birlikte, yine aynı yılın Aralık ayında bu sosyalist partiler kapatılmıştır¹⁹.

*Kadro dergisi 1932 ile 1935 yılları arasında basılmış ve dünya kapitalist sisteminin iç çelişkilerinden kaynaklanan buhran dönemi sırasında Türkiye’ye kapitalist olmayan yoldan sanayileştirme ve geliştirme amacından hareket ederek ortaya çıkmıştır. Kısacası sosyalizmi değil ulusal solculuğu Türkiye’de ilk kez dillendiren köklü ve sistematik olarak savunan bir hareket olmuştur. Kadro hareketinin ileri gelenleri; Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüseyin Tökin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Mehmet Şevki Yazman’dır.

¹⁷ Ergun Aydınoglu, **Türkiye Solu (1960-1980)** (İstanbul,:Versus Yayınları, 2007), 41.

¹⁸ **age**, 42.

¹⁹ **age**, 42.

Cumhuriyet rejimi her zaman sola karşı düşmanca bir tutum izlemiş, Truman Doktrini, Marshall Planı ve 1952’de NATO’ya girmesinden sonra Türkiye’nin aktif bir rol aldığı Soğuk Savaş* döneminde sosyalistlere sempati duyanları, komünistlerin işbirlikçisi ve vatan haini olarak algılamıştır. İki kutba ayrılan dünyada Amerika’nın, yani kapitalist ülkelerin yanında yer almanın sonucunda sosyalist avına çıkmış, hem CHP’liler hem de 1950’de iktidar olan Demokrat Partililer solun ezilmesi konusunda hemfikir olmuşlardır. Bu görevi 1950’lerin başında yapılan toplu tutuklamalarla gerçekleştirmişlerdir²⁰.

1950’li yılların başında, Sovyetler’in nükleer silah yapımından sonra ABD’de başlayan ve her türlü liberal siyaseti de tehdit eden McCarthy’ci yaklaşım Türkiye’de de kendisini hissettirmiştir. Genel aftan yararlanarak hapisten çıkmış olan Nazım Hikmet’in Sovyetler Birliği’ne kaçması ile birlikte anti-komünist rüzgâr gittikçe sertleşmiştir. O sırada Türkiye’nin ABD müttefiki olarak Kore’ye gönderdiği askerlerin ABD güçleri yanında çarpışarak şehit olması diğer yandan Türkiye’nin NATO’ya girişi anti-komünist ve anti-Sovyet akımların gittikçe güçlenmesine neden olmuştur. Bu sırada TKP’nin Avrupa sorumlusu olan Doktor Sevim Tarı’nın (Belli) Türkiye’ye dönüşünde TKP’nin lideri olan Zeki Baştımar’la görüşmeleri kontrol altına alınmış ve Sevim Tarı’nın Paris’e dönmek üzere yola çıkacağı sırada da tutuklanmasıyla 1951–1952 yıllarında cumhuriyet tarihinin en kapsamlı anti-komünist tutuklamaları da gerçekleşmiştir²¹.

Eylül 1950’de kurulan Demokrat İşçi Partisi, 1954 seçimlerinden sonra fiilen son bulmuştur. 1954–1957 yılları arasında Dr. Hikmet Kıvılcımlı’nın liderliğinde kurulan Vatan Partisi ise, Kıvılcımlı’nın tutuklanmasıyla sona ermiştir²².

1920’lerin başlarından 1960’lara kadar geçen süreç içerisinde TKP merkezli olan sol hareketin örgütsel kadrosunun birkaç yüz kişiyi geçmediği görülmektedir. Aynı kadronun entelektüel birikimi açısından olumlu bir değerlendirme yapma imkânı da yoktur. Elbette bu durumun birçok nedeni vardır. Sürekli baskı altında tutulan,

* “Soğuk Savaş kavramının siyasi terminolojide yer almaya başladığı süreç içerisinde ABD ile SSCB arasında çok gerilimli, düşmanca ilişkilerin var olduğu ve taban tabana zıt ideolojilerin çatıştığı demir perde görülmektedir. Bu gerilimli ilişkiler daha çok ekonomik baskı, propaganda ve silahlanma yarışı şeklinde kendini göstermiştir. Bu dönem Churchill’in 1946’daki konuşması ile başlamış ve 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılması veya kimilerine göre 1991’de SSCB’nin dağılması ile bitmiştir.”

²⁰ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye** (İstanbul: Hil Yayınları, 1992), 43.

²¹ Çavdar, **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839–1950**, 36–37.

²² Aydınoğlu, **Türkiye Solu (1960-1980)**, 43.

tutuklanan, yurtdışına kaçıma zorlanan veya illegal yaşamak zorunda kalan parti kadrolarının hem örgütsel yapıyı güçlendirmeleri hem de kişisel gelişimlerini sağlayabilmeleri hiç de kolay değildir. Ayrıca iktidarların ezici baskısı nedeniyle Marksist eserlerin Türkçe'ye çevrilmesi önlenmiş, çevrilenler yasaklanmış, dolayısıyla parti kadrolarının teorik eğitimi birkaç Marksist metinle sınırlı kalmıştır²³. Sol partiler, sürekli olarak iktidarların sert ve baskıcı uygulamalarına maruz kaldıkları için çok az sayıda aydın kadroya sahip olabilmıştır.

2. 4. Cumhuriyet Döneminde Sol Yayınlar (1920–1960)

Milli Kurtuluş Mücadelesi sırasında Kurtuluş (1919–1920) adlı dergi 5 sayı yayımlanabilmiş sol eğilimli bir dergidir. Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası'nın yayın organları olan *Emek* ve *Yeni Hayat* dergileri (1921–22)²⁴ ile 1921–1935 yılları arasında Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın yayımladığı *Aydınlık Fevkalade Amele Nüshası* adlı dergi Cumhuriyet dönemindeki sendikal faaliyetleri yansıtmaktadır²⁵. Bundan kısa bir süre sonra, yani 1924–1931 yılları arasında Sabiha-Zekeriya Sertel'in çıkardığı ve Türkiye'de Marksist düşünce ve yorumların tanınmasında rol oynayan *Resimli Ay* dergisi, sol basın içerisinde özel bir yere sahiptir. Nâzım Hikmet, ilk kez bu dergide yazmaya başlamış ve tanınmıştır²⁶.

1930'lu yılların dergiciliğindeki temel yaklaşım popülizm olmasına rağmen, Sabiha Sertel'in çıkardığı fikir dergisi *Projektör* (Mart 1936), bu eksenin dışında kalmış ama sadece bir sayı yayımlanabilmiştir²⁷. *Projektör*'den sonra çıkarılan sol eğilimli fikir dergisi *Ses* ise, Yusuf Ahıskalı'nın yönetiminde 1939–1953 yılları arasında yayımlanmıştır²⁸.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında demokratik ortamın oluşmasına katkıda bulunmak amacıyla çıkarılan sol dergiler ise şunlardır: *Sokak* (1940), *Küllük* (1940), *Yeni İnsanlık* (1940), *Yürüyüş* (1941), *Yeni Edebiyat* (1940), *Hür Gençlik* (1946). Edebiyat çevrelerinin yayımladığı bu dergiler, aynı zamanda, Nâzım Hikmet'in

²³ *age*, 43.

²⁴ Ali Engin Güran (derleyen), "Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası", *Belgesel Sosyalizm Serisi*, s. 2, (İstanbul: Katkı Yayınları, 1975), 3.

²⁵ Ali Engin Güran (derleyen), "Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası", *Belgesel Sosyalizm Serisi*, s. 1, (İstanbul: Katkı Yayınları, 1975), 3.

²⁶ Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003), 390.

²⁷ Zafer Toprak, *Türkiye'de Dergiler, Ansiklopediler, 1849-1984* (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1984), 49.

²⁸ *age*, 52–53.

başlattığı “Toplumcu Gerçekçilik” akımının ilk yayın organları olarak da değerlendirilebilir. 1943–1944 yılları arasında Behice Boran yönetiminde yayımlanan *Adımlar* dergisi, ancak 12 sayı çıkabilmiştir.

Türk soluna yön veren önemli dergiler arasında yine Behice Boran yönetiminde çıkan *Yeni Edebiyat* dergisi (1941–1943), *Yurt ve Dünya* (1941–1945) ile (1977–1980)²⁹ arasında yayımlanmıştır. Bunlar, “bilimsel sosyalizme” inanan, bu doğrultuda yayın yapan ve dönemin ünlü solcularını içinde barındıran dergilerdir. *Gün* (1946), *Yığın* (1946), *Dost* (1946) ve *Söz* (1946) ise 40’lı yıllarda görülen sol eğilimli diğer dergilerdir³⁰.

15 Mart 1945 ile Ağustos 1945 tarihleri arasında, *Ant* isimli on beş günlük bir dergi daha yayımlanmıştır. Sol eğilimli bu derginin yazarları arasında; Muvaffak Şeref, Sebahattin Eyüboğlu, Adnan Cemgil, Arif Damar, Enver Gökçe, Mehmet Kemal, İlhan Başgöz, Niyazi Berkes, Pertev Boratav ve Suat Taşer de bulunmaktadır. 1967–1971 yılları arasında aynı adla yayımlanan ve bu çalışmanın konusu olan *Ant* dergisinde bu isimlere rastlanmamaktadır³¹.

1938–1945 yılları arasında sol çizgide yayını sürdürülen *Tan* gazetesinin başında bulunan Sabiha ve Zekeriya Sertel, 1945 yılında haftalık fikir dergisi *Görüşler*’i de yayımlamaya başlamışlardı. Aynı dönemde Esat Adil Müstecaplıoğlu, Sabahattin Ali ve Cami Baykurt tarafından *Yeni Dünya* gazetesi yayıma hazırlanmaktadır. Fakat 4 Aralık 1945 tarihinde iktidar ve sağ görüşlü bazı yazarlarca tahrik edilen sağcı öğrenciler tarafından *Tan*, *Görüşler*, *La Turquie* ve çıkarılma aşamasında olan *Yeni Dünya* gazetesinin büroları ve basımevleri, basılarak tahrip edilir ve bu yayınlar susturulur³².

1950’li yıllarda yönetimin Demokrat Parti’ye geçmesiyle beraber, bazı çevrelerde basın üzerindeki yasakların kalkacağı ve demokratik bir anlayışın egemen olacağı beklentisi oluşturmuştur. DP’ye yönelik bu beklentinin nedeni, 1946’da mecliste yapılan tartışmalarda DP sözcüsünün basın özgürlüğünü vurgulayan ve CHP’yi *Tan*

²⁹ M. Orhan Bayrak **Türkiye’de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1881–1993)** (İstanbul: Küll Yayınları, 1994), 166

³⁰ Topuz, **Türk Basın Tarihi**, 391- 393.

³¹ Topuz, **Türk Basın Tarihi**, 393.

³² Sağ görüşlü öğrenciler tarafından Çağaloğlu’nda sol kitaplar satan ABC ve Berrak kitapevlerinin vitrinleri ve kapıları kırılır, Tan basımevi basılarak dizgi makineleri ve rotatifler parçalanır, gazete kâğıtları bobinler halinde sokağa taşınarak yerlerde yuvarlanır, sonuçta *Tan*, *Görüşler*, *La Turquie* ve *Yeni Dünya* gazetelerinin basımı engellenir.

gazetesi olaylarından dolayı suçlayan sözleridir³³. Fakat 1950–1960 yılları arasında iktidar partisi olan DP'nin basına karşı tutumu, CHP'ninkinden farklı olmamıştır. Mehmet Ali Aybar'ın *Zincirli Hürriyet*'i ile Aziz Nesin ve Sabahattin Ali'nin *Marko Paşa* adlı sol eğilimli dergileri bu dönemde yayın hayatına başlamış ve iktidara yönelik keskin ama mizahi eleştirileriyle tirajları hızla artmıştır. Bu durumdan rahatsız olan hükümet tarafından her iki dergi de kapatılarak, Mehmet Ali Aybar, Aziz Nesin ve Sabahattin Ali tutuklanmıştır. Daha sonra aynı dergiler değişik adlarla yayımlanmaya çalışılmış, ancak her seferinde kapatılmayla sonuçlanmıştır³⁴.

Kıbrıs sorununda İngiltere'nin politikalarını benimsemiş olan Demokrat Parti iktidarı döneminde 6–7 Eylül 1955'te meydana gelen olaylar Türk istihbaratı tarafından organize edilmiştir. Basının provokasyonunun da katkısı ile toplumda aşırı milliyetçi davranışlar oluşmuştur. Olayların başlama nedeni, çok sonraları üst düzeyde emniyet birimlerinin başına gelecek olan bir kişinin yaptığı iddia edilecek, Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba konulması olayıdır. Bu durum İstanbul'da duyulunca, daha önceden örgütlenmiş gruplar Yedikule, Kumkapı, Beyoğlu gibi bölgelerde bulunan azınlıklara ait ev ve işyerlerine saldırmışlardır. Saldırıya başka büyük grupların da katılmasıyla olaylar devletin kontrolünden çıkmıştır. Saldırı olayını kontrol altına alamayan hükümet, Ankara, İstanbul, İzmir'de sıkıyönetim ilan etmiş ve 6–7 Eylül olaylarına sebep olanların ise solcular olduğunu iddia etmiştir.

Olaydan hiçbir şekilde haberi olmayan Aziz Nesin, Kemal Tahir, Asım Bezirci gibi sol eğilimli düşünürler ve tanınmış solcular uzun süre gözaltında tutulmuşlardır. Daha sonra hepsi aklanmışlardır, fakat hükümetin sol düşünceli kişilere karşı olan sert ve haksız tutumu bir kez daha kendini göstermiştir³⁵.

³³ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi* (İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006), 122.

³⁴ Topuz, 1973, 193.

³⁵ Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)*, 3. bs. (İstanbul: İmge Kitabevi, 1999), 52–53.

3. ALTMİŞLİ YILLARDA TÜRKiYE' DE SOL

3.1. Altmışlı Yıllarda Türkiye Siyaseti

1950 yılların sonlarına doğru Adnan Menderes başkanlığındaki Demokrat Parti hükümeti bir hayli yıpranmış, yüksek öğrenim gençliğinin ve aydınların başını çektiği demokratik mücadele büyümüş ve ülke derin bir ekonomik bir bunalım içine girmiştir.

27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan askeri darbe ile Demokrat Parti iktidarına son verilmiş, Cumhurbaşkanı Cemal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes de dahil olmak üzere parti yöneticileri ve DP milletvekillerinin çoğu tutuklanmıştır. Bu darbeye üniversite öğretim üyeleri, öğrenciler ve Ordu içindeki genç subaylar büyük rol oynamıştır. 1945 yılında devrime ihanet edildiğini ve 1945–60 döneminin gerici karşı-devrim yılları olduğunu düşünen 1960 yönetici kadrosu yeniden devletçiliği, planlamacılığı, sosyal adaleti ve demokrasiyi geliştirmek istemiştir³⁶.

27 Mayıs 1960'da ülkenin idaresine el koyan Milli Birlik Komitesi (MBK) üyeleri, DP döneminde büyük baskı altında tutulan basın sorunlarını çözmek için öncelikle basınla ilgili kanunları değiştirmeye çalışmıştır. MBK 12 Ekim 1960'da çıkarmış olduğu 94 sayılı kanunla, 1954 yılında DP hükümeti tarafından yürürlüğe konulmuş olan “Yayın Yolu ile veya Radyoyla İşlenecek Cürümler Hakkındaki” 6334 ve 6732 sayılı kanunları iptal etmiştir. Bunun ardından, basın mensuplarının sık sık dile getirmeleri üzerine 29 Kasım 1960 yılında kabul edilen ve 5 Aralık 1960 tarihinde yürürlüğe giren 143 numaralı kanunla basın artık anti-demokratik uygulamalara maruz kalmaktan kurtulmuştur³⁷. Bir süre sonra hazırlanan 1961 Anayasası'nın kabul edilmesinin ardından iktidar tekrar sivillere devredilmiştir.

1960'ların başı ilk kez büyük işçi eylemlerinin, topraksız köylülerin toprak işgallerinin, her çeşit siyasal ve toplumsal sorunun entelektüel tartışmasının yapıldığı bir dönem olmuştur. Soldaki yükseliş başta akademisyenler ve öğrenciler olmak

³⁶ Stefanos Yerasimos, *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye*, 3. Cilt, 7. bs. (İstanbul, Belge Yayınları, 2005), 460–461.

³⁷ Nuri İnuğur, *Türk Basın Tarihi* (İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti, 1992), 367, 368.

üzere geniş bir kesimi de harekete geçirmiştir³⁸. Bu gelişmeye karşı, Türkiye’de ilk kez bu dönemde devlet radyosundan anti-komünist sloganlar dillendirilmiş, Komünizmle Mücadele Dernekleri kurulmuş, İmam Hatip liselerinin sayısı arttırılmıştır³⁹.

Kısacası 60’lar, Türkiye için hem sosyalizm fikrinin yaygınlaştığı ve kitleselleştiği “aydınlanma” yılları hem de buna karşı devlet eliyle mücadelenin geliştirildiği yıllardır.

3. 2. Türkiye İşçi Partisi

TİP, 13 Şubat 1961’de “burjuva partilerinin yedeğinde gitmekten ve işveren çevrelerinin egemenliğindeki partilerden Meclis’e girmeyi de bir kadro ile de olsa istemekten, çok kez reddedilmekten bıkip usandıklarını”⁴⁰ söyleyen işçi sendikacıları tarafından kurulmuştur. Sendikacıların niyetleri ne olursa olsun TİP, Türkiye’nin ilerici işçi hareketi olarak doğmuştur. Başlangıçta işçiler ile onları temsil eden sendikacıların hâkim olduğu TİP, 8 Şubat 1962’de Mehmet Ali Aybar’ın genel başkan yapılmasıyla birlikte farklı kesimleri de bünyesine katmaya başlamıştır. Geniş görüş yelpazesine sahip aydınlar, sosyalist gençler ve Kürtler bu farklı kesimlerin başlıca öğeleridir⁴¹.

20. yüzyılın başlarından itibaren bugünkü Türkiye coğrafyasında yasal olan ya da olmayan birçok sol örgüt kurulmuştur. Fakat bu uzun tarihsel dönem süresince, solun geleceğini etkileyen sadece iki sol örgüt vardır. Bunlardan biri, 10 Eylül 1920’de Bakû’de kurulan Türkiye Komünist Partisi, diğeri ise 13 Şubat 1961’de İstanbul’da kurulan Türkiye İşçi Partisi’dir. TİP’in en önemli özelliği kurucularının tümünün sendikacı olmasıdır. Türkiye sol siyasetine bakıldığında, Türkiye İşçi Partisi’ni diğeri siyasi parti ve oluşumlardan ayıran en önemli özelliğinin, günümüze kadar görülmüş ilk ve son sosyalist kitle partisi olmasıdır. Fakat TİP’in kuruluşu sırasında kabul edilen parti programının hiçbir yerinde sosyalizm sözcüğü yer almamıştır. Ancak

³⁸ Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004), 370.

³⁹ Yalçın Küçük, **Türkiye Üzerine Tezler 1908–1998**, c. 2, 3. bs. (İstanbul: Tekin Yayınevi, 1987), 258–549.

⁴⁰ Kemal Sülker, **100 Soruda Türkiye’de İşçi Hareketleri**, 3. bs. (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1976), 158.

⁴¹ Murat Belge, “Türkiye İşçi Partisi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 8, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983): 2131.

1966 yılında yapılmış olan Malatya Kongresi'nde TİP'in sosyalizmi hedeflediği ilk kez dile getirilmiş ve kongre kararı olarak da kabul edilmiştir⁴².

1908–1913, 1919–1925, 1945–1946, 1950–1951 tarihlerinde siyasi iktidarların geçiş dönemleri sırasındaki görece yumuşama ortamlarında nefes alan ve bir dönemden diğerine geçerken örgütsel devamlılık ve kişiler düzeyinde kadro aktarmada yetersiz kalan Marksist sol, 1960'larda TİP'le daha önceki birikimin yüzeye çıkma şansını yakalamıştır⁴³. 1960 ihtilali sonrasında TİP'in birdenbire sınıfa dayalı bir parti olarak ortaya çıkışı, zaten onun geçmişten gelen birikimden beslendiğinin de bir kanıtıdır. Fakat aydınların büyük desteğini alan TİP'in seçmen desteği, solun en güçlü olduğu 60'larda bile birkaç yüz binle sınırlı kalmıştır. Buna rağmen, 1965 yılı seçimlerinde milli bakiye uygulamasının sayesinde 15 milletvekili ile Meclis'e giren ilk sosyalist parti olan TİP, oldukça etkili bir muhalefet yapmış ve kimi zaman ülke gündemini bile belirleyebilmiştir. Hükümetin Amerikancı politikaları karşısında, İncirlik üssünün kapatılması, NATO'dan çıkılması tartışmalarını ülke gündemine sokmuştur.

TİP ilk on yılında Mehmet Ali Aybar aracılığıyla toplumun tüm temel sorunları üzerinde yankılar uyandıran çalışmalar yapmış ve emekçilerin çıkarını savunan bir parti olarak var olmayı başarmıştır⁴⁴. TİP, anayasa ve yasalardaki demokratik haklarını sahiplenerek mücadelesine devam etmiştir. Devrimin yakın bir gelecekte olmayacağını bilerek, emekçilerin umutları ve günlük hak mücadeleleri arasında işlevsel bir bağlantı kurmaya çalışmıştır.

Marksist çevrelerde 1960'ların ortalarından itibaren meydana gelen önemli tartışmalardan birisi, Türkiye'nin Marksist tarih anlayışı açısından hangi aşamada olduğudur. Mehmet Ali Aybar ve TİP'in ana grubu, Türkiye'nin demokratik yollarla gerçekleştirilmesi gereken sosyalist devrime hazır olduğunu düşünmektedir. TİP'in önderliğinde kurulacak Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) Türk işçilerini örgütleyerek gittikçe artan bir sınıf bilinci ve siyasal uyanışa doğru götüreceğini ummaktadır.

Türkiye Komünist Partisi'nin eski yöneticilerinden Mihri Belli önderliğindeki grup ise, Türkiye'nin feodal özelliklere sahip bir Asyalı toplum olduğunu, bu nedenle proleteryanın fazlasıyla zayıf olduğunu ve devrimci değişimin de ancak aydınlar ve

⁴² Mustafa Şener, "Türkiye İşçi Partisi" **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8/SOL**, 359.

⁴³ Orhan Silier, "TİP'in İkinci Dönemi" **age**, 433.

⁴⁴ Silier, **age**, 438.

subaylar koalisyonu ile gerçekleşeceğini ileri sürmüştür. TİP ile Doğan Avcıoğlu yönetimindeki Yön dergisi ve Mihri Belli liderliğindeki Milli Demokratik Devrim tezini savunanlar arasındaki temel ayrım, “halkın kendisinin iktidara gelmesi”ni zorunlu görmesinden kaynaklanmıştır⁴⁵. Ama 60’lı yılların ilk yarısında bu konuda aslında temelde çok büyük bir ayrım yoktur:

TİP ve *Yön*, sosyalizm düşüncesinde birleşmiş ve ‘kapitalist olmayan yol’ tezinde ulusal burjuvazinin yokluğundan yararlanmış iken başka noktalarda sert bir biçimde birbirlerinden ayrılmışlardır. Bu tartışmalar neticesinde sosyalist devrim mücadelesinde işçi sınıfının öncülüğüne ilişkin sorun ise arka plana atılmıştır. Çünkü TİP, seçimle iktidara gelebilmek için parlamentarist kaygılarla, emekçi kitlelere ve köylülüğe, işçi sınıfını unutturabilecek yoğunlukta önem atfetmektedir. Türkiye İşçi Partisi, “bilimsel sosyalizmin” gereği, bütün riskleri göz önüne alarak o güne kadar bastırılmış olan, Kürt halkının demokratik haklarının savunulmasını gündeme taşımıştır. Bu bağlamda yapılan Doğu Mitingleri hem bilimsel sosyalizmin gereğidir, hem de seçim potansiyeli açısından içerdiği önem neticesinde yapılmıştır. Yön ise daha büyük bir cesaretle, asker-sivil bürokrasinin “devrimci” geleneğini öne çıkartmıştır⁴⁶.

TİP ile *Yön* arasındaki sosyalizme bakıştaki farklılaşma da 60’ların ikinci yarısında önem kazanmıştır. Ardından Milli Demokratik Devrim hareketinin toplumda ve özellikle gençlik içinde yer bulması ve kısa süre içinde iktidarı ele geçirme koşullarının var olduğuna duyulan inancın etkinlik kazanması, TİP içindeki tartışmaların yoğunlaşmasına ve zamanla kopuşlara neden olmuştur.

TİP içinde yoğun tartışmalara neden olan olaylardan biri de, yine sosyalizme bakışla ilgili olarak 1968 yılı Mayıs ayında Sovyetler Birliği’nin Çekoslovakya’ya yaptığı askeri müdahale konusunda yaşanan görüş ayrılıklarıdır. Zaten var olan parti içi muhalefet, bu olay nedeniyle Sovyetler Birliği’ni kınadığını açıklayan Aybar’a iyice yüklenmiş, bunun üzerine Aybar 1969 yılında genel başkanlıktan, 1971 başında da parti üyeliğinden istifa etmiştir.

⁴⁵ Şener, *age*, 360.

⁴⁶ Küçük, *age*, 568, 569.

3. 3. Yön Dergisi

61 Anayasası'nın da verdiği imkânla çok sayıda dergi yayımlanmaya başlanmıştır. Bunlardan öncüsü ve en etkili, başında Doğan Avcıoğlu'nun bulunduğu ve 29 Aralık 1961 tarihinde çıkmaya başlayan Yön dergisidir. Bir aydın boşluğunu dolduran Yön dergisinin hitap ettiği, yazı ve bilgi aldığı tüm aydınlar TİP üyesi ya da TİP taraftarıdır, bu nedenle TİP ile Yön arasında 1965 yılına kadar karşılıklı etkileşim ve dirsek teması olmuştur.

Avcıoğlu, 1960'lı yıllarda anti-emperyalizm ve bağımsızlık şiarı çerçevesinde, hızlı kalkınma yoluyla azgelişmiş ülke olmaktan kurtulmanın yollarını aramıştır. Bu doğrultuda sosyalizm ile Kemalizmi birlikte yorumlayarak, “Sol Kemalizm”i teorileştirmiştir. “Sosyalizm” ilk kez Yön dergisi aracılığıyla açıkça telâffuz edilmiş, savunulmuş ve şöyle tanımlanmıştır: “Bütün insanların eşit, özgür, kardeşçe ve en iyi koşullarda, bir arada yaşayabilecekleri bir düzen.” Avcıoğlu'na göre, sosyalizme geçiş için ilk aşama “milli demokrasi”⁴⁷ olmalıdır. Bu nedenle öncelikli olan anti-emperyalist ve anti-feodal mücadeledir. Sosyalizme bu yoldan varmak mümkün olabilirdi⁴⁸. Avcıoğlu'nun bu fikirleri üzerinde yükselen *Yön* dergisi, Marksist düşüncelerin tartışıldığı bir yayın olmamakla birlikte, radikal ve sol düşüncenin dile getirildiği, geniş tabanlı fikir tartışmalarının yapıldığı bir platform niteliği taşımıştır. Yön dergisini çıkaran aydınların bazıları, 1962'de Sosyalist Kültür Derneği'ni de kurmuşlardır⁴⁹. Bu yaklaşımlarıyla Yön dergisinin, kuramsal açıdan Kemalizm, milliyetçilik, sosyalizm ve 3. Dünyacılık arasında gelgitler yaşadığı, pragmatik bir yaklaşım içinde hepsinden yararlandığı ve tutarlı bir teorik altyapıdan yoksun olduğu görülmektedir⁵⁰.

Yön'ün fikrî önderliğini yapan Doğan Avcıoğlu'na göre, emperyalizmin işbirlikçiliğini yapanların dışında toplumun zinde kuvvetleri (bürokratlar, subaylar ve sivil aydınlar) ile burjuvazinin işbirlikçi olmayanları, gençliğin, işçilerin, köylülerin ve küçük burjuvazinin de katıldığı anti-emperyalist bir mücadeleyle sürmekte olan 2. Milli Kurtuluş Savaşı'nı kazanacak, iktidarlarında ise siyasi ve iktisadi bağımsızlığı

⁴⁷ Elçin Macar, “Doğan Avcıoğlu”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 2 / KEMALİZM**, ed. Murat Gültekingil, Tanıl Bora, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 162.

⁴⁸ Macar, **age**, 163.

⁴⁹ Kerem Ünüvar, “Fikir Kulüpleri Federasyonu (1965–1969)”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 / SOL**, 823.

⁵⁰ Ünüvar, **age**, 824.

gerçekleştirerek “kapitalist olmayan” yoldan hızlı bir kalkınma hamlesiyle sosyalizmin altyapısını oluşturacak bir toplumsal temel gerçekleştireceklerdi⁵¹.

1960’ların ilk yarısında *Yön* grubu tarafından formüle edilen anti-emperyalist ve bağımsızlıkçı yaklaşımın milliyetçilik ve Kemalizm’le ilişkilendirilmesi, Mihri Belli tarafından 1962 yılında *Yön* dergisinde yayımlanan yazılarla da desteklenmiştir. Bu tavır ileriki yıllarda ortaya çıkacak Yön-Milli Demokratik Devrim (MDD) ittifakının da habercisidir. Bu anti-emperyalist ve bağımsızlıkçı yaklaşım, 1961–1965 yılları arasında TİP içinde de “2. Milli Mücadele” anlayışı ile kendini ifade etmektedir. Bu nedenle Yön tarafından kullanılan milliyetçilik ve Kemalizm söylemlerinin, TİP’in söylemleri içerisinde de yer almış olması, TİP’in “gayri milli” olmak ve “memleketi Ruslara satmak” suçlamalarından korunmasında bir kalkan vazifesi görmüştür⁵².

1960’lı yılların ilk yarısında, gerek *Yön* dergisi çevresi gerek Mihri Belli gerekse de TİP’in izlediği siyasi çizginin ortak özellikleri vardır. Üçü de iktisadi ve siyasi bağımsızlığı kazanmak için emperyalizme karşı mücadele etmek gerektiğini savunmuştur. Aslında o dönemdeki sol hareketin ortak söylemi şöyle özetlenebilir: “Solculuk ve sosyalistlik gerçek milliyetçilik ve gerçek Atatürkçülüktür.” Bunun nedeni, emperyalizme karşı çıkarak bağımsızlığı savunanların yalnızca solcular olmasıdır. Bu tavır daha çok 60’lı yılların ilk yarısı için geçerli olmuştur. Ama zaman zaman bu tavrı eleştirenler de çıkmıştır. Behice Boran, yazılarında “bilimsel sosyalizm mücadelesinde işçi sınıfının öncü rolünü” ısrarla savunarak Yön dergisini eleştirmiştir.

1965 seçimleri öncesinde *Yön* hareketi, siyasi arenada yer alan CHP’nin TİP ve Yön’le birlikte ittifak yapacağını, CHP’de örgütlü bürokrat ve askerlerin tepede yer alarak devleti idare edeceğini, TİP’in ise aşağıda geniş bir kitleyi örgütleyebileceğini, kendilerinin ise bu işin fikri önderliğini üstlenebileceğini beklentisi içinde olmuştur⁵³. Bu nedenle sol içindeki her türlü ayrılığın ertelenmesi ve sol grupların Türkiye’nin bir numaralı sorununun emperyalizme olan bağımlılık olduğunu kabul etmesi gerektiğini savunmuştur.

⁵¹ Doğan Avcıoğlu, “Kalkınma Çağı”, *Yön*, s. 81(1964): 5.

⁵² Gökhan Atılğan, “Türkiye Sosyalist Hareketinde Anti-Emperyalizm ve Bağımsızlıkçılık (1920–1971)”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 / SOL*, 684.

⁵³ Özgüden age, 685.

Sol çevrelerdeki bu birlik hareketinin en önemli referans kaynağı gerek devlet ve gerekse CHP içindeki anti-Amerikancı kesim ve tavır olmuştur. 1964'te İsmet Paşa hükümetinin Kıbrıs sorunu karşısındaki tutumu nedeniyle ABD operasyonu ile düşürülmesi ve ABD'nin Kıbrıs konusunda Yunanistan'ı desteklemesi, CHP, bürokrasi ve Ordu çevrelerinde anti-Amerikancı, milliyetçi bir düşüncenin oluşmasına neden olmuştur. *Ant* dergisinin kurucusu ve aynı zamanda başyazarı olan Doğan Özgüden, “60'lı yılların ilk yarısında sol yayıncılık, değil işçi sınıfının öncülüğünü siyasal harekete ağırlık koymasını dahi reddeden, Türkiye'ye Nasır veya Baas tipi asker-sivil bürokrat ağırlıklı bir rejim öneren yeni-Kadrocu Yön'ün güdümlendirmesi altındaydı” demektedir⁵⁴.

3.4. Milli Demokratik Devrim Hareketi

1968 yılında Türkiye de gelişen öğrenci olayları ile Batı'da ortaya çıkan öğrenci olayları arasında önemli farklılıklar görülmektedir. Mayıs 1968 tarihinde Sorbonne üniversitesi öğrencileri Ortodoks Marksizm'den uzak, devrimci, fakat komünist olmayan saiklerle hareket ederken; Türkiye üniversitelerinde ki öğrencilerin saikleri, Ortodoks olmamak veya Stalinizm'e karşı çıkmak değildir⁵⁵. Aksine belirgin bir süreklilik ve milli devrimci eğilimler ön planda yer almıştır. Geçmişten kopmamaktan dolayı, 1968 yılında SSCB'nin Çekoslovakya'yı işgali, Türkiye'deki sol gruplar arasında derin ayrılıklara neden olmuştur. Bu yaşanan ayrılık sırasında, gerek TİP içerisinde yer alan, gerekse partinin sempaticanı olan gençlerin dinamizmi parti yönetimince sahiplenilmediği için, gençler kendilerini MDD içerisinde ifade etmişlerdir.

MDD'ciler olarak adlandırılan bu grupta yer alanların iddiası, Türkiye'nin yarı-sömürge olduğu ve feodal yapısı gereği sosyalist bir savaşı yapacak durumda olmadığıdır. Yani kapitalizmin gerçek anlamda üretim ilişkilerini değiştirmedeğini iddia ediyorlardı. Bu nedenle önce anti-feodal ve anti-emperyalist mücadele yapılmalı ve demokratik özgürlüklerle bağımsızlık sağlanmalıdır. Sosyalizme ise ancak bu demokratik aşamayı gerçekleştirdikten sonra ulaşmak mümkündür. Ayrıca anti-emperyalist savaş, devrimci hareketin “yerel” olmasını, yani “milli” olmasını

⁵⁴ Özgüden, *age*, 669.

⁵⁵ Murat Belge, “Sol” ,*Geçiş Sürecinde Türkiye*, 3.bs (İstanbul: Belge yayınları, 1990), 172

gerektiriyordu. Bu nedenle bu savaşa işçi sınıfından başka bütün öteki milli güçler de katılmalıydı. Bu değişik kitlelerin katılımıyla oluşan cepheyi “geniş cephe” olarak adlandırıyorlardı.

Dönemin Stalinci komünistleri ile MDD’ciler Türkiye’nin yarı bağımlı ve az gelişmiş ülke olması nedeniyle yapılacak devrimin, sosyalist karakterde değil, demokratik olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir⁵⁶. MDD’cilerle Yön’cüler arasındaki ayrılığın temel nedeni ise, “Milli Demokratik Devrim işçilerin öncülüğünde mi, yoksa ara tabakaların liderliğinde mi gerçekleştirmeli” sorusunda düğümlenmiştir. MDD’ciler ilk kez düşüncelerini Türk Solu, Aydınlık gibi dergilerde savunmuşlardır. Milli Demokratik Devrim denilen bu akım Fikir Kulüpleri Federasyonu’nun yönetimine de hâkim olmuş ve 1969’da Dev-Genç (Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu) diye bilinen Devrimci Gençlik örgütüne dönüştürülmüştür. MDD hareketinin tartışmasız lideri Mihri Belli ise, bu oluşumun manevi babasıdır⁵⁷.

Dev-Genç olarak bilinen örgüt yarı öğrenci, yarı devrimci bir dernek olması nedeniyle heterojen bir yapıya sahiptir. Belli’nin Ordu’yla kurmak istediği ittifakı tehlikeye düşürmemek için parti kurmak istememesi, bu genç ve dinamik kitleyi disipline edememesine neden olmuştur. Bu nedenle 1969–70 yıllarında MDD gücünün doruğunda iken, isteği dışında bir dizi bölünme yaşamıştır.

İlk bölünme ise Belli’nin öne sürdüğü Türkiye’nin feodal olduğu kavramına karşı çıkan makalenin, *Aydınlık* dergisinde yayınlanmaması üzerine gerçekleşmiştir. Ayrılanlar *Proleter Devrimci Aydınlık* adlı yeni bir dergi çıkartmışlardır. Bu grup kendi içerisinde bölünerek, biri diğerini işçi sınıfının öncülüğünden sapmakla suçlamıştır. Bu hareketin Doğu Perinçek’in liderliğindeki radikal kanadı daha sonra Mao çizgisi izlemiştir. Zira MDD’cilerin ordunun liderliğinde gerçekleştirmeyi düşündüğü devrim anlayışını sorgulamaları sonucunda karşılaştıkları, “Marksistlerin bu devrimde oynayacakları rolün ne olduğu” sorusunun cevabını Maoculukta bulmuşlardır. Bununla beraber Dev-Genç içerisindeki diğer muhalifler köylülerin siyasi olarak daha geri kalmış olduklarını düşündüklerinden değil darbenin yaklaştığını düşündükleri için daha radikal bir devrimci stratejiyi benimsemişlerdir. Bu muhalifler 1970’ten itibaren, sadece siyasi ajitasyonun yeterli olmadığını, bunun yerine silahlı propaganda ve silahlı gerilla savaşının devrim sonucunu getireceğine

⁵⁶ Aydınoğlu, *age*, 153

⁵⁷ Belge, *Sol*, 172

kanaat getirmişlerdir. Bu anlayış sonucunda, Deniz Gezmiş'in önderliğinde THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) ve Mahir Çayan'ın liderliğinde THKP-C (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi) gibi gruplar ortaya çıkmıştır⁵⁸.

3. 5. Altmışlı Yıllarda Sol Yayınlar

Türkiye'de basın tirajının en yüksek olduğu dönemler, 1945–1950 ile 1960 –1970 yılları arasındır. Her iki dönemin ortak özellikleri, görece özgürlük ortamının oluştuğu, insanların satın alma gücünün yükseldiği ve aynı zamanda sosyo-ekonomik beklentinin de arttığı dönemler olmasıdır⁵⁹. Diğer taraftan 1961 Anayasası'nın basına sağladığı özgürlükler nedeniyle, günlük gazetelerde büyük gelişmeler olmuştur. Fakat aynı zamanda basına karşı alınan tedbirlerden dolayı *Öncü* dergisi kapatılmış, *Tanin*'in yayınları yüzünden Aziz Nesin ve İhsan Ada tutuklanmıştır⁶⁰.

Basın yasal bakımdan kapsamlı imkânlar elde etmiş ve basının gelişimine katkıda bulunmak amacıyla olumlu bir ortam hazırlanmıştır. Fakat bunun yanı sıra basın özgürlüğünü kısıtlayan bazı kanunlar uygulamadan kaldırılmamıştır. Buna rağmen o günkü özgürlük havası içinde savcılar, bu maddeleri uygulayacak yeni kovuşturmalara itibar etmemişlerdir. Yani bu özgürlük havası, yasal zeminden çok hoşgörüyü dayanmaktadır. Demokrat Parti'nin basın üzerinde uyguladığı baskının kötü sonuçlarından ders almış olan Adalet Partisi yöneticileri, 1965 seçimlerinden sonra iktidara geldiklerinde gerginliğe neden olacak olayları önlemeye çalışmışlardır. Zaten o yıllarda ülkenin özgürlükçü havası da buna olanak tanımamaktadır. Artık DP döneminde yasaklı olan her şey konuşulmakta ve yazılmaktadır. Bu durum aynı zamanda birçok çevrenin bilinçlenmesini de sağlamıştır.

İşte bu ortam sol basının gelişmesine neden olmuştur. Yön'cüler bu gelişmenin öncüleridir. TİP ise 1965 Kasımı'na kadar *Sosyal Adalet*'i yayımlamıştır. Ayrıca TİP'li gençler, Şubat 1967 yılına kadar 12 sayı yayımlanan *Dönüşüm* adlı bir dergi çıkarmışlardır. Ancak bundan başka etkili ve sürekli bir yayını olmamıştır. TİP dergi dışında kültürel ve politik etki oluşturabilecek başka bir yayına da sahip olmamıştır. Oysa parti dışındaki yayın hayatı çok hareketlidir.

⁵⁸ Zürcher, *age*, 373.

⁵⁹ Cengiz Çağla, "Aydınlara Çoğulcu Demokrasi Arayışı "Yeni Gündem Örnek Olayı". (Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü.S.B.E. 1992), 56.

⁶⁰ Topuz, **100 Soruda ...**, 65.

1962 yılından itibaren Türkiye’de sol yayıncılık da gelişmeye başlamıştır. Yön, Sosyal, Sol, Ant gibi yayınevleri sosyalizmle ve Marksizm’le ilgili temel bilgi eksikliğini gidermek amacıyla çok sayıda kitabı Türkçe’ye çevirerek yayımlamışlardır. Gençliğin ideolojik ve kuramsal yayınlara duyduğu ihtiyacı karşılayan bu yayınların etkisi ile MDD hareketi, gençlik üzerinde TİP’ten daha etkili olmaya başlamıştır.

Sol basın siyasi iklimin değişimi ile Türkiye tarihinde benzeri görülmemiş bir zenginliğe kavuşmuştur⁶¹. MDD’nin aylık teorik dergisi olan *Aydınlık Sosyalist Dergi*, 1 Kasım 1968’de yayımlanmıştır. Daha sonra Ocak 1970’te ortaya çıkan görüş ayrılığı nedeniyle Doğu Perinçek ve arkadaşları ayrılarak *Proleter Devrimci Aydınlık’ı* (PDA) çıkarmaya başlamışlardır. Bu arada *Aydınlık Sosyalist Dergi* de yayımına devam etmiştir. Her iki derginin yayın hayatı 12 Mart’a kadar sürmüştür. *Kurtuluş* ise Mayıs 1970’te PDA dışında, *Aydınlık Sosyalist Dergi’yi* çıkaranların aylık yayınladıkları siyasi gazete olarak çıkmıştır. 1970 Aralık ayına kadar yayımını İşçilerin Köylülerin Gazetesi *Kurtuluş* adıyla devam ettiren gazete, Mahir Çayan ve üç arkadaşının “Aydınlık Sosyalist Dergiye Açık Mektup”u yayınlamalarından sonra iki ay süreyle çıkmamıştır.

TİP içinde 1968 Çekoslovakya olayları sonrasında meydana gelen ayrışma nedeniyle Aybar’ın görüşlerine katılmayan ve muhalefet eden Sadun Aren ve Behice Boran 1969 Mayısında *Emek* adlı dergiyi çıkarmışlardır. Bu dergi yoluyla bir yandan Aybar’ı eleştirirken diğer yandan daha keskin bir ideolojik mücadeleyle, MDD’ye karşı sosyalist devrim görüşünü savunmuşlardı⁶². *Emek* dergisinin yayın hayatı 12 Mart’a kadar sürmüştür. Dev-Genç’in yayın organı olan *İleri* ise Mart 1970’te yayına başlamıştır. *Yön*’ün kapanışından sonra, aynı görüşleri benimseyen haftalık yayın olarak, 2 Ekim 1969’da *Devrim* gazetesi yayına başlamıştır. Ocak 1967’de yayımlanan *Sosyalist* adlı derginin başyazarı Hikmet Kıvılcımlı ise, maddi yetersizlikler nedeniyle önce 7 sayı, daha sonra 1970’te de 24 sayı çıkarabilmiştir⁶³.

⁶¹ Topuz, **100 Soruda**, 76.

⁶² Şener, **age**, 360.

⁶³ **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt 7, 2141.

4. ANT DERGİSİ

4.1. Derginin Kuruluş Koşulları

Ant dergisinin Türkiye yayın ve siyaset ortamına dahil olduğu 1967 yılında Türkiye siyasetinde ilk kez bir sosyalist parti Meclis'te yer almış ve TİP sahip olduğu meclis kürsüsünü çok etkili bir muhalefet aracı olarak kullanmıştır. Aynı zamanda sosyalizm fikrinin ülke geneline yayılmasında da büyük rol oynamıştır. Öğrenciler, işçiler ve köylüler bilinçlenerek yasal çerçevede, Türkiye'nin NATO üyeliği ve ABD politikalarına bağımsız bir ülke haline gelmesi için muhalefet etmişlerdir.

Aynı dönemde sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde, Vietnam ve bazı Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere, emperyalizme karşı ulusal kurtuluş hareketleri yükselmekte ve bu gelişme emperyalist ülkelerin metropollerindeki gençlik ve işçi hareketleri tarafından da giderek daha yoğun biçimde desteklenmektedir. Ortadoğu'daki Arap-İsrail Savaşı bir hayli şiddetlenerek çevre ülkeleri de içine çekmeye başlamıştır. Türkiye solu tüm bu gelişmeleri de yakından izlemekte ve bunlardan etkilenmektedir.

Böyle bir siyasi ortamda yayın hayatına başlayan *Ant*, “bilimsel sosyalizmi” esas alarak ülkedeki işçi ve gençlik hareketleriyle “Doğu Sorunu”nu bu çerçevede değerlendirmeye ve okurunun bilinç düzeyini yükseltmeye, dünya gündemindeki önemli olayları da takip etmeye çalışan bir dergi olarak sahneye çıkmaktadır.

Fethi Naci ve Yaşar Kemal'le birlikte *Ant* dergisinin üç kurucusundan biri olan Doğan Özgüden, 1964'te İnönü Hükümeti'nde bağımsız bakan olarak yer alan Malik Yolaç'ın sahibi olduğu *Akşam* gazetesinde çalışmaya başlamıştır. Akşam gazetesi büyük bir ekonomik sıkıntı içindedir ve çalışanlarına aylardır ücret verememektedir. Yolaç, gazeteyi batmaktan kurtarması için Özgüden'i tam yetkiyle donatarak genel yayın müdürü yapar⁶⁴.

Bu görev, Özgüden'e, “Türkiye'nin saygın ve eski gazetelerinden birinde ‘bir enformasyon ve mücadele dergisi projesini’ gerçekleştirme şansını” verir⁶⁵.

⁶⁴ Özgüden, *age*, 669

⁶⁵ *age*, 669

Özgüden'in genel yayın müdürü olmasından sonra gazetenin yayın politikasında ciddi değişiklikler olur. Gazetede artık TİP ve sol sendika yöneticileri de yazmakta, toplumsal gerçekler anlatılmakta, sosyalist hareketin sesi günlük basında duyurulmakta ve bu nedenle gazete öncelikle işçiler ve yoksul halk tarafından okunmaktadır. Bu da gazetenin hem tirajının hem de sol çevreler üzerindeki etkisinin artmasına neden olur. Bu arada gazetenin sahibi Malik Yolaç CHP'den, gazete yazarlarından Çetin Altan ise TİP'den milletvekili aday olarak 1965 genel seçimlerine katılır. Seçim sonucunda Altan TİP'ten milletvekili olur, Malik Yolaç ise kaybeder. Birtakım sermaye çevreleri bu sonuçtan rahatsız olarak gazeteyi zor duruma düşürmeye çalışır ve bunda da başarılı olurlar.

Gazetenin tirajı yükseldiği için bazı giderleri artmakta, ama diğer yandan sermaye çevreleri reklâm vermemeye başladığı için reklâm gelirleri azalmaktadır; bu nedenle gazete darboğaza girer. Reklâm gelirlerindeki düşüşten Çetin Altan'ın sosyalizm ve TİP yanlısı yazılarını sorumlu tutan Yolaç, Altan'ın gazetede yazılarına bir süre ara vermesini ister. Yolaç'ın bu isteğine karşılık Özgüden, “Akşam'ın ayakta durabilmesi için fikir ve el emekçilerinin de katılımıyla mali sorumluluğu da üstlenecek kolektif bir yönetim kurulması” ve “gazetenin sol çizgisini benimseyen okuyucuların gazeteye ortak edilmesi”ni teklif eder. Yolaç'ın bu öneriyi reddetmesi ve Çetin Altan'ın işine son vermekte ısrar etmesi üzerine Doğan Özgüden'in de içinde bulunduğu gazetenin çekirdek kadrosu topluca istifa eder⁶⁶.

Bunun ardından, “tüm Babıali basını tarafından kara listeye alındıkları” için gazete basma imkânları olmadığını söyleyen Özgüden, bu nedenle Yaşar Kemal ve Fethi Naci ile birlikte dergi çıkarmaya karar verdiklerini belirtmektedir⁶⁷. Özgüden neden bir dergiye ihtiyaç duyduklarını ise şöyle izah etmektedir:

“60'lı yılların ilk yarısında sol yayıncılık, işçi sınıfının sadece öncülüğünü değil, siyasal harekete ağırlık koymasını dahi reddeden, Türkiye'ye Nasır veya Baas tipi asker-sivil bürokrat ağırlıklı bir rejim öneren Yeni-kadrocu Yön'ün güdümlendirmesi altındaydı. Zaman zaman sosyalistlerin yayınladığı mizah, sanat ve kültür dergileri işçi sınıfı sosyalizminin sesini yükseltmeye önemli katkılarda bulunmuşlardı. Ancak '60'lı yılların ilk yarısında devlet kadrolarında ve hatta iş dünyasında etkin sol Kemalistlerin desteğine sahip Yön'ün karşısında gerek enformasyon gerekse ajitasyon açısından yeterli etkinliğe sahip bir derginin eksikliği duyuluyordu”⁶⁸.

Doğan Özgüden, Yaşar Kemal ve Fethi Naci tarafından eksikliği duyulan dergi, *Ant* adıyla 3 Ocak 1967 tarihinde yayın hayatına girer.

⁶⁶ age, 670

⁶⁷ age, 670

⁶⁸ age, 669.

Derginin yazı işleri müdürlüğünü de yapan Özgüden, “1967 başında Ebusuud Caddesi’ndeki Tan İşhanı’nda küçük bir büroda hazırlanan *Ant*’ı, benim ve İnci’nin Akşam’dan aldığımız mütevazı kıdem tazminatlarıyla finanse ediyorduk” demektedir.⁶⁹ Derginin ilk sayısı 20 bin adet basılmış iken, daha sonraları satış rakamı düşerek 10 bine yerleşmiştir. 1968 yılından itibaren Yaşar Kemal’in eşi Tilda Kemal’in de katkılarıyla *Ant* yayınları kurulmuş, birlikte Türkiye ve uluslararası konulu 50’den fazla kitap yayımlamışlardır⁷⁰.

4. 2. Yayın Politikası ve İlkeleri

Derginin künyesinde “sahibi ve yazı işleri müdürü” olarak geçen Doğan Özgüden, ilk sayıda “Haftanın Yorumu” adlı köşesinde “Niçin *Ant*?” başlıklı bir yazı yazarak derginin çıkış gerekçelerini anlatmaktadır. Bu yazıda, sosyalizmin Türkiye’de 60’lı yılların ortasında geniş kitleler tarafından kabul görmeye başladığını belirterek, sosyalistlerin, “üniversite yurtlarından subay evlerine kadar her sandıktan oy toplayarak meşruluğunu halk iradesine tescil ettirdiğini” ileri sürmektedir. Bu gelişmenin “İnönü’yü kırk yıllık solcu olduğunu ilan etmek zorunda bıraktığını” ifade eden Özgüden, ama aynı zamanda yeni sorunların ortaya çıkmasına yol açtığını ve egemen sınıfların “bu büyük uyanışın karşısında daha bilinçli bir cephe kurmağa başladığını,” söz konusu yeni sorunlar arasında da “sosyalist hareketi bölme oyunları”, “sarı sendikacılık”, “faşist özentisi gruplar” ve “toprak ağalığı”nın yer aldığını eklemektedir.

Bu sorunlar karşısında *Ant* dergisinin, “Babiâli basınında yer verilmeyen gerçeklerin dile getirildiği, zincirlenen kalemlerin özgürce konuştuğu bir forum” olduğunu söyleyen Özgüden, *Ant*’ın “sosyalizmin zaferini ancak halkın demokratik mücadelesinde görenlerin, anti-emperyalist mücadeleyi sosyalist mücadele ile birlikte yürütmek kararında olanların” dergisi olduğunu açıklamaktadır. Özgüden’in belirttiğine göre, *Ant* dergisi, “O sömürücülüğe karşı ant’tır. O sosyal adalet için ant’tır. O emperyalizme karşı ant’tır. O bağımsızlık için ant’tır”⁷¹.

Genel olarak *Ant* dergisi, bilimsel sosyalizmin ilkeleri doğrultusunda, işçi sınıfının öncülüğünü esas alarak ittifakların yalnız onun liderliğinde kurulabilmesinin

⁶⁹ age, 671.

⁷⁰ age, 671.

⁷¹ Doğan Özgüden, “Niçin Ant”, *Ant*, s. 1 (3 Ocak 1967): 3. (bakınız: ek 2)

mümkün olduğunu savunmayı ve bu uğurda mücadele etmeyi, somut olayları, gerçekleri hatta tabuları dahi korkmadan dile getirmeyi, emperyalizme, işbirlikçi burjuva sınıfına, toprak ağalarına, büyük bürokrasiye yeri geldiğinde kafa tutmayı, demokratik eylemlerin yanında yer alarak faşizme ve emperyalizme karşı koymayı hedefleyen bir yayının politikasına sahiptir⁷².

Ant dergisi, Doğan Avcıoğlu çevresinin Kemalist-devletçi “ilericiliğine”, TİP’in kitleler tarafından ilgiyle karşılanmasına ket vurmak amacıyla “Ortanın Solu” söylemini ortaya atan CHP’nin ideolojik ve politik saldırılarına ve “millici güç birliği” oluşturmak adına sosyalist örgütlenme ve mücadeleyi ertelemek isteyen kesimlere karşı da ideolojik ve teorik mücadele içine girerek, emekçi sınıfların çıkarları doğrultusunda sosyalist ve devrimci mücadele ve örgütlenmeyi savunmaya çalışır. Ayrıca Türkiye’deki tek sosyalist çevrenin TİP olmadığını bilincinde olan *Ant*, diğer sosyalist ve sol hareketlerin bilimsel sosyalizm temelinde birleşmesi için katkıda bulunmayı da amaçlar⁷³.

4. 3. Derginin Kadrosu ve Yazarları

Derginin kurucuları Yaşar Kemal, Fethi Naci ve Doğan Özgüden’dir. Kuruluşla birlikte derginin aynı zamanda sahibi de olan Özgüden yazı işleri müdürlüğünü, eşi İnci Özgüden ise teknik sekreterliğini üstlenir. 21. sayıdan itibaren yazı işleri müdürlüğü görevi Yaşar Uçar’a devredilir. Uçar 71. sayıya kadar bu görevi sürdürür ve ardından yerine Alpay Kabacalı gelir. 148. sayıdan sonra ise sorumlu yazı işleri müdürlüğü görevi Osman Arolat’a verilir. Osman Arolat’ın bu görevi Mayıs 1970 tarihinden itibaren, artık aylık teorik dergi olarak yayınlanmaya başlayan *Ant*’ın Temmuz 1970’te yayınlanan sayısına kadar devam etmiştir. Temmuz 1970’ten itibaren ise derginin yazı işleri müdürlüğünü tekrar Doğan Özgüden üstlenmiş ve bu görevi derginin en son sayısı olan Mayıs 1970’e kadar da sürdürmüştür.

1967–1971 yılları arasındaki dört yıllık yayın hayatı boyunca *Ant* dergisinde çok sayıda akademisyen, gazeteci, sendikacı, edebiyatçı, sanatçı ve siyasetçinin yazıları yayımlanır. Dergiye yazan ve çizenler arasında şu isimler vardır:

⁷² “Ant’ın Üç Yılı Üzerine Özeleştirisi”, *Ant*, s. 157 (30, Aralık 1970): 8- 9.

⁷³ Özgüden, *age*, 671–672.

Tektaş Ağaoğlu, Memduh Aoloğlu, Çetin Altan, Oğuz Aral, Sadun Aren, Mehmet Ali Aybar, Ece Ayhan, Hüseyin Baş, Fakir Baykurt, Süreyya Berfe, Asım Bezirci, Pertev Naili Boratav, Kenan Bulutoğlu, Muzaffer Buyrukçu, Edip Cansever, Osman Çallı, Cevat Çapan, Tevfik Çavdar, Asaf Çiyiltepe, Şuayip Dilmey, Abidin Dino, Güzin Dino, Sencer Divitçioğlu, Ferruh Doğan, Mehmet Doğan, İsmet Doğu, Orhan Duru, Ferit Edgü, Tarık Ziya Ekinci, Metin Eloğlu, Refik Erduran, Ayhan Erer, Mekin Gönenç, Oben Güney, İbrahim Güzelce, Yahya Kanbolat, Güneş Karabuda, Ali Karcı, Oktay Karel, Memed Kemal, Orhan Kemal, Yıldız Kenter, Rıza Kuas, Onat Kutlar, Yalçın Küçük, İdris Küçükömer, Arslan Mengüç, Rauf Mutluay, Nadir Nadi, Kemal Nebioğlu, Ahmet Oktay, Necdet Onur, Ferit Öngören, Çetin Özek, Hasan Özkan, Samiye Özkol, Sedat Özkol, Demir Özlü, Adnan Özyalçiner, Nihat Sargın, Kenan Somer, Gülrüz Sururi, Cemal Süreya, Jak Şalom, Ülkü Tamer, Haldun Taner, Sezer Tansuğ, Nurettin Tekindor, Atilla Tokatlı, R. Tomris, Erol Toy, Yasemin Tümer, Kemal Türkler, Ulvi Uraz, Turgut Uyar, Aydın Ülken, Faruk Yalnız...

4.4. Derginin Özellikleri

Ant dergisinin yayın serüvenini iki döneme ayırmak gerekir. Bunlardan ilki derginin haftalık olarak yayımlandığı 3 Ocak 1967 – 21 Nisan 1970 tarihleri arasındaki dönemdir. İkinci dönem ise, Mayıs 1970-Mayıs 1971 tarihleri arasında yayımlanan aylık teorik dergidir.

İlk dönemde dergi, toplam 16 sayfa ve tabloid ebattadır. Fiyatı 6 Ocak 1970'te yayımlanan 158. sayıya kadar 125 kuruş, 158. sayıdan 21 Nisan 1970'te yayımlanan 173. sayıya kadar da 150 kuruştur.

Ant dergisinin ilk sayısının kapağında, üst sol köşede “ANT” logosu, hemen altında “Haftalık Dergi • 3 Ocak 1967 • Sayı: 1 • 125 Kuruş” ibareleri yer almaktadır. Logonun yanında, yani sağ üst köşede ise dergide yer alan bazı yazıların spotları verilmektedir: “■ Devrimci İşçiler Konfederasyonu kuruluyor”, “■ TMTF olaylarının içyüzü”, “■ Öğretmenlere baskı şiddetleniyor”, “■ İşsiz Türk işçileri Doğu Almanya'ya geçiyor”.

Logo ve spotların altında, kapağın ortasında siyah zemin üzerinde, içinde “Bağımsızlık ve Sosyal Adalet İçin” sloganı bulunan bir güneş ve etrafında güneş

ışınları gibi dizilmiş yazar adları bulunmaktadır⁷⁴. Osman Arolat bu kapak tasarımının Yön dergisinden esinlenilerek yapıldığını açıklamaktadır: “Yön’ün çıkışında Yön bildirisine imza atanlar gibi bir daire etrafında yazar isimlerinin sıralanmasıyla düzenlen[miştir]”⁷⁵. Bu turuncu daire, yani güneş, 82. sayıya kadar ön kapağın değişik yerlerinde, bazen logonun yanında bazen manşetin altında, kullanılmıştır. 82. sayıdan 173. ve son sayıya kadar ise kapak sayfası, güneş de dahil olmak üzere siyah-beyaz basılmıştır. İlk sayının kapağında güneş ışınları gibi sıralanan isimler şunlardır: Fethi Naci, Mahmut Makal, Refik Erduran, Abidin Dino, Doğan Özgüden, Yaşar Kemal, İdris Küçükömer, Fakir Baykurt, Hüseyin Baş, Nadir Nadi, Aziz Nesin, Onat Kutlar, Mehmed Kemal, Çetin Altan, Kemal Sülker, Selahattin Hilav, Ferruh Doğan, Rauf Mutluay, Memed Fuat.

Kapağın altında son olarak büyük puntolarla “12 sayfalık Türk Solu İlâvemizi İsteyiniz” duyurusu yer almaktadır.

Derginin 2. ve 3. sayfalarının büyük bölümü “Haftanın Notları” başlığıyla verilen haber özetlerine ayrılmıştır. 2. sayfanın sol başı ve sağ alt köşesi ile 3. sayfanın sağ köşesi dışında kalan yerleri yukarıdan aşağıya doğru yedi sütuna bölünerek soldan sağa doğru her sütunun başında günün tarihi belirtilmiş ve olaylar kronolojik bir sıralama içinde verilmiştir.

2. sayfanın sağ alt köşesinde, kutu içinde “ANT’a Abone Olunuz” çağrısı yapılarak, aboneliği çekici hale getirmek için bir yıllık abone olacaklara iki adet, altı aylık abone olacaklara ise bir adet kitap hediye edileceği yazmaktadır. Bunun altında, Fethi Naci tarafından kurulan Gerçek Yayınevi yayınlarından hediye edilecek olan kitapların listesi ve posta adresi yer almaktadır.

3. sayfanın sağ köşesinde ise, Doğan Özgüden’in “Haftanın Yorumu” adını taşıyan köşesi bulunmaktadır. Özgüden, bu köşede o haftanın önemli siyasi olaylarını değerlendirmektedir. 31 Ocak 1967 tarihli 5. sayıdan itibaren aynı sayfanın sol alt köşesinde Oğuz Aral’ın yaklaşık 15x15 ölçülerinde “bir haftalık öfke” adlı sütunu yer almaya başlar. Aral, haftalık olayları karikatürle yorumlamaktadır. 28. sayıdan itibaren Aral’ın karikatürünün yer aldığı bölümde Mim Uykusuz, Cumhuriyet, Mıstık, Su Bulut imzalarını taşıyan karikatürler yayımlanmaya başlar. 17 Aralık

⁷⁴ Osman Arolat, “1960’lı Yıllarda Yayınlanan Bir Haftalık Dergi:Ant”, **Yeni Türkiye Dergisi**, (Aralık 1996):1636.

⁷⁵ **age**, 1636

1968’de yayımlanan 103. sayıdan itibaren aynı yerde düzenli olarak Yalçın Çetin’in karikatürleri “Göz Göre” ismiyle yer alır. Derginin 158. sayısından itibaren Tan Oral da çizmeye başlar ve çizgileri 2. sayfada en dış sol sütunda yayımlanır. 4. sayfanın üstünde haber, altında ise Refik Erduran’ın köşe yazısı vardır.

O sırada TİP milletvekili olan Çetin Altan ise 5. sayfanın sağ köşesinde yazmaktadır. 5 Eylül 1967 tarihli 36. sayıdan sonra dergiden ayrılan Altan’ın yerini Yaşar Kemal alır ve 9 Eylül 1969 tarihli 141. sayıya kadar bu köşede yazmaya devam eder.

6. sayfada ise yine yukarıda isimlerini saydığımız kişilerin makaleleri yer almaktadır. Bu sayfada yazarların her hafta farklı isimler olduğunu görmekteyiz. Makalenin üstünde ise ülke gündeminde yer alan, değişik siyasi olayların konu edildiği haberler yer almıştır. 7. sayfa da, Ferruh Doğan’ın karikatürlerinin derginin son sayısına kadar yayımlanmıştır. Doğan’ın karikatürleri çok az konuşan tipler ve düşünce balonlarından oluşmaktadır. Ayrıca bu sayfada, dergi dışından gönderilen ve Osman Arolat’a göre “dışarıdan başyazı” formundaki yazılar yayımlanmaktadır⁷⁶. “Dışarıdan başyazı” yazarlar arasında Mümtaz Soysal, Sedat Emekçi, Mehmet R. Zaralı, Nadir Nadi, Fethi Naci, Alpay Kabacalı, Sadun Aren, Mehmet Ali Aybar, Tektaş Ağaoğlu, Sencer Divitçioğlu, İdris Küçükömer, Hüseyin Baş, Yaşar Kemal, Osman Arolat, Mehmetcan Köksal, Namık Behramoğlu, Kenan Bulutoğlu, Yalçın Küçük, Çetin Özek, Murat Sarıca, Burhan T. Erer, Veysi Sarısözen, Abidin Dino gibi dönemin ünlü akademisyenleri, siyasetçileri, gazetecileri ve sanatçıları vardır.

Derginin 8. ve 9. orta sayfaları, dizi yazılara ve önemli haber dosyalarına ayrılmıştır. Aziz Nesin’in 1. sayıdan 6. sayıya kadar devam eden Mısır gezisi izlenimleri Nasır’ın Mısır’ını çarpıcı örneklerle anlatmaktadır. Yine Aziz Nesin’in dönemin Başbakanı Süleyman Demirel’e hitaben yazdığı “açık mektup” iktidarın anti-demokratik tutumunu eleştirmektedir. İlerleyen sayılarda Ahmet Aras’ın, “Etnik ve Ulusal Yönden Doğu Sorunu”, Mehmet Ali Aybar’ın Uluslararası Adalet Divanı üyesi olması nedeniyle gittiği Vietnam’dan edindiği izlenimler, Demirtaş Ceyhun’un “Türkiye’nin Düzeni: Montaj Bilim”, *Ant*’ın Avrupa temsilcisi Güneş ve Barbro Karabuda’nın “Endonezya Katliamı”, Haldun Taner’in Ekim Devrimi’nin yıldönümü

⁷⁶ age, 1636.

nedeniyle Moskova'ya yaptığı gezinin izlenimleri dizi yazı olarak yayımlanmış ve oldukça ses getirmiştir⁷⁷.

Yaşar Kemal'in, kurucusu olduğu bu derginin ilk sayılarında yayımlanan ve "Doğu Sorunu"nu geri bıraktırmışlık ve yoksulluk çerçevesinde ele alan "Fakir Evleri Zengin Mezarları" isimli röportaj dizisi ve 60'lı yılların en çok tartışılan problematiklerinden biri olan "Amerikan Emperyalizmini" kendi yazarlarına şikâyet eden "Amerikan Yazarlarına Açık Mektup" ve "Amerika'yı Kurtarınız" başlıklı yazıları etkili olmuştur.

1968 yerel seçimleri ile 1969 genel seçimleri, öncesi ve sonrasındaki önemli araştırma, haber, röportaj, kamuoyu yoklaması, seçim çalışmaları ile ilgili haberler ve TİP'i destekleyen, zaman zaman da eleştiren yazılar bu sayfalarda yer almaktadır.

10. ve 11. sayfalarda ülkenin gündeminde yer alan konularla ilgili araştırmaların yer aldığı dizi yazıları ile beraber değişik isimlerin makaleleri yer almaktadır. Derginin 12. ve 13. sayfalarında dış politika haberleri yayımlanmaktadır. Bu sayfaları hazırlayan Hüseyin Baş, "Dış Yorum" başlığını taşıyan yazılar yazmaktadır. Dış politika sayfasını hazırlayanlar arasında Baş'ın dışında Halûk Tansuğ ve Selma Ashworth da vardır, ancak onların katkıları sürekli ve düzenli değildir. .

Derginin 32. sayısına kadar düzenli olarak 14. sayfa 15. sayfa "kültür ve sanat" haberlerine ayrılmıştır. Fethi Naci'nin editörlüğünü yaptığı sayfada "Toplumcu Sanat" anlayışı hâkimdir. Bu sayfada Selahattin Hilav, sanat-edebiyat eleştirileri yazar. Ayrıca İnci Özgüden, Fikret Baha Berke, Mehmet Doğan, Rauf Mutluay, Yasemin Tümer, Günay Akarsu, R. Tomris, Turgut Uyar, Atilla Tokatlı, Memed Fuat, Atilla Gökboru ve Murat Belge de bu sayfada yazmıştır.

32. sayıdan sonra bu sayfada siyasi tartışma veya haberlerle birlikte işçi ve sendika haberlerinin yanı sıra, sanat haberleri de yer almıştır. İşçi ve sendika sorunları ile ilgili Kemal Sülker, Kani Şengül, Fethi Naci, Osman Arolat, Asım Sarp gibi isimler yazmış ve işçi sorunlarını ve sendika faaliyetlerini yorumlamışlardır.

78. sayıdan 130. sayıya kadar Mehmed Kemal'in "Politika ve Ötesi" başlığını taşıyan ve dönemin politikasını ve solun gündemini ele alan makaleleri 11. sayfada yer almıştır.

⁷⁷ age, 1637

Arka kapakta yer alan “Basın Diyor ki” bölümünde, haftanın önemli olaylarının diğer basın organlarındaki yansımalarına yer verilerek diğer gazete ve dergilerle polemik yapılmaktadır. Basın organlarından yapılan alıntılar arasında sağ görüşlü olanlar da vardır, sol eğilimli veya yerel basından olanlar da. Bu sayfada, Ant’ın verdiği haberlerin basındaki yansımaları ve etkisini gösteren gazete kupürleri ve makaleler de yer almaktadır. Ayrıca sayfanın sağ üst köşesinde basında çıkan kimi karikatür ve haber manşetleri de verilmektedir. Sayfa editörü, yaptığı alıntılarının altına kendi yorumunu da yazmaktadır.

Derginin yazı işleri müdürlerinden Osman Arolat, “Basın Diyor ki” sayfasıyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Genellikle Mehmet Şevki Eygi’nin Bugün gazetesi gibi sağ gazetelerdeki yazılarla polemikler yapılıyordu. Yer yerde Akşam, Cumhuriyet gibi gazetelere göndermelerde bulunuluyordu... Bu bölümde en büyük yankı uyandıran Bugün’ün ünlü tesettürlü yazarı Şule Yüksel Şenler ile ilgili bir fotoğrafın yer almasıydı. Şenler’in yıllar önce bir dergide yayınlanmış bir mayolu fotoğrafı *Ant*’ta yer alınca, Bugün başta olmak üzere birçok sağ gazete saldırıya geçiyor. Ama *Ant* kısa bir süre sonra buna Şenler’in bir aşk şiirine yine son sayfasında yer vererek yanıt veriyordu”⁷⁸.

Arka kapağın altında yer alan künyede, “Kurucular: Yaşar Kemal, Fethi Naci, Doğan Özgüden. Sahibi ve yazı işleri müdürü: Doğan Özgüden” ibaresi vardır. Ancak Yaşar Kemal’in 30 Aralık 1970 tarihinde dergiden ayrılmasından sonra, künyedeki kurucu isimleri çıkarılmış ve yalnızca Doğan Özgüden’in derginin sahibi ve genel yayın müdürü olduğunun belirtilmesiyle yetinilmiştir. Yaşar Kemal, Mehmet Ali Aybar’ın TİP’in 1969 seçimlerinden yenilgiyle çıkmasının sorumlusu olarak görülerek partiden istifa etmesi ve *Ant*’çılar tarafından da eleştirilmesi üzerine, “Aybar’la sonuna kadar beraber olduğunu” belirterek *Ant*’tan ayrılmıştır⁷⁹.

4. 5. Yayın Süreci

Ant dergisi Ocak 1967 tarihinde haftalık siyasi dergi olarak çıkmış ve üç yıl dört ay boyunca da yayınına aralıksız olarak devam etmiş, ancak daha sonra aylık olarak çıkmaya başlamıştır. 21 Nisan 1970 tarihinde en son haftalık dergide Doğan Özgüden “üç yıl dört aydan beri emperyalizmin ve işbirlikçi egemen sınıfların ağır baskılarına ve çeşitli güçlüklerine rağmen yayınına haftalık olarak sürdüren *Ant* önümüzdeki sayıdan itibaren mücadelesini “aylık dergi” olarak devam ettirecektir”

⁷⁸ age, s. 1639.

⁷⁹ “Ant’ın Üç Yılı Üzerine Özeleştiri”, *Ant*, s. 157 (30 Aralık 1970): 8–9.

diyerek bu durumu okuyucuları ile paylaşmıştır. Özgüden bu aldıkları kararın gerekçesini şöyle açıklamaktadır.

“Okurlarımızın hatırlayacakları gibi üçüncü mücadele yılını kapatırken yayınladığımız öz eleştiride *Ant*’ın karşı karşıya bulunduğu güçlükler[e]... rağmen sol hareketin sürüklendiği kavram kargaşası ve eylem çıkmazı ortasında imkânlarımızı sonuna kadar zorlayarak “bilimsel sosyalist teorinin rehberliğinde sosyalistlerin ideoloji ve örgüt birliğinin sağlanması”na yardımcı olmak üzere bir atılım programı sunmuştuk... Ancak 158. sayıda belirttiğimiz gibi güçlü bir haftalık dergiden başka aylık teori ve eylem dergisi Anadolu yayınlarıyla dayanışma kitlelere gazete tasarılarını da içeren bu atılım programı tüm sosyalistlerin ortak çabası ve desteğiyle mümkün olabilecek[tir]”⁸⁰.

Aralık 1970 tarihinde çıkarılan 158. sayıda “*Ant* Atılım Programı” başlığı altında bir duyuru yayımlanmıştır. Bu duyuru, *Ant* yöneticilerinin haftalık dergi dışında sol ve sosyalist hareketin teorik ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir aylık teorik dergi, henüz yeterli bilinç düzeyine sahip olmayan emekçi kitleleri eğitmeye yönelik haftada bir veya iki kere yayımlanacak bir kitle gazetesi çıkarmayı düşündüklerini göstermektedir. Duyuruda 1968 yılında kurulan *Ant* yayınlarının daha fazla kitap basacağı ve *Ant* Kitap Kulübü üzerinden okurlara ulaştırmaya çalışacağı ve Anadolu’daki diğer sosyalist yayınlarla dayanışma içinde olacağı belirtilmektedir. Bütün bu çalışmaların hedefi, “sosyalistlerin ideoloji ve örgüt birliğini sağlamak”tır⁸¹. Ancak görüldüğü kadarıyla *Ant* dergisi yöneticileri, ilan ettikleri bu atılım programını hem ekonomik sorunların aşılammaması hem de artan devlet baskıları nedeniyle hayata geçirememiş ve haftalık dergiyi kapatarak, *Ant*’ı aylık olarak çıkarmaya başlamışlardır.

Ancak TİP’in 1969 seçim yenilgisi, parti içinde muhalefetin yükselmesi, soldaki teorik tartışmalar, MDD’cilerin bu konuda TİP’e yaptığı eleştiriler, solda yer alan ve TİP’in gençlik örgütü olan FKF’nin Dev-Genç’e dönüşmesi gibi olaylarla solda ortaya çıkan bunalım ve bölünmeler tüm sol basını, bu arada doğal olarak *Ant* dergisini de etkilemiştir. Bu etkiyi Özgüden, son sayıda şöyle tanımlamaktadır:

“Son zamanlarda sosyalist hareketteki bölünmeler yeni yeni dergilerin yayınlanmasıyla yayın hayatında da etkisini hissettirmiş, sosyalist dergi okurlarının maddi güçleri de sınırlı olduğu için, bütün sosyalist dergileri birden izlemeleri ve hepsine birden destek olmaları imkânsızlaşmıştır”⁸².

Bu nedenle *Ant*’ın bundan böyle aylık dergi olarak yayın hayatına devam edeceğini açıklayan Özgüden, kendilerinin yayın hayatı açısından olumsuz olan bu durumu, genel açıdan olumlu bir gelişme olarak kabul ettiğini belirtmekte ve şunları

⁸⁰ “Ant Okurlarına”, *Ant*, s. 173 (21 Nisan 1970): 2.

⁸¹ “Ant Atılım Programı”, *Ant*, s. 158 (6 Ocak 1970): 9.

⁸² **age**

söylemektedir: “Sosyalist saflarda bölünme ve çatışmaların diyalektik bir gelişmenin gereği olduğuna, aslında menfi görünen bu gelişmelerin sosyalist hareketi ‘bilimsel sosyalist teorinin’ rehberliğinde ideoloji ve örgüt birliğine götüreceğine inancımız tamdır”⁸³.

21 Nisan 1970 tarihinde çıkan son sayıyla birlikte artık *Ant* dergisinin haftalık dönemi kapanmıştır. *Ant*, bundan sonra aylık olarak yayımlanacak ve içerik ağırlıklı olarak ideolojik ve teorik yorum yazılarından oluşacaktır. *Ant*’ın aylık versiyonu bu çalışmanın kapsamı dışında olduğu için ayrıntılı olarak incelenmemiştir. Ancak genel olarak şu bilgiler verilebilir:

Ant’ın aylık dergi formu, 27x14 cm. boyutlarında, renkli karton kapaklı ve 84 sayfadır. Bu derginin ilk sayısının kapağı, haftalıkta olduğu gibi turuncu olarak basılmıştır. Kapağın üst tarafında sayfayı kaplayacak boyutta “*Ant*”, altında da “SOSYALİST TEORİ VE EYLEM DERGİSİ” yazmaktadır. Kapağın alt tarafında yaklaşık 12 santim çapında beyaz zeminli bir daire vardır. Dairenin içinde başlıklar halinde ayın konuları yazmaktadır. Tüm sayıların kapağında bulunan dairenin üstünde veya kenarında çarpıcı bir slogan yer almaktadır. Mayıs 1970’de çıkan ilk sayının sloganı, siyah dikdörtgen bir çerçeve içinde, “devrimcinin görevi devrim yapmaktır” şeklindedir. Mayıs 1971’de çıkan son sayıda ise, siyah kalın iki çizginin arasında, “ANT İÇİN İSTENEN CEZA 770 YILI BULDU” ibaresi bulunmaktadır. Kapağın en altındaki “Bilimsel Sosyalist Teorinin Rehberliğinde İdeoloji ve Örgüt Birliği İçin” yazısı tüm sayılarda yer almaktadır. Aylık *Ant* dergisinin fiyatı 5 liradır. Abone fiyatları Mayıs 1970’teki derginin iç sayfasında, yıllık 40, altı aylık 20, üç aylık 10 lira olarak belirtilmektedir.

Aylık *Ant* dergisinin ilk sayısı 1 Mayıs 1970’de çıkmış, ardından 12 sayı daha yayımlanmış, fakat Mayıs 1971’de çıkan 13. sayıyla birlikte kapanmıştır. 12 Mart askeri darbesinin ardından dergi üzerindeki baskılar artmış ve yazarları hakkında çok sayıda ceza davası açılmıştır. Ancak bununla da yetinilmemiş ve 13. sayının çıkmasının ardından dergi İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılarak sorumluları hakkında tutuklama kararı çıkarılmıştır⁸⁴.

⁸³ **age**”

⁸⁴ Özgüden, **age**, 678.

4. 6. Siyasi Etkisi

1968 yılı dünyada olduğu gibi Türkiye’yi de etkisi altına alan ve gençlik hareketlerinin dönüm noktası olan bir yıldır. Bu yılda üniversite gençliğinin siyasallaşması ve aktif bir rol üstlenmesi ile birlikte solda önemli bölünmeler ve ayrılıklar yaşanmıştır. 60’lı yılların sonunda meydana gelen bu bölünmeler sonucunda Türkiye’de sosyalist hareketin temel grupları ortaya çıkmıştır. Bu gruplar a) Mihri Belli ile Hikmet Kıvılcımlı’nın etrafında toplanan Türk Solu ve Aydınlik çevresi, b) Mehmet Ali Aybar, Kemal Nebioğlu ve Tarık Ziya Ekinci’nin de içinde bulunduğu ve “parlamentaristlikle” suçlanan grup, c) Behice Boran ve Sadun Aren’in liderliğindeki Emek dergisi grubu, d) *Ant* dergisini çıkaran Fethi Naci, Doğan Özgüden ve çevresidir⁸⁵.

Doğan Özgüden, Fethi Naci ve Yaşar Kemal üçlüsünün İdris Küçükömer’in katkısıyla çıkardıkları *Ant* dergisi sol görüşlerin tartışıldığı yeni platformlardan biridir. TİP’in yanında yer alan ve onu destekleyen Öncü, Vatan, Sosyal Adalet, Dönüşüm, Forum ve TİP Haberleri gibi yayınların içinde *Ant* da bulunmaktadır⁸⁶.

⁸⁵ Çavdar, **1950’den...** 185.

⁸⁶ Çetin Yetkin, **12 Mart 1971 Öncesinde Türkiye’de Soldaki Bölünmeler**, (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998), 22.

5. ANT'IN TÜRKİYE SİYASETİNE BAKIŞI

5. 1. *Ant* Dergisinin Adalet Partisi'ne Bakışı

27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile kapatılan Demokrat Parti'nin ardılı olarak 11 Şubat 1961 tarihinde kurulan Adalet Partisi (AP), DP'nin tabanını temsil ederek politikalarını sürdürmüştür. Ancak DP'nin Ordu tarafından iktidarına son verilmesi ve yöneticilerinin yargılanması nedeniyle AP'nin genel ideolojisinin ve politikalarının oluşumunda en belirleyici unsur Ordu'dur. Bu özelliği ile AP, Türk siyasal yaşamında çok benzersiz bir yere sahiptir. AP gerek iktidar olana kadar geçen sürede gerekse 1965'te tek başına iktidar olduğu dönemde, DP deneyimini unutmuyarak "İsmet Paşa ve Ordu" faktörünü göz ardı etmeksizin siyasetin enstrümanlarını kullanmaya çalışmıştır. Bu partinin 1961 yılında kuruluşundan 1981 yılında kapatılışına kadar geçen 20 yıllık politik hayatında Ordu faktörü büyük rol oynamıştır. Partinin sosyal tabanı, politik ilke ve davranışları, demokrasi ve hukuk anlayışı Ordu merkezli gelişmelerin etkileri altında oluşturulmuştur⁸⁷.

1964 yılında Süleyman Demirel'in AP'ye genel başkan olmasının ardından yapılan 1965 seçimlerinde yüzde 50'yi aşkın bir oy oranıyla tek başına iktidar olan AP, Ordu'yu, kısa bir zaman önce Ordu tarafından iktidarına son verilmiş olan DP'nin mirasçıları ile uzlaştırmıştır. Bunun karşılığında Silahlı Kuvvetlere tam özerklik tanımış, bu durum askeri otoritenin kabinenin ve savunma bakanının üstünde yer almasına neden olmuştur⁸⁸. AP'nin Ordu'yla uzlaşmayı esas almasının da etkisiyle dönemin Genelkurmay Başkanı Cemal Tural, 1966 yılının Kasım ayında Silahlı Kuvvetlere verdiği gizli emirname ile "yıkıcı sol faaliyetlere karşı mücadele edilmesini" istemiştir⁸⁹. Cemal Tural'ın anayasanın teminatı altında bulunan demokratik düzene müdahale etmesi demokratik çevrelerin endişe ve tepkilerine neden olmuştur. Doğan Özgüden bu durumu şöyle değerlendirmektedir:

"Anayasa ulusal egemenliği millet adına kullanma hakkını sadece parlamentoya tanımış[tır.] [Fakat] Ordu komutanlığı, Amerika'nın Türkiye üzerindeki nüfuzunu kabullenmiştir...

⁸⁷ Ümit Cizre, *AP-Ordu İlişkileri Bir İkilemin Anatomisi* (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2002) , 35-36.

⁸⁸ Zürcher, *age*, 365.

⁸⁹ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *age*, 322.

Amerika'nın desteklediği faşizm kahredici darbesini indirmeğe hazırdır... Seçimleri kazanmış olan komprador kapitalist iktidar... aşağıdan yukarı bir faşizmi kurarak sosyalistlere tepeden inme bir yumruk [atmış olacaktır]"⁹⁰.

Özgüden bir yandan Ordu komutanlığının Amerika Birleşik Devletlerinin Türkiye üzerindeki nüfuzunu kabullendiğini söylerken, öte yandan ordunun, genel kurmay başkanının direktifine rağmen görüşleri ne kadar farklı olursa olsun "...yıllarca jandarma dipçığı altında yıpratılmış olan köylünün, toplumun en devrimci gücü olan işçi sınıfının, kapitalizme karşı her gün yaşama savaşı veren esnafın, devrimci gençliğin, gerçekçi aydınların.." yanında yer alacağı umudunu korumaktadır. Özgüden bu yargısında (dönemin neredeyse tüm sol çevrelerinde olduğu gibi) "...devrimci bir geleneğe sahip bulunan Türk Ordu'sunun..." olduğu savına dayanmakta ve demokratik düzeni benimsemiş olan "uyanık kuvvetler" in faşizm'in yeşermesine izin vermeyeceğini söylemektedir ⁹¹.

Ant yazarlarından Yaşar Kemal de bir yandan AP'nin Ordu'yla ilişkilerini eleştirirken, bir yandan da 27 Mayıs'ı hatırlatarak uyarıda bulunmaktadır:

"Yirmi yıldır memleketimizde demokrasi düşmanlarıyla demokratik güçler savaş veriyor. Burjuvalar ve onların kuyrukları daha demokrasiye alışmadılar gitti. Halk güçleri 27 Mayıs'ta onların diktatoryalarına karşı geldi. Bundan da ders almadılar. Başları sıkışınca ustaları gibi gene demokrasiye, anayasaya saldırmaya başladılar... Mussolini'ye, Hitler'e, Endonezya'ya özenmesinler. Onların koşulları apayrıydı. Türkiye'nin koşulları başkadır. Hele bir anayasaya dokunmaya kalksınlar, hele bir parmaklarını kaldırsınlar, dünya başlarına nasıl yıkılır, işte o zaman görürler"⁹².

AP iktidarı eleştirilirken askerin siyasi otoriteyi gerektiğinde kesintiye uğratmasına devrimci bir anlam yüklenmektedir. Darbeci bir anlayışı yüceltmekle birlikte demokratik düzenin anayasaya paralel devam edeceği de ileri sürülmektedir. Başyazar Özgüden, "Türkiye'de anayasaya sahip çıkacak kuvvetler 27 Mayıs öncesine göre gerek nitelik, gerekse nicelik olarak daha güçlüdür. Parlamentoda TİP'in ve Sayın İnönü'nün savunduğu anayasaya sahip çıkmış bir Türk Ordu'su vardır"⁹³ demektedir. Özgüden'in yazılarında, "geleneği itibariyle devrimci ve büyük gövdesiyle halktan yana olan Türk Ordu'su bu cüretin sahiplerine çılgınlıklarının bedelini er geç misliyle ödecek bilince sahiptir"⁹⁴ gibi ifadelerle sık sık rastlanmaktadır.

⁹⁰ Doğan Özgüden, "Halk Direnecektir", *Ant*, s. 5 (31 Ocak 1967):3.

⁹¹ **age**

⁹² Yaşar Kemal, "Demokrasi Düşmanlığı", *Ant*, s. 7,(14 Şubat 1967): 4.

⁹³ Doğan Özgüden, "Çıkılmaz Yol", *Ant*, s. 7,(14 Şubat 1967): 3.

⁹⁴ Doğan Özgüden, "Kafamı Sen Düzelt Demirel", *Ant*, s. 17, (25 Nisan 1967): 3.

Elbette bu yaklaşım kendi içinde çelişkilidir. 27 Mayıs'ta devrimci olan Ordu'nun o günkü Genel Kurmay Başkanı, 1966 yılı sonunda "sol hareketlere karşı mücadele için" Silahlı Kuvvetleri uyarılmaktadır. *Ant* yazarları bu durumdan biraz da Demirel Hükümetini sorumlu tutmaktadırlar. Çünkü Başbakan Demirel ve Parti Meclis grubu Genel Kurmay Başkanı Tural'ın anti-komünist tavrına sahip çıkmıştır. Demirel bu konuda şunları söylemektedir: "...Silahlı Kuvvetler daima milliyetçi ve hürriyetçi olmuştur. Adı geçen emir bunu gösterir ve bir uyanıklığın neticesidir"⁹⁵.

Adalet Partisi'nin Türk siyasal hayatına esas çıkışı 1964'te Süleyman Demirel'in genel başkan seçilmesiyle gerçekleşmiş denebilir. Kendisinden önce kurulmuş ve ardından kapatılmış olan Demokrat Parti'nin demokrasi ve özgürlükler konusundaki olumsuz geçmişinden kendisini arındırarak yeni bir parti kimliğiyle Türk siyasi hayatına atılmıştır⁹⁶. Sürekli olarak kişi hak ve özgürlüklerinin partinin düsturu olduğu ileri sürülmüştür. Bu düstur, 1965 seçimlerinde, "Demokratik Anayasamızın getirdiği hürriyet müesseselerini yaşatmak ve geliştirmek, iktidarda veya muhalefette hareketlerimize rehber olacak en kutsal görevlerimiz arasındadır"⁹⁷ biçiminde ifade edilmiştir. Ancak AP, liberal demokrasinin seçimle iş başına gelme ve gitmesini merkezine alırken, temel hak ve hürriyetleri liberal değerler normunda görmeyip aksine bu politikalara mesafeli davranmıştır.

Cemal Tural'ın Ordu içinde yayımladığı gizli talimatın ardından AP Hükümeti de 1967 yılında "Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Kanunu Tasarısı" hazırlamıştır. Kamuoyundan gizli olarak hazırlanan ve içerik açısından son derece anti-demokratik olan bu kanun tasarısı *Ant* dergisi tarafından ortaya çıkarılmıştır. 7 Mart 1967 tarihli *Ant* dergisinin 10. sayısının kapağında, dönemin Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in fotoğrafının hemen yanında, büyük harflerle, turuncu renkte " ... Ve Gene Terör" yazısı, altında ise siyah renkte "Mavi Dosyayı Açıkıyoruz" yazısı yer almıştır. Haberin ayrıntıları ise 4. sayfada Nermin Abadan, Bahri Savcı ve Cahit Talas gibi birçok aydınının bu yasanın anayasaya aykırılığını vurgulayan açıklama ve yazılarıyla birlikte verilmiştir⁹⁸. Derginin başyazarı Özgüden aynı sayıda konuyla ilgili oldukça sert bir üslup kullanmakta ve Demirel hükümetini diktatörlükle suçlamaktadır:

⁹⁵ Cizre, *age*, 73.

⁹⁶ *age*, 38.

⁹⁷ **Adalet Partisi Seçim Beyannamesi**, s.21 (Ankara: Adalet Partisi Genel Merkezi Neşriyatı, 1965):

4.

⁹⁸ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *age*,325.

“Aşırı akımları önlemek maskesi altında, ileri düşüncüyü ezmek ve devrimci hareketleri boğmak amacını taşıyan 16 maddelik bu sefil tasarı, Dinçer’in ifade ettiği gibi Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Kanunu Tasarısı değil olsa olsa bir terör ve utanç belgesidir... Bir Mussolini, bir Hitler, bir Salazar, bir Franco dahi cinnetin bu derecesine ulaşmamışlardır”⁹⁹.

Yazısına Demirel Hükümeti’nin bu tedbirlerle faşizme ortam hazırladığı saptamasıyla devam eden Özgüden, Demirel-Sunay-Tural triumvirasında iktidarın üçgenini oluşturmuş olan AP’nin, Amerika’nın, komprador kapitalistlerin, egemen sınıfların, toprak ağalarının ve aracılardan desteğiyle ayakta durduğunu söylemektedir. Özgüden, böyle tanımlanmış AP iktidarının karşısına, anayasanın asgari müştereklerinde birleşerek yer alan muhalefet partileri, gençlik ve devrimci sendikaların yanı sıra meslek kuruluşlarını, bilim adamlarını, sanatçıları, devrimci basını ve “...son zamlarla bir kat daha ezilen emekçi Türk Halkı[nı]” koymaktadır¹⁰⁰.

Derginin bir sonraki sayısında, “27 Mayıs düşmanları Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Kanunu tasarısıyla rejime kesin darbeyi indirmeye hazırlanmaktadır”¹⁰¹ diyen Özgüden, bu durumdan Başbakan Süleyman Demirel’i sorumlu tutmaktadır. Demirel’in “ilk Türk bursiyeri”¹⁰² olarak Amerika’da yetiştiğini ve Türkiye’ye döndükten sonra mason locaları tarafından desteklenerek barajlar krallığına yükseldiğini söyleyerek şöyle devam etmektedir: “27 Mayıs ihtilali sırasında daha askerliğini yapmamış olan Demirel askerliğini bitirdikten sonra da Amerikan Morrison Şirketi’nin Türkiye temsilciliğini üzerine al[mış], sınıfsal pozisyonunu [ise] komprador kapitalistlerin safında tespit etmiştir.”¹⁰³ Özgüden neredeyse Demirel’in ABD tarafından başbakan yapıldığını düşünmektedir.

Demirel’in siyasete girmesine İnönü’nün devrilmesi yardımcı olmuştur. İnönü’nün yerine kapitalistlerin temsil edilmesi görevi “Morrison temsilcisi Demirel”e verilmiştir. 1965 seçimleri öncesinde AP Genel Başkanlığı’na daha sonra başbakan yardımcılığına atanmıştır. 1965 seçimlerinde ise ‘İslamköylü Demirel’ yakıştırmasıyla başbakan olmuştur. Dönemin solcuları Demirel’in demokrasiyi “çoğunluğun azınlık üzerindeki diktatörlüğü” olarak algıladığını, demokrasinin aksine denge rejimi olduğunu sert bir dille ifade etmektedirler¹⁰⁴. Nitekim Özgüden de Demirel’in demokrasi anlayışını “Yağma yok, Süleyman Bey! Demokrasilerde çoğunlukların oyu kadar azınlıkların da demokratik kuvvetleri ve direnişleri

⁹⁹ Doğan Özgüden, “Utanç Tasarısı”, *Ant*, s. 10, (7 Mart 1967): 3.

¹⁰⁰ **age**

¹⁰¹ Doğan Özgüden, “Hayır Demirel, sen devlet değilsin!”, *Ant*, s. 11(14 Mart 1967): 11.

¹⁰² **age**

¹⁰³ **age**

¹⁰⁴ **age**

meşrudur; iktidarlar bu görüş ve direnişlere saygı göstermek zorundadır”¹⁰⁵ diyerek eleştirmektedir.

1960’ların sonuna kadar sağ düşüncenin her türünü temsil eden AP, 1970’li yıllara değin büyük bir sağ koalisyon niteliği taşımıştır. Bunun içinde din esasına dayalı bir toplumsal-siyasal düzen kurmak isteyen İslâmcılar, Türk milliyetçiliğini etnik düzlemde ortaya koyan aşırı milliyetçiler, aynı zamanda her ikisini de inkâr etmeyen Mukaddesatçı-milliyetçiler ile ilk iki görüştekilerin aksine demokrasiyi hedefe varmak için kullanılması gereken araç olarak kabul etmeyen liberal demokratlar vardır¹⁰⁶. Bu nedenle 1971 öncesinde yer alan AP hükümetleri, öğrenci ve işçi hareketlerine karşı el altından “sağ milisleri”¹⁰⁷ desteklemiş ve bunları yardımcı olarak kullanan güvenlik kuvvetlerini terfi ettirmişlerdir. Bu yolla AP hem kendisini korumak hem de yükselen sol muhalefete karşı halkın kendiliğinden tepki gösterdiği izlenimini vermek istemiştir¹⁰⁸.

15 Temmuz 1967’de İstanbul’a gelen ABD deniz kuvvetlerine ait 6. Filo’ya tepki gösteren solcu öğrencilerle toplum polisi arasında çatışma çıkmıştır. Bu daha sonra gelişecek çatışmaların da ilkidir. Bu olay üzerine polis, İstanbul Teknik Üniversitesi’nin Gümüşsuyu’ndaki öğrenci yurduna gece baskın yapacak ve öğrencileri copluyarak yaralayacaktır. Bu olayda yaralanan Vedat Demircioğlu adlı TİP üyesi öğrenci birkaç gün sonra da ölmüştür¹⁰⁹.

Aynı günlerde Konya’da sağcılar TİP il binasını basmış ve çevredeki dükkânların camlarını kırmıştır. Konya’daki olayı protesto etmek için düzenlenen mitingde, “Ordu ve Millet El Ele” sloganı kullanılmak istenmişse de, Ordu mensupları buna karşı çıkmıştır.¹¹⁰ Bu olaylar *Ant* dergisinde ayrıntılı olarak yer almış ve şiddetle eleştirilmiştir. Özgüden, “Faşizmin Ayak Sesleri” başlıklı makalesinde AP iktidarının faşizan bir yaklaşım içerisinde, gençliği ve devrimci gençleri terörize ettiğini ve devletin kolluk kuvvetlerini ABD emperyalizminin çıkarları doğrultusunda kullandığını belirterek, “Vedat Demircioğlu’nun ölümü[nün] ve aynı gece Konya’da patlak veren gerici ayaklanma[nın]”, bu hesabın yeni kanıtları

¹⁰⁵ **age**

¹⁰⁶ Tanel Demirel, “Adalet Partisi”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce “Liberalizm”** ed. Murat Gültekingil, Tanıl Bora, c. 7 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005): 548.

¹⁰⁷ Hikmet Özdemir ve diğ., “Siyasal Tarih ((1960-1980)”, **Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye, 1908–1980**, 7.bs (İstanbul: Cem Yayınevi, 2002), 253

¹⁰⁸ **age**, 253.

¹⁰⁹ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, **age**, 349.

¹¹⁰ **age**, 350.

olduğunu söylemektedir. »¹¹¹ Aynı makalesinde Özgüden İstanbul olaylarında polisin, Konya olaylarında ise gericiilerin askere karşı çıkışlarında iktidardan cesaret aldıklarını iddia ederek AP iktidarının polisi ve irticayı yalnız gençlerle değil Ordu ile de çatıştırma politikası güttüğünü ifade etmektedir¹¹².

Burada da görüldüğü gibi *Ant* yazarları, bu olaylarda sorumluluğu Demirel ve AP Hükümeti'ne yüklemektedirler. Polisin ve sağcılarının hükümetin politikalarından cesaret alarak Ordu'yu tahrik ettiğini düşünmektedirler. Çünkü onların gözünde Ordu, 27 Mayıs'ı yapan "devrimci geleneğe sahip olan Türk Ordusu'dur"¹¹³; bu Ordu'nun gerici ve faşist hareketlerle bir ilişkisi olamaz, tersine onlara karşı şiddetle mücadele eder.

Oysa Ordu ile AP hükümeti arasında temel devlet politikaları konusunda bir anlaşmazlık yoktur. Genel Kurmay Başkanı Cemal Tural gibi Adalet Partisi yöneticileri de anti-komünisttir. Türk Ceza Yasası'ndaki komünizmi övmeyi suç sayan 141. ve 142. maddeler varlığını korumaktadır. Komünizmi "anayasa dışı cereyan" olarak nitelendiren AP, 141 ve 142'ye de dayanarak anti-komünist saldırıları yoğunlaştırmış ve sol hareketin Türk siyasal hayatında etkili olmasından rahatsızlık duymuştur¹¹⁴. AP iktidarının yürüttüğü anti-komünist politikalar ve uygulamalar, anti-demokratik uygulamaları da beraberinde getirmiştir. *Ant* yazarı ve aynı zamanda TİP milletvekili olan Çetin Altan, "Aya indirilen Rus uydusunu komünizmin bir zaferi olarak gösterme[si] [nedeniyle], komünizm propagandası yapmak [ve] bu rejimin bir gün Türkiye'de uygulanacağını ima etmekle suçlan[mıştır]"¹¹⁵. Bu nedenle açılan dava Anayasa ve Adalet komisyonu tarafından karara bağlanmış ve Aralık 1967'de Çetin Altan'ın milletvekili dokunulmazlığı kaldırılmıştır.

Çetin Altan, kendi dokunulmazlığının kaldırılması olayını *Ant* Dergisi'ndeki yazısında ele alarak, "İsmet Paşa ile Cumhuriyet Halk Partisi'nin, bütün namuslu hukuk otoritelerinin ve dürüst kalemlerin bu işe karşı koyduğunu", ama "özellikle Güven Partisi milletvekilleri Emin Paksüt ve Coşkun Kırca'nın kendi

¹¹¹ Doğan Özgüden, "Faşizmin Ayak Sesleri", *Ant*, s. 83 (30 Temmuz 1968): 3.

¹¹² *age*

¹¹³ Doğan Özgüden, "Halk Direnecektir", *Ant*, s. 5 (31 Ocak 1967):3.

¹¹⁴ Cizre, *age*, 43.

¹¹⁵ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *age*, 329.

dokunulmazlığının kaldırılmasında büyük rol oynadığını” ileri sürmüştür¹¹⁶. AP’nin anti-demokratik tedbirler alması, aslında iktidarın ekonomik çıkmazlarının kendini iyice belli etmesiyle ilişkilidir. Çetin Altan’ın dokunulmazlığının kaldırılması da bu tedbirlerin tezahürüdür. İktidar’ın özgürlüğü dolayısı ile demokratik hakları kısıtlayan ‘Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Kanunu’ bu tedbirlerin ikinci aşaması olarak nitelendirilmiştir”¹¹⁷.

1968 yılına gelindiğinde AP iktidarı Amerikan merkezli dış politika tercihlerini, ekonomi politikalarını eleştiren ve gündem oluşturmaya çalışan sol muhalefeti sindirmeyi, susturmayı amaçlayan politikalarını yoğunlaştırmıştır. Bu politika 1968 yılında yapılan ara seçimler sürecinde zirveye ulaşmış ve özel olarak TİP’i yıldırma ve karalamayı hedeflemiştir. Yaşar Kemal 11 Haziran 1968 tarihinde “Yol Ayrımı” başlıklı makalesinde AP iktidarını “Ağa-Komprador-Derebeyi-Softa dörtlüsüyle birlikte” gericiliği kurumlaştırmaya çalışmakla suçlamakta ve iktidarın bu politikalarını şöyle eleştirmektedir:

“TİP bütün bunlara karşılık vermiş olsaydı, Türkiye’de kan gövdeyi götürürdü. AP, Türkiye’de İşçi Partisi’ni sindirmek için paralı bir milis gücü ortaya çıkarmıştır. Komünizmle mücadele derneği adı altında, daha başka adlar altında, salt milis yetiştiren dernekler kurmuştur”¹¹⁸.

1970’li yıllara doğru AP Hükümeti’nin ve devletin sol hareket üzerindeki baskısı artmaktadır. 16 Şubat 1969 tarihinde Amerikan 6. Filosu’na karşı gösteri yapan solcu öğrencilere karşı, “Müslüman Türkiye” diye bağırarak bir grup “gerici” saldırıya ve sonuçta iki genç hayatını kaybetmiş, 200’den fazla kişi de yaralanmıştır. Tarihe “Kanlı Pazar”¹¹⁹ olarak geçen bu olay sırasında İçişleri Bakanlığı’na bağlı olan toplum polisi, “gericiler” tarafından silahlı saldırıya uğrayan gençleri korumak için hiçbir çaba göstermemiştir¹²⁰. “Kanlı Pazar” olayı gerek basın gerek muhalefetin eleştirilerine maruz kalmış ve hatta AP grubu içerisinde Süleyman Demirel’e muhalif olanlar da hükümeti şiddetle eleştirmiştir.

Bu olay, *Ant*’ın kapağında “Kanlı İktidar” manşetiyle fotoğraflı olarak yer almıştır. Dönemin önemli hukukçu ve akademisyenlerinden Çetin Özek, bu konudaki yazısında, “Kanlı Pazar” gibi olaylarla aslında anayasanın tahrip edilmesine çalışıldığını, anayasayı koruması gereken siyasi iktidarın tam tersini yaparak onu

¹¹⁶ Çetin Altan, “Senaryo, rejisör, rejisör yardımcıları ve figüranlar...”, *Ant*, s. 28 (11 Temmuz, 1967): 5.

¹¹⁷ Fethi Naci, “Ya Enflasyon Ya Durgunluk” *Ant*, s. 28 (11Temmuz 1967): 7.

¹¹⁸ Yaşar Kemal, “Yol Ayrımı”, *Ant*, s. 76 (11 Haziran 1968): 7.

¹¹⁹ Feroz Ahmad-Bedia Turgay Ahmad, *age*, 363.

¹²⁰ *age*, 363.

zorladığını, devrimci güçlerin ise anayasa bekçiliği yaptığını belirtmektedir. Bunun asıl nedeninin 27 Mayıs Anayasası'nın aracı işbirlikçi burjuvazi tarafından hazırlanmaması olduğunu vurgulayan Özek, bu nedenle de anayasanın kurduğu hukuk düzeni ile egemen sınıfların çıkarları arasında bir çelişki olduğunu söylemekte ve “İşte asıl devrimci güçlerle gerici egemen sınıflar arasındaki kavganın temeli egemen sınıfların anayasayı kendi çıkar sistemlerine uydurmak istemesi, devrimci güçlerin de buna karşı çıkmasıdır” demektedir¹²¹.

Ant dergisinde yazan tüm aydınlar 1965 yılından itibaren iktidar olan Adalet partisine ve lideri Süleyman Demirel'e karşı keskin bir dille muhalefet etmekte ve politikalarını onaylamamaktadır. Dergide yer alan haber ve makaleler değerlendirildiğinde büyük bir kısmının iktidara ve Süleyman Demirel'e yönelik eleştiri yazıları olduğunu görmek mümkündür. İktidarın sol düşünceli kişilere ve onların görüşlerine yer veren basın organlarına yönelik baskı politikalarına rağmen, derginin eleştiri üslubundaki sertlik ve cesaret dikkat çekicidir. Bu durumun dönemin siyasi dinamiklerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bu dinamikler içerisinde başat rolü oynayanlar ise, 1961 yılında MBK'nın öncülüğünde yapılan 1961 Anayasası ve yine bu anayasa ile ilk kez sol bir partinin mecliste yer almasıdır. Çünkü dergideki yazılarda sık sık 61 Anayasası'nın sosyalizme açık veya kapalı olmasına ilişkin tartışmalar yer almış, hatta bu konunun uzmanı olan anayasa profesörleri bu tartışmada taraf olarak yazılar yazmışlardır. Fakat dergide yazanların neredeyse tamamı 1960 yılında yapılan darbeyi ilerici olarak değerlendirdiklerinden dolayı, Ordu'yu AP'ye yönelik muhalefetlerinde çok sık korkutucu unsur olarak kullanmakta ve sanki AP'ye işaret parmaklarını sallayarak “İlerici Türk Ordusunun neler yapacağını” hatırlatmakta, hatta “hele bir yanlış yapın Ordu'nun DP'ye yaptığını biliyorsunuz” diyerek çekineceklerini sanmaktadır. Fakat 1969 yılında Ordu Yardımlaşma Askeri Kurumu'nun Türkiye burjuvazisinin önde gelenlerinden olan Koç Holding'le ortak iş yapması bu konuda bir “uyanmanın” başlangıcı olmuştur.

Dergide AP'nin anti-demokratik ve anti-sosyalist uygulamaları öne çıkarılarak gündem oluşturulurken, diğer yandan da sosyalist düzene varmak için gerekli olduğu düşünülen ajitasyon yazıları yer almaktadır. Ant Dergisi'nin AP iktidarına karşı süreklilik arz eden bir muhalefet yapması, hükümetin dış politika uygulamalarını

¹²¹ Çetin Özek, “Anayasaya ve halka karşı cihad”, *Ant*, s 113 (25 Şubat 1969): 7.

değerlendirmesini de etkiler. Daimi muhalif olma hali ve AP iktidarını yıpratmaya yönelik tercihi nedeniyle dergi, söz konusu dönemde AP'nin, Ortadoğu'ya yönelik, ABD'nin çizgisinden görece bağımsız izlediği politikaları görmezden gelebilmektedir. Örneğin iktidarın 1967 yılında gerçekleşen Arap- İsrail savaşında Türkiye'nin tarafsızlığını ortaya koyan bir politika izlemesine, ABD'ye üslerini kullandırmayacağına dair açıklamalar yapmış olmasına ve tarafsızlığını korumaya azami gayret göstermiş olmasına karşın yine buna ilişkin bir yazıya rastlamak mümkün değildir.

Ant dergisinin kapitalist sistemi benimsemiş ve buna uygun siyasi ve ekonomik politika uygulayan AP iktidarına karşı, şiddetle muhalefet etmiş olduğu görülmektedir. *Ant*'ın bu muhalefetinin, sosyalist düşüncede bir dergi olmasından ve sol düşüncenin gerek dünyada gerekse Türkiye'de ki yükselişinden kaynaklanmış olduğu söylenebilir.

5. 2. CHP ve “Ortanın Solu”

TİP'in kuruluşunun işçi ve aydınlar arasında büyük bir ilgiyle karşılanması ve CHP'nin geri plana itilmesi üzerine 1965 seçimlerinden önce İsmet İnönü, “Ortanın solu” sloganını ortaya atarak Anayasa'nın da “ortanın solunda yer aldığı” söylemiştir. Aslında bu söylem CHP'nin yeniden toparlanma çabasını göstermektedir. CHP, 27 Mayıs hareketine yön vermiş ve Kurucu Meclis'te hâkim olmuştur. Ancak 27 Mayıs'tan kısa bir süre sonra koalisyon hükümetleri biçiminde iktidar olması ve vaatlerini tam olarak yerine getirememesi CHP'yi yıpratmıştır. Bu nedenle seçimlerden hemen önce İnönü, aydınların ve gençlerin TİP'e kaymasını önlemek, yükselen sol dalgaya öncülük yapabilmek ve “komünizm tehlikesi”ne bir set oluşturabilmek için “ortanın solu” sloganına sarılmış, fakat buna rağmen ne TİP'in Meclis'e girmesini engelleyebilmiş ne de yenilgiden kurtulabilmiştir. 1965 seçimleri Adalet Partisi'nin zaferiyle sonuçlanmıştır.

Bülent Ecevit 1966'da CHP Genel Sekreteri olmuş, İnönü'nün belirlediği “ortanın solu” söylemini sahiplenmiştir; fakat İnönü yeni politikayı komünizme karşı aşılabilir bir duvar olarak sunarken, Ecevit bununla birlikte toplumsal barış için radikal reformlardan, mevcut düzenin dönüştürülmesinden söz etmiştir¹²².

¹²² Ahmad, *Demokrasi*, 255.

Bu dönemde Ecevit, Kemalist bir sol doktrin ortaya koymuş, Altı Ok ilkelerini benimsemiş, ancak daha çok iktisadi sorunlar üzerinde durarak köylü ve işçileri etkilemeyi amaçlamıştır. “Güneydoğu Sorunu”nu feodalizmin devamı olarak değerlendiren Ecevit, “Türk milletinin egemenliğinde kültürel bütünleşmeyi” savunmuştur. Bu dönemde bu konudaki görüşlerini ayrıntılı olarak ortaya koyduğu bazı kitaplar yazmıştır: Ortanın Solu (1966), Bu Düzen Değişmelidir (1968), Atatürk ve Devrimcilik (1970).

Ecevit, “insanın eğilim ve yeteneğine göre” diye başlar Ortanın Solu kitabına, “erişebileceği düzeye imkân tanımayan bir devlet ve toplum düzeni insanlığa ve adalete aykırıdır”; dolayısıyla adil bir düzen isteyen insan ortanın solu bir anlayıştır¹²³ Ecevit’e göre, “1960 Devrimi” ile siyasal partiler meydana gelen özgürlük ortamında konumlarını daha açık bir biçimde belirlemelidir. Bu çerçevede partiler yelpazesinde beş ana eğilim saptar: “1. Aşırı Sağ; gericiler ve sermaye sömürsünü savunanlar, 2. Ortanın Sağı; tutucular, toplumsal adaleti sağlamak için gösterilen gayretleri bir yük olarak görenler, 3. Orta veya Merkez; buradakiler halk baskısı ile birtakım düzeltimler yapsalar da devrimci değildirler; ancak sosyal adalete az çok değer verirler, 4. Ortanın Solu; insansal gelişimi hedefleyen bir toplum düzeni isterler, ‘halkçıdırlar’ ve sınıflar arasında büyük farklılıklar olsun istemezler. Toplumsal adaleti savunurlar, ‘dar gelirli halk’ için ‘devrimcidirler’, halkçı bir tavır ile ‘devletçi’, ‘demokrat’ ve halk yararına bir sosyal demokrasi taraftarıdırlar. 5. Aşırı Sol; özel mülkiyeti reddeder, insanların gelecekteki iyiliğini ister; fakat yaşayan kuşağı gelecekteki iyilik için ‘köle durumuna’ düşürür”¹²⁴.

Kısaca Ecevit için sağ ve sol yıkımlara karşı, “Ortanın solu (...) en sağlam duvar, en etkili settir”¹²⁵. Ona göre Türkiye Rusya, Arap ülkeleri, Batı ve Çin’den gelen sol basınçlar altındadır, toplumsal sorunlar yoğunlaştıkça ülke aşırı sağdan aşırı sola kaymalar gösterebilir; dolayısıyla bu “tehlikeleri” önlemek için Ortanın Solu gereklidir; Ortanın Solu düşünce özgürlüğüne yer veren Batılı bir sol anlayıştır. Demokrasi için “kamu yararı” ile sınırlı mülkiyet ve miras hakkı sağlanmalıdır, CHP tek parti rejimi sırasında, anlaşılır nedenlerden, halka baskı yapmış, tepeden bakmıştır, şimdiyse, devlet yetki ve sorumluluğunu halka dağıtabilmelidir.

¹²³ Bülent Ecevit, **Ortanın Solu** (İstanbul: Kim Yayınevi, 1966), 8

¹²⁴ **age**, 14-16

¹²⁵ **age**, 20

CHP, Türk halkına uygun bir anlayışı, Anayasanın gerekli kıldığı bir sosyal demokrasi anlayışını savunur, dolayısıyla parti, halkçı bir tutumla sosyal ve ekonomik reform ve devrimleri gerçekleştirmelidir: “(...) böyle devrim ve reformlara karşı, yerli sömürücülerin yurt içinde kuracakları cephe, yurt dışından da desteklenir”¹²⁶. CHP tek partili dönemin bir zayıflığı olarak “merkezden çevreye” doğru bir hareketti, şimdi ise “çevreden merkeze” doğru da işleyen bir hareket olmalıydı.

Ant dergisi, yayın hayatına başladığı 1967 yılı başından itibaren CHP’yi ve sol hareketin etkisini kırarak kendisini güçlendirmek amacıyla ortaya attığı “Ortanın Solu” politikasını yoğun olarak eleştirmiştir. Dergide CHP’nin ortanın solunda yer alma çabası bir taraftan sol dalga yaratan TİP’e karşı geliştirilen bir söylem ve oy kaybetme korkusunun bir ürünü olarak işlenirken, diğer taraftan TİP’in de kendi konumunu daha açık bir biçimde ortaya koyması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Ant başyazarı Özgüden, bunun CHP’nin bir politik manevrası olduğunu söylemektedir:

“CHP’de bir süreden beri ‘Ortanın Solu’ deyimi etrafında verilen kişisel mücadeleden İnönü’nün galip çıkması Türk soluna ne getirecektir? CHP’deki Ortanın Solu hareketi TİP’in göstermiş olduğu beklenmedik gelişme karşısında hiçbir seçim şansı kalmadığını, AP ile TİP arasında zamanla eriyeceğini gören CHP’nin politik bir manevrasından başka bir şey değildir”¹²⁷.

CHP sınıfsal kimliği ve genel ekonomi-politikaları aynı kaldığı halde, sol hareket güçlendiği, işçi, köylü ve gençlik kitleleri politik hayata daha aktif bir şekilde katılmaya başladıkları için “Ortanın Solu” söylemiyle onları etkileyerek törpülemek ve kendi çatısı altında toplamak istemektedir. Bu nedenle, emekçi sınıfların bilinçlenip bağımsız bir politik kuvvet haline gelmesini istemeyen egemen sınıflar ve ABD, “Ortanın Solu” hareketinin gelişmesinden ve Türkiye’deki sosyalist hareketin yozlaştırılması çabalarından hoşnuttur.

Bu arada CHP içinde “Ortanın Solu” sloganının da etkisiyle Turan Feyzioğlu grubu ile İsmet İnönü ve Bülent Ecevit arasında tartışmalar yaşanmaktadır. Feyzioğlu grubu, Ecevit’in CHP’nin sosyalist olmadığını açıklamasını istemektedir. CHP’de bu tartışmalar sürerken CHP’nin “gayri resmi sözcüsü” olan Metin Toker ise, TİP yöneticilerinden TİP’in komünist bir parti olduğunu kabul etmelerini, eğer değilse bunu açıklamalarını istemektedir.

¹²⁶ *age*, 46.

¹²⁷ Doğan Özgüden, “Yozlaştırma”, *Ant*, s. 2 (10 Ocak 1967): 3.

Ant dergisinin kurucu-yazarlarından Fethi Naci, yazısında Metin Toker'e cevap vererek TİP'in komünist olmadığını, programında bırakın komünizmi, sosyalizmi bile amaç olarak almadığını, yalnızca sosyalizme geçiş döneminin şartlarını hazırlamayı amaçladığını söyler. Hatta TİP 141 ve 142. maddelerden hüküm giyenleri bile partiye almamaktadır. Anti-komünizmin faşizmin resmi ideolojisi olduğunu söyleyen Naci, "Ortanın solunun ateşli övgücüsü" olarak tanımladığı Toker'in, TİP yöneticilerinin anti-komünist olduklarını söylemelerini istemesini gülünç bulmaktadır. Fethi Naci yazısına şöyle devam etmektedir:

"CHP ve sosyal reformlar... milli mücadelenin, milliyetçi aydınlarla taşra eşrafının yönetiminde yapılması, savaşı bilfiil yapan emekçi halkın zaferden sonra memleketin gidişinde ağırşığını duyurmasına engel olunması, CHP'nin iki başlı bir kartal olarak doğması ve gelişmesi, bütün bunlar CHP'yi halkın dışında bir parti haline getirmiştir. Ortanın solu, iki başlı kartalın iki başının birbirini yeme kavgasıdır, milliyetçi aydınlar grubunun başlangıçtaki ikiliğe son verme kavgasıdır. Ne var ki CHP ile sosyal reformlar, CHP ile halk arasındaki ilişkiler şairin dediği gibi 'yarı yoldan ziyade maha [gökteki ay] yakın – yarı yoldan ziyade mahtan uzak' ilişkilerdir"¹²⁸.

Fethi Naci sosyal reformlar meşalesinin tarihi gelişme sonucunda artık "bütün ilericilerin tek mirasçısı olan TİP'in eline geçmiş olduğunu" söylemektedir ve gerek Metin Toker'in gerekse diğer ortanın solcularının veya kendilerini sosyalist sanan aydınların telaşını buna bağlamaktadır.

Murat Sarıca "CHP yanılmaktadır" başlıklı yazısında, CHP'nin yayın organı olan *Ulus* gazetesinde imzasız olarak yayınlanan TİP ile ilgili yazıları eleştirmektedir. Bu makaleleri değerlendiren Sarıca şunları yazmaktadır: 30 Nisan tarihli yazıda sosyalizm ile demokrasinin çeliştiği izlenimi yaratılmaya çalışıldığını belirtmekte ve sanılanın aksine Yirminci Yüzyılda ki demokrasi anlayışının "artık bütün sosyal sınıfların özgürce örgütlenebildikleri ve iktidara ağırlıklarını koyduğu" bir yaklaşım içerisinde olduğunu altını çizmektedir. Aksini savunanların ise emekçi sınıfın iktidara gelmesini engellemek istediğini ve benimsedikleri rejimin adının ise faşizm olduğunu öne sürerek, sert bir dille eleştirmektedir. Demokrasinin toplumda var olan sınıflar arasında denge oluşturduğunu ve aynı zamanda diyalektik gelişmeye uygun olarak kendini yenilediğini öne sürmektedir. TİP'nin kurulduğu andan itibaren her zaman anayasayı saygılı davrandığını, kapitalist düzen yerine getirmek istediği sosyalist düzeni ise yine anayasaya dayanarak getireceğini her defasında belirten ve demokrasiye olan inancını içselleştirmiş bir partiyi "sayın yazarın yaptığı gibi

¹²⁸ Fethi Naci, "Değişen Türkiye Değişmeyen Kafalar", *Ant*, s. 17(25 Nisan 1967): 7.

yuvarlaklıkla itham etmek bulanık suda balık avlamaya çalışmaktan başka bir şey değildir” demektedir¹²⁹.

Sarıca, CHP’de ortaya çıkan çatışmalara neden olan ortanın solu görüşünün ise TİP’in Türk siyasal hayatında yer almasıyla ortaya konulduğunu ve CHP’nin çekirdeğini oluşturan bürokrat kadronun sınıf gerçeğine inmeden geliştirdiği bu politikanın daha birçok zik zaklar çizeceğini öne sürmektedir:

“Nitekim CHP’nin bütün bu zik zaklarının nedenini Ulus yazarı “ CHP’nin düzen değişikliğine TİP gibi sınıfsal bir açıdan bakmadığını” belirterek ortaya koymaktadır. Ne var ki sayın yazarın Marks’a dayanarak Türkiye’nin kapitalist yapıda bir ülke olmadığını ileri sürmesi, sınıf gerçeğini inkâr etmesi için yeterli bir sebep değildir”¹³⁰.

Sarıca aynı zamanda anayasanın ön gördüğü ve emekçi halkın milli gelirden yarattığı değer karşılığında hak ettiği payı alması ile sosyal adaletin oluşacağını ileri sürmektedir. Fakat bunu gerçekleştirebilmek için de radikal reformlar yapılmalıdır. Bu reformlar ise dış ticaret, bankalar ve sigorta şirketleri üzerinde yapılmalıdır. Reformlar emekçi halkın kontrolü altında gerçekleştirilerek devletleştirilmelidir diyen Sarıca, yine radikal bir toprak reformu yapılmadan sosyal adaletin sağlanmasının ve hızlı kalkınmanın mümkün olmadığını söylemektedir. Bu düzen değişikliğini gerçekleştireceklerin ise Türk emekçi sınıfı olduğunu söyleyen Sarıca; Türk köylüsünün sosyal yapısı nedeniyle tutucu olmadığını şöyle açıklamaktadır;

“milli burjuvazinin, feodal yapıyla mücadele ettiği süreç sırasında bir toprak reformundan geçmemiştir. Bizde komprador burjuvazi toprak ağasıyla kol koladır. Onun içindir ki, ülkemizdeki devrimci bir işçi sınıfının karşısında tutucu bir köylü kütlesi söz konusu değildir...”

TİP’nin dayandığı ve lideri olduğu kitlelerin bu emekçi sınıf olduğunu vurgulayan Sarıca, emekçi sınıfların her geçen gün devrimci mücadeleye katılmaları neticesinde, anti-emperyalist mücadelenin giderek güç kazandığını da ileri sürmektedir. Sarıca, “Atatürkçü bürokratlar[ın] da 2. Kurtuluş hareketinde kendilerine uygun olan yerleri almaları” gerektiğini ifade etmektedir¹³¹.

Bu arada CHP içindeki çekişme kongrede ayrılıkla sonuçlanmış, Turhan Feyzioğlu’nun başını çektiği sekiz milletvekilinden oluşan muhalefet grubu partiden ayrılarak Güven Partisi’ni kurmuştur. Derginin 20. sayısında “Ortanın Solu” başlıklı bir yazı yazan Doğan Özgüden, Güven Partisi’nin programını eleştiren Ecevit’i uyarmakta ve bu partinin programı ile ortanın solu söylemindeki CHP’nin temel

¹²⁹ Murat Sarıca, “CHP Yanılmaktadır” *Ant*, s.71 (7 Mayıs 1968): 7.

¹³⁰ *age*

¹³¹ *age*

görüşleri arasında büyük bir farklılık olmadığını öne sürmektedir. Gerçekte CHP'nin kapitalist düzeni benimsemiş bir parti olduğunu ve GP'nin programında yer alan "Sınıfsal mücadelenin reddedilmesi, devletleştirme kapsamının çok sınırlı tutulması, NATO ve CENTO karşısında bir tutum takınılması, özel teşebbüse garantiler verilmesi"¹³² şeklindeki görüşlerinin aynılarının CHP'nin programı içerisinde yer aldığını söyleyen Özgüden, bu duruma şaşırılmaması gerektiğini çünkü 1947'de yapılan Truman yardımıyla Amerika'ya Türkiye'nin kapılarını açan ilk insanın CHP'nin tarihi lideri İnönü olduğunu belirtmektedir. Özgüden, Ecevit'in ise sınıfsal temellere dayanmayan solculuğunu eleştirerek, özel teşebbüslü, NATO'lu, CENTO'lu bu sol düşüncenin etrafında eski faşist militanlar yer almaktadır, diyerek ağır ithamlarda bulunmaktadır¹³³.

Derginin yazarlarından olan Çetin Altan ise bu son gelişmelerle ilgili, CHP içinde meydana gelen ayrılığa dikkat çekmekte, fakat bu bölünmenin son olmayacağını, hatta geride kalanlar arasında bile şimdiden bir sağ, sol ayrışması gelişmekte olduğunu söylemektedir. Partide birliğin olmamasının nedeninin ise CHP'nin sosyalist örgütün ve halkın dışında bir politika izleyerek anti-emperyalist cepheyi oluşturmak istemesinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bu nedenlerden dolayı Ecevit'in dahi anti-emperyalizm sözünü telaffuz etmediğini, diğer yandan da sola saldırmadan ortanın solu politikasını gerçekleştiremediğini ifade eden Ç. Altan, "eğer Ecevit böyle yapmazsa parti bir kez daha bölünebilir" diyerek CHP'nin politikalarını istihzalı bir tavırla eleştirmektedir¹³⁴.

Yaklaşık bir yıl sonra, CHP'nin "gizli iktidar" olduğunu iddia eden Yaşar Kemal, "Bülent Ecevit'in seçim konuşmalarını CHP'nin hükümet olduğu dönemde bir başkası söylese 142'den yargılanırdı" demekte ve CHP'nin iktidarda olduğu dönemde kurulan sosyalist partilerin kanına girdiğini, işçi sendikalarını yozlaştırmaya çalıştığını ve emekçiden yana kuruluşların varlığına izin vermediğini söylemektedir. Kemal, "Böyle bir geçmişe ve geleneğe sahip olan CHP'nin şimdi köylü eziliyor diye bağırmasının hangi değişim sonucunda gerçekleştiğini" anlayamadığını belirtmektedir. Bu arada CHP ile ilgili eleştirilerin önünü kesmeye çalışanları da eleştirmektedir:

¹³² age

¹³³ Doğan Özgüden, "Ortanın Solu", *Ant*, s. 20 (16 Mayıs 1967): 3.

¹³⁴ Çetin Altan, "Bazı Sürprizli İhtimaller", *Ant*, s. 21(23, Mayıs 1967): 5.

“Bazı kişiler diyorlar ki aman dokunmayalım CHP’ye, aman ha aman! Onun öyle bir kadrosu var ki, memurlar içinde, üniversitede, Orduda, solu meşrulaştırıyor. Aman ha aman dokunmayalım... Ancak gericilerle CHP başa çıkabilir. Gerçek solcular CHP’nin bu davranışından faydalanırlar. Aman ha aman CHP’yle dalaşmayalım, başımıza iş açar... CHP’yi buraya kadar getiren ne CHP’nin o altı oklu programı, ne de Türk halkına duyduğu sevgidir. CHP’yi buraya kadar getiren zorunluluktur. Kerim Devlet teorisinin ortaya atılması bir rastlantı değildir. Kerim Devletin mirasına kim konmuştur? CHP... Yedi yüz yıllık Osmanlıda devleti kimler idare etmişlerse, halkın üstüne kimler kerem yağdırmışlarsa, sosyalizmi de yurdumuza getirecekler, aslan gibi, çağa uygun bir sosyalizmi de, Osmanlı temelimize dayanarak kuracaklar gene onlardır. Kerim Devlet de Kerim Devlet...”¹³⁵.

1969 yılında yapılacak genel seçim öncesinde AP ve CHP’nin işbirliği sonucu seçim sistemi değiştirilerek TİP’in Meclis’e girmesi engellenmeye çalışılmıştır. Milli bakiye sistemi yerine yetirilen d’Hont sistemi ile çoğunluk sistemi benimsenmiş ve TİP’nin önu kesilmek istenmiştir.

Ant’ın başyazarı Özgüden, bu gelişme nedeniyle kaleme aldığı yazısında, Türkiye siyasetinin önemli öğelerinden olan İsmet İnönü ve Celal Bayar’ın Türkiye’de “İslamcı-doğucu halk kitlelerinin karşısında yer alan Batıcı laik-bürokrat takımın büyük oyunlarından birini oynadıklarını”, çünkü her ikisinin de “Batıcı laik-bürokrat takımın önemli aktörleri olduğunu” söylemektedir. İsmet Paşa’nın “bir yandan Amerika’nın onayını aldıktan sonra Türkiye’nin mutlak hâkimi olmak üzere harekete geçtiğini” diğer yandan da hem “devrimci çevreleri yanına topladığını” hem de “Bayar’ı yanına alarak AP’nin oylarını bölmeye çalıştığını” belirterek uyarıda bulunmaktadır. İktidara kim gelirse gelsin bu partiler siyasetin görünen aktörleri olacak, iktidarın gerçek sahibi, İsmet Paşa’nın damadı M. Toker’in de dediği gibi “CHP bürokrasisi ve Paşa olacaktır” diyen Özgüden, “aşırı akımlar olarak adlandırılan İslamcı-Doğucu halk hareketine de, anti-emperyalist-sosyalist harekete de” CHP ve Paşa’nın asla izin vermeyeceğini öne sürmektedir¹³⁶.

“CHP ile “geniş cephe” kurma hesapları peşinden koşan bir kısım devrimcileri de eleştiren Özgüden, onları, “anayasanın vatana ihanetle suçladığı Bayar ve takımını affettiren bir İsmet Paşa’nın siyasi hakları ellerinden alınmış eski sosyalistlere neden aynı hakkı sağlamak yolunda çaba harcamadığını” düşünmeye davet etmekte ve eklemektedir: “Gerçek devrimciler bu tablo karşısında artık kendi kendilerini aldatmaktan kurtulmak ve stratejilerini bir kez daha realist şekilde gözden geçirmek zorundadırlar”¹³⁷.

¹³⁵ Yaşar Kemal, “Gizli İktidar CHP”, *Ant*, s. 71(7 Mayıs 1968): 5.

¹³⁶ Doğan Özgüden, “Devlet Benim”, *Ant*, s. 124 (13 Mayıs 1969): 3.

¹³⁷ **age**

Özgüden'e göre, sorun Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında başlamaktadır. Zira milli kurtuluş mücadelesinin ertesinde Ankara'ya geçen "kapıkulu Osmanlı bürokratları'nın" emekçi sınıf ve tabakalara genç Cumhuriyet'e sahip çıkmalarını sağlayacak örgütlenmeye izin vermeyerek bu devrimci kesimi tasfiye ettiklerini söylemektedir. Bu yaklaşımı ihanet olarak nitelendiren Özgüden," ihaneti yapmakta hiç tereddüt etmeyen parti [ise] CHP'dir ve 50 yıldan beri devrimcileri ve anti-emperyalist mücadele verenleri sürekli arkadan hançerlemektedir"¹³⁸ diyerek, suçlamaktadır. Özgüden'e göre eğer Mustafa Kemal devrimci anlayışını savaş meydanlarının dışına da taşımış olsa ve politik mücadelesini "kapıkulu bürokrat ve eşraf partisi"¹³⁹ olan CHP ile değil halkı gerçekten temsil eden bir örgüt kurmuş olsaydı Türkiye'de bu gün olduğu gibi Amerikan bayrakları dalgalanamazdı demektedir¹⁴⁰. Yazının sonunda yer alan şu son cümle ise *Ant*'in CHP ile ilgili düşüncelerini açıklamasından dolayı çarpıcıdır. "halkın her şeye rağmen anti-emperyalist ve sosyalist mücadelesi devam edecektir. Buna rağmen hala ters cephe kurmakta devam edenler hain damgasını yemekten kurtulamayacaklardır"¹⁴¹.

Derginin etkili yazarlarından İdris Küçükömer ise, CHP'nin laik Batıcı bürokrasinin temsilcisi olması ile yeri geldiğinde bürokratik iktidar için sivil ve askeri kuruluşları kullanarak seçim mekanizması içinde halkın oyunu almasının bir çelişki olduğunu söylemektedir. Küçükömer, Türkiye'deki dengenin devam etmesinin ABD tarafından gerekli görüldüğünü, çünkü Türkiye'nin petrol bölgesi olan Ortadoğu'da kilit bir konumda bulunduğunu belirtmektedir. Gerek CHP'nin, gerekse AP'nin müdahili olduğu ABD'nin liderliğindeki bu politikaların iki amacının olduğunu söylemektedir. Bu nedenlerden birisi Türkiye'yi kapitalist dünyayla bütünleştirmek, ikincisi ise halkın içinde yer aldığı her türlü sağ ve sol oluşumları yok etmek olduğu konusunda uyaran Küçükömer, TİP ve diğer sol hareketlerin yöneticilerini bu nedenle uyarmaktadır.

Dergide CHP'nin Atatürk'ün kurmuş olduğu parti olması vurgulanmış fakat İsmet Paşa'nın pragmatist yaklaşımı ve "Orta'nın Solu" söylemi eleştirilmekle beraber CHP'nin AP ile ortak hareket etmesine tepki gösterilmektedir. CHP'nin iktidarın sol düşünceli insanlara uyguladığı baskılara tepki göstermemesi, öğrenci olaylarını işgal

¹³⁸ age

¹³⁹ Doğan Özgüden, "50 Yıl Sonra", *Ant*, s. 126 (27 Mayıs 1969): 3.

¹⁴⁰ age

¹⁴¹ age

olarak nitelendirmesi, NATO'yu destekleyerek ABD'den yana tavır koyması CHP'nin tarihsel geçmişine duyulan sempatiyi yok etmiştir. Dergide yazarlar CHP'nin solculara olan yaklaşımını “ihamet” olarak nitelemekle beraber AP'den daha iyi olmadığını düşünmektedirler. Bu yaklaşımın temel nedeni daha önce de belirtildiği gibi Atatürk'ün partisi olmasından ve sosyal demokrat niteliğinin olduğunun düşünülmesindedir.

Ant'in CHP'ye olan yaklaşımına yönelik makalelerden oluşan bu bölümden de anlaşıldığı gibi, CHP'nin “Ortanın Solu” söylemi ile gerçek yüzünü sakladığını ve düzen partilerinden farkı olmadığı gibi, gerçekte politik yelpaze içerisinde bu partilerle aynı saflarda yer aldığını vurgulamaktadır.

5. 3. Türkiye İşçi Partisi

Ant dergisinin yayınlanmaya başladığı 1967 yılında TİP Mehmet Ali Aybar başkanlığında 15 milletvekiliyle Meclis'te etkili bir muhalefet yapmaya çalışmıştır. Fakat tek sosyalist parti olması nedeniyle diğer partilerin zaman zaman şiddete varan muhalefetleri ile engellenmiştir. Meclis'te bulunan AP, (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) CKMP ve (Yeni Türkiye Partisi) YTP, TİP'i komünizm suçlamalarıyla yıpratmaya çalışmaktadır. CHP ise solun tamamen kendisine kalacağı hesabıyla TİP'in kapatılma tehditlerine karşı hiç tepki vermemektedir¹⁴².

Ant dergisi yazarları arasında başta Mehmet Ali Aybar, Çetin Altan, Tarık Ziya Ekinci gibi TİP milletvekili ve yöneticileri de bulunmaktadır. Dergi Türkiye'de “bilimsel sosyalizmin gelişmesi ve örgütlenmesine katkıda bulunmak” iddiasıyla çıkarıldığı için, doğal olarak TİP'i de savunmakta, okurları tarafından bilinmesi için çaba harcamakta ama aynı zamanda hatalarını da eleştirmektedir.

Derginin ilk sayılarında TİP'in 7. kuruluş yıldönümü vesilesiyle Özgüden tarafından Genel Başkan Mehmet Ali Aybar ile yapılan bir mülakat yer almaktadır. 8. ve 9. sayılarda yayımlanan bu mülakatta Özgüden'in, “TİP'in Türk politika hayatına neler getirdiği” sorusuna Aybar şu cevabı vermektedir:

“TİP emekçi sınıf ve tabakaların partisidir. Türk politika hayatına emekçilerin ağır başlı sesini getir[miştir]... Türkiye İşçi Partisi Anayasasının biricik yürekli savunucusudur. Amerikan emperyalizmine karşı yürüttüğümüz İkinci milli kurtuluş hareketinin bayraktarıdır. Hızla

¹⁴² Doğan Özgüden, “Bu Yanlış Hesaptır”, *Ant*, s. 8 (21 Şubat 1967): 3.

uyanık emekçi halk yığınlarının tek umududur Türkiye İşçi Partisinin programında açıkladığı sosyalizme giden 'kapitalist olmayan kalkınma yolundan'* başka yol yoktur"¹⁴³.

TİP'in yaptığı sosyalist muhalefetle ikili anlaşmaları, Amerikan üslerini Meclis'in gündemine taşıdığını söyleyen Aybar, başlangıçta iktidar partisinin bunları yalanladığını ama sonunda kabullenmek zorunda kaldığını belirtmektedir¹⁴⁴. Aybar TİP'in sosyalizm görüşünü şöyle anlatmaktadır:

"Türkiye birden bire sosyalizme geçmeyecektir. Hiçbir toplum birdenbire sosyalizme geçemez. Çünkü sosyalizm halkla kurulduğu için bir 'birikim' işidir. Halk uyanacak bilinçlenecek; bir sosyalist parti saflarında örgütlenecek etkin bir politik güç haline gelecek ve toplumdaki kuvvet dengesinin kendi lehinde dönüşmesiyle iktidara geçecektir. Bundan sonra köklü dönüşümlerle bir yandan sosyalist bir ekonominin temelleri atılırken, bir yandan da kapitalist ilişkiler yerine sosyalist üretim ilişkileri kurulacaktır... Hiçbir zaman sosyalizm bir anda kurulamaz. Çünkü halksız veya halka rağmen 'tepeden inme' sosyalizm olmaz; olamaz. Türkiye Sosyalizmi bağımsız bir harekettir: bağımsız kalacaktır"¹⁴⁵.

Aybar'ın açıklamalarına göre TİP, 3. Dünya devletleri ile dostluk ve işbirliğine önem veren, bütün dünya devletleri ile hukuki ve fiili eşitlik anlayışına sahip, karşılıklı çıkar ilişkisi içerisinde gelişmiş, barışçıl politikaları öngören bir dış politikayı benimsemektedir. TİP askeri paktlara, özellikle de büyük devletlerle yapılan NATO gibi ittifaklara da şiddetle karşı çıkmakta ve Türkiye'nin nükleer bir savaşta hedef olmaması için, ABD ile yapılan ikili anlaşmaların feshedilmesini istemektedir¹⁴⁶.

"Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda anti-emperyalist mücadele gerçekleştirilmiş ama sosyalizme geçilmediği için ve ayrıca sosyalizm de amaçlanmadığı için siyasal bağımsızlığımız yitirilmişti" diyen Aybar, özellikle şunun altını çizmektedir. "Sosyalist ve anti-emperyalist savaş birbirinden ayırmak imkânsızdır." Bu görüş TİP içindeki bütün gruplar tarafından benimsenmiş, ama parti dışında kalan bazı sosyalistler ve partiden çıkarılan ya da ayrılanların bir kısmı buna karşı çıkarak, Milli Demokratik Devrim görüşünde birleşmişlerdir.

¹⁴³ Doğan Özgüden, "Aybar'ın Ant'a Özel Demeci", **Ant**, s.7(14 Şubat 1967): 8-9.

*Kapitalist Olmayan Kalkınma Yolu: Devletçi, planlı ve karma ekonomisi bir yoldu. Gerçekte Türkiye'de 1930'lardan itibaren uygulanan bu yola TİP, CHP ve AP'den farklı bir anlayış getirmekteydi. TİP'e göre devletçilik "emekten yana", planlı bir devletçilik anlayışı olmalıydı. Halk planının hazırlanmasında ve uygulanmasında etkin olmalı, özel sektör ise kamu kesimine yardımcı olmaktan öte bir rol üstlenmemeliydi. TİP'e göre "Kapitalist Olmayan Kalkınma Yolu" emekçilerin iktidarını gerektiriyordu. Aybar, "Kapitalist olmayan yol", TİP iktidara geçince, sosyalizmi kurmak için izleyeceği ekonomi politikasının adıdır "diyordu. Artun Ünsal, **Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)**, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları,2002), 126

¹⁴⁴ **age**.

¹⁴⁵ **age**

¹⁴⁶ **age**

1968 yılında Çekoslovakya olayı patlak verene dek TİP'in kurucusu sayılan ve uzun yıllar liderliğini yapan Mehmet Ali Aybar genellikle saygı görmüş ve partinin kitlelere hitap etmesini sağlamış bir liderdi. Fakat Aybar tarafından gerçekleştirilen partiden toplu tasfiyeler, milletvekili adaylarının merkezden atanması, uygun olmayan adayların gösterilmesi, Aybar'ın parti merkez yürütme kurulunun haricinde bireysel fakat partiyi bağlayan demeçler vermesi, Türkiye'ye özgü güler yüzlü bir sosyalizm anlayışından söz etmesi Behice Boran ve Sadun Aren başta olmak üzere ona karşı bir muhalefetin oluşmasına neden olmuştur.

Dönemin bir diğer tartışma konusu da, TİP içerisinde daha sonra ayrı bir grup olarak gördüğümüz MDD'cilerin Türkiye'deki devrim ve sosyalizm koşullarına ilişkin saptamalarıdır. *Ant* dergisi bu tartışmalar karşısında, TİP'i savunmakta ve soldaki bölünmeler sonucunda ortaya çıkan devrim stratejisiyle ilgili tartışmaların yerine eylem yapmak gerektiğini düşünmektedir. Derginin kurucu ve yazarlarından Yaşar Kemal, TİP programında bu stratejinin yürütülmesi sırasında mücadeleye kimlerin katılacağına açık seçik belirtilmiş olduğunu, ara tabakaları önemsemiş olmasına rağmen, TİP'in strateji yanlışlığı yaptığını ve ara tabakalara önem vermediğini söyleyen çevrelerin ise TİP'i eleştirmek yerine yanında yer almaları gerektiğini ve emekçi sınıfın politik kavgada yer almasını sağlayacak tek örgütün TİP olduğunu yazmaktadır¹⁴⁷.

Fethi Naci de, TİP'in gelişmesine karşı olanların Türk işçi sınıfının gerekli bilince erişmiş olamamasının yükünü TİP ve TİP yöneticilerinin omuzlarına yıkararak bu tek sosyalist örgütü emekçi kitlelerin gözünde küçük düşürmeye çalıştıklarını yazmaktadır. Türkiye gerçeklerinden kopuk soyut değerlendirmelerin bir anlamı ve yararı olmadığını belirten Naci, TİP'i komünizm istemekle suçlayanların ise mantıksız sağcılarla anti-komünizm üzerinden siyaset yapanlar olduğunu savunmaktadır¹⁴⁸.

1968 yılının Haziran ayında yapılacak olan Senato seçimleri ve ara yerel seçimler nedeniyle *Ant*, TİP lehinde seçim propagandası yapmış ve bütün sosyalistleri birleşmeye çağırmıştır. Özgüden, "Eylem Zamanıdır" başlığını taşıyan yazısında, gündemdeki teori ve MDD tartışmalarından vazgeçilmesi gerektiğini açıkça ifade ederek tüm sosyalistleri TİP'i desteklemeye davet etmiştir. *Ant*'ın TİP ile ilgili

¹⁴⁷ Yaşar Kemal, "Yalnız Kalmak", *Ant*, s. 58 (6 Şubat 1968): 5.

¹⁴⁸ Fethi Naci, "İşçi Sınıfı ve TİP", *Ant*, s.39 (26 Eylül 1967): 7.

görüşlerine baktığımızda her ne koşulda olursa olsun tek ve ilk sosyalist parti olması nedeniyle desteklenmesi gerektiği görüşünden, yayını son bulana kadar vazgeçmemiştir.

Özgüden, 1968’de gerçekleşecek olan seçimlerde, TİP dışında yer alan sosyalistlerin bile, parti yöneticileri kadar sorumlu olduklarını unutmadan, kişisel çekişme ve dedikoduları dikkate almadan, bu tek sosyalist partiyi desteklemeleri gerektiğini ifade etmekte ve bu görevin önemini şöyle vurgulamaktadır: “Türkiye’de sosyalist kavgayı verecek başka örgüt bulunmadığına göre, bu tek sosyalist partiyi seçim mücadelesinde sonuna kadar desteklemek Türkiye’nin gerçek bağımsızlığını ve emekçi halkın mutluluğunu sosyalizmde gören insanların kaçınılmaz görevidir”¹⁴⁹.

2 Haziran’da yapılacak mahalli seçimlerin vatandaşların eğilimini tespit etmek için büyük bir önem taşıdığını ifade eden Özgüden’e göre, TİP, 1961’den itibaren kendisinin karşısında yer alan yedi siyasi partiyle mücadele ederek varlığını korumuştur. Aynı zamanda TİP kurulduğu günden itibaren anti-emperyalist mücadelesini devam ettirmiştir. Özgüden, CHP lideri İsmet Paşa’nın bile 40 yıllık solcu olduğunu ilan etmiş olmasının, anayasaya aykırı kanunların yürütmesinin durdurulmasının, faşizmi getirmek amacıyla çıkartılmak istenen barajlı d’Hont sisteminin Anayasa Mahkemesi tarafından geri çevrilmesinin ve Orgeneral Tural’ın Amerika’nın bazı isteklerine karşı çıkabilmesinin ana nedeninin TİP’nin parlamentoda gerçekleştirdiği muhalefet olduğunu söylemektedir.

Emekçileri gerçekleştirebilecek yeni durumlara hazırlamaya çalışan ve onların bilinçlenmesini sağlayan TİP’ne toplumcu düşünen herkesin katkıda bulunması gerektiğini ifade eden Özgüden, eğer” toplumcular bu kutsal hazırlığa, bugünden katkıda bulunmazlarsa emekçi hareketine en güç zamanlarında dirsek çevirmenin utanç damgasını alınlarında taşımaktan hiçbir zaman kurtulmayacaklardır”¹⁵⁰ demektedir.

2 Haziran yerel seçimleri ile kısmî senato seçimlerinin sonuçlarını değerlendiren Ant, TİP’in ilk üç parti arasında yer aldığını, hatta Aybar’ın dediği gibi, başa güreşebilecek potansiyele sahip olduğunu açıklamaktadır: “...TİP’i üçüncü parti kılmanın yolları üzerinde bütün büyük kongre delegeleri şimdiden düşünmelidir”¹⁵¹.

¹⁴⁹ Doğan Özgüden, ”Eylem zamanıdır”, **Ant**, s. 54 (9 Ocak 1968): 3.

¹⁵⁰ Doğan Özgüden, “Gün Seçim Günüdür”, **Ant**, s. 72 (14 Mayıs 1968): 3.

¹⁵¹ Doğan Özgüden, “Üçüncü Parti Olmak”, **Ant**, s. 54 (9 Ocak 1968): 3.

Türkiye’de basının seçimle meşgul olduğu günlerde, Mayıs 1968’de, Çekoslovakya’da da Sovyetler Birliği’nin önderliğinde hareket eden Varşova Paktı güçleri liberal eğilimi kontrol altına almak için Çekoslovakya’yı işgal etmiştir. Bu olay Türkiye solu tarafından çok farklı şekillerde değerlendirilmiş ve kutuplaşmalara yol açmıştır. Çekoslovakya olayına en büyük tepkiyi gösteren Mehmet Ali Aybar’dır. Aybar’a göre, Türkiye de Birleşik Amerika ile müttefik olmaktan vazgeçmelidir, çünkü Çekoslovakya ve Türkiye gibi küçük devletlerin Rusya ve Amerika gibi büyük güçlerin tekelinde olan Varşova Paktı ve NATO gibi askeri anlaşmalara katılmaları halinde büyük güçler tarafından kendilerine bağımlı kılınmaları kaçınılmazdır¹⁵².

Aybar’ın bu açıklamalarının hemen ardından Ant’ın başyazarı Özgüden, Aybar’ın son konuşmalarında dünyadaki siyasal konjonktürü değerlendirmesinin ve üzerinde ittifak sağlanmadan birtakım teorik görüşler ortaya koymasının yanlış olduğunu ileri sürmektedir. Özgüden’in yazdıklarına göre, Çetin Altan Çekoslovakya olaylarından dolayı Sovyetler Birliği’nin sosyalizme ihanet ettiğini söylemiş, Lenin’in tarihe mal olmuş tutumunu eleştirip, Lenin’in karşısında yer alan Rosa Luxemburg’un tezlerinin yeniden ele alınması gereğinden ve “hürriyetçi sosyalizm”den bahsetmiştir. Aybar da aynen Altan’ın bu görüşlerine katıldığını ve paylaştığını göstermiştir. Parti yetkilileri bu konunun tartışılmasını istememesine rağmen ısrarla tekrarlamıştır. Onlara göre bu teorik tartışmaların zamansız olması, partinin daha seri ve daha sağlam bir şekilde örgütlenmesine engel olmaktadır. “Ve bütün bunların ötesinde partinin alt kademe kongrelerinde görülen gençleşme ve yenileşme eğilimine uygun olarak kuvvetli, toplayıcı ve dinamik bir genel merkez kadrosu teşkil edilerek sosyalist harekete tam anlamıyla sahip çıkılmalıdır”¹⁵³.

Parti genel yönetiminde yer alan Behice Boran, Sadun Aren ve Şaban Erik parti genel başkanı Mehmet Ali Aybar’ın bu açıklamalarının sosyalizme ters düştüğünü öne sürerek tepki göstermişlerdir. Bu olay üzerine toplanan TİP Genel Yönetim Kurulu bu konuyu görüşmüştür. 29 Ekim 1968’de yapılan gizli oturumda 37 üyenin 29’u Aybar’a güvenoyu vermiştir¹⁵⁴. TİP’teki parti içi huzursuzluk basına da yansımış ve Aybar özellikle parti bilim kurulu ve yetkili organları ile görüşmeden yaptığı beyanatları partiye mal ederek açıklaması MYK üyeleri tarafından tepkiyle

¹⁵² Feroz Ahmad, Bedia Turgay, **age**, 353.

¹⁵³ Doğan Özgüden, “TİP’e düşen görev...”, **Ant**, s. 95 (22 Ekim 1968): 3.

¹⁵⁴ Feroz Ahmad, Bedia Turgay, , **age**, 355.

karşılanmıştır¹⁵⁵. Özgüden TİP'teki bu huzursuzluklardan dolayı gerekirse, Aybar'ın eleştirilmesi, hatta daha güçlü bir aday çıkarsa, genel başkanın değiştirilmesini de önermektedir. Özgüden TİP'in teorik tartışmalarla önünü kesmek yerine, önümüzdeki seçim dönemini parlamentodaki 15 milletvekili ile sarsıntısız ve bölünmeden atlatmasına çalışmak, Türkiye sosyalistlerine düşen tarihi bir görev olduğunu ifade etmektedir¹⁵⁶.

Aybar, Ant dergisinde kaleme aldığı makalede sosyalizmin insanların umut kaynağı olmakla beraber, aynı zamanda özgürlük, milli bağımsızlık, kişilerin gerçek özgürlüğü ve eşitliği üzerine kurulu bir düzen olduğunu tanımlamıştır. Aybar sosyalizmin üstünlüğünün bireyin, toplumda aktif bir unsur olması, iktisadi, siyasi, kültürel faaliyetlere bizzat katılması, sistemi denetlemesi ve her aşamada karar sahibi olmasından kaynaklandığını açıklamaktadır. "Her toplumun sosyalizmi, kendi şartlarına en uygun biçimlerde ve tam bir bağımsızlık içinde gerçekleştirmesi[nin]" tartışılmaz bir koşul olduğunu öne süren Aybar, şu şekilde eleştirmektedir.

"Hiç bir gerekçe bir sosyalist devletin bir başka sosyalist devletin iç işlerine karışmasını mazur gösteremez... Bu bakımdan Çekoslovakya olaylarını endişeyle izliyoruz. Sovyetler Birliği sosyalist devletlerle ilişkilerinde büyük devlet olmanın üstünlüğü ile hareket etme alışkanlığından vazgeçmelidir"¹⁵⁷.

Sosyalizmin bir ölçüde çelişkiler bilimi olduğunu ve Türkiye sosyalizminin, Türkiye'ye özgü çelişkilerin gerçek teşhisinden ve bu çelişkileri aşmak için hedeflenen yolun doğru çizilmesinden doğmuş olduğunu söyleyen Aybar, "1968 yılı kesin sonuçlu mücadeleler yılı olacak ve Türkiye NATO'dan çıkarak ikili anlaşmaları da fesh edecektir" demektedir. TİP'lilerin bu dönemde büyük görevler üstlenmeleri gerektiğini belirten Aybar, bu görevleri şöyle sıralamaktadır: "1. Geniş halk kitlelerini uyarmak, uyandırmak, TİP saflarına çekmek. 2. TİP'i böyle bir savaşı verecek güçte bir kuruluş haline getirmek"¹⁵⁸.

Bu yoğun tartışma ortamında TİP'in 3. Büyük Kurultayı'nın hazırlıkları da yapılmaktadır. Özgüden kurultayda yapılması gerekenlerin teorik tartışmalar olmayıp aksine partinin sosyalizm anlayışını, parti tüzük ve programına koymak olması gerektiğini açıklamaktadır. Özgüden bu tartışmalar nedeniyle Küçükömer'in yaptığı öneriye kulak verilmeli ve seçimin hemen sonrasında gerçekleşecek kurultayda

¹⁵⁵ Doğan Özgüden, "Kimler Sorumlu", *Ant*, s. 96 (29 Ekim 1968): 3.

¹⁵⁶ **age**

¹⁵⁷ Mehmet Ali Aybar, "Dolmabahçe Direnişi ve Sosyalizm", *Ant*, s. 83 (30 Temmuz 1968): 7

¹⁵⁸ Mehmet Ali Aybar, "Elinizden geleni arkanıza koymayın!", *Ant*, s. 55 (16 Ocak 1968): 3.

partinin sosyalizm anlayışı, tespit edilecek bir kurul tarafından oluşturulmalıdır, demektir¹⁵⁹.

Dergide yazıları yayımlanan aydınlardan Tektaş Ağaoğlu, parti programının bir kez daha gözden geçirilerek gerçek bir sosyalist programın oluşturulmasını istemektedir. Gençlik hareketlerine mesafeli yaklaşan ve eleştiren TİP'i, "Faşizm gelir diye hiçbir eyleme girmemenin, katılmamanın sonu, hareketi maceracılar, provokatörlere ve kafası karışıklara açık bırakmaktan başka bir şey değildir" diyerek eleştirmektedir. TİP'in ara tabakaların da desteğini toplamasının, emekçi halkın tümünün ortak çıkarlarını savunmasının devrimci bir yaklaşımın ortaya çıkmasına neden olacağını belirten Ağaoğlu, parti içinde parti üyeleri ve militanlarının devrimci teorik bilgidan ve bilinçten yoksun bırakılmaması gerektiğini yazmaktadır. TİP'in demokratik rejime bu kadar çok bel bağlamasını ve parlamentarist yaklaşımını çok da sağlıklı bulmadığını söyleyerek TİP yöneticilerini eleştirmektedir¹⁶⁰.

Özgüden 2 Ekim 1969 tarihinde yapılacak genel seçimler öncesinde Türkiye'deki sosyalist hareketin içinde bulunduğu çalkantılara dikkat çekerek, TİP yöneticilerini eleştirmekte ve uyarmaktadır: "İşçi sınıfı ideolojisine sırt çeviren, ağalarla ittifak kuran, oy hesaplarından başka bir şey düşünmeyen, devrimci gençliği hiçe sayan yönetici klik, sosyalist hareketin devrimci unsurlarının ittifakı karşısında güçsüz ve çaresiz kalacaktır"¹⁶¹.

Genel seçimlerden sonra başarısız olan TİP yönetimi içindeki sorunlar iyice su yüzüne çıkmıştır. Bu durum Ant dergisini de etkilemekte, TİP'e verilen koşulsuz destek seçimlerin ardından geri çekilmekte ve Aybar sert bir dille eleştirilmektedir. Aybar'ın kendisine karşı yapılan eleştirileri "dış merkezlerden talimat almak", "tepeden inmece" olmakla suçladığı bilindiğinden, sosyalistlerin kafasındaki bu imajı daha da güçlendirmek için basında bir takım yayınlar yapılmaktadır. Özgüden, bu nedenle "bu tertiplere ve provokasyonlara dikkat edilmesi, bunların devrimci bir sağduyu ile değerlendirilerek asgari müştereklerde buluşulması ve partinin Aybar'dan kurtarılıp işçi sınıfının öncü partisi haline getirmek kararlılığının ve sorumluluğunun gösterilmesi" gerektiğini yazmaktadır. Özgüden'e göre, "aksi taktirde Aybar'a karşı olan haklılıkları popülizmin, parlamentarizmin ve

¹⁵⁹ Doğan Özgüden, "Birlik ve eylem için TİP kurultayı", *Ant*, s. 97 (5 Kasım 1968): 3.

¹⁶⁰ Tektaş Ağaoğlu, "Yine de oylarımız partiye verilmelidir", *Ant*, s. 144 (30 Eylül 1968): 5.

¹⁶¹ Doğan Özgüden, "Devrimci ittifaka doğru", *Ant*, s. 142 (16 Eylül 1969): 3.

oportünizmin bataklığında yok olacaktır”¹⁶² Mehmet Ali Aybar seçimlerin kaybedilmesinden bir süre sonra istifa edecek, yerine Şaban Yıldız seçilecektir.

Yayımlandığı 1967 yılı başından itibaren TİP’in sesini duyurmaya özen gösteren Ant dergisi, doğal olarak TİP içindeki tartışma ve kopmalardan da etkilenmiştir. 157. sayıda üçüncü kuruluş yıldönümü vesilesiyle yayımlanan “Ant’ın Üç Yılı Üzerine Özeleştiri” başlıklı uzun yazıda, bu konuyla ilgili olarak şöyle denmektedir:

“Ant’ın sürekli okurları gayet iyi hatırlayacaklardır ki bu dergi Türkiye’deki örgütlü tek sol hareketin sesini duyuracak hiç bir yayın organına sahip bulunmadığı, buna karşılık sola karşı siyasi iktidarın ve hâkim sınıfların terörünün hızla artmakta olduğu bir dönemde yayın hayatına atılmıştır. ... Çeşitli baskılar karşısında sol hareketin sorumluluğunu taşıyan yöneticilerin yazı ve demeçlerine geniş yer verilmesi, aslında bu yöneticilerin kişisel düşünceleriyle ve davranışlarıyla desteklenmesi asla düşünülmediği halde, kamuoyunda Ant tarafından yönetici kliğin desteklendiği izlenimini yaratmıştır. Oysa yönetici kliğin düşünce ve davranışlarının Ant tarafından desteklenmediği TİP’in büyük kongreleri sırasında ve ondan sonraki yayınlarda açık seçik ortaya konmuş, bu kişilere karşı en sert eleştirileri Ant geliştirmiştir”¹⁶³.

Ancak solda meydana gelen bölünmeler Ant’ı da etkilemeye başlamış, Aybar olayından sonra dergi, Aybar ve çevresine karşı cephe almıştır. Derginin kurucu-yazarlarından Yaşar Kemal, Aybar’a cephe alındığı gerekçesiyle, “sonuna kadar Aybar’la beraber olduğunu” belirterek 158. sayıdan itibaren dergiden ayrılmıştır¹⁶⁴.

Bu konuyla ilgili son olarak TİP ile ilgili yayınları nedeniyle Ant dergisinin, birçok kesim tarafından “TİP’in yayın organı” olarak görüldüğünü ve eleştirildiğini belirtmek gerekir. Özgüden bu konuda şunları söylemektedir:

“Evet, Ant, Türkiye İşçi Partisinin resmi organı değildir, ama onun tüzüğünde ve programında ilan ettiği temel ilkelerin Türkiye için tek kurtuluş yolu olduğunu kabul etmiştir; o ilkelerin en hararetli savunucusu ve takipçisidir... Türkiye İşçi Partisi, Türk emekçilerini demokratik yoldan iktidara getirmek mücadelesi yapmaktadır”¹⁶⁵.

Ant TİP’in resmi yayın organı olmamakla beraber partiyi destekleyen birkaç yayın organından biridir. *Ant* dergisi ve yazarları yayına başladığı 1967 yılının Ocak ayından, Eylül 1968’e kadar Mehmet Ali Aybar’ı sonuna kadar desteklemekte ve siyasi propagandasını yapmaktadır. 1968 yılının Ağustos ayında Sovyetlerin Çekoslovakya’yı işgal etmesi, Türkiyeli sosyalistlerin farklı tepkiler göstermesine ve aynı zamanda TİP’in de içinde görüş ayrılıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu gelişme dergide yansıtılmış ve SSCB’nin bu tutumu eleştirilmiştir. Derginin başyazarı Özgüden, Aybar’ın partiden bağımsız olarak yaptığı açıklamaları “ceberut

¹⁶² Doğan Özgüden, “Provokasyonlara dikkat!”, *Ant*, s. 150 (11 Kasım 1969): 3.

¹⁶³ “Ant’ın Üç Yılı Üzerine Özeleştiri”, *Ant*, s. 157 (30 Aralık 1970): 8–9.

¹⁶⁴ *age*, 8

¹⁶⁵ Doğan Özgüden, “Bir ihtilal çıkarsa müsebbibi sizsiniz”, *Ant*, s. 80 (9Temmuz 1968): 3.

bir anlayış” olarak nitelendirmekle beraber, partiyi 1969 seçimlerinde desteklemekten geri durmamıştır. TİP’in 1969 seçimlerinde yenilgiye uğraması üzerine Mehmet Ali Aybar’ı eleştirerek partinin yeniden yapılanması, gençliğin sahiplenilmesi, parti içi demokrasi kültürünün hayat bulması ve teorik-pratik bütünlüğün oluşturularak, bilimsel sosyalizmin ön gördüğü doğrultuda işçi sınıfının liderliğinde devrimci faaliyetlerin gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu nedenle *Ant*’ın 158. sayısında dergi olarak özeleştirisi yapılmış ve yeni dönemin programı oluşturularak sosyalizme ulaşmak için izlenmesi gereken yol haritası belirlenmiştir.

5. 4. İşçi Hareketleri

Ant dergisinin yayımlandığı 1967 yılı başlarına kadar Türkiye işçi sınıfı, 20 Temmuz 1963 tarihinde, içerdiği bir yığın engelleyici maddeye rağmen grev ve toplu sözleşme hakkının elde etmesinin ardından ülkenin her tarafında büyük grevler yapmış, bilinç ve örgütlenme düzeyi yükselmiş durumdadır. Bunda hem sendikacılar tarafından kurulan TİP hem de Türk-İş’ten kopan ve başında ilerici sendikacıların olduğu sendikalar büyük rol oynamıştır. 1965 yılında yapılan büyük Kozlu maden grevinin devletin askeri güçleri tarafından kanla bastırılması ve Türk-İş’in burjuvazi ve Amerikan emperyalizmi ile çıkar ilişkileri içinde olduğunun somut olarak ortaya çıkması da, işçilerin bilinçlenmesi ve sosyalizm arayışlarında etkili olmuştur.

Kısacası 1960’lar Türkiye’inde işçi sınıfı bir yandan niceliksel olarak artarken, diğer yandan işçi hareketleri ve sınıf mücadeleleri de gelişmiştir. Türkiye işçi sınıfının örgütlenme ve mücadele tarihinde çok önemli bir yeri olan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)’in kuruluşu da bu yıllardadır.

TİP’in Kasım 1966 tarihinde Malatya’da yapılan kongresinde alınan karar üzerine DİSK, *Ant* dergisinin yayımlanmaya başlamasından kısa süre sonra, 13 Şubat 1967 tarihinde kurulmuştur.

Türkiye işçi sınıfı hareketinde yeni bir dönemi başlatan böyle bir örgütlenme, Türkiye’de sosyalist sistemin kurulmasını isteyen *Ant* dergisi tarafından büyük bir ilgi ve destekle karşılanmıştır. Derginin 7. sayısında DİSK’in kuruluşuna ilişkin kapsamlı bir haber yayımlanmıştır. Haberin içinde Türkiye işçi hareketinde dönüm noktası olan DİSK’i kuran Maden-İş Sendikası Başkanı Kemal Türkler, Lastik-İş

Sendikası Başkanı Rıza Kuas, Gıda-İş Sendikası Başkanı Kemal Nebioğlu ve Basın-İş Sendikası Başkanı İbrahim Güzelce ile yapılan bir mülakat da yer almaktadır.

Bu mülakatta Kemal Türkler, DİSK'in amacını şöyle ifade etmektedir: "İşçi sınıfının memleket yönetimine ağırlığını koymasını sağlamak, kula kulluğu sona erdirmek, sosyal adalet içinde yaşamının ilk koşullarını yerine getirmek"¹⁶⁶.

Basın-İş Sendikası Başkanı İbrahim Güzelce ise, DİSK'in amacını şöyle ifade etmektedir: "DİSK bağımsız bir Türkiye ve bu Türkiye'nin içinde mutlu bir işçi sınıfı yaratmak için ve yurdumuzun uygar düzeye erişmesi yolunda anayasanın öngördüğü bütün hakları sonuna kadar kullanarak mücadele edecektir"¹⁶⁷.

Haberde DİSK'in kurucularına çeşitli sorular yönelmiştir. Bunlardan biri, "İşçi sınıfının sendikacılık faaliyeti ile sendikacılık faaliyetini ne şekilde telif etmeyi düşünüyorsunuz? Türk-İş'in siyasi partiler karşısındaki tutumundan ne bakımdan ayrılıyorsunuz?" sorusudur. Lastik-İş Sendikası Başkanı Rıza Kuas'ın bu soruya verdiği cevap, "DİSK işçilerin ve sendikacıların kendi siyasi örgütleri içinde toplanmasına çalışacaktır. Türk-İş kapitalist sömürü düzenini sürdürmek, DİSK ise sömürü düzenine son vermek istemektedir" biçimindedir¹⁶⁸. Gıda-İş Sendikası Başkanı Kemal Nebioğlu'nun cevabı ise şöyledir: "İşçi sınıfı politikaya ağırlığını koymak zorundadır. Mücadele mutlaka politik yöne kaydırılmalıdır. Türk-İş partiler üstü politika izliyorum diyerek iktidarların dümen suyunda gitmekte, işçi sınıfının çıkarlarına taban tabana aykırı bir yola girmiş olmaktadır"¹⁶⁹.

DİSK kurucularına yönelik bir diğer soru, DİSK'in maddi imkânları ile ilgilidir. Nebioğlu bu soruyu şöyle cevaplamaktadır: "Türk-İş, AID'den* aldığı yardımlar dolayısıyla bağımlı bir durumdadır. İç ve dış sömürücüler doğrultusunda yürümektedir. DİSK maddi gücünü tamamen Türk işçisinden alacaktır"¹⁷⁰.

Bu röportajda DİSK'in kurucuları sosyalist mücadelenin mihenk taşı olan işçilerin çalışma yaşamında karşılaştığı birtakım sorunlarını çözenin yanı sıra onların

¹⁶⁶ "DİSK'in kurucuları konuşuyor", *Ant*, s. 7 (14 Şubat 1967): 6.

¹⁶⁷ **age**

¹⁶⁸ **age**

¹⁶⁹ **age**

* AID (Agency of International Development): Uluslar arası Kalkınma Ajansı, Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politik amaçlarını desteklemek amacıyla gelişmekte olan ülkelere ekonomik, gelişim ve insani yardım sağlayan bağımsız bir kurumdur.

¹⁷⁰ **age**

bilinçlendirilmesi ve kendilerini siyasetin içinde konumlandırarak siyasetin öznesi olarak rol almalarını sağlayacaklarını bildirmektedirler.

Ant'in aynı sayısında DİSK'in kuruluşuyla ilgili Fethi Naci'nin de bir makalesi vardır. Naci, DİSK'in Türk-İş'in hatalı davranışları sonunda rayından çıkarılan, daha doğrusu kapitalizmin lokomotifine bağlanmaya çalışan Türk işçi hareketini rayına oturtmak için kurulduğunu söylemektedir. Uzman adı altında iş gören Amerikalıların, Türk-İş'in yardımlarıyla işçi sınıfının uyanmasını engellediğini, toplumun en dinamik sınıfı olmaya aday olan işçilerin bilinçlendirilmesini önleyen Amerikalıların sözde partiler üstü politikayla işçi sınıfını oy deposu olarak gördüklerini belirten Naci, bunun amacının mevcut düzenin sürüp gitmesini ve işçilerin bilinçlenememesi sonucunda grev yaptığı kapitalistin kurduğu siyasi partiyi desteklemeye devam etmesini sağlamak olduğunu yazmaktadır. Naci, Türk-İş'in sömürgecilikten yana, demokrasiye ve özgürlüğe karşı davranışlarının Türk-İş'i Adalet Partisi'nin çığırkanı haline getirdiğini dile getirmektedir.

Fethi Naci, sendikaların asli görevinin işçilerin politik görüşlerini dikkate almadan herkese eşit mesafede durmak ve örgütlenmeyi gerçekleştirmek olduğunu hatırlatmaktadır. Üyeleri işçilerden oluşan sendikaların, devrimci bir parti gibi belirli bir programı ve ilerici bir ideolojiyi benimsemiş üyeleri mevcut değildir, diyor Naci; bu nedenle sendikaların kendilerini günlük politika sorunlarından uzak tutarak, işçileri bilinçlendirme ve uyandırmayı amaçlamaları gerektiğini söylemektedir. Naci aynı zamanda sendikaların işçilere sınıf bilincini kazandırmayı da göz ardı etmemeleri gerektiğini ileri sürmekte ve bu konuda DİSK yöneticilerini bilinçli olmaları nedeniyle oldukça güvenilir bulmaktadır¹⁷¹.

İşçi haklarının korunmasında sendikaların hayati bir role sahip olduğunu vurgulayan Naci, “Sendikal faaliyetler işçi ücretlerini iyileştirmenin ötesinde, sendikaların üyelerini bilinçlendirmek, işçi sınıfının ekonomik ve toplumsal çıkarlarını ön planda tutmaya çalışmaktır. En önemlisi bu mücadelede işçilerin sınıf bilincine varabilmelerini ve aynı zamanda da politik bir güç haline gelmelerini sağlamaktır” diyerek sendikaların gerçek işlevleri üzerinde durmakta ve o zamana değin Türkiye’de yapılan sendikacılığın olumsuz yanlarını eleştirmektedir. Türkiye işçi sınıfının niteliklerini de değerlendiren Naci, bunun Türkiye’nin diğer sorunlarından bağımsız ele alınamayacağını vurgulamaktadır.

¹⁷¹ Fethi Naci, “DİSK’in Kuruluşunu Selamlarken”, *Ant*, s. 7(14Şubat 1967): 7.

Fethi Naci, *Ant*'ın 35. sayısında Türkiye'de ilk kez işçi sınıfının gerçek çıkarlarını temsil eden DİSK'in, işçinin toplumsal ve iktisadi problemlere karşı duyarlı olmasını sağlamaya çalışan bir işçi örgütlenmesi olduğunu açıklamaktadır. Naci, işçinin örgütlenerek sınıf bilincine ulaştırılması meselesini ancak sosyalist örgütler gerçekleştirebilir demektedir ve bu eğitimin ise siyasi partilerde gerçekleşebileceğine dikkat çekmektedir. İşçinin işçi gibi düşünebilmesi ve kapitalist düzen içerisinde haklarının ne olduğu olgunluğuna erişebilmesinin ise ancak kendini temsil eden TİP olduğunu ifade eden F. Naci, işçi kendi partisi içinde sosyalist aydınlarla gerçekleştirdiği mücadelede bu kazanımı elde edebileceğini ifade etmektedir¹⁷².

Ant yazarlarından Kemal Sülker "İşçiye Oynanan Ayak Oyunları" başlıklı yazısında, DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in 1968 yılı bütçesine ilişkin yaptığı açıklamaları temel alarak, bütçenin emekçilere yeni zamlar ve külfetler getireceğini, 1968 yılı bütçesinde bütün vergi yükünün orta ve emekçi sınıflara yüklendiği ve zenginlerin korunduğunu belirterek, işçilerin ve emekçilerin haklarını korumaları için devlet yönetimini ele geçirmeleri gerektiğini yazmaktadır. Bunun yolunun da halkın ezilen tüm kesimlerinin, kendi çıkarlarını temsil eden bir örgüt çatısı altında toplanmaları olduğunu yazan Sülker, adres olarak TİP'i göstermektedir¹⁷³.

Kemal Sülker *Ant*'ın 62. sayısında yer alan İŞÇİ başlıklı köşe yazısında DİSK'in 2. Genel Kurul toplantısında aldığı kararları açıklamaktadır. Türkiye'deki sendikacılık anlayışının emeğin sömürsüne izin vermemesi gerektiğini ve sosyalist düzeni gerçekleştirmek için de köklü ve kalıcı çözümlere ihtiyaç duyulduğu kararına varan DİSK'in neleri yapmayı hedeflediğini açıklamaktadır:

"Toprak reformunu savunacak yabancı sermayenin sömürsüne son verecek bir politika izleyecek, yabancıya aracılık eden sanayi yerine temel ağır endüstrinin devlet eliyle kurulmasını isteyecek dış ticaretin sigortacılığın bankacılığın devletleştirilmesini gerçekleştirecek bir yol izleyecektir. Kısacası işçi sınıfının devlet yönetimine ağırlığını koymasını sağlayacaktır"¹⁷⁴.

DİSK'in 2. Genel Kurul Toplantısında alınan kararlardan bir kısmı şunlardır:

"NATO'dan çıkma yılı olan 1968'de yapılacak demokratik direnme hareketlerinde işçi sınıfının gerçek temsilcileri olarak yer almamız gerekmektedir. Bunun için NATO'dan çıkılması kararı alınmış kararın kamuoyuna açıklanması görevi yürütme kuruluna verilmiştir. Gerektiği takdirde devrimci örgütlerle ilişkiler kurarak yasalara uygun direnme hareketine DİSK'te katılacaktır. Geri bırakılmış ülkelerin en baş sorunlarından biri de öğretmenlerin halktan yana görev yapabilmesidir. Bu nedenle öğretmenleri teminatı konusunun ele

¹⁷² Fethi Naci, "İşçi Hareketlerindeki Yetersizlik", *Ant*, s. 35(29Ağustos 1967): 7.

¹⁷³ Kemal Sülker, "İşçiye oynanan ayak oyunları", *Ant*, s. 51 (19 Aralık 1967): 14.

¹⁷⁴ Kemal Sülker "DİSK Tarihi Kararlar Aldı" *Ant*, s. 62(5 Mart 1968): 15

alınmasında öncülük eden DİSK, bu alandaki çalışmalarını sürdürmelidir. Öğretmenler haklı davalarında sonuna kadar desteklenecektir”¹⁷⁵.

DİSK’in aldığı bu kararlara baktığımızda yalnız işçi sınıfı ile değil, diğer ülke sorunları ile de ilgilendiği anlaşılmaktadır. Dikkat çeken konulardan biri NATO gibi dış politika konularında da DİSK’in genel kurul kararları içerisinde yer alması dönemin siyasi tablosunu anlatması açısından ilginçtir. Alınan kararlardan birisi de öğrenci dinamiğinin işçi haklarının kazanılmasında kullanılmasıdır. Bu karar Fransa da meydana gelen iktidar karşıtı hareketlerde yer alan öğrencilerin, işçilerle birlikte hareket etmiş olmasını hatırlatmaktadır.

Yine Kemal Sülker DİSK’in sendikalaşmış işçileri, işçi çıkarlarına aykırı bir yolda oyalayan Türk-İş gibi bir federasyona karşı kurulmuş olmasını büyük bir başarı olarak nitelendirmektedir. Sülker, ihtiyaç duyulan bir zamanda, işçilerin bilinçli olarak örgütlenmesini ve bilinçlenmesini sağlamak amacıyla 13 Şubat 1967 günü resmen kurulmuş olan DİSK ile beraber Türkiye’nin “2. Milli Kurtuluş mücadelesi” ve sosyalizm mücadelesi iç içe geçmiştir, demektedir. Sol’da meydana gelen bölünmelere atıfta bulunarak, toplumda yer alan sosyal sınıfların ikiye ayrıldığını ve bu sınıfların 1. Kapitalistler 2.Bütün emekçilerden oluştuğunun altını çizmektedir. Ekonomik ve sosyal açıdan var olan bu sınıflamaya, yeni tabakalar eklemek devrimci mücadeleyi zedeleyecektir demektedir ve bu nedenle 1967’nin temel öğretisinin işçi sınıfının bütünlüğü üzerine olduğunu ileri sürmektedir¹⁷⁶

Ant sosyalizmin geleceğine inanması nedeniyle işçi sınıfının örgütlenmesine büyük çaba sarf etmiş ve işçinin sendikal haklarını hatırlatan yayınlar yapmıştır. İşçi konusunda iktidarla mücadele ederken, diğer yandan Türk-İş ve onun güdümündeki sendikaları da eleştirmiştir. Türk-İş’in partiler üstü siyaset söyleminin nedeninin ise, iktidar’ın işçiyi siyasetin nesnesi yapma isteğinden kaynaklandığını dile getirmiştir. Gerek derginin kurucuları gerekse yazarlarının büyük bir çoğunluğunun TİP üyesi olması ve “ancak işçi önderliğinde sosyalizme varılır,” düşüncesinden dolayı, işçilerin “kendi öz örgütü” olan Devrimci İşçi Konfederasyonu’nun da (DİSK) örgütlenmelerini ve partiler üstü siyaset güderek siyasallaşmalarını istemiştir. Diğer yandan öğrencilerin de emekçilerle birlikte hareket etmesinin önemini vurgulamış ve işçilerin yasal hakkı olan grevlerinde bizzat desteklemekle beraber öğrencilerin de destek olması için çağrıda bulunmuştur.

¹⁷⁵ age

¹⁷⁶ age

5. 5. Öğrenci Hareketleri

Türkiye'deki öğrenci hareketleri, 1950'li yılların sonlarında Menderes Hükümeti'ne karşı muhalefetin önemli bir unsuru olmuştur. 27 Mayıs'ın ardından daha da bilinçlenen ve güçlenen öğrenciler, başta eğitimle ilgili sorunlar olmak üzere ülkenin temel sorunlarıyla da ilgilenmiş ve çözüm yolları bulmaya çalışmıştır. Fikir Kulüpleri çatısı altında giderek daha fazla politize olan üniversite öğrencileri, TİP'inde aktif olarak yer almaya başlamıştır. 1965 yılında Fikir Kulüpleri bir federasyon haline gelerek yüksek öğrenim gençliğinin meşru örgütü kimliğini kazanmıştır. Türkiye'de gençlik hareketlerinin yükselmesi bu tarihten sonra, yani 1960'lı yılların ikinci yarısındadır.

Bu arada dünya genelinde öğrenci gençlik hareketlerinin mobilize olması söz konusudur. Önce ABD'de Vietnam savaşı başta olmak üzere, siyahlara yapılan ayrımcılık vb. birçok toplumsal sorun üzerinden yükselen gençlik hareketi 1968 baharında Almanya'ya, oradan da Fransa ve İtalya'ya sıçramıştır. *Time* dergisine göre, öğrencilerin yönettiği 1848 devriminden sonra görülen en büyük öğrenci gösterileri bu yılda yapılmıştır¹⁷⁷.

Ant dergisi Türkiye'deki ve dünyadaki gençlik hareketlerini yakından izlemeye, anlamaya ve yorumlamaya çalışmıştır. Üniversiteli gençlerin sorunlarına, taleplerine ve eylemlerine büyük yer vermiş ve gençlerin bilinçlendirilmesi ve yönlendirilmesi için yorumlarıyla katkıda bulunmuştur.

Dergide zaman zaman yazıları yayımlanan Yalçın Küçük ise, üniversitelerin içinde bulunduğu durumu değerlendirerek, öğretim üyelerinin AP'nin özel okullar politikasına paralel davranarak, burjuvazinin vakıf üniversiteleriyle birlikte hareket ettiği için eleştirmekte ve bu gelişmelerle beraber ortaya çıkacak olan çelişkileri çözmek isteyen öğrencilerin yakın gelecekte niteliksel ve niceliksel olarak güçlenip, örgütleneceklerini belirtmektedir¹⁷⁸.

Derginin yazarlarından Osman Arolat ise, üniversitelerdeki sorunları, 24 Nisan 1968 günü İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliği Fakültesi Dekanı Saffet Müftüoğlu'nun iki yıldır vize alamadığı için mezun olamayan öğrencisi tarafından öldürülmesiyle ilişkilendirerek izah etmektedir. İTÜ Öğrenci Birliği Başkanı Harun

¹⁷⁷ “Öğrenci Hareketleri ve Nedenleri. *Ant*, s. 72 (14 Mayıs 1968): 7.

¹⁷⁸ Yalçın Küçük, *Ant*, s. 64 (19 Mart 1968): 7.

Karadeniz'in görüşlerine yer veren Arolat, Karadeniz'in "öğrencilerle öğretim üyelerinin işbirliği yapması gerektiğini" açıkladığını ifade etmekte ve sorunların nedenlerinin öğrencilerin 250 sayfalık kitap yerine 2500 sayfalık kitap okumak zorunda kalmaları, öğrencilerin yalnızca yüzde 3'üne burs veren bir sistemin olması, yurt koşullarının oldukça kötü olması ve tepeden tırnağa bozuk eğitim sisteminde aranması gerektiğini vurgulamaktadır. Sorunun ancak bu eğitim sisteminin düzeltilmesiyle çözülebileceğini belirten Arolat, sağcı gazetelerin yaptığı gibi bu olayda "komünist parmağı" arayarak bu işin çözümlenemeyeceğini söylemektedir¹⁷⁹.

Türkiye'de bu gelişmeler olurken Avrupa'da da üniversite öğrencileri kitleler halinde sokağa dökülmeye başlamıştır. *Ant* dergisinin 72. sayısında bu konuyla ilgili bir haber yayımlanmıştır. "Öğrenci gösterileri Fransa'ya sıçradı" başlıklı resimli haberde, "Fransız Üniversitelerindeki köhnemiş eğitim metotlarını ve bir fakültenin kapatılmasını protesto etmek isteyen Sorbonne Üniversitesi öğrencilerinin polis tarafından sert şekilde dağıtılması üzerine patlak veren çatışmalar kanlı gelişmelere yol açmıştır"¹⁸⁰ denmektedir. Avrupa'da 1968 yılına damgasını vuran gençlik hareketleri böylelikle başlamış olmaktadır.

Bunun ardından Ankara'da Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde (DTCF) başlayan öğrenci boykotu kısa süre içinde diğer üniversitelere de yayılmıştır. *Ant* dergisi DTCF Sosyalist Fikir Kulübü Başkanı Ertan Çelikkol'un basın bildirisini yayımlayarak boykotun nedenlerini ve öğrencilerin taleplerini okurlarına duyurmuştur. "Atatürk'ün kurduğu fakültede faşist terör!" başlıklı basın bildirisinde fakültedeki durumu, yani eylemin nedenlerini şöyle anlatmaktadır:

"Atatürk'ün kurduğu Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde ne yazık ki bilimin ışığında eğitim yapmak çok da mümkün değildir. Siyasi kadrolaşmalar ve fakülte dekanının kendi düşüncemde olmayanları konuşturmam düşüncesi baskıcı, anti-Atatürkçü ve sosyalist öğrencileri tamamıyla yok etmeye çalışan bir eğilimin gittikçe baskın hale gelmesine neden olmuştur... Baskılar bu kadarla kalmaz. Faşist düşünceli, güdümlü öğretim üyeleri derslerde bilimsel konulardan söz edeceklerine, sosyalist öğrencilere karşı huruç hareketine girişirler. Geveze bir papağan gibi durmadan sosyalist öğrencilerin ezilmesi gerektiğini söyler dururlar. Dil konusunda da aynı geri düşünce baskılarını sürdürür... Ayrıca Talebe Cemiyeti seçimlerinde sosyalist grup seçimlere sokulmamış ve öğrencinin seçme seçilme hakkı elinden alınmıştır. DTCF'de son zamanlarda öğrencilerin verdiği tepkiler, hâkim sınıfların, emperyalistlerin keyfine uygun bir fakülte haline getirilmesinden kaynaklanmaktadır"¹⁸¹.

¹⁷⁹ Osman S. Arolat, *Ant*, s. 70 (30 Nisan 1968): 4.

¹⁸⁰ "Öğrenci gösterileri Fransa'ya sıçradı", *Ant*, s. 72 (14 Mayıs 1968): 2.

¹⁸¹ Ertan Çelikkol, "Atatürk'ün kurduğu fakültede faşist terör!", *Ant*, s. 7 (28 Mayıs 1968): 14.

Özgüden, Türkiye’de son hafta içinde birbirine ters iki gelişmenin yaşandığını ifade ederek bunlardan birincisinin üniversitedeki gençlerin köklü reform istekleri neticesinde üniversitelere el koyması, diğerinin ise son seçimlerden bir azınlık partisi olarak çıkan AP’nin demokrasiyi kısıtlayıp teröre gitme niyetlerinin Adalet Bakanı Hasan Dinçer tarafından ortaya konulması olduğunu söylemektedir. Bazı çevrelerin üniversite olaylarının aslında üniversite özerkliğini ortadan kaldırmak peşinde olan aşırı sağcı çevrelerin bir komplosu olduğunu düşündüklerini belirten Özgüden, “Fakat gençlerin asıl istekleri üniversitelerde halka dönük bir öğrenim yapılması ve yönetimde de kendilerine söz ve oy hakkı verilmesidir” diyerek görüşlerini açıklamaya devam etmektedir.

Özgüden, bu hareketlerin hemen sonuç vermesini beklemediklerini, fakat böyle bir eğitimin gerçekleşmesi için gereken toplum düzeninin değişikliğinde büyük önem taşıdığını ifade etmektedir. Öğrencilerin bu demokratik hak taleplerini gerçekleştirirken halktan kopmamalarının yanı sıra emekçi halk ve sınıf tabakalarının asli desteğini kazanmaları gerektiğini söyleyen Özgüden Avrupa’da cereyan eden öğrenci olaylarının da aynı bağlamda gerçekleştiğine dikkat çekmektedir. O sırada ülke gündemini işgal eden ve Adalet Bakanlığı tarafından çıkartılmak istenen “Terör Kanununun “hedefinin devrimci üniversite gençliği liderleri ile devrimci akademisyenler olduğunu söyleyen Özgüden, bu gün bu mücadeleyi veren gençlik, yarın diğer devrimci ve emekçilerle beraber anayasal haklarına dayanarak direnecek ve anayasanın tanımladığı sosyal devlet düzenini gerçekleştirmek için mücadele etmekten başka seçeneği kalmayacaktır diyerek öğrencilere destek vermektedir. Özgüden’in gerek bu yazısında, gerekse diğer yazılarında *Ant*’in sosyalist düzenin getirilmesinde hedeflediği ajitasyon politikasını sağlamaya yönelik olduğunun ipuçları yer almaktadır¹⁸².

Bu arada boykot eylemi İstanbul Üniversitesi’ne sızramıştır. Toygun Erarslan’ın İşgal Konseyi adına yaptığı basın açıklaması *Ant* dergisinde yayımlanmıştır. Erarslan’ın bildirisinde, üniversite gençliğinin üniversite yönetiminden yasal haklarını almak için bu işgalleri gerçekleştirdiği ifade edilmekte ve Türkiye’deki öğrenci hareketlerinin Avrupa taklitçiliğinden kaynaklanmadığı, aksine Avrupa’dan çok daha önce, Şubat ayı ortalarında İstanbul Teknik Üniversitesi’ndeki protesto eylemleriyle başladığı özellikle vurgulanmaktadır. Bildiride öğrenciler, üniversitedeki statü

¹⁸² Doğan Özgüden, ”Asıl Mücadeleye Doğru” *Ant*, s. 77 (18 Haziran 1968): 3.

düzenlemelerinin daha demokrat yapılmasını, liyakata uygun olmasını, üniversitelerin yönetiminde gerçek öğrenci konseylerinin yer almasını ve eğitimde köklü çözümlerin gerçekleştirilerek bilimsel eğitimin optimal koşullarının oluşturulmasını istediklerini belirtmektedirler¹⁸³.

Avrupa'daki öğrenci hareketleriyle Türkiye'dekileri karşılaştıran *Ant* yazarlarından Çetin Özek, Türkiye'de varolan öğrenci hareketlerinin Batı'ya özentisi şeklinde başlamadığını gösteren ipuçlarının birkaç yıl öncesinde görülebileceğini ifade ederek "Batı gençliğinin direnişleri sanayi toplumunun yarattığı değerler sistemine karşıyken Türkiye'deki gençlik hareketleri az gelişmiş ülke gençliğinin sahip olduğu değişik ve ilkel sorunları çözememesinin sıkıntısından kaynaklan[dığını]" belirtir. 27 Mayıs'ın 1961 Anayasası ile getirmiş olduğu teorik düzen ile toplumsal gerçekler arasındaki çelişkileri kavrayan gençlik, eğitimin toplumda var olan egemen sınıfların çıkarlarına uygun olarak düzenlenmiş araçlardan biri olduğunu kavramış olması nedeniyle direnç göstermektedir. Direnen üniversite öğrencilerinin talepleri ise halkçı, gerçekçi öğretici, bilim insanlarıyla donatılmış, ülke gerçeklerine, yurt sorunlarına duyarlılığı gelişmiş üniversite hocalarının yer aldığı bir eğitimidir. Özek, gerçekte öğrenci hareketlerinin temelinde anayasaya layık bir sosyal devlet düzenine erişme savaşının söz konusu olduğunu belirtmektedir¹⁸⁴.

Ant dergisi yazarlarının hepsi öğrenci eylemlerini yazılarıyla desteklemekte ve emekçi kitleler tarafından da desteklenmesi gerektiği doğrultusunda çağrılar yapmaktadırlar¹⁸⁵. Sağ basında, "Fransa'dan ithal profesyonel ihtilalciler" vs. şeklinde yer alan suçlamalara da cevap vermektedirler¹⁸⁶.

15 Temmuz 1968'de İstanbul'a gelen Amerikan Deniz Kuvvetleri'ne bağlı Akdeniz'de görevli 6. Filo, üniversite öğrencileri tarafından büyük bir protesto gösterisiyle karşılanmış, bunun üzerine polis öğrencilere karşı şiddet kullanmıştır. Bununla da yetinmeyen polis gece İTÜ'nün Gümüşsuyu'ndaki öğrenci yurduna baskın düzenleyerek öğrencileri copleyarak yaralamıştır. Polis tarafından yaralanan Vedat Demircioğlu adlı TIP üyesi öğrenci, birkaç gün sonra hayatını kaybetmiştir.

¹⁸³ Toygun Eraslan, "Gençler Üniversiteyi Niçin İşgal Etti?", *Ant*, s. 78 (25 Haziran 1968): 6.

¹⁸⁴ Çetin Özek, "Çağının Gençliği", *Ant*, s.78 (25 Haziran 1968):7.

¹⁸⁵ Kani Şengül, "Sendikalar Boykota Seyirci Kalamazlar", *Ant*, s.78, (25 Haziran 1968):15.

¹⁸⁶ Doğan Özgüden, "Demirel mi yapacak", *Ant*, s. 79 (2 Temmuz 1968):3.

Bu durumdan AP iktidarını sorumlu tutan Özgüden, gözü dönmüş siyasi iktidarın faşizan bir yaklaşım içerisinde gençliği ve devrimci gençleri terörize ettiğini, devlet güçlerini Amerikan emperyalizminin çıkarları doğrultusunda kullandığını diğer yandan yalnız polisi ve irticayı değil, orduyu da gençlerle çatıştırmaya gayret ettiğini ileri sürmektedir. Özgüden, Ordu’yu da tahrik etme histerisine kapılmış olan Demirel iktidarını uyararak, faşizme yol açacak kışkırtmaların her an kontrolden çıkabileceğini söyleyerek uyarılmaktadır¹⁸⁷.

Ülkenin gündeminde baş sıralarda yer alan öğrenci olayları üzerine, gençlik üzerinde artan baskıyı eleştiren Osman Arolat da devletin kolluk kuvvetleri tarafından öğrencilerin öldürülmesi ve tutuklanması olaylarının hukuk devleti ile bağdaşmadığını ifade etmektedir¹⁸⁸.

Zaman ilerledikçe öğrenci hareketleri içindeki siyasal eğilimler de ayrılmaya, TİP’in etkisindeki Fikir Kulüpleri Federasyonu zayıflarken, MDD çevresi baskın hale gelmeye başlamıştır. Bu durum sol çevrelerde temel tartışma konularından biri olmuştur.

Bilinçlenen, kitlesellenen ve eylem içinde tecrübe kazanan üniversite gençliğinin artık örgütlü sosyalizm mücadelesinde yer alması gerektiğini düşünen *Ant* başyazarı Özgüden, gençliğin sloganı içerisinde yer alan “devrim için eğitim” sözünden yola çıkarak bozuk düzenin temelinden değiştirilmedikçe istenilen eğitime ulaşamayacağını, bunun da sosyalist ve bağımsız bir Türkiye’nin kurulması ile gerçekleşeceğini söylemektedir. “Öğrenci Örgütleri Dayanışma Kurulunun açıkladığı gibi, gençliğin görevi eylemde lider olmak değil devrimin öncüsü olacak emekçi sınıfa yandaş olmaktır” diyen Özgüden, bu konuda TİP’e çok büyük görevler düştüğünü söylemekte fakat diğer yandan TİP’i de eleştirmektedir. Özgüden TİP’in faşizm gelir korkusuyla öğrencilere ve gençliğe gereken ilgiyi göstermemesinden dolayı, gençlerin partinin stratejisi dışında eylemlere giriştiğini, bu nedenle özellikle partinin kongreler dönemine girmiş olduğu dönemde bunu dikkate alarak davranması gerektiğini söylemektedir¹⁸⁹.

Özgüden, bir başka yazısında CHP’nin gençlere, “Sakin Marksistlerle işbirliği yapmayın” şeklinde nasihatlerde bulunduğunu ve İsmet İnönü’nün bir darbe

¹⁸⁷ Doğan Özgüden, “Faşizmin Ayak Sesleri”, *Ant*, s. 83 (30Temmuz 1968):3.

¹⁸⁸ Osman S. Arolat, “Zindandakileri Unutmadık”, *Ant*, s. 89 (10 Eylül 1968): 10.

¹⁸⁹ Doğan Özgüden, “Gençlik ve Emekçiler”, *Ant*, s. 90 (17 Eylül 1968): 3.

ihtimalini öne sürerek rejimin tehlikede olduğunu iddia ettiğini belirtmekte ve bunların amacının devrimci gençleri anti-emperyalist ve sosyalist eylemden alıkoymak olduğunu söylemektedir. Bunlar karşısında, “Anti-emperyalist ve sosyalist hareketin itici gücünü teşkil eden gençlik daha ne kadar yalnız bırakılacak, Amerikancı güçlerin gençlik hareketini parçalamasına, kırdırmasına daha ne kadar göz yumulacaktır” diye soran Özgüden, bu konuda asıl sorumluluğun TİP’e düştüğünü vurgulamakta ve yöneticilerini uyarmaktadır¹⁹⁰.

Özgüden TİP içerisinde gençliğin söz sahibi olmasının ve sahip çıkılmasının önemini vurgularken, Yaşar Kemal ise, görüşleri ile tam karşısında yer almakta ve gençliğin halkla, işçiyle bütünleşerek onlara bilinç kazandırması gerektiğini bu nedenle parti içerisinde yapılacak olan tartışmaların sosyalist mücadeleye hiçbir şey kazandıramayacağını ifade etmektedir¹⁹¹.

1968 Haziranında başlayan öğrenci hareketleri karşısında İstanbul Üniversitesi farklı bir tutum sergileyerek, öğrenci tepkisinin temel nedenlerini görmezlikten gelmiş ve hareketi yalnızca ideolojik açıdan yorumlamıştır. Bu yaklaşımla birlikte üniversiteler tatil edilip güvenlik güçleriyle abluka altına alınmaya çalışılmıştır. Bu polisiye tedbirlerin yanı sıra iktidarın, 1967 yılında muhalefetin tepkisinden dolayı çıkaramadığı ‘Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Kanunu’ tasarısına çok benzeyen ve hatta ondan daha ağır nitelikler taşıyan kanun tasarılarının yeniden meclis gündemine taşınması çabaları söz konusudur. Bu çıkarılmak istenen kanun tasarısının temel fikrinin, demokratik bir anlayış içerisinde gerçekleştirilmek istenen, sınıf mücadelelerine karşı asla izin vermemek olduğunu belirten, Anayasa profesörü Çetin Özek ise tasarının aynı zamanda, üniversite gençliğini yıpratarak, gençlik hareketini düzeni yıkıcı bir eylem olarak göstermek isteyen ve halkı da tedirgin etmeye çalışan bir anlayışın sonucu olduğunu söylemektedir. Üniversite öğrencilerinin reform taleplerine bir türlü cevap verilmemesi de huzursuzluğu gittikçe arttırmıştır. Özek bu nedenle 1960 yılında DP iktidarına karşı direnen üniversitelerde ki akademisyenlerin ve yöneticilerin gösterdiği devrimci mücadeleyi hatırlatarak üniversitelere çağrıda bulunmuş ve ”Gerçek devrimcilik 1969 yılının

¹⁹⁰ Doğan Özgüden, “Gençliğe Düşen Görev”, **Ant**, s.100 (26 Kasım 1968): 3.

¹⁹¹ Yaşar Kemal, “Çıkaryol Çağrısı”, **Ant**, s.102 (10 Aralık 1968): 5.

koşullarına ve ülkemizi getirdiği noktalara uygun devrimciliktir” diyerek düşüncelerini¹⁹² keskin bir dille belirtmiştir.

Özgüden, devrimci gençlik hareketleri karşısında ürkek davranan TİP yöneticilerini eleştirmekte ve “kritik bir olay geliştiğinde ‘partiye hanel gelebilir’ korkusuyla paniğe kapıldıklarını ve bu ruh hali içerisinde devrimci eylemin hızını kesecek demeçler ve tavırlar içerisinde olduklarını” söylemektedir. Haziran 1968 tarihinde patlak veren öğrenci olaylarından itibaren, “savunmayı” başlıca taktik haline getiren bu tavrın eyleme çok şeyler kaybettirdiğini ve devrimci unsurların partiden uzaklaşmalarına sebep olduğunu söyleyen Özgüden, TİP’in merkez yürütme kurulunun sunduğu bildiriye 145 kez anayasa kelimesinin kullanılması üzerine aklına şu sorunun takıldığını belirtmektedir: “Sosyalizme açıklığı hala tartışma konusu yapılan bu anayasa olmasaydı Türkiye’de bir sosyalist ve anti-emperyalist hareket olmayacak mıydı? Bugünkü sosyalist hareket bu anayasanın ürünü müdür?” Özgüden, aslında, Türkiye sosyalist hareketinin yıllardır oluşan bir toplumsal birikimin ürünü olduğunu ve mevcut anayasaya kısmen de olsa sosyal bir muhteva taşımış olmasındaki temel etkenin bu birikim olduğunu ileri sürmektedir. Sosyalist hareketi yönetenlerin ise bu gerçeği unutmadan ve paniğe kapılmadan TİP’nin devrimci eylemlerde öncülük etme yükümlülüğünü gerçekleştirmelerini isterken, pasifist politikaları eleştirmekte ve parti bu edilgen politikalarından vazgeçmediği takdirde, devrimci eylemin onları da aşarak olması gereken yere varacağını belirterek, TİP yöneticilerini uyarmaktadır¹⁹³.

Ant dergisi yazarları, yükselen gençlik hareketi karşısında büyük bir heyecan içindedir. Şubat 1969’da Amerikan 6. Filo’sunun tekrar gelmesinden hemen önce protesto eylemlerinin hazırlıkları sürerken Özgüden, büyük bir coşkuyla gençliği desteklemektedir. Bu olayların desteklenmesindeki temel neden, ülkede düzen değişikliği olacağı ve yerine bir sosyalist düzenin geleceği kamsının yaygın olmasıdır. Devrimci gençlik Türkiye-ABD ilişkilerine hiç sıcak bakmadığı gibi anti-emperyalist amaçlı bir ulusal mücadeleye girişmiştir. Bu mücadeleyi destekleyen gençliğin genç öğrenci lideri Harun Karadeniz öğrencileri organize etmeye çalışırken, diğer yandan devletin yetkili otoriteleri ile de görüşmeye çalışmıştır. *Ant* ve yazarları ülke gündemini ve gelişmeleri yakından takip etmiş ve aynı zamanda

¹⁹² Çetin Özek, “Gençliğin Direnişi ve Terör”, *Ant*, s. 106 (7 Ocak 1969): 7.

¹⁹³ Doğan Özgüden, “İzinli Sosyalizm Olmaz”, *Ant*, s. 109, (28 Ocak 1969): 3.

tüm devrimci çevrelerle de işbirliği yapmıştır. Derginin başyazarı Özgüden bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Genç öğrenci lideri Harun Karadeniz’in İstanbul valisinin yüzüne cesaretle haykırdığı gibi, Amerika dost değil düşmandır...Bugün oy çoğunluğuna sırtlarını dayayarak emperyalizmle işbirliğini sürdürenler yarın o kitlelerin binlerce onbinlerce, yüzbinlerce Vedat halinde ulusal Kurtuluş Savaşının ön saflarında yer aldığını göreceklerdir”¹⁹⁴.

Ancak hükümet Amerikan 6. Filo’suna karşı 16 Şubat 1969 tarihinde yapılan büyük protesto gösterisini kanlı bir şekilde bastırmıştır. “Yankee Go Home” diye slogan atan anti-emperyalist devrimci gençlik kitlesinin üzerine “Müslüman Türkiye” diye bağırarak bir grup gerici saldırgan ateş açmış, saldırıda iki genç hayatını kaybederken 200’den fazlası da yaralanmıştır. Bu saldırı polisin gözleri önünde ve müdahalesi olmaksızın gerçekleştirilmiştir.

Tarihe “Kanlı Pazar” olarak geçen bu saldırı *Ant* yazarları tarafından büyük tepkiyle karşılanmış ve sorumlusunun mevcut siyasi iktidarla ABD emperyalizmi olduğu belirtilmiştir. Ancak bu saldırı, devrimci gençlik hareketinin giderek daha radikalleşmesinde rol oynamıştır. *Ant*’ın başyazarı Özgüden, “Sosyalistler, devrimciler bugüne kadar küçük hesaplarla birbirlerini yemelerinin, bölük pörçük olmanın bedelini ödediler kanlı pazarda” dedikten sonra şu uyarıda bulunmaktadır: “Artık her eylem polise, idareye güvenmeden, en az sağcı saldırganlar kadar güçlenmiş, örgütlenmiş kuvvetlerle ve mutlak bir disiplin içinde yapılmalıdır”¹⁹⁵.

Ant dergisinin dış politika yazarı Hüseyin Baş da, iktidarın, ABD emperyalizmi ile işbirliği içerisinde olduğunu, fakat bu işbirliğine Ordu’yu dâhil etme şansı olmadığı için İslam’ı politize ederek gençliğe karşı kullanarak “Kanlı Pazar” gibi bir olayı planlamış ve uygulamış olduğunu söylemektedir. Gerçekte ABD’nin Türkiye üzerinde bir Yunanistan örneğini oluşturamadığı için, yeni oyunlar denediğini ileri sürmektedir¹⁹⁶.

Kanlı Pazar’a ilişkin *Ant*’ın gösterdiği tepki ise tüm sol çevrelerin ve demokratların gösterdiği tepki gibi çok serttir. Zira bu olayın iktidar tarafından devrimcileri sindirmek için bilinçli olarak gerçekleştirilmiş olduğunu öne sürmektedirler. Son zamanlarda AP iktidarının örgütlemeleriyle ortaya çıkan Kanlı Pazar, Konya olayları, Zonguldak’taki işçilerin kurşunlanması ve Teknik Üniversitesi’nin basılması gibi bir takım şiddet içeren olayları AP milislerinin gerçekleştirdiğini söyleyen Yaşar Kemal

¹⁹⁴ Doğan Özgüden, “Kara Gün: 10 Şubat “*Ant*, s. 111 (11 Şubat 1969) : 3.

¹⁹⁵ Doğan Özgüden, “Gerçeği Bilelim “*Ant*, s. 113 (25 Şubat 1969): 3.

¹⁹⁶ Hüseyin Baş, “Kanlı Pazar ve Amerikan Parmağı” *Ant*, s. 113 (25 Şubat 1969) : 13.

bu milis ordusunun yıllar önce AP iktidarının başının söylediği gibi Türk ordusuna karşı hazırlanmış olduğunu ve AP iktidarının aynı zamanda bir ihtilal çetesi gibi davrandığını iddia etmektedir. Devlet, bir ihtilal cuntası oluşturarak anayasayı topyekûn çiğnemiştir diyen Kemal, “hemen yüce divan kurulmalı ve AP sorumluları yargılanmalı” demekte, aksi takdirde Türk milletinin sonunun geleceğini belirtmektedir¹⁹⁷.

Öğrenci hareketleri yalnız üniversitelerle sınırlı kalmayıp Milli Eğitim Bakanlığına bağlı yüksekokullara da sıçramıştır. Bu eğitim kurumları hükümete bağlı oldukları için özerk değillerdir. Bu nedenle AP hükümetinin yönetimindeki polis örgütlerinin baskısı ile sağ görüşlü komando örgütleri yüksekokullardaki öğrencilere yönelik, saldırılarını yoğunlaştırmıştır. CHP Genel Başkanı İsmet Paşa Haziran’daki İstanbul Üniversitesi işgalini “boykot da işgal de birdir” diyerek desteklerken, sağ karşısında himaye etmeye çalıştığı gençlerin hızla sosyalist öğrencilerin kontrolüne girmesinden sonra boykotlara karşı çıkmış ve desteklemekten vazgeçmiştir¹⁹⁸. CHP’nin bu yaklaşımını tepkiyle karşılayan Özgüden, CHP merkez yönetim kurulunun, öğrenci hareketlerinin anti-Amerikancı olması üzerine tavrının değiştiğini, gençleri kışkırtıcı, ihtilalci, sosyalist ve bozguncu olarak suçlamakla anti-emperyalizmin karşısında yer aldığını göstermiş olduğunu ve bu tutumu ile Amerika’ya da karşısında olmadığı mesajını vermeye çalıştığını öne sürmektedir. CHP’nin bu yaklaşımı öğrenci hareketleri kendi kontrolünde iken demokratik hareketler olarak algılanmış, fakat kendi kontrolünden çıktığında anti-demokratik olarak nitelendirmiş olduğunu ifade eden Özgüden, Türkiye’nin yirmi yıldan beri amerikan işgalinde olması nedeniyle, üniversitelerinde birer “Amerikan eğitim üssü”¹⁹⁹ olması nedeniyle CHP’nin bu işgallere karşı çıktığını belirtmektedir²⁰⁰.

Özgüden burada CHP’yi ABD temsilcisi gibi göstermekte, ikiyüzlülükle suçlamakta ve bütün dünyada anti-Amerikancı yaklaşımların gelişmesine rağmen CHP’nin Amerika’dan yana bir politika izlemiş olmasını hem CHP hem de ona umut bağlayanlar adına bir utanç belgesi olacağını söylemektedir²⁰¹. Ant’ın başyazarına ait bu makalede ve aynı zamanda dergide yazarların tümünde olduğu gibi Türkiye tarihine ilişkin tezleri, TIP’nin ki ile örtüşmektedir. Çünkü Aybar’ın 2. Milli

¹⁹⁷ Yaşar Kemal, “Camiler Kışla Oldu”, *Ant*, s. 113 (25 Şubat 1969): 5.

¹⁹⁸ *Toplumsal Mücadeleler...*, c. 7, 2101

¹⁹⁹ Doğan Özgüden, “CHP’nin İhanet Belgesi”, *Ant*, s. 120 (15 Nisan 1969): 3.

²⁰⁰ **age**

²⁰¹ **age**

Mücadele tezine göre; yapılacak ilerici mücadelede, Milli Mücadele ruhunu kesintiye uğratan bu Amerikancı bürokratları tasfiye etmek ilk görevdir.

Mecliste TİP'nin karşısında yer alan, fakat diğer partilerden farklı olarak “Ortanın Solu” söylemini geliştirmiş olan CHP'nin de gençlik hareketlerine tepki göstermiş olması, iktidar partisi olan AP ve lideri Süleyman Demirel'i de cesaretlendirmiştir. *Ant*'ın “Dış Yorum” sayfasında yazan Hüseyin Baş'da iç politikanın gündemi olan gençlik hareketleri üzerine bu konuyu köşesine taşımıştır. Baş, üniversite gençliğinin reform soyutlamasını aşarak, radikal amaçlara ulaşma çabaları karşısında, Türkiye'yi 40 yıldır reform söylentileri ile uyutan ve son yıllarda da “ortanın solu” söylemi ile “yeni reformcu” kişiliğini gençliğin geleceğinde de oynamaktan çekinmeyen, “ortanın bilmem neresi” (CHP) oyununun foyası da ortaya çıkmıştır demekte ve gençliğin sosyalist Türkiye için gerçekleştirdikleri mücadelelerinin başarıyla sürdürüldüğünü de belirtmekte ve CHP'ye karşı tavır almaktadır²⁰².

Karşı karşıya geldikleri saldırılar karşısında kendilerini savunma ihtiyacı duyarak giderek radikalleşen devrimci gençlik kitlesi üzerinde TİP'in etkisi kırılmakta, MDD'nin etkisi artmaktadır. *Ant* yazarları, gençleri saflarında tutamamasından dolayı TİP yöneticilerini sık sık eleştirmekte ve önerilerde bulunmaktadır. Gençliğin gittikçe radikalize olması üzerine derginin dışarıdan başyazı olarak adlandırılan 7. sayfasında Namık Behramoğlu bu konuya yer vermiş ve TİP'i şu sözlerle eleştirmiştir:

“... öğrenci hareketlerini genel olarak **'Milli Demokratik Devrimciler'** olarak isimlendirilen gençlerin yönettikleri ileri sürülerek öğrenci hareketlerine karşı çıkıldığı da görülmektedir. Bugün **'Bağımsız Türkiye'** diye bağırın gençlerin bir yıl öncesine kadar **'Sosyalist Türkiye'** diye bağırduklarını gözden uzak tutmamak gerekir. ...**'Milli Demokratik Devrim'** ve **'Güç Birliği'** tartışmaları sosyalist örgütün yöneticileri tarafından derinliğine incelenip eleştirilmediğinden üniversiteli eylem tarzında yanılırlara düşmekten kurtulamamıştır²⁰³.”

Behramoğlu, parlamenterist kaygılarla gençliğe sahip çıkmayan TİP'in, gelişen olaylardan dolayı gençleri kınamak yerine doğruları ortaya koymasına gerektiğini ve bunu yapmak için de üniversitelinin eylemlerine katılarak eylem içinde doğruları oluşturmak gerektiğini ileri sürmektedir. Bütün sosyalist ülkelerde ve sosyalizmin kurulması için çalışılan geri bırakılmış ülkelerde gençliğin sisteme katkıda bulunduğunu belirten Behramoğlu öfkesini gizleyemeyen, kabına sığamayan, politik yatırımları ve ince hesapları olmayan bu gençleri, daha tutarlı hale getirmek ve doğru

²⁰² Hüseyin Baş, “Gençliğe Karşı Suçlamalar ve Gerçekler”, *Ant*, s. 121 (22 Nisan 1969): 13.

²⁰³ Namık Behramoğlu, *Ant*, s. 131 (1Temmuz 1969): 7.

kanalize etmek için çalışmak, örgütleniş biçimlerini ve bu örgütlenmeyi kimin, nasıl kuracağını saptamak gerektiğini söylemektedir. Bu nedenle “öncelikle ana örgüte, yani TİP’e çeki düzen verilmeli, daha sonra gençliğin eylem biçimi ve örgütleniş biçimi saptanmalıdır” diyen Behramoğlu, “... saksıda sosyalizm yetiştirmeye çalışanlar bu kez üniversite gençliğini karşılarında görürse hiç şaşırmasınlar” ifadesi ile uyarıda bulunmaktadır²⁰⁴.

Düzenli olmamakla beraber sık sık *Ant*'ta makalelerine rastlanan İdris Küçükömer öğrenci hareketlerini değerlendirirken MDD hareketine göndermeler yaparak şöyle bir soru sormaktadır.“Halktan kopuk, bürokratik güçlerin iktidarıyla devrim ne demektir? Bu soru cevaplandırılmadıkça kendilerine devrimci denen üniversite gençliği kısır ve şaşkın bir mücadele vere gelecektir... Bürokratik şartlandırmadan kurtulmalıdır, devrimciler...”²⁰⁵.

Ocal Okay da, üniversite gençliği ve yakında gerçekleşecek olan seçimlerle ilgili yaptığı yorumda, üniversite gençliğinin sırtını okşayarak veya onlara kolay sınıf geçme yöntemlerini hazırlayarak bu patlamaların durdurulamayacağını ve gençliğin önlenemez yükselişinin ve bilinçlenmesinin önünün kesilemeyeceğini söylemektedir. Okay “Büyük kitlesi Anadolu’dan gelmiş ve Anadolu’ya halkının arasına dönmüş devrimci gençli[ğe]” seslenerek TİP içinde yer alan emekçileri CHP-AP ittifakının birlikte hareket ederek yürürlüğe soktukları barajlı seçim sistemine karşı bilinçlendirmelerinin en büyük devrimci görev olduğunu ileri sürmektedir²⁰⁶.

Henüz tam biçim kazanmamış, olgunlaşmamış olan devrimci gençlik hareketini yönlendirmeye çalışanlar arasında *Ant* dergisi de yer almaktadır. Derginin yazı işleri müdürü olan Osman Arolat, 1968’in ortalarında Çekoslovakya olayı, Ortadoğu’da İsrail saldırıları, Çin-Sovyet sınır çatışmaları, Mayıs-Haziran gençlik hareketleri gibi bir takım önemli olayların olduğunu, fakat Türkiye’deki sol hareketin lideri olması gereken örgüt yöneticilerinin bu gelişime ayak uyduramadıkları gibi giderek sol hareketi kaosa sürüklediklerini belirtmektedir. Arolat devrimci gençlik hareketinde yer alan gençlerin bir sınıf olmadıklarını kabul edip, emekçilerle birlikte hareket etmiş olmalarına rağmen sürekliliği gerçekleştiremedikleri için ülke gerçeklerinden uzaklaştıklarını söylemektedir. Eğer devrimci üniversite öğrencileri boş

²⁰⁴ age

²⁰⁵ İdris Küçükömer, “Bayar, Anayasa ve Üniversite”, *Ant*, s.144, (30 Eylül 1969): 7.

²⁰⁶ Ocal Okay, “Kavgaya Devam”, *Ant*, s. 130 (24 Haziran 1969): 11.

zamanlarında toprak ve sanayi işçilerinin yaşadıkları alanlara kayar ve onların sorunlarını yakından görebilirlerse, ancak o zaman sürekli devrimci olma niteliğine kavuşabileceklerini ve ancak bu yolla gerçek devrimcilikle tanışabileceklerini söylemektedir²⁰⁷.

Ant siyasallaşan öğrenci kitlelerine baştan beri destek vermiş ve iktidar'ın öğrenci eylemlerinde öğrencilere yaptığı baskıyı ve haksızlığı sayfalarına taşıyarak, gerek haber ve gerekse yorumlarla yanında olduğunu açıkça belli etmiştir. FKF'lerin 1969 yılında Dev-Genç'e dönüşmesi ve MDD'nin gençliğe iyice hâkim olmaya başlaması nedeniyle, hem TİP lideri ve yöneticilerine tepki göstermiş hem de devrimde izlenecek yolun "aşamalı" değil "kesintisiz" olduğunu ortaya koymuştur. "Kesintisiz Devrim" de liderliği yapacak olanın ise MDD'cilerin Orducu yaklaşımlarının aksine "İşçi Sınıfı" olduğunu ifade ederek, ısrarla TİP'in desteklenmesine çalışmıştır. 158. sayıdan itibaren ise bu konuda sol düşünceli gençliği ve emekçileri aydınlatacak, bilinçlendirecek bir yayım politikası izleyerek, devrimci terminolojiyi oluşturmaya çalışmıştır. Yine bu sayıdan itibaren devrimcileri buluşturmak amacıyla zaman zaman MDD'cilere de yer veren bilgi nitelikli haberler yer almıştır. *Ant* dönemin tüm sol gruplarına eşit mesafede durmaya çalışmış, bir anlamda Sol'da birliği "Bilimsel Sosyalizm" teorisinde birleştirmek için çaba sarf etmiştir. Bir sınıf olmayan gençlik gruplarının içerisinde sınıfsal yapıları gereği küçük burjuva ideolojilerinin hâkim olduğunu ve gençliğin bu zafiyetten kurtulması için proletarya ideolojisinin anlatılmasını, aynı zamanda gençliğin bu yönde kanalize edilmesinin gereklerini ortaya koymak için çaba sarf etmiştir. Gençliğin radikalize olması üzerine kaygılarını dile getirmiş, bu durumun TİP'in parlamentarist kaygılarla gençliğe sahip çıkmadığının neticesi olduğunu ifade etmiştir. MDD'cilerin ise gençliği bir örgüt disiplinine sokmadan ajite etmelerinin bu duruma sebebiyet verdiği yorumunu yapmıştır.

5. 6. Doğu Sorunu

1960'lı yıllar, başlangıçta öğrenci hareketleri içinde yer alarak politik hayata atılan Kürt gençlerinin Kürtler adına düşünmeye, örgütlenmeye ve politika yapmaya başladıkları yıllardır aynı zamanda. Bu yıllarda Irak ve İran'daki Kürt hareketi de canlıdır. Türkiye'deki Kürt üniversite gençleri ise, kendi programında Kürt

²⁰⁷ Osman S. Arolat, *Ant*, s. 123 (6 Mayıs 1969): 6.

sorunundan söz eden TİP içinde yer almış, 60'lı yılların sonlarına doğru, Doğu Devrimci Kültür Ocakları (DDKO) adı altında ayrı şekilde örgütlenmeye başlamıştır. TİP tarafından organize edilen ve gerçekleştirilen “Doğu Mitingleri” de bu yıllardadır. Ancak bu yıllarda sorun “Kürt Sorunu” olarak değil, “Doğu Sorunu” olarak adlandırılmıştır. “Doğu Sorunu” ise, ağırlıklı olarak “feodalizm ve geri bıraktırmışlık sorunu” olarak ele alınmıştır. Kürt üniversite öğrencilerinin meseleye yaklaşımı, bu yaygın bakışın eleştirisi üzerinden şekillenmiştir.

Ant dergisi, Cumhuriyet iktidarlarının 1925 Şeyh Sait isyanından beri önemli bir iç siyaset konusu olan bu soruna, “Doğu'nun geri bırakılmışlığı”nın sonucu olarak bakmış ve konuyu fotoğraflı röportajlarla kamuoyuna aktarmaya çalışmıştır. Ancak 1969'da DDKO'nun kurulmasından sonra, sorunun etnik temeli üzerinde durulmaya başlanmıştır.

Derginin yazarlarından Mahmut Makal Doğu'ya giderek, “Yeraltında Bir Anadolu” başlıklı uzun bir röportaj hazırlamıştır. Mahmut Makal'ın Doğu'ya yaptığı gezide, halkın yaşadığı zor koşulları ilk kez fotoğraflarla destekleyip belgelendirmesi basında ilgi uyandırmıştır. Makal bu röportajda daha çok sosyal adaletsizlik, gelir dağılımındaki dengesizlik, eğitimsizlik, feodal yapının yol açtığı sorunlar ve asimilasyon politikaları üzerinde durmuştur. Makal'ın dikkatini çeken konulardan biri de köy adlarının değiştirilmesidir: “Ünseli'nde ilk akşam. ...bu köyün asıl adı Ernis. Modaya uyularak bunun da adı değiştirilmiş”²⁰⁸.

Makal, Van'da gördüklerini aktarırken çetin kış şartlarının yan sıra insanların partizanca baskılar, sürgün, aç bırakılma tehditleri altında ezildiklerini gözlemlediğini söylemektedir. Halkın çalışkan fakat işsiz olduğunu belirten Makal, kapkaççı tüccarın Doğu'da, özellikle köylülerin hayvancılıkla geçindiği Van'da neredeyse doğmadık kuzuları ölü fiyatına alarak köylüyü sömürdüklerini yazmaktadır. Van'ın bir köyünde insanların çok sağlıksız ve kötü koşullarda yaşadığını tespit eden Makal, insanların dünyadan bihaber yaşadıklarını çeşitli örneklerle anlatmaktadır. Bir yaşlı bir kadınla yaptığı söyleşide, kadının hâlâ başta padişah olduğundan bahsetmesi ve bu padişahın da Ankara'da oturduğunu

²⁰⁸ Mahmut Makal, “Yeraltında Bir Anadolu II: Doğu Cephesinde Yeni Bir şey Yok”, *Ant*, s. 12 (21 Mart 1967): 8–9.

söylemesi, bir Cumhuriyet dönemi vatandaşının siyasî bilgi düzeyine çarpıcı bir örnektir²⁰⁹.

“Doğu Sorunu”, o yıllarda ağırlıklı olarak “geri bıraktırlmışlık ve kalkınma sorunu” şeklinde anlaşıldığı ve tartışıldığı için TİP yöneticisi ve *Ant* dergisi yazarlarından olan Tarık Ziya Ekinci de bu konuya değindiği yazısında, “Aslında toplumumuzda görülen bölgelerarası adaletsiz ve dengesiz gelişme sömürü düzenine dayanan kapitalizmin bir icabıdır” der. Ekinci, Türkiye’nin emekçi halkını Kürt, Türk, Hıristiyan, Sünni, Müslüman ve Alevi diyerek bölen, dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaparak, düşman kampları oluşturan hâkim çevrelerin, bu sayede istedikleri sömürü düzenini gerçekleştirmiş olduklarını ileri sürer. Ekinci, Doğu’nun kalkınmasını gerçekleştirmek için izlenmesi gereken politikaları şöyle sıralamaktadır; önce köklü bir toprak reformu yapılmalı ardından, tarımda teknik ve kredi imkânları oluşturulmalı, daha sonra ise sanayileşmeyi sağlayabilmek için bir yandan bütün alt yapı yatırımları yapılırken, diğer yandan da halk lehine işleyen bir eğitim ve kültür seferberliği politikası izlenmelidir. Ekinci, ancak bu sayede, önce doğu olmak üzere bütün ülkenin kalkınması, halkın bilinçlenmesi ve kendi sorunlarına daha duyarlı hale gelmesinin mümkün olabileceğini söylemektedir. Ekinci, eğer Doğu’nun kalkınmasına yönelik izlenmesi gereken bu politikaları, samimiyetten uzak olarak gerçekleştirirsek, Doğulu ağaların daha çok güçlenmesine yardım etmiş oluruz, demektedir²¹⁰.

Şadi Alkılıç, Van, Hakkâri topraklarında yaptığı sosyo-politik araştırmada, tarihsel materyalizmin hızla uyandığını ve “Sosyalizm Anayasa dışındadır”²¹¹ diyenlere karşı, sosyalizmin Anadolu’nun içinde yeşerdiğini haber vermektedir. 60’lı yılların dinamizmi ile sosyalizmin bu bölgede insanlar üzerinde etkili olduğunu ifade eden Alkılıç “... aşiret ağalarının, seyitlerin, şıhların güçlerini gittikçe yitirdiği bu yurt parçasında atom çekirdekleri gibi cesur ve atılgan kişiler, eşsiz vatansever duygularla sosyalizmi savunmaktadırlar.” diyerek, bu gelişmeden mutlu olduğunu ifade etmektedir²¹².

²⁰⁹ Mahmut Makal, “Yeraltında Bir Anadolu III: Valla Padişah Angarada Oturur”, *Ant*, s. 13(28 Mart 1967): 8–9.

²¹⁰ Tarık Ziya Ekinci, “Doğu Kalkınması Edebiyatının İçyüzü”, *Ant*, s. 17 (25 Nisan 1967): 8–9.

²¹¹ Şadi Alkılıç, “Hakkâri’den Mektup”, *Ant*, s. 29 (18 Temmuz 1967): 4.

²¹² **age**

Halkın kendi kurtuluşunun bilincine vardığını ve uyanmaya başladığını belirten Alkılıç, “anayasanın sosyalizme açık olduğunu, emekçi sınıfın içerisinde yer alan ayakkabı boyacısı arkadaşlarımız, anayasa profesörlerimizden daha iyi bilmektedir,” demektedir ve “[artık] Sosyalizm[in] tek çıkar yol olarak bayraklaş[tığını] “da sözlerine eklemektedir²¹³.

Alkılıç, İsmail Beşikçi'nin “Doğu Anadolu'nun Düzeni” üzerine çalışmalarının bölgede bir Kürt manifestosu gibi algılandığını ve milli zulmün eleştirisi olarak da kabul edildiğini belirterek, insanlar “bu geri kalmışlıktan da ancak sosyalizm yoluyla çıkabileceklerinin mesajını edinmişlerdir” demektedir²¹⁴.

Doğu gezisinde sosyalizasyon faaliyetlerini de incelemiş olan Şadi Alkılıç, bunun aslında iyi bir fikir olduğunu, ama liberal bir ekonomik sistem içinde disiplinsiz bir yönetimle bunun dejenere olacağını yazmaktadır. Alkılıç'ın bu gezi sonucunda ulaştığı sonuçlar şunlardır:

“1. Ezici feodal ilişkiler kaldırılmadan sosyalizasyon yürümez. 2. Sosyalizasyon Doğu'nun acı gerçeklerini maskeleyen içindir. 3. Sosyalizasyon ilaç emperyalizminin öncüsü gibidir. 4. Köy sosyalize edilmeden hiçbir hizmet sosyalize edilemez. 5. Her türlü teftişlerin neticesi hiç olacaktır. 6. Sosyalizasyon bölgesinde kalifiye personel onda üç kadardır. Ya müptedi'ler veya münkesir'ler burada hizmete gelmektedir. Şu halde bu sosyalizasyon halka değil onlara dönüktür. 7. Üç küsur yıllık netice ise masraflara göre pek sönüktür. Sağlık teşkilatının başında bulunanlar ne kadar iyi niyetli olursa olsun bu hal böyle devam ettikçe hiçbir sonuç alınmaz. Çaresi ne dersiniz bunun da tek çaresi, tek kurtuluş yolu sosyalizmdir. Sosyalizm gelmeden sosyalizasyon olamaz”²¹⁵.

Başyazar Özgüden ise yıllardır çilekeş Doğu insanının ihmal edilmiş olduğunu ve gerek CHP, gerek DP, gerekse AP tarafından tüm iktidarların yıllardır ağalar, şeyhler ve beylerle işbirliği yaparak halkı iliklerine kadar sömürdüklerini söylemektedir. Bu sömürü düzeninin, bugün Doğu'da oynanan Amerikan emperyalizmi için gerekli ortamı hazırladığını ileri süren Özgüden, ABD'nin CHP iktidarı döneminde “Barış Gönüllüsü” adı altındaki ajanlarını doğuya sokarak, buradaki etnik grupları bu kirli oyun için kışkırtmış olduklarını söylemekte ve uyarılarda bulunmaktadır. Özgüden, uygulanan Yankee emperyalizminin birinci aşamasının “... Doğu'nun emekçi halklarını din, dil, ırk, mezhep farkı gözetmeden batının emekçi halklarıyla aynı safta toplayarak kendilerini sömürlere karşı birleşmeğe, mücadeleye çağırın sosyalistleri bölgecilik yapıyorlar diye siyaset sahnesinden silmek” ikinci aşamasının

²¹³ age

²¹⁴ age

²¹⁵ Şadi Alkılıç, “Doğu'da Sosyalizasyon Fiyaskosu”, *Ant*, s. 39 (26 Eylül 1967): 10–11.

ise "... antiemperyalist hareketin güçlenmesi ve dünya konjonktürünün aleyhine gelişmesi karşısında Ortadoğu'dan ve Türkiye'den çekilmek zorunda kalırsa Amerika petrol bölgelerini kontrolünde tutmak için oyunun ikinci aşamasını deneyecektir" diyen Özgüden "Bu [oyun] Doğu'daki Kürt topluluğunu Türkiye'den kopartarak Amerikan uydusu bir hareket yaratmak istemesidir" diyerek uyarısını sürdürmektedir: "...Barış gönüllüleri ... bu çatışmanın Türkiye'yi bir iç savaşa sürükleme[si]nin sinsisi hazırlığı içindedir. Onun içindir ki Türk sosyalistleri, sömürülen, ezilen, hor görülen emekçi kitleleri hangi dinden, hangi dilden, hangi ırktan olursa olsun asıl düşmana karşı 'Go home Yankee' diye haykırmalıdır"²¹⁶.

1967 yılı yaz ve sonbahar aylarında TİP'in önderliğinde, tarihe "Doğu Mitingleri" olarak geçen ilk mitingler gerçekleştirilmiştir. Bu mitingler, bölge halkından büyük ilgi görmüş ve Türkiye siyaseti karşısında bir Kürt milliyetçiliğinin oluşumunda mihenk taşı olmuştur. Mitingler *Ant*'in haber sayfalarında da geniş olarak yer almıştır. Bu arada TİP de bu mitingler ve Kürt politikası nedeniyle yoğun olarak eleştirilmektedir. TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, Doğu Mitingleri ile ilgili *Ant*'ta yer alan makalesinde TİP'e yöneltilen eleştirilere şöyle yanıt vermektedir:

"Milleti bölmeye, vatani parçalamaya kalkışıyorlar; Kürtleri kışkırtıyorlar; Sünni-Alevi çatışmasını körükliyorlar... Biçare cüceler, 'Kaderde, kıvançta ve tasada ortak bölünmez bir bütün halinde milli şuur ve ülkü etrafında toplanmanın' mutluluğunu bir türlü kavrayamazlar"²¹⁷.

Oysa Anayasada yer alan 3. ve 12. madde uygulandığında, Kürtçülük ve Alevilik sorunları kesinlikle çözümlenebilir" diyen Aybar, Doğu sorununun temelinde ekonomik nedenlerin yattığını, Doğu'nun geri bırakılmışlığının kapitalist sistemden kaynaklandığını ve Doğulu vatandaşların düzenledikleri mitinglere emekçi halk kitlelerinin anayasal haklarını kullanarak sahip çıktıklarını söylemektedir.

Mitingler sayesinde sol Kürtlerle kitlesel olarak buluşmuş ve 1930'ların sonunda bastırılan Kürt milliyetçiliği yenilenmiştir. TİP solun Kürtlerle birleşmesini sağlama misyonunu kararlılıkla devam ettirmiştir. TİP'in 1970'te yapılan 4. Kongre'de Kürt halkının varlığını kabul eden bir karar alması, 12 Mart döneminde kapatılmasına ve yöneticilerinin yargılanmasına yol açacaktır.

Ant dergisi, Kürt gençlerinin sorunla ilgili görüşlerine de yer vermektedir. Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın kuruluşundan hemen önce "Doğu İllerinin Gençlik ve

²¹⁶ Doğan Özgüden, "Go home Yankee", *Ant*, s. 41 (10 Ekim 1967): 3.

²¹⁷ Mehmet Ali Aybar, "TİP'e dokunamazsınız", *Ant*, s. 53 (2 Ocak 1968): 7.

Talebe Dernekleri” adına *Ant* dergisinde yayımlanan “Doğulu Parlamenterlere Uyarı” başlıklı yazı Kürtlerin soruna bakışını yansıtmaktadır. Parlamentodaki Kürt kökenli milletvekillerine yönelik bir uyarı niteliğindeki yazıda, Türkiye’de halkların iştirakiyle kazanılan milli kurtuluş savaşından bu yana egemen zümre ve sınıfların menfaat ve ihtirasları nedeniyle demokratik rejimin tam olarak yerleşemediği belirtilerek, “Anayasa Nizamını Koruma Kanunu” gibi yeni baskı yasalarının çıkarılmaya çalışıldığına dikkat çekilmektedir. Türkiye’nin doğusu, geçmişten günümüze, önce yasak bölge sonrasında resmi dilde ifade bulan adıyla "mahrumiyet bölgesi"²¹⁸ olarak ilan edilmiştir. İktidarların uyguladığı politikalar nedeniyle, sömürülmüş ve geri bıraktırmış olan Doğu, bugün yarı feodal sömürge niteliği ile Türkiye’nin, en sorunlu bölgesi olmuştur ve bugün Doğu’nun içinde bulunduğu bu kötü koşulların oluşmasında, iktidarlara işbirliği yapan doğulu parlamenterlerin payı büyüktür diyen, doğulu gençler şöyle devam etmektedir

“Ekonomik dengesizliği ve sosyal adaletsizliği giderici tedbirler alınacağı yerde, hapishane, karakol ve komando denilen Osmanlı tipi acemi oğlanlarıyla bölge halkı tedirgin edilmekte, hisleriyle oynanmakta, vatandaşlık ve toplumsal haklardan yoksun bırakılmaktadır. Dünyanın en geri ülkelerinden biri olan Türkiye’nin en geri bölgesi Doğu’da yıllar yılı küstahça yürütülen insanlık dışı asimilasyon ve jenoside seyirci kalınmıştır. Yapılan beş yıllık planlar ve bütün icraatlar Doğu’ya olumlu bir şey vermemiştir. Bütün bu tasarruflar Doğulu parlamenterlerin de sorumsuzca sarf edilen müspet oyu ve iştirakiyle sağlanmıştır... Yeni hazırlanan ‘Anayasa Nizamını Koruma Kanunu’ tasarısında bölgeciliği suç olarak ilan etmektedirler. Aslında bu ayırımı ve dengesizliği yaratarak bizzat kendileri suç işlemektedirler... Kültür emperyalizmi ve dil yasaklamaları yoksul Doğulunun sırtına ekonomik emperyalizm ile birlikte yükletilmiştir. Şimdiye kadarki iktidarlara Anadolu halklarının kültür ve dil haklarını planlı biçimde kısıtlamayı ana bir hedef saymışlardır”²¹⁹.

Doğu’nun etnik yapısı nedeniyle geri bırakıldığı belirtilen yazıda, Doğu halkının, üçüncü sınıf vatandaş muamelesi görmesi, dilinden ve kültüründen dolayı horlanması anayasaya, evrensel insan hakları beyannamesine ve hatta Türkiye’nin varlık ve meşruluk sebebi olan Lozan Antlaşması’na bile ters düşmekle beraber Türkiye’nin birlik ve beraberliğini de zedelemekte ve sarsmaktadır diyen Doğulu Gençler, Kürt milletvekillerinden birtakım taleplerde bulunmakta, bunları yapmadıkları takdirde de istifa etmelerini istemektedirler:

“1. Anayasa Nizamını Koruma Kanununun... gerçekleşmemesi için elinizdeki bütün yetki ve imkanları kullanınız. 2. Misak-ı milli sınırları içinde halkların eşitliğine kardeşliğine, birlik ve beraberliğine dayanan demokratik uygar ve ileri bir Türkiye yaratılması yolunda gayret ve çaba sarf ederek mücadele etmek zorundasınız. 3. Bilinen bu acı gerçekler karşısında kişisel çıkarlarınızı hesaba katıp susmayı tercih ettiğiniz takdirde, parlamentoda kalmanızın gereksiz ve anlamsız olacağını. Tek çıkar yolun istifa olabileceğini unutmayınız. 4. Bu görevlerinizi

²¹⁸ Doğu İllerinin Gençlik ve Talebe Dernekleri, “Doğulu Parlamenterlere Uyarı”, *Ant*, s.116 (18 Mart 1969): 7

²¹⁹ *age.*

yapmadığınız takdirde tarih ve insanlık önünde hesap sorumluluktan kurtulmayacak;yalnız yaptıklarınızın değil yapmadıklarınızın da hesabı, sizi parlamentoya gönderen halk tarafından sorulacaktır...Doğu gençliği olarak hatırlatırız. Saygılarımızla²²⁰.

Ant dergisinin Doğu sorununa yaklaşımı TİP'in politikasıyla uyumludur. 1969'da DDKO'ların kuruluşu ve Doğu sorununun derinleşmesi üzerine *Ant* bu sorunu etnik açıdan da sorgulamak ve olayın gerçek nedenlerini tespit etme ve çözüm üretme ihtiyacı duymuştur. Bu nedenle Ahmet Aras'ın hazırladığı ve “Sosyalist Açından Doğu Sorunu” başlığını taşıyan yazı dizisi dört hafta boyunca yayımlanmıştır. Aras, Cumhuriyet döneminde siyasi iktidarların 1966 yılına kadar sık sık genelge göndererek, Kürtçe konuşan vatandaşlarımızın oturduğu Fırat'ın doğusu olarak kabul edilen bölgelerin yasak bölge olarak ilan edilmiş olduğunu ileri sürmektedir. Aras, burada oturan halk, ne zaman sefaletten kurtulmayı amaçlayan bir eylem yapsa, hakim sınıflar, ‘Doğu’da Kürtçülük yapılıyor’, ‘Doğu’da isyan var’, ‘Kürt devleti kurulmak isteniyor’, ‘Barzani Türkiye’den şuraları buraları istemiş’ gibi taktiklerle haritalar yayınlayarak ortalığı bulandırdıklarını ve özellikle her eylemi de Barzani’ye bağlamak istediklerini söylemektedir.

Doğu sorunu üzerine yapılan tartışmalarda sorunun idari bir problem olduğunu iddia edenlerin yanı sıra, bazılarının da olayı etnik veya sosyo-ekonomik boyutlarıyla değerlendirdiğini söyleyen Aras, kimilerinin ise olayı çok daha fanatik boyutlarda düşünerek ‘Kürtleri sürmek gerektiği’ şeklinde çözüm üretmek istediklerini belirtmektedir. Aras, İsmet Paşa'nın süregelen bu sorunu çözmek amacıyla Doğu'da yürüttüğü ırkçı politikaların, sorunu çözmediği gibi, yalnızca karşı alternatifini (Kürt milliyetçiliğini) yaratmaya neden olduğunu ve bu politikaya karşı oluşan reflekslerin ise 1940'lara kadar devam ettiğini ortaya koymaktadır. Aras, “1925'ten 1949'a kadar geçen sürede Doğulu hâkim sınıfların önemli bir kısmı[nın] Batılı hâkim sınıflarla bütünleşmemiş, [olmasına rağmen], 1940'tan sonra yeni oy mekanizmasıyla durum değişmiş ve Doğulu hakim sınıf, Batılı hakim sınıfla bütünleşerek hiçbir şey olmamış gibi sömürüye birlikte iştirak ederek makbul vatandaş seviyesine yükselmiş[tir]” demektedir ve 1967 yılının yaz aylarında yapılan Doğu mitinglerine Doğulu ve Batılı hâkim sınıfların birlikte karşı koymalarının temel nedeninin ise, bu ortak sömürüyü devam ettirmek isteği olduğunu ifade etmektedir²²¹. Ahmet Aras makalesinde 1940'tan sonraki Doğulu ve Batılı hâkim sınıfların birleşerek bir sömürü koalisyonu

²²⁰ age.

²²¹ Ahmet Aras, “Sosyalist Açından Doğu Sorunu”, *Ant*, s.124 (13 Mayıs 1969): 8–9.

oluşturmasının nedenlerini ise şöyle açıklamaktadır; 1940'tan sonra toplumsal dinamiklerin baskısıyla feodal yapı parçalanmış böylece, batılı hâkim sınıfla, doğulu hâkim sınıf arasındaki menfaat çatışması ortadan kalkmış ve bu hâkim sınıflar devlet bürokrasisi ile bütünleşmiştir: “Bu dönemde Doğulu bir feodal aynı zamanda dejenere bir şehir burjuvası ve icabında batılı bir bürokrat olarak karşımıza çıkmaktadır. Devrimci mücadelenin en emin yollardan başarıya ulaşabilmesi için lobyaya fasulye ayırmasına dikkat etmemiz gerekmektedir”²²². Ahmet Aras, “Doğu Sorunu”nun gerçekte ulusal bir sorun olduğunu ve bunun burjuva iktidarları tarafından çözümlenemeyeceğini belirtmektedir. Halkların eşitliği-ulusal eşitlik çerçevesinde ve ancak emekçi kitleler tarafından çözülebilir diyen, Aras “Bu nedenle gün geçtikçe önem kazanan ve sosyalizmin temel meselelerinden biri haline gelmiş bulunan ulusal meseleleri görmezlikten gelerek devrimci eylem yapılamaz.”²²³ diye de düşünmektedir. Ulusların eşitliğinin ancak ulusal baskılara karşı çıkılarak ve emperyalizme kapıyı kapatarak sağlanabileceğini belirten Aras, çelişkinin halklar arasında değil emperyalizm ve işbirlikçileriyle ezilen ulusların emekçi kitleleri arasında olduğunu bilmek gerektiğini de vurgulamaktadır²²⁴.

Bu sırada Türkiye sınırları dışındaki Kürt hareketleri de canlıdır. Kuzey Irak'ta Molla Mustafa Barzani liderliğindeki özerklik mücadelesi gelişmekte ve Türkiye'deki Kürtleri de etkilemektedir²²⁵. Bu nedenle Türkiye'de devletin, Doğu'da yaşayan Kürt halkı üzerindeki baskılarını dolaylı yoldan arttırması üzerine, bu gelişmeleri değerlendiren Aras, Kuzey Irak'ta ortaya çıkan Kürt oluşumunun Türkiye'yi rahatsız etmemesi gerektiğini, çünkü gelecekte, bütün Türkiye'de olduğu gibi Doğu'da da devrimcilerin toplumun kaderinde söz sahibi olacağını ve Doğulu devrimcilerin hiç birinin Türkiye'nin sınırları dışında bir çözüm düşünmediğini söyler²²⁶.

Artık “Doğu Sorunu” sol hareketlerin gündeminde önemli bir yer işgal etmektedir. Doğu'yu ve Kürt halkını tanıma ve anlama ihtiyacı artmış, dolayısıyla bu amaçla bölgeye gidenlerin sayısı da artmıştır. Edindikleri izlenimler *Ant* dergisinde yayımlanmaktadır. Erdal Merdan adlı bir araştırmacı da bölgeye gitmiş, hazırladığı “Hakkâri Raporu”nda Doğu'daki temel sorunları Anayasadan alıntılar yaparak ortaya

²²² Ahmet Aras, “Doğu'da Üretim İlişkileri”, *Ant*, s. 125 (20 Mayıs 1969): 8–9.

²²³ Ahmet Aras, “Etnik ve Ulusal Yönden Doğu Sorunu”, *Ant*, s. 126(27 Mayıs 1969): 8-9.

²²⁴ **age**

²²⁵ “Barzani Gerillaları ile Irak Birlikleri Arasında Çatışma” *Ant*, s. 119 (8 Nisan 1969): 13

²²⁶ Ahmet Aras, “Barzani Hareketi ve Türk Baasçıları”, *Ant*, : 127, (3 Haziran 1969), s. 8–9.

koymaya çalışmıştır: “Anayasa öğrenim ve eğitim 50. madde: “ Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamak, devletin başta gelen ödevlerindedir... İlköğretim kız ve erkek bütün öğrenciler için zorunludur “demekte ve Hakkâri yöresindeki okulsuz köy oranının ise % 98 olduğunu ve okulu, suyu, yolu, elektriği olmayan bu yörelerde devletin temel görevlerini yapması istendiğinde maddi olanaksızlıktan söz eden İktidar’ın, hapishanelere, kütüphanelere ve (o zaman yapılması düşünülen, Boğaziçi köprüsü tartışma konusudur) köprüye milyarlar dökmeye hazır olduğunu belirtmektedir²²⁷.

Anayasaya rağmen hükümetin bu yöre insanının temel ihtiyaçları olan öğrenim ve eğitim sorununa karşı takınmış olduğu bu mesafeli tutumu eleştiren Merdan, bu yaklaşımın altındaki anlayışın, yöre insanını vatandaşından saymamak olduğunu ileri sürmektedir. Merdan yine Anayasa’dan alıntı yaparak; “... 10. madde: Devlet kişinin temel hak ve hürriyetlerini fert huzurunu sosyal adalet ve hukuk ilkeleriyle bağdaşamayacak şekilde sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır; kişinin maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.” demekte ve “ Irak’a Türkiye’den yakın, uzak kentin uzak bir ilçesidir Çukurca.” örneğini vererek şu yorumu yapmaktadır: ²²⁸ Türkiye Cumhuriyeti’nin sınırları içerisinde yer alan Çukurca’da erzak hükümet eliyle, nüfusa göre ayarlanıp, dağıtılmakta ve ilçeye giriş-çıkışlar ise vilayetten alınacak izinle gerçekleşmektedir.

Gerçekte Çukurcalı’nın, anayasada yer alan 10 maddenin aksine, temel hak ve hürriyetlerinin adalet ve hukuk ilkeleriyle bağdaşamayacak şekilde sınırlandırıldığını altını çizmektedir. Devletin vatandaşına siyasi, iktisadi, sosyal ne kadar engel varsa koymuş olduğunu aynı zamanda “maddi ve manevi varlığın” köreltmek için elinden geleni yaptığını vurgulamaktadır²²⁹.

Merdan’ın bu açıklaması devletin Doğu sorununun çözümünde değişik politikalar uygulamakla birlikte yeri geldiğinde Anayasa ile tanınmış en temel haklarını vermekten kaçındığını da ortaya koymaktadır. Yine Merdan’ın bu yazısı modern siyasetin etno-politik sorunları çözerken kullandığı arındırma, mübadele tehcir, ayrımcılık, tenkil, asimilasyon, grup hakları, özerklik, federasyon, konfederasyon,

²²⁷ Erdal Merdan, “Hakkâri Raporu. Geçit Vermez Zap Suyunda!”, **Ant**, s. 135 (29Temmuz 1969): 8-9.

²²⁸ **age**

²²⁹ **age**

ayrılma gibi yöntemlerden biri olan ayrımcılığa ilişkin bir örnek olması açısından ilginçtir²³⁰.

Ant yazarlarından Faruk Pekin ise Doğu'nun Türkiye'deki devrimci ve sosyalist mücadelede önemli bir yere sahip olduğunu belirterek, sorunun bölgesel geri kalmışlık sorunu olmadığını, etnik ve sınıfsal bir sorun olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle, sosyalistlerin çeşitli konularda araştırmalar yapması gerektiğini belirtmektedir. Pekin Doğu sorununu çözmek için öncelikle, halkları birbirine düşüren, emperyalist güçleri ve onların işbirlikçisi olan iktidarların bölücülük eylemlerinin araştırılarak deşifre edilmesi gerektiğini söylemektedir. Diğer yandan, Doğu Anadolu'da siyasi alanda önemli role sahip olan tarikatların ve aşiretlerin yapısını inceleyerek kimler tarafından desteklendiğinin yanı sıra bu güçlerin devrimde nasıl bir rol üstleneceğini de araştırmalıyız diyen Pekin, emperyalist güçlerin Kuzey Irak, Kuzey Suriye, Batı İran bölgelerinde hedefledikleri milliyetçi planlarını ve stratejilerini iyi bilmek gerektiğini önemle vurgulamaktadır.²³¹

“Doğu'daki ana çelişkinin Türk ve Kürt halkları arasında olmayıp Türk ve Kürt emekçi halkları ile batılı ve doğulu egemen sınıflar arasında olduğunu ortaya koyup bu gerçeğin ışığında eylemlere girişmeliyiz” diyen Pekin, iktidarın muhtemel provokasyonları konusunda da sol güçleri uyarılmaktadır. Pekin, sol güçlerin Doğu'da ve Batı'da güçlenmesi nedeniyle iktidarın, sol güçleri Doğu bölgesine sürerek, orada onların eylem yapmasını sağlamak ve daha sonra ülke genelinde “Kürtçülük yapıyor, solcular Kürtleri ayaklandırıp milli bütünlüğümüzü bölüyorlar”²³² propagandası ile sol güçlerin, karşıt cephe tarafından ezilmesini sağlamak gibi bir siyaset takip edebileceklerine de dikkat çekmektedir.

Doğu meselesini tartışırken bunların hepsini göz önüne bulundurarak, sorunun Ortadoğu çapında ele alınması gerektiğini belirten Pekin, öncelikle Doğu meselesini çözümleyebilmek amacıyla “Ortadoğu Devrimci Çemberi”nin oluşturulması gerektiğini söylemektedir. Bu çemberin kuruluş aşamalarını ise şöyle sıralamaktadır²³³: “Ortadoğu ülkelerinin 1. Sosyo-ekonomik yapıları 2. Sosyalist güçleri ve örgütlenmeleri 3. Milliyetçi hareketleri 4. Solcu görünen ihtilalleri 5.

²³⁰ Mesut Yeğen, **Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa**, (İstanbul, İletişim Yayınları, 2006), 11

²³¹ Faruk Pekin, “Doğu Gerçeği ve Ortadoğu Devrimci Çemberi”, **Ant**, s. 146 (14 Ekim 1969): 10–11.

²³² **age**

²³³ **age**

Öğrenci hareketleri 6. Emperyalist güçler karşısındaki yerleri hakkında... bilgi edinmek...²³⁴.

Sol ve sosyalist hareketlerin “Doğu Sorunu” ya da Kürt sorununa bakışında ciddi farklılıklar vardır ve bunlar *Ant* dergisinde polemik konusu olmaktadır. En çok tartışılan konulardan biri de feodalite meselesidir. Daha önce *Ant*’ta uzun bir yazı dizisi yayımlanmış olan Ahmet Aras, “Türkiye’de feodalite var mıdır?” başlıklı yazısında soruyu şöyle cevaplamaktadır:

“Doğu sorununa doğru çözüm getirebilmek millicilik kisvesi altında kolaylıkla şovenizme kayan ve ırkçı saldırganlık haline gelebilen tutku ve kaymalara işaret etmek ve buna karşı durmakla mümkündür... Doğu’da feodal ilişkiler hakim durumda değildir. Gerek üretim ilişkileri gerek genel mahiyeti itibarıyla Doğu sorununda kefenin karşı tarafını kapitalist komprador burjuvası ile birlikte ırkçı bürokrat takımı teşkil etmektedir”²³⁵.

Ant dergisinde aynı soru etrafında yapılan polemiklerden biri de Ferit Öngören imzasını taşımaktadır. Öngören’in “Doğu Anadolu ile İlgili Bir Açıklama” başlıklı makalesinde, Doğu Anadolu’da demokratik yapı oluşturulmadan Türkiye’nin sorunlarını çözmesinin mümkün olmadığı, Doğu Anadolu’da feodalite vardır diyenlere karşı çıkmak gerektiği, çünkü Doğu Anadolu’da halkın, aşiret düzeniyle yerleşik ortama geçmiş ve çağın kapitalist çarkına kapılmış olduğunu görmek gerektiği belirtilerek, “Oysa tepeden inmeciler Doğu’da feodalitenin olduğunu ve halkı da birkaç ağa ile idare etmenin mümkün olduğunu söylemektedirler” denmektedir. “Tepeden inmeciler” tanımlamasıyla MDD’cileri kasteden Öngören, dışarıdan mekanik müdahaleler getirmek yerine, halkın kendi doğal sosyal evrimini geçirme yolu ile içinde bulunduğu çağa ait bilince ulaşmasını sağlamak ve halkın kendi devrimini kendisinin yapmasını mümkün kılmak anlayışının doğru olduğunu öne sürmektedir²³⁶.

Derginin ilk yayınlandığı dönemlerde Doğu Sorunu’na bakışı, salt üretim ilişkileri ve yoksulluk üzerindedir. Bu durumu ortaya koyan fotoğraflı röportajlar oldukça ilginçtir. Fakat daha sonra 1967 yılında TİP’in liderliğinde yapılan Doğu Mitingleri ile beraber ülkenin gündeminde, bu sorun etnik açıdan tartışılır olmuştur. Bu durumun izlerine dergide rastlamak mümkündür. Kürt solunun gelişmesi ile orantılı

²³⁴ age

²³⁵ Ahmet Aras, “Türkiye’de Feodalite Var mıdır?”, *Ant*, s. 140 (2 Eylül 1969): 10–11.

²³⁶ Ferit Öngören, “Doğu Anadolu ile ilgili bir açıklama”, *Ant*, s. 141 (9 Eylül 1969): 14–15.

olarak, bu sorunun ÷lkede konuşulmaya başlanması ÷zerine *Ant* da bu konuya etnik açıdan bakmış, “halkların kardeşliği ve eşitliği” ÷zerinden çözüm önerilerini ifade etmiştir.

6. ANT'IN TÜRK DIŞ POLİTİKASINA BAKIŞI

6. 1. Kıbrıs Sorunu

16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir. Cumhuriyetin ilanına rağmen Kıbrıs Türk ve Rum toplumu içindeki “şahinler” siyasal yapıdaki kilit noktaları ele geçirmişlerdir. Bu nedenle Kıbrıslılık temelinde bir yapı oluşmadığı gibi cumhuriyetin anayasal çerçevede işlemesi de engellenmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı olan Makarios, 1963'te Türk azınlığının özerkliğini sınırlamak amacıyla Kıbrıs anayasasını değiştirme girişiminde bulunmuştur²³⁷. Bu sırada iki toplum arasında silahlı çatışmaların başlamış olması Kıbrıs'ta fiilen iki ayrı yönetimin kurulmasına neden olmuştur. Adada Birleşmiş Milletlerin Lefkoşa'yı ikiye bölen yeşil hattı ortaya çıkmıştır. Buna rağmen Türk toplumuna karşı gerçekleştirilen şiddet olaylarının artmış olması Türkiye'nin müdahale kararı almasına yol açmıştır. ABD Başkanı Johnson ise NATO çıkarları gereği Türkiye'nin müdahalesine şiddetle karşı çıktığını ifade eden ünlü mektubunu göndermiş, ancak daha sonra ABD'nin de girişimiyle NATO'nun denetiminde, Kıbrıs sorununun çözümü için liderlik yapmıştır. Makarios ise ABD'nin liderliğinde, NATO denetiminde bir Türk-Yunan yönetimine razı olmamıştır. Sovyetler Birliği ise, 1964 yılında, Doğu Bloku devletleriyle ilişkilerini sürdüren ve komünist AKEL* partisinin Kıbrıs'ta faaliyet göstermesine izin veren Makarios'un liderliğinde bir Kıbrıs'ı onaylamıştır. SSCB böylece bölgeyi NATO'nun mutlak denetiminden çıkarmayı, NATO'nun güneydoğu kanadını oluşturan Türkiye-Yunanistan arasındaki gerilimden yararlanarak ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamıştır.

1963 yılının Aralık ayında Kıbrıs Rum polisinin, Türklerin bulunduğu bir arabayı aramak istemesine arabadaki Türklerin itiraz etmesi ve olay yerine gelen Kıbrıslı Türklerin polisle çatışması üzerine her iki taraf arasında 1964 yılının Eylül ayına

²³⁷Melek Fırat, “ Yunanistan'la İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt 1, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s.,723

* AKEL: Anorthotikon Komma tu Ergazomenu Lau (Çalışan Halkın İlerici Partisi). Bölgenin en güçlü komünist partisiydi.

kadar aralıklarla sürececek çatışmaların başlamasına neden olmuştur. Her iki toplum arasındaki gerginlik, 1965'te Birleşmiş Milletlerin raporu ortaya çıkana kadar devam etmiştir²³⁸. Aralık 1965'te Makarios'un tezinin BM nezdinde kabul edilmiş ve Kıbrıs'ın BM'nin bağımsız bir üyesi olduğu ve hiçbir devletin müdahalesi (Türkiye ve Yunanistan) olmadan mutlak bağımsızlığını sürdürmesi gerektiği ifade edilmiştir²³⁹. Bu raporda BM, Kıbrıs'ın tam egemen bir devlet olduğunu, müdahale edilemeyeceğini bildirmiştir. Makarios'un tezine dayanarak oluşturulan bu rapor nedeniyle, daha önce Türk ve Rum tarafının onayı ile oluşturulmuş 1959 Londra anlaşmalarını da reddetmiş olmaktadır. BM'de çıkan karardan ABD de rahatsız olmuştur.

1967 yılı Ocak ayında *Ant* dergisi yayın hayatına başladığında, Türkiye'nin en temel dış politika sorunlarından biri olan Kıbrıs'la ilgili durum böyledir. Derginin ilk sayısında Hüseyin Baş tarafından yazılan makalede, sorun etraflı olarak değerlendirilmiş ve "Türkiye'nin izlemesi gereken Kıbrıs politikası ne olmalıdır?" sorusuna odaklanan bu yazıda şu değerlendirmeleri yapmıştır. 1965'te Türkiye'de Adalet Partisi tek başına iktidar iken Yunanistan'da Papandreu'nun istifasıyla koalisyonlar dönemi başlamıştır. Bu nedenle her iki ülkenin iktidarları farklı nedenlerle de olsa ABD'nin desteğine gereksinim duymuşlardır. Bu durumda ABD bu üstünlüğünü kullanarak NATO'nun Güneydoğu kanadındaki çatışmayı çözmek için her iki tarafın derhal görüşmeleri başlatmasını istemiştir. Birleşik devletlerin çıkarları göz önüne alınarak yürütülen Kıbrıs politikasında Türkiye bir daha, İngiltere ve Birleşik Devletlerin oyununa gelmektedir. Ortadoğu'da değişen konjonktür ve Arap Sosyalizmi, bölgede Anglo-Amerikan çıkarlarını ciddi olarak tehdit etmektedir. CENTO, İslam Paktı gibi siyasi örgütler ve Ürdün gibi müttefikleriyle hareket eden Birleşik Devletler Ortadoğu'daki Nasırcı yapıları önlemeye çalışmaktadır. Öte taraftan Fas, Tunus gibi ülkeler ve stratejik önemi nedeni ile Ortadoğu'ya hızlı bir askeri müdahaleyi sağlayacak olan Kıbrıs'ta, NATO örgütünü bahane ederek üs elde etmek istemektedir. Dünya devletleri üslerden arınmak isterken Kıbrıs'ın kutuplar arasında bir üs olarak kullanılması Türkiye'yi zora sokmaktadır. Gerçek ve kalıcı çözüm, bağımsız, üslerden arındırılmış, üçüncü dünya içinde yerini almış olan, barışçıl bir ortamda ada Türkleriyle, ada Rumlarının birlikte kuracakları bir Kıbrıs

²³⁸ Keskin, *age*, 723

²³⁹ Feroz Ahmad, Bedia Turgay Ahmad, *age*,304

devleti olmalıdır²⁴⁰. *Ant*'ın ilk sayısında Türkiye'nin izlemesi gereken Kıbrıs politikası ne olmalıdır sorusuna “Dış Yorum” sayfasında verilen cevap ile TİP yöneticilerinin benimsediği politika aynıdır.

Ant dergisinin yayın hayatına başlamasından sadece üç ay sonra, Nisan 1967 tarihinde, Yunanistan'da sol partilerin iktidara gelme ihtimalinin kuvvetlenmesi üzerine ABD'nin de desteğini alan Albaylar Cuntası iktidarı ele geçirmiştir. Albaylar Cuntası, Enosis'i canlandırmak amacıyla Kıbrıs'taki Rum milliyetçilerini cesaretlendirmiş, bu da adada bulunan Grivas'ın (Hi örgütünün lideri) önderliğinde hazırlıklar yapılmasını sağlamıştır. *Ant*'ın “Dış Yorum” sayfalarında, 67 yılının ortalarında Kıbrıs'taki hazırlıkları yansıtan Rum gazetelerinden alıntılara rastlanmaktadır. Bunlardan birinde, “Kıbrıs sorununun giderek Yunanistan'daki faşist idare zihniyetine ayak uydur[makta] olduğu ve Atina'dan ilhamını alan sağcı ve şoven (kör milliyetçi) bir kampanya[nın], Yeşilada Türk Cemaatine karşı şiddetini artır[makta] olduğu” söylenmektedir²⁴¹.

Ant'ın dış politika yazarlarından Haluk Tansuğ, “...bugün Yeşilada'da Türk Cemaatinin emniyetini Birleşmiş Milletler kuvvetleri sağlamaktadır” diyerek, Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin Kıbrıs'tan gitmesi halinde Rum ve Türk cemaatleri arasında silahlı çatışmaların tekrar patlak vermesinin kuvvetle muhtemel olduğunu belirtmektedir. Tansuğ, ayrıca Yunanistan'daki faşizmin başarılı olması durumunda Kıbrıs'taki faşist general Grivas'ın söz sahibi kesileceğini ve Türk cemaatinin ‘millet’lik vasfının tehlikeye düşeceğini iddia etmektedir²⁴².

Bu dönemde gerek Türkiye gerekse Yunanistan Kıbrıs'taki toplumlara üzerinde baskı uygulayarak iç karışıklığı önlemeye çalışmıştır. Her iki tarafın şahinlerinin karşı çıkmasına rağmen 1967'nin 9–10 Eylül tarihleri arasında Demirel ile Kollias, Keşan (Türkiye) ve Dedeoğaç'ta (Yunanistan) bir araya gelerek görüşmüşler, yapılan görüşmelerde bir uzlaşma sağlanamamış olmasına rağmen, her iki taraf da görüş birliği içerisinde olduklarına dair açıklamalar yapmıştır²⁴³. *Ant* bu iki liderin görüşmesini eleştirmektedir. Haluk Tansuğ, yabancı basının “Şark Pazarlığı” olarak tanımladığı Keşan-Dedeoğaç görüşmesinin, gerçekte Kıbrıs gibi hayati bir meselede, uzun zamandır inatla devam ettirilen kötü politikanın iflas etmesi olduğunu yazmakta

²⁴⁰ Hüseyin Baş, “Pasifi Ağır Basan Bir Bilanço”, *Ant*, s. 1 (3 Ocak 1967): 13.

²⁴¹ Haluk Tansuğ, “Grivas Enosis İçin Harekete Geçiyor”, *Ant*, s. 22 (30 Mayıs 1967): 13.

²⁴² **age**

²⁴³ Feroz Ahmad, , Bedia Turgay Ahmad, **age**, 334.

ve görüşmede Enosis'in iki ülke arasında savaş nedeni olabileceğini söyleyen Demirel'e, ünlü Johnson Mektubu'nu hatırlatmaktadır: "Size NATO için verdiğimiz silahları Kıbrıs ve Yunan hasımlarınıza karşı kullanamazsınız. Kullanırsanız limanlarınızı işgal dahil her çeşit tedbiri almakta tereddüt etmeyiz"²⁴⁴.

Tansuğ, ABD'nin Kıbrıs ile ilgili politikalarının ilk adımının Yunanistan'da askeri cuntanın işbaşına getirilmesi, ikinci adımının ise "bağımsızlığına kastedilen Kıbrıs'ın ayak oyununa getirilerek Yunanistan'a ilhak'ı, yani Enosis" olduğunu söylemektedir. ABD'nin asıl amacının Kıbrıs'ı NATO üssü haline getirerek, faşist Yunan Cuntasını Kıbrıs başarısı ile ödüllendirmek ve 1969'da yapılacak olan NATO görüşmelerinin arifesinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunu çözmek olduğunu belirten Tansuğ, "Bu tasarısı gerçekleştiği takdirde Ortadoğu'da bağımsızlık savaşı veren ulusların tepesinde Demokles'in kılıcı gibi durarak büyük bir kazanç sağlayacaktır" demektedir.

Makarios'un Kıbrıs'ı İngiliz emperyalizminden bağımsızlaştırmaya çalıştığını belirten Özgüden ise, Türkiye'deki siyasi iktidarın Kıbrıs'taki anti-emperyalist mücadeleyi Türk halkına tamamen İngiliz emperyalizminin çıkarları açısından bakarak empoze etmeye çalıştığını, bunun da adada Türk'üyle Rum'uyla Kıbrıs halkının aleyhine bir durumun ortaya çıkmasına neden olduğunu vurgulamaktadır. Kıbrıs'taki anti-emperyalist mücadelede bir görüş birliği söz konusu olsa ve Makarios'un bağımsızlıktan yana tutumuna İngiliz savunuculuğu ile karşı çıkılmasaydı, bugün Kıbrıs'ta Türklerle Rumların kardeşçe yaşadığı bağımsız federatif bir devlet kurulabilirdi. Ama ne yazık ki "iktidarsız Süleyman iktidarı"²⁴⁵ emperyalizmin hizmetinde Kıbrıs'ı Amerika'ya Ortadoğu'da yeni bir üs olarak peşkeş çekme çabaları içerisinde. Bu pazarlıklar Kıbrıs'taki Türklerin kendi iradeleri dışında Rumlarla düşman pozisyonunda olmasına neden olmuş, can ve mal güvenliklerini tehdit etmiştir. Bir yanda Amerikan kuklası Atina cuntası Kıbrıs'taki demokratik, sosyalist, anti-emperyalist güçleri yok etmek ve gerekirse Makarios'u devirmek, diğer yanda Amerikancı Süleyman iktidarı Enosis aleyhtarı, Türk unsurları sindirerek Amerikan emperyalizminin çıkarları doğrultusunda üslü Enosis'i gerçekleştirmek istemektedir²⁴⁶.

²⁴⁴ Tansuğ, "Grivas Enosis İçin Harekete Geçiyor", *Ant*, s. 22 (30 Mayıs 1967): 13

²⁴⁵ Doğan Özgüden, "Zorbalar", *Ant*, s. 35 (29 Ağustos 1967): 3.

²⁴⁶ age

Ant'in dış politika yazarlarından Hüseyin Baş ise, “Kıbrıslı Türklerin, hatta Kıbrıslı Rumların, Türkiye'nin ve Ortadoğu devletlerinin güvenliği, yabancı üslerden arınmış, askersizleştirilmiş ve tarafsızlığı uluslararası kontrol altına alınmış bağımsız federatif bir devlet kurulmasına bağlıdır” diyerek, Kıbrıs sorununa ilişkin çözümü bölgesel çerçevede ele almaktadır²⁴⁷.

1967 Kasımında Kıbrıs'ta çatışmalar tekrar başlamış, bu da sorunu alevlendirmiş ve Kıbrıslı Rumlar tarafından yaşadığı bölgelerde tecrit edilmesi Türk tarafında, Türkiye'nin müdahale etme umudunu ortaya çıkarmıştır. Türklerin Türkiye'den beklediği müdahale gerçekleşmemiş, bunun üzerine Kıbrıs Türk tarafı Türkiye aleyhine mitingler düzenlemiştir. Bu arada da Kıbrıslı Rumlar Türk köylerine saldırarak birçok kişinin ölümüne ve yaralanmasına neden olan olaylar çıkarmışlardır.

Kasım ayında Kıbrıs'ta yaşanan olaylar üzerine, *Ant* dergisi 46. sayısının kapağına “Kıbrıs'ta Emperyalist Oyunu” diye başlık atmış ve sayfalarında konuya geniş yer vermiştir. Derginin başyazarı Özgüden, 3. sayfada yer alan başmakalesinde, “Pusulatsız lider Rauf Denктаş'ın utanç verici Kıbrıs seferi”nin halkoyunda eziklik yarattığını ve faşist Grivas'ın iki Türk köyüne yaptığı baskının infiale dönüştüğünü yazmaktadır. Özgüden gelişen bu son olayların gerçekte “Kıbrıs üzerinde oynanmakta olan emperyalist Anglo-Amerikan oyunlarından ibaret olduğunu” ifade etmiştir²⁴⁸.

Hüseyin Baş ise, Denктаş'ın yasaklı olduğu halde adaya gizlice girmeye çalışması olayını şöyle yorumlamaktadır:

“Amerikan baskısıyla düzenlenen Dedeğaç pazarlığı[nın] istenilen sonucu verme[mesi]... bağımsız Kıbrıs tezinin güç kazanmasına yol açmıştır... Türkiye'de bu eğilimin güç kazandığı bir sırada Kıbrıs'ta Makarios'un sözcüsü Klerides'in Kıbrıs Türkleriyle Rumlar arasında bağımsız Kıbrıs düşüncesi üstünde temellendirilecek görüşmelerin yapılmasını teklif etmesi [sırasında]... Denктаş'ın gizlice adaya girmek için harekete geçmesinin böyle bir eğilimin somutlaştığı ana rastlaması düşündürücüdür”²⁴⁹.

Türk tarafının milliyetçilerinin Kıbrıs sorunun çözümünde bağımsızlıktan yana değil, ABD'nin politikasından yana tavır aldıklarını vurgulayan Baş sözlerini şöyle sürdürmektedir:

“Makarios gerçekçi bir devlet adamıdır. Olayı soğukkanlılıkla karşılamıştır. Denктаş'ı uçakla geldiği yere postalamıştır. Böylece, İngiliz ve Amerikalılarla onların hizmetindeki Yunan

²⁴⁷ Hüseyin Baş, “Emperyalizmin Kıbrıs Oyunu”, *Ant*, s. 38 (19 Eylül 1967): 13.

²⁴⁸ Doğan Özgüden, “Kıbrıs'ta Emperyalist Oyunu”, *Ant*, s. 46 (14 Kasım 1967): 3.

²⁴⁹ Hüseyin Baş, “Kıbrıs'ta Oynanan Oyun”, *Ant*, s. 47 (21 Kasım 1967): 7.

cuntasının Kıbrıs'ı olup bittiye getirerek NATO'ya yamama hevesleri bir kez daha kursaklarında kalmıştır”²⁵⁰.

Bu dönemde ortaya çıkan kriz, halk desteğinden yoksun olan Yunan cuntasının ABD'nin de baskısıyla Türkiye'nin birtakım isteklerine boyun eğmesiyle çözülmüştür. Bunda, Sovyetler Birliği'nin, Enosis'in gerçekleşmesi halinde Kıbrıs'ın faşist cuntanın denetimine girmesi, dolayısıyla bir NATO üssü haline gelmesinden duyduğu endişeyle Türkiye'ye daha yumuşak bir tepki göstermiş olmasının da payı vardır. Özgüden, ABD'nin bu olay üzerinden Türkiye ve Yunanistan üzerindeki kontrolünü pekiştirdiğini söylemektedir:

“Kıbrıs meselesi Türkiye ile Yunanistan arasında askıya alınmak suretiyle NATO içinde çözüm aramak koşulları oluşturulmuş ve Orta Doğu'da hakimiyetini Sovyetlerle paylaşan Amerika bu konuda barış meleği rolüne bürünerek Türkiye ile Yunanistan arasında kontrolünü perçinlemiştir”²⁵¹.

Özgüden Ortadoğu'daki bu statükonun bozulmasını şu cümlelerle açıklamaktadır: “Kıbrıs meselesi Türkiye ile Yunanistan arasında askıya alınmak suretiyle NATO... içinde çözüm yolu ara[ma] ortamı hazırlanmış[tır], son zamanlarda Orta Doğu'da kuvvet dengesi aleyhine bozulan Amerika “barış meleği” pozunda Türkiye ve Yunanistan üzerinde[ki] kontrolünü... perçinlemiştir. Özgüden Türkiye'nin Kıbrıs konusunda izlemesi gereken politikanın Makarios'u güçlü kılan teze sahip çıkararak, NATO dışında “üslerden arınmış bağımsız federatif Kıbrıs”²⁵² görüşünü ısrarla savunmak olduğunu ileri sürmektedir. “Amerikan emperyalizminin maşası Yunanistan'a adanın ilhakını önlemenin tek çaresi[de] budur” diyen Özgüden, bunu gerçekleştirmenin yolunu ise”... böyle bir teze sahip çıkabilmek ve cesaretle savunmasını yapabilmek için her şeyden önce Türkiye'nin kendisini Amerikan hegemonyasından ve NATO'dan kurtarması” olarak açıklamaktadır.

Ant dergisinde yazarların tümü anti-emperyalist bir anlayış içerisinde ABD'nin ortaklığında yürütülen politikalara karşı çıkmaktadır. *Ant* hem Sovyetler Birliğine ne hem de Çin'e karşı mesafeli davranmış ve TİP'in söylemi olan, “1930'lu yıllarda Atatürk döneminde uygulanan bağımsız dış politikaya dönelim” siyasetini benimsemiştir. Kıbrıs konusunda da bu siyasetini kararlılıkla devam ettirmiş ve 1967 yılında NATO'nun askeri kanadından ayrılmış olan Fransa'yı örnek olarak göstermektedirler. Özgüden'e göre bu konuda izlenmesi gereken politikaya ilişkin görüşünü, “Türkiye'yi ne bahasına olursa olsun, süresi 1969'da sona erecek olan

²⁵⁰ **age**

²⁵¹ Doğan Özgüden, “Şimdi Ne Olacak”, *Ant*, s. 49 (5 Aralık 1967): 3.

²⁵² **age**

NATO'dan kopartmak, Amerikan üslerinden temizlemektir” diye ifade ediyor. Bu sadece “Kıbrıs sorununun... çözümü için, değil ...[aynı zamanda] emperyalizmin ilerde başımıza musallat edebileceği başka belalardan korunmanın da tek çaresidir...”²⁵³ diyen Özgüden “Johnson’un temsilcisi Cyrus Vance’ın Demirel’le yaptığı görüşmede, Kıbrıs’a yapılacak bir müdahalede Kürt meselesinin karşımıza çıkabileceğini ima et[miş]” olmasını önemsemektedir. Özgüden, İktidarın bu durumu iyi değerlendirerek, Türkiye’nin ABD ile olan müttefikliğinden ve NATO’dan vazgeçmesi gerektiğini de önemle vurgulamaktadır²⁵⁴.

1967’deki bunalımlı dönem Kıbrıslı Türklere avantaj sağlamıştır. 1964’ten beri adalı Türklerin fiilen sürdürdükleri ayrı yaşama durumu hukuksal bir çerçeveye oturtulmak suretiyle, Aralık 1967’de geçici Kıbrıs Türk yönetimini kurma fırsatını doğurmuştur.

1967 Haziran ayında yaşanan Arap-İsrail savaşında Mısır, Suriye ve Irak’ın ilerici rejimleri görünürdeki yenilgiye rağmen ayakta kalmayı başarmışlardır. Bu savaş nedeniyle Sovyet savaş gemileri Akdeniz’de 6. filonun yanında belirmiş, bu da ABD’nin 6. filo ve İsrail aracılığıyla petrol bölgelerindeki müdahalelerini engellemiştir. Sovyetler’in Akdeniz’de boy göstermesinden sonra eski etkinliğini kaybeden ABD, Kıbrıs ve Malta’da yeni üsler elde etmek için, gerek Yunan cuntasıyla sıkı ilişkiler kurmuş, gerekse NATO’nun güneydoğu kanadını güçlendirmek için farklı politikalar oluşturmuştur. ABD’nin bu yeni politikalarının ana nedeni, artık Akdeniz’de rahatlıkla hareket edememesidir. Sovyetlerin Akdeniz’deki varlığı, Kıbrıs dâhil Akdeniz’deki üsler savaşını daha çok körüklemektedir²⁵⁵.

Ant’ta yer alan bir haber ise, “Kıbrıs’ta meydana gelen olaylar nedeniyle gündemin birinci sırasında yer alan bu sorunun çözümü ABD tarafından nasıl planlanmaktadır” sorusuna cevap verir niteliktedir. Bu habere göre, Washington’un Yunanistan’da Nisan 1967 seçimlerinden önce ordu kanalıyla yaptırmış olduğu darbenin asıl amacı, Akdeniz bölgesine yeni bir şekil vermektir. Kıbrıs adası aynen Uzak Doğu’daki Formoza adası gibi bir Amerikan üssü haline getirilerek Enosis’in gerçekleştirilmesi sağlanacak, böylece Kıbrıs Yunanistan’a bağlanacaktır. Bu arada Türkiye’deki

²⁵³ **age**

²⁵⁴ **age**

²⁵⁵ Doğan Özgüden, “Oyun Açığa Çıktı”, *Ant*, Sayı: 51 (19 Aralık 1967): 3.

Amerikan üslerinin önemi azalınca Türkiye üzerinden Sovyetler Birliği ile pazarlık yapılarak, Akdeniz’de Amerikan çıkarlarına uygun bir statüko oluşturulmak istenmektedir. Fakat bu plan, aynen Vietnam’da olduğu gibi, Yunanistan’da da tutmamıştır. Yunan faşist cuntasının Amerikan isteklerini tam anlamıyla yerine getirememesi ve aynı zamanda ekonomik buhranın ortaya çıkması ve en önemlisi ise bu huzursuz ortamda bir iç savaş ihtimalinin belirmesi, sosyalistlerin iktidara gelmesi ihtimalini kuvvetlendirmiştir. Bunun üzerine Washington, Kıbrıs ile ilgili planını uygulaması için Kral Konstantin’i görevlendirmiştir. Bu planın üyelerinden diğeri de faşist General Grivas’tır. ABD’nin amacı da Grivas eliyle Türk katliamını gerçekleştirdikten sonra Ankara hükümetini silahlı müdahaleye zorlamak ve Türk çıkartmasını bahane ederek Yunan ordularını tıpkı İsrail’in Mısır’a saldırtılması gibi Trakya üzerine yürütmektir. Bu çatışma sonunda perişan olan iki taraf arasında, Kıbrıs üzerine Amerikan çıkarlarına uygun bir anlaşma sağlamak ise, planın ikinci safhasıdır²⁵⁶.

Baş, derginin 1968 yılının ilk sayısında 1967 yılındaki dış politik gelişmelerin bir toplu değerlendirmesini yapmaktadır. Baş’ın yorum yazısının merkezinde Kıbrıs ve Ortadoğu vardır ve bu iki sorunun birbirini besleyen dinamiklerden oluştuğunu vurgulamaktadır. Türkiye’nin bölgede barışçıl bir politika izlemesi gerektiğini belirten Baş, Türkiye’nin Doğulu komşularıyla dostluk demeçleriyle sınırlı bir ilişki değil, daha somut bir işbirliği yapmak zorunda olduğunu söylemektedir. “Orta Doğu krizinin sürüp gittiği ve Akdeniz’de Sovyetlerin hâkim olduğu sırada Kıbrıs olaylarının alevlenmesi çok anlamlıdır” diyen Baş, sorunun arka planında Amerika’nın Akdeniz’deki son gelişmelerin ardından yeniden kurulan denge nedeniyle birdenbire önem kazanan stratejik noktalar politikası olduğunu kaydetmektedir. Amerikan politikalarının Türk kamuoyunda Kıbrıs’taki Grivas olayıyla iyice anlaşılması ve sosyalistlerin Amerika ve NATO’ya karşı sürdürdükleri savaşın nedeni ilk kez büyük halk yığınlarına ulaşmıştır²⁵⁷.

Daha ileriki dönemlerde Kıbrıs konusu gündemdeki eski yerini kaybeder, buna bağlı olarak dergide konuyla ilgili yazılar bir hayli azalır. 1969 yılı Mayıs ayında Kıbrıs Türk Talebe Cemiyeti’nin bir bildirisi yayımlanır. Bu bildiride, İngilizlerin 1972 yılında Aden’in doğusundaki bütün üslerini boşaltacağı, geriye sadece Kıbrıs’ın

²⁵⁶ “Kral Niçin Cuntaya Karşı Çıktı?”, *Ant*, s. 51 (19 Aralık 1967): 5.

²⁵⁷ Hüseyin Baş, “Dünyayı sarsan bir yıl daha: 1967”, *Ant*, Sayı: 54 (9 Ocak 1968): 12.

kalacağı belirtilerek, Kıbrıs'taki İngiliz üslerinin aslında Orta Doğu ülkelerini vurmak için emperyalizm tarafından bir sıçrama tahtası olarak görüldüğü kaydedilerek şöyle denmektedir:

“1967'deki Arap-İsrail savaşı sırasında Akdeniz'e inerek, gemilerine Mısır'dan yakıt ikmali sağlayan Sovyet filosu olayı, Kıbrıs'taki İngiliz üslerinin önemini bir kez daha ortaya koymuştur. NATO çerçevesinde Akdeniz'deki Sovyet filosunu takip etmek görevi ise İngiltere'ye verilmiştir. Bu görev karşısında İngilizler deniz aşırı ve en büyük üsleri olan Akrotour yakınlarında nükleer bir denizaltı üssü inşa etmek üzeredir. Muhtemelen Orta Doğu'da çıkacak ve yayılma eğilimi gösterecek bir savaşın ilk hedefi de Kıbrıs olacaktır”²⁵⁸.

İstanbul Kıbrıs Türk Talebe Cemiyeti'nin daha sonra yayınladığı bildiri de adadaki İngiliz üslerine dikkat çekilmekte ve toplumlar arasındaki çatışmanın temel unsurunun bu olduğu bildirilmektedir. “Kıbrıs'a verilen sözde bağımsızlık aslında üsler karşılığındadır” denilen bildiri de, üslerin istenmemesi halinde adanın İngiltere tarafından tamamen istila edilebileceği kaygısı belirtilmektedir²⁵⁹.

Ant dergisi yazarlarının çoğu, Kıbrıs sorununun yıllardır devam etmesinin nedeni olarak iki tarafın gerici hükümetleri ve yöneticilerini görmektedirler. Bu yöneticiler nedeniyle Anglo-Amerikan emperyalizminin “böl ve yönet” politikaları neticesinde Kıbrıs halkları birbirine kırdırılmaktadır. 1967 krizinden sonra Yunan işgal ordusu adayı terk edince adadaki egemenler önemli bir güç kaybına uğramıştır. Bundan dolayı, siyasi platformlara taşıdıkları bu sorunu emperyalizmle işbirliğine girerek çözmek istemektedirler. Fakat artık adadaki Türk topluluğunun mücahit ordusu, polisi, yasama organları, bayrağı, dili, dini ve kültürü oluşmuştur. Aynı şekilde Rum topluluğu da bunlara sahiptir. Bu sorunun EOKA ve ENOSİS gibi ötekine yaşam hakkı tanımayan zorba metotlarla çözülmesinin mümkün olmadığı anlaşılmıştır.

Kıbrıs halklarının arasındaki sorunun çözümü, orada yaşayanların özgürce ve kardeşçe yaşayacağı, bağımsız, askeri üslerden arınmış, tarafsız bir politika izleyen bağımsız Kıbrıs'tır. Bu nedenle Ortadoğu'daki çıkarlarını gerçekleştirmek isteyen Amerikan ve İngiliz emperyalizminin Kıbrıs halkları üzerinde oynadıkları oyuna alet olmamak gerekir²⁶⁰.

Ant dergisi, baştan itibaren Kıbrıs sorununda temel çözümün “Bağımsız, federatif, askeri üslerin olmadığı ve emperyalist güçlere bağımlı olmayan, her iki toplumun da

²⁵⁸ İstanbul Kıbrıs Türk Talebe Cemiyeti, “Ortadoğu Petrolleri ve Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri”, *Ant*, s.126 (27 Mayıs 1969): 11.

²⁵⁹ İstanbul Kıbrıs Türk Talebe Cemiyeti, “Kıbrıs'ta Nifakın Başlı İngiliz Üs ve Tesisleri”, *Ant*, s. 132 (8 Temmuz 1969): 8–9.

²⁶⁰ “Kıbrıs'ta Emperyalizmin Tahrikleri”, *Ant*, s.162 (3 Şubat 1970): 12–13.

kendisini özgürce ifade edebileceği bir Kıbrıs'ın yaratılması" olduğunu vurgulamıştır.

6. 2. Ortadoğu

Ortadoğu sahip olduğu zengin petrol yatakları nedeniyle özellikle 20. yüzyılda büyük devletlerarasında çatışma ve çekişmelerin merkezi haline gelmiştir. 1950'li ve 60'lı yıllar, bölge halklarının kendi kaderlerini ellerine alma mücadelelerine ve buna bağlı olarak birçok Ortadoğu ülkesinde iktidar değişikliklerine sahne olmuştur. Mısır, Irak, Libya, Suriye gibi ülkelerde yönetime gelen yeni iktidarlar, anti-emperyalist ve sosyalizan özellikler taşımakta ve Sovyetler Birliği tarafından da desteklenmektedir. Dolayısıyla bölgedeki güçler dengesi, Amerika ve İngiliz emperyalizminin aleyhinde değişmiştir. Bu koşullarda ilerici Arap hükümetlerini güçsüzleştirme ve yıpratma görevini üstlenen İsrail, komşu Arap ülkelerini sınır ihlalleriyle kışkırtarak savaşa yol açmıştır. 1967 yılındaki Arap-İsrail savaşının yarattığı sonuçlar hala etkisini sürdürmektedir.

50'li yıllarda Türkiye Batı'nın Ortadoğu sözcülüğünü üstlenmiş, bu nedenle Türkiye-Arap ilişkileri olumsuz etkilenmiştir. 50'li yıllarda sürdürülen aktif fakat bir o kadar da olumsuz olan bu politika 60'lı yıllarda Arap devletleri ile karşılıklı eşit ve saygılı ikili ilişkiler sürdürmesini zorunlu kılmıştır. Politika değişikliğindeki nedenlerden biri 61 Anayasası'nın yarattığı özgürlük ortamı sonucunda dış politikanın "partiler üstü" geleneğinden çıkarak kamuoyunda tartışılması, diğeri fin yerine yumuşama dönemine girilmesidir.

1965'te işbaşına gelen AP hükümetinin programında Ortadoğu ve Magrip'te bulunan Müslüman ve Arap "kardeş" ülkeler başta gelmek üzere, Asya ve Afrika ülkeleri ile çok yönlü bir politika izleyecekleri yer almıştır. Şubat 1966'da Demirel bizzat bir açıklama yaparak İslam Konferansı'na politik amaç ve gruplaşma olmadığı koşullarda katılabileceğini bildirmiştir. Bu açıklama, "Türkiye'nin İslam Konferansına katılacağı ve İsrail ile ilişkilerini keseceği" gibi yorumlara neden olmuştur. Bunun üzerine Dışişleri Bakanlığı bir açıklama yaparak bu haberleri yalanlamıştır. Bu açıklama Türkiye'nin politikasını netleştirmiştir: Laik Türkiye, Arap ülkeleri ile siyasal örgütlenme değil, ekonomik işbirliği istemiştir. Bir diğer amacı ise Kıbrıs sorunu sırasında uluslararası platformlarda yalnız kalmamak ve gereken desteği bulabilmektir. Arap ülkeleri ise Türkiye'nin Filistin sorununda

kendilerinden yana olmasını istemekte, ama CENTO aracılığıyla bölgede Batı'yı ve İsrail'i destekleyen, aynı zamanda ABD'nin çıkarlarını savunan Türkiye'yi istememektedirler.

Ant dergisi yazarları da Türkiye'nin emperyalizmden bağımsızlaşması, bağımsız bir dış politika izlemesi, bunun için de öncelikle NATO'dan çıkarak topraklarındaki NATO üslerini kapatması gerektiğini ısrarla ve sık sık vurgulamaktadırlar. *Ant*'a göre, Mustafa Kemal'in dış politika çizgisini izlemekten başka çare yoktur.

Ant dergisi dış politika yazarı Baş, Türkiye'nin, ABD etkisinde yürüttüğü dış politika nedeniyle Ortadoğu'da daima emperyalizmin ileri bir karakolu gibi görüldüğünü belirtmektedir. Bu durumun değiştirilmesi gerektiğini vurgulayan Baş, Ortadoğu'da Mısır lideri Nasır'ın etkisiyle ortaya çıkan gelişmeleri de şöyle aktarmaktadır:

“Nasır Süveyş'te en azılı sömürgecileri dize getirdikten sonra Arap uluslarının Anglo-Amerikan sömürücülerinden kurtulmaları için elinden gelen çabayı göstermektedir. Hatta Nasır'ın 3. Dünya ve başkaldıran Arap milliyetçiliği üzerindeki prestiji Irak ve Suriye'de meydana gelen gelişmeler, Sovyetler ile sağlamaştırılan ilişkiler ve Kürt meselesinin çözümünden ötürü daha da sağlamaştırılmıştır”²⁶¹.

Bölgedeki bu yeni durumun ABD ve İngiltere'nin çıkarlarını tehdit etmesi üzerine 1967 yılı mayıs ayında İsrail'in yürüttüğü politikalar nedeniyle Arap-İsrail gerginliği iyice tırmanmış durumdadır. Baş, “Savaş Çıkar mı” sorusuna, “Ortadoğu'daki kuvvetler dengesi, politik ve askeri konjontür... ne **Birleşik** Arap Cumhuriyeti'nin, ne de İsrail'in tek başına karşı karşıya gelmelerine izin vermeyecektir” diyerek iyimser bir cevap vermektedir. Baş'a göre savaşın çıkmasını engelleyecek faktörler arasında pratik nedenler de vardır: İsrail-Mısır sınırında ve Sina-Gazze tampon bölgesinde bulunan Birleşmiş Milletler Barış Gücünün çekilmesi ile birden fazla cephe ortaya çıkabilir. Ayrıca Arap ülkeleri Sina savaşından sonra ciddi olarak silahlanmışlardır. Dolayısıyla savaş mümkün değildir²⁶². “Türkiye ne yapacak” sorusuna ise Hüseyin Baş'ın yorumu şöyledir:

“1947 Kasımında BM'de Filistin'in bölünmesine Arap ülkeleri dışında karşı çıkan birkaç ülkeden biri Türkiye olmuştu. O gün bugün Anglo-Amerikan emperyalizminin dümen suyunda Üçüncü Dünya ve bağımsızlık savaşı veren Arap ülkeleri nezdinde Ortadoğu jandarmalığına özenen hükümetler yüzünden çok şey kaybetmiş ve Atatürk'ün soylu politikasından uzaklaşmanın cezasını Kıbrıs BM önüne geldiği zaman ağır bir şekilde ödemiş bulunuyoruz... Büyük Atatürk'ün her zaman bağımsızlıkları için savaşan mazlum ulusların yanında yer alan geleneksel dış politikasına dönecek miyiz? ... Mesele bu...”²⁶³.

²⁶¹ Hüseyin Baş, “Bonn Doğu'ya Açılıyor” *Ant*, s. 4 (24 Ocak 1967): 12-13.

²⁶² Hüseyin Baş, “Kurtuluşun İkinci Süveyş'ine Doğru”, *Ant*, s.22 (30 Mayıs 1967): 13.

²⁶³ **age**

Ortadoğu savaşı arifesinde Çetin Altan ise Türkiye'nin dış politikası ile ilgili şu ilginç benzetmeyi yapmaktadır:

“Ortadoğu krizi ateşlendiği yahut... yeni bir dünya dengesinin kurulması gerektiği an, Türkiye elbisesini kaybetmiş bir plaj kahramanı gibi cascavlak ne yapacağını bilmeden bunalımlar içine düşecektir... Bu kapasitesizlik Türkiye'ye çok pahalıya mal olacağına benzemektedir”²⁶⁴.

Haziran 1967'de Arap-İsrail Savaşı gerçekleştiğinden sonra Ant'ın başyazarı Özgüden savaşla ilgili yazdığı başyazıda, “Olayların gerisinde Anglo-Amerikan emperyalizminin oyunları vardır. Ortadoğu'da Amerikan ve İngiliz çıkarlarını savunmak uğruna iki ülkenin... insanları... piyon olarak birbirine kırdırılmıştır” diyerek asıl amacın İsrail ile Arapları bir silahlı çatışmaya sürükleyerek İsrail'i destekleyip Arapları yenilgiye uğratmak olduğunu ileri sürmektedir²⁶⁵. Bu sayede devrimci ve anti-emperyalist Arap liderlerinin saygınlıklarını yok edip “ Ortadoğu'da kapitalizmin çıkarlarına uygun bir 'status quo' kurmak[tır]”²⁶⁶.

Özgüden, Arap-İsrail savaşında Anglo-Amerikan emperyalizminin oyunu ortaya çıktıktan sonra bütün Arap uluslarının anti-emperyalist ve sosyalist mücadeleye daha inançlı olarak katılacakları umudunu dile getirmektedir²⁶⁷.

Bir diğer *Ant* yazarı Fethi Naci ise, İsrail'in “Batı emperyalizmiyle birleşerek Arap halkına karşı çıkmak değil, Arap halkı ile birleşerek Batı emperyalizmine karşı çıkması” gerektiğini söylemektedir. Arap-İsrail savaşında Türkiye'deki NATO üslerinin kullanılmasından duyduğu kaygıyı da, “Türkiye'de yabancı askeri üsler buldukça Türk halkının rahat uyumasına imkân yoktur” sözleriyle dile getirmektedir²⁶⁸.

O sırada AP iktidarı ise Kahire'de çıkan *Al-Ahram* gazetesinde NATO üslerinin Arap ülkelerine karşı saldırıda kullanılmayacağını Mısır'a bildirildiği haberi basında yer almıştır. Yine basında, Türkiye'nin Arapları diplomatik yollarla desteklediği de yer almaktadır. Bu habere karşı hükümet sessiz kalmıştır²⁶⁹. Demirel o sırada basına verdiği demeçte “Türkiye'nin vecibelerinin ne olduğu bütün Türk efkâr-ı umumiyesine bilinmektedir. Herkes işine gücüne devam etsin” diyerek İsrail'in

²⁶⁴ Çetin Altan, “Çok İşaretler Belirdi”, *Ant*, s. 23 (6 Haziran 1967): 5.

²⁶⁵ Doğan Özgüden, “Kaybeden Kazanıyor”, *Ant*, s. 24 (13 Haziran 1967): 3.

²⁶⁶ **age**

²⁶⁷ **age**

²⁶⁸ Fethi Naci, “Ortadoğu ve Biz”, *Ant*, s. 24 (13 Haziran 1967): 7.

²⁶⁹ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, **age**, 329.

adını anmaktan sakınmıştır. Dışişleri Bakanı Çağlayangil ise, Türkiye'nin cebir yolu ile toprak ilhakına karşı olduğunu ve ateşkesine gidilmesi gerektiğini söylemiştir²⁷⁰.

Arap-İsrail savaşı ile ilgili diğer bir yorum ise Haluk Tansuğ tarafından yapılmıştır. Savaşta gerek Arapların gerekse kaba kuvvetle zafer kazanan İngiltere, Amerika ve İsrail'in yenildiklerini ve bu işten kazançlı çıkan gücün SSCB olduğunu söyleyen Tansuğ, bu konuda şu yorumu yapmaktadır:

“Moskova'nın Ortadoğu'da petrol gibi 'yatırılmış' bir menfaati yoktur. Ortadoğu'da normal siyasi 'status quo'nun değil de, anormal 'kaba kuvvet' dengesinin meydana gelmesi, Sovyetler Birliği siyasetine yardım edecektir. Çünkü Ortadoğu'da huzursuzluğun Amerika tarafından yaratılmış olması, kapitalist sisteme karşı düşmanlığı arttıracak, halk kitlelerinin dikkati, son r ümitle, sosyalist sistem üzerine çekilecektir”²⁷¹.

Arap-İsrail savaşı sonrasında ortaya çıkan siyasi gelişmeleri değerlendiren Tansuğ, “Arapların yanında yer alan Sovyetler Birliği'nin bu durumun sonucunda Akdeniz'e indiğini” belirterek, “Ortadoğu'da kurulmak istenen 'status quo'da Birleşik Devletler ile SSCB'nin lider rolü üstlendiğini” söylemekte ve şöyle devam etmektedir: “...yeni bir 'status quo'ya tâbi tutulmak istenen Ortadoğu bölgesinde diğer ülkelerle beraber Türkiye de vardır... Kurulan 'yenidünya'da Türkiye [de]... yerini bulma durumundadır.” Türkiye'nin bu yenedünyadaki rolünü yapılandırırken, “Tecrübeden geçmiş Atatürkçü bir tarafsız dış politikayı, tekrardan benimseme[si] kâfidir” demektedir. Tansuğ bu politikanın uygulanabilmesi için şunların yapılması gerektiğini düşünmektedir: “Siyasi ve askeri liderler kadrosunun mutlak işbirliği sağlanmalıdır. Çok yönlü ve kademeli bir dış politika izlenmelidir”²⁷².

Ant'ta Arap-İsrail savaşı üzerine yapılan yorumların hemen hepsinde, savaştan sonra Arapların sosyalizme itibar edecekleri ve Sovyetlerle yakınlaşacakları tahmin ve umuduna rastlanmaktadır. Bu nedenle de bazı yazarların Araplara savaş taktiği verdikleri bile görülmektedir. “Ortadoğu siyaset alanında Vietnamlaşırken askeri alanda da aynı eğilimi göstermeleri gerektiğini” söyleyen Haluk Tansuğ şunları söylemektedir: “Batı emperyalizminin İsrail etrafında şekillenen teknik üstünlüğüne, Araplar Vietnamlılarinkine benzer usullerle karşı çıkmalıdır”²⁷³. Baş da, İsrail savaşından yenilgi ile çıkan Arap uluslarının lideri Nasır'ın, başında zafer tacı olmamasına ve meydan savaşlarında kaybetmiş olmasına rağmen kazandığını

²⁷⁰ age, 329

²⁷¹ Haluk Tansuğ, “Ortadoğu politikada 'Vietnamlaşta'”, *Ant*, s. 24 (13 Haziran 1967) : 8.

²⁷² Haluk Tansuğ, “Büyük Devletler Pazarlığı ve Türkiye”, *Ant*, s. 27(4Temmuz 1967): 13.

²⁷³ Haluk Tansuğ, “Araplar Yeni Mücadeleye Hazırlanıyor”, *Ant*, s.28 (11 Temmuz 1967): 12.

söylemekte ve “hiçbir başarı, hiçbir zafer, Arap uluslarının uyanışını bu ‘kaybedilen muharebeler’ kadar kamçılama[maktadır]” demektedir²⁷⁴.

Türkiye 1967 yılında yaşanan Arap-İsrail savaşı döneminde bölgedeki kendi çıkarlarını ön planda tutarak kısmen Batı’dan farklı politikalar izlemiştir. Türkiye’nin Arap ülkelerine sıcak bakan muhafazakârlarının yanında, Filistin davasını anti-emperyalist bir mücadele olarak gören ve destek veren sol düşünceli çevreler hükümetin Ortadoğu politikasını yakından takip etmişlerdir.

Sona eren hareketli 1967 yılının ardından genel bir değerlendirme yapan Hüseyin Baş, “Türkiye bölgede başarı sağlamayı amaçlayan hareketlere, tıpkı General de Gaulle gibi, tıpkı sosyalist ve üçüncü dünya ülkeleri gibi dinamik bir biçimde bilfiil katılmalı, saldırganın yeni saldırılara girmesine bütün gücüyle engel olmalıdır” diyerek sözlerine şöyle devam etmektedir:

“1967 yılı içinde Türkiye’nin doğulu komşularıyla karşılıklı dostluk ve iyi komşuluk ilişkisi yönünde sürdürdüğü ilişkiler hakkında da aynı şeyleri söylemek mümkündür. [Fakat] SSCB, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve öbür doğulu ülkelerle sürdürülen ilişkiler artık dostluk demeçleri ve ziyaretleri çerçevesini aşmak, daha somut bir işbirliğine yönelmek zorundadır”²⁷⁵.

1968 yılı Arap-İsrail savaşının geride bıraktığı siyasi ve askeri enkazın kaldırılması ve Arap uluslarının yeniden organize olma çabaları ile geçmiştir. Filistin milliyetçilerinin kurduğu El Fetih örgütü ise İsrail’in işini zorlaştırmaktadır. Ortadoğu’daki suskunluğun bozulacağını yazan Baş, İsrail’in yeni kışkırtma ve saldırı hazırlıklarına dikkat çekmekte ve İsrail’in bir yandan içerideki hareketi ezerken, öbür yandan da El Fetih’in dışarıdaki kaynaklarını neden göstererek, misilleme bahanesi ile Mısır, Suriye, Ürdün’e karşı yeni bir savaşı, oldubittiye getirerek başlatmak istediğine dikkat çekmektedir. İsrail’in yeni saldırı hazırlıklarına karşı, özellikle Ortadoğu ülkeleri gençliği direnmeli ve aynı zamanda Türkiye de, bir Ortadoğu ülkesi olarak bütün tedbirleri almalıdır diyen Baş, Türkiye’nin zinde ve ilerici güçlerinin Türkiye’nin bir Ortadoğu ülkesi olduğunu ve Amerikan emperyalizmine karşı kurtuluş savaşı verdiğini hatırdan çıkarma[dan], Arap halklarının yanında yer alması gerektiğini ileri sürmektedir²⁷⁶.

158. sayıda dış politika ve dış dünyadan haberlerin yer aldığı sütunda “Emperyalizme Karşı Ortadoğu Devrimci Çemberi kurulmalıdır” başlıklı haberde

²⁷⁴ Hüseyin Baş, “Ağlama Duvarı”, *Ant*, s. 30 (25 Temmuz 1967): 13.

²⁷⁵ Hüseyin Baş, “Dünyayı sarsan bir yıl daha: 1967”, *Ant*, s. 54 (9 Ocak 1967): 12.

²⁷⁶ Hüseyin Baş, “Ortadoğu’da Savaş Bulutları Birikiyor”, *Ant*, s. 107 (14 Ocak 1967): 12–13.

“Ortadoğu’da emperyalizme karşı ortaya çıkan bu günkü bölgesel durumu biz Ortadoğu Devrimci Çemberi olarak adlandırıyoruz” denmektedir. Bu çembere katılan ülkeler ise “ Türkiye, İran, Suudi Arabistan, Yemen, Umman, Aden, Kuveyt, Lübnan, Mısır, Ürdün, Filistin, Kıbrıs, Irak ve Suriye” şeklinde sıralanmaktadır. Haberin devamında Filistin komandolarının kurtuluş mücadeleleri, 1969’un son günlerindeki Rabat toplantısı ve dört hücumbotun İsrail tarafından kaçırılması olaylarından anlaşıldığı gibi Ortadoğu, 1970 yılının en sıcak gelişmelerinin yaşandığı bölgelerden biridir. Bu hareketliliğin merkezi olan Filistin’deki kavga egemen güçler tarafından bu güne kadar daima Arap-Yahudi meselesi olarak tanımlanmıştır. Gerçekte ise bu mesele Ortadoğu’daki bütün ülkelerin ortak meselesidir, diyerek konuya dikkat çekmektedir²⁷⁷.

Rabat toplantısının hazırlığını organize eden devletler “gerici” Arap ülkeleriydi. Konferansı toplamadaki görünen amaçları İsrail’e karşı gövde gösterisi yapmak iken, asıl niyetleri Mısır ve “devrimci” Arap ülkelerini azınlıkta bırakarak Nasır’a karşı cephe almak, “Arap Birliği”ni “İslam Birliği”ne dönüştürmektir. Böyle bir kutuplaşma Türkiye’nin Ortadoğu çıkarlarına aykırı olması nedeniyle temkinli davranmıştır. Diğer yandan ülke içindeki sol eğilimli kimseler “laikliğe” aykırı olduğunu öne sürerek, Türkiye’nin dini bir toplantıda bulunmasına karşı çıkmışlardır. Başbakan Demirel ise açıklama yaparak, Rabat toplantısının dini değil siyasi olduğunu söylemiş ve toplantıya katılmanın T.C. dış politikasına aykırı olmadığını bildirmiştir. Böylece Türkiye, Rabat toplantısına dışişleri bakanı düzeyinde ve gözlemci statüsüyle katılmıştır. Bu toplantıda Türkiye İran ile birlikte İsrail ile ilişkilerini kesmeyeceğini bildirirken ortak bildiriye de BM çerçevesinde kabul ettiği ya da onayladığı kararlara uygunluğu ölçüsünde desteklemiştir. Alınan kararlar ise; İsrail’in işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi ve Müslüman ülkelerin dışişleri bakanlarının her yıl toplanmasıydı. Bu toplantı ile İslam Konferansı Örgütü’nün kurulmasına ilişkin ilk adım atılmıştır. Rabat İslam Konferansı zirvesine Türkiye’nin katılmış olması iç politikada şiddetle eleştirilmiştir. ABD Ortadoğu’daki bu gelişmeleri emperyalist amaçları için kullanmış, bir taraftan İsrail yanlısı politika yürütürken, diğer taraftan İsrail’e küfreden görünen gerici Arap hükümetlerini de elinde tutmak istemiştir. Bu karmaşık politika, Ortadoğu’daki gerici hükümetleri ve

²⁷⁷ Yazarı Belli Değil, “Emperyalizme Karşı Ortadoğu Devrimci Çemberi kurulmalıdır”, **Ant**, s. 158 (6 Ocak 1970): 12.

onları destekleyen egemen sınıfların çıkarlarını korumuştur. Fakat 1967 İsrail-Arap savaşı bu durumu açıklığa kavuşturmuştur²⁷⁸.

Ant dergisi Ortadoğu'da Anglo-Amerikan emperyalizminin, İsrail Siyonist kolonyalizmi ile yaptığı işbirliği sonucunda, etnik meselelerin önem kazanmış olduğunu ileri sürmektedir. Bu gelişen durum karşısında *Ant*, Ortadoğu'da neler yapılmalıdır, nasıl bir strateji izlenmelidir, sorularına büyük bir önem vermektedir. Türkiye'yi yakından ilgilendiren, Irak ve Suriye'deki Kürt meselesi ile Kıbrıs'taki Türk-Rum çatışması self-determinasyon ilkesi etrafında, kardeşçe ve özgürce birlikte yaşama pratiğini savunarak, azınlıklar sorununu devrimci birlik ve dayanışma çerçevesinde çözmeleri gerektiğini belirtmiştir²⁷⁹. *Ant* 'ın bu konuya ilişkin belirlediği stratejiye göre Türkiye devrimcileri, Türk ve Kürt halkları arasındaki çelişkinin gerçekte Türk ve Kürt emekçileri ile emperyalizmin temsilcileri olan doğulu ve batılı egemen sınıflar arasında olduğunu ve Doğu sorununun, Ortadoğu devrimci çemberi içinde değerlendirilmesini gerektiğini belirtmektedir. Bu makaleye göre. Ortadoğu sorununun çözümünde, Ortadoğu devrimcileri zaman zaman birleşerek milli unsurları göz önünde tutarak, emperyalizmi kesin yenilgiye uğratmanın yollarını aramalı, bölgesel hedef ve yöntemleri görüşmelidirler. Ortadoğu devrimcileri Ortadoğu devletlerinin sosyo-ekonomik yapısı, sosyalist kuvvet ve örgütleri, işçi-köylü mücadeleleri, milliyetçi yaklaşımlar, solcu gibi görünen devrimciler, öğrenci mücadeleleri ve emperyalist kuvvetler hakkında acil olarak bilgilendirilmelidirler diyen, *Ant* dergisi bu sayıdan sonra Ortadoğu sorununu bu konuların aydınlatılmasına ayıracağını açıklamıştır. Bu konudaki sloganı ise **“EMPERYALİZME KARŞI ORTADOĞU DEVRİMCİ ÇEMBERİNİ OLUŞTURALIM - ORTADOĞU DEVRİMCİ ÇEMBERİ İÇİN DEVRİMCİ İÇİN DE PROLETER İDEOLOJİSİNİ ÖNCÜ KILALIM”** olmuştur²⁸⁰.

Ant dergisi sonraki sayılarında da “Ortadoğu Devrimci Çemberi” üzerinde durmuştur. Bu politikanın uygulamasında görev alan ve Filistin'de emperyalizme, siyonizme karşı Arap halkının yanında ve onlarla birlikte çarpışan gençlerin tutuklanıp sorgulandıklarını belirten Özgüden, “En bağımsızlıkçı olarak ifade edilen İnönü bile bu devrimci mücadeleye karşı olmaktadır. İnönü Kahire'de toplanacak Dünya Parlamentolararası Konferansına Türkiye'nin katılmasını uygun

²⁷⁸ age

²⁷⁹ age

²⁸⁰ age

görmemektedir. Bu toplantıda İsrail aleyhinde kararlar alınabilir diye karşı çıkmaktadır” dedikten sonra bunu “utanç verici bir gerekçe” olarak yorumlamaktadır. Özgüden, “Türk, Arap, İran, Kıbrıs, Kürt halklarının Ortadoğu Devrimci Çemberi içinde emperyalizmin ve yerli işbirlikçilerinin akıbeti, ateş çemberine düşmüş akreplerin akıbetinden farklı olmayacaktır” diyerek İnönü’yü eleştirmektedir²⁸¹.

Ant’ın Ortadoğu sorununa bakışı bir bütünlük içermektedir. Türkiye’nin ve Kıbrıs’ın da içerisinde yer aldığı bu sorunun kesin çözümünü sosyalizmde görmekte, dolayısıyla Ortadoğu’da gelişmiş olan Nasır’cı, devrimci Baas hareketini ve müttefiklerini desteklemenin bölgede barışı ve sosyalizmi getireceğini savunmaktadır.

6. 3. ABD ve NATO

Türkiye, 2. Dünya Savaşı’ndan sonra, özellikle de 1950’li yıllardan itibaren ABD yanlısı bir dış politika izlemiştir. 1962’de Amerika ve SSCB arasındaki Küba ve Türkiye füzeleri bunalımı nedeniyle, içerde sosyalist düşüncenin etkisinde oluşan muhalefet grupları ABD ve NATO aleyhtarı kampanyalar yapmışlardır. 1962’de *Yön* dergisi etrafında toplanan aydınların Türkiye’nin güvenlik ve savunma politikalarını gündeme taşıyarak NATO ve Türk-ABD ilişkilerindeki eşit olmayan ilişkilere karşı oluşturdukları “milli bağımsızlık” düşüncesi genç aydınlar ve öğrenciler tarafından benimsenmiştir.

Bunun ana nedenleri ABD ile 23 Haziran 1954 tarihinde imzalanarak yürürlüğe girmiş olan “Askeri Kolaylıklar Antlaşması”na²⁸² uygun olarak yapılanmış olan Amerikan üs ve tesisleri ile bu tesislerin nitelikleri, bu üslerdeki askeri personelin yetkileri, sayıları ve elde ettikleri ayrıcalıklara sol çevreler muhalefet ederek tepki göstermektedirler. Amerikan askeri üsleri için Türk hükümeti toplam 34 milyon metrekaresel bir alan ayırmıştır. Bu alanların kamulaştırma bedeli üzerindeki üs ve tesislerin bakım giderleri, silahların depolanması ve üslerin çevre güvenliğinin sağlanması Türkiye’ye aittir. Bu masraflar Milli Savunma Bütçesi’nden

²⁸¹ Doğan Özgüden, “Akrebin akıbetine doğru”, *Ant*, s. 163 (10 Şubat 1970): 3.

²⁸² Hikmet Özdemir, “Siyasal Tarih (1960-1980)” *Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908–1980* (İstanbul: Cem Yayınevi), s. 281.

sağlanmaktadır²⁸³. Türkiye’de yer alan Amerikan üslerindeki askeri mağazalar ve Amerikan askerlerinin ülkeleri ile haberleşmelerini sağlayan ordu posta bürosu yoluyla yapılan ticaret en önemli hoşnutsuzluk nedenlerinden biridir. Çünkü askeri mağazalardaki tüm ürünler gümrüksüz olarak yurtdışından getirilmektedir. İç piyasada talep gören bu malları satan Amerikalı askerlerin başta İstanbul, Ankara ve Adana olmak üzere büyük şehirlerde “Amerikan Pazarı” ismiyle ortaya çıkan kaçakçı dükkânları oluşmuş ve bunlar Türk ekonomisini olumsuz etkilemiştir²⁸⁴. Bunların yanı sıra ABD’nin Küba’ya çıkarma yapmaya kalkışmasıyla ortaya çıkan füze krizi ve Johnson mektubuyla Kıbrıs, Ortadoğu ve Vietnam’da yaşanan gelişmelerin de Türkiye’de anti-Amerikancı tavrın oluşumu ve gelişinde çok büyük etkisi vardır.

Ant dergisi, kapitalist-emperyalist sistemin karşısında olmayı, ona karşı mücadele etmeyi ve bu sistemin yerine sosyalizmi savunmayı varlık gerekçesi olarak gördüğü için, doğal olarak anti-emperyalist, anti-Amerikancıdır. Bu nedenle de ABD emperyalizminin Türkiye, bölge ve dünya genelinde izlediği politikaları takip etmekte ve sonuçları konusunda okurlarını uyarmayı görev kabul etmektedir.

Ant yazarlarından Mekin Gönenç, ABD’nin Türk subayları gerillacılığı öğrenmek için Vietnam’a göndermek istemesini eleştirmekte ve Amerika’nın Türk hükümetini Vietnam çamuruna bulaştırmak için çaba sarf ettiğini iddia ederek Türk hükümetinin, Amerika gibi bir devletin müttefiki olarak Vietnam’a asker gönderme kararı almasının hem tarafsızlığını bozduğunu hem de 3. Dünya devletlerinin tepkisini çektiğini, dolayısıyla bunun gayri ciddi bir politik hata olduğunu belirtmektedir²⁸⁵.

ABD’nin 1964’teki Kıbrıs olaylarında kendi soydaşlarını kurtarmak isteyen Türk askerlerine engel olurken bugün Türkiye’yi Vietnam’a davet etmesini eleştiren Abdi İpekçi’yi olumlayan bir yazı yazan Fethi Naci, “büyük Amerikan demokrasisi”ni şöyle tanımlamaktadır:

“...“Büyük Amerikan demokrasisi” denilen şey bu gün Hitler faşizminin 1967 modelinden başka bir şey değildir. “Büyük Amerikan Demokrasisi” Amerikan şirketlerini destekleyen, onların tekelleşmesine yardımcı olan, özellikle de az gelişmiş ülkeleri sömüren, kaba kuvvet yoluyla egemenliği altında tutmak isteyen bir sistemin adıdır”²⁸⁶.

²⁸³ age.

²⁸⁴ Çağrı Erhan, “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt 1, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s.692

²⁸⁵ Mekin Gönenç, “Türk Subayları Gerillacılığı Kimden Öğrenecek” *Ant*, s. 13 (28 Mart 1967): 12.

²⁸⁶ Fethi Naci, “Turistik Bir Gezi”, *Ant*, s. 15 (11 Nisan 1967): 7.

Fethi Naci ayrıca, Amerika'nın Türkiye'nin yeterli iktisadi güce erişmesini engellediğini, Türk ekonomisinin kalkınması için Amerika'nın dayattığı kapitalist kalkınma yolundan vazgeçerek sosyalizmle sonuçlanan kapitalist olmayan kalkınma yolunu gerçekleştirilmesi gerektiğini yazmaktadır. Naci'ye göre bu sadece "bir kalkınma tekniği değil siyasi bir iktidar işidir"²⁸⁷.

Özgüden ise Türkiye'nin NATO üyeliği ve Amerikan politikaları yörüngesinde olması nedeniyle ordunun bağımlı hale geldiğine dikkat çekmektedir:

"Kıbrıs'a Türk müdahalesinin Washington tarafından önlenmesi artık bir gerçeği ortaya koymuştur ki, Türk ordusu NATO emrindeki bir ordudur. 2. Dünya Savaşından sonra komünizm tehlikesine karşı cephe oluşturan Amerikan müttefiklerinin hepsinde ordu Amerikalıların bağımlı kuvvetleri haline getirilmiştir. Hatta bu ülkelerde sol gelişimin önlenmesi, zaman zaman da Amerika'yla işbirliği halindeki bu müttefik ülkelerde siyasi ve ekonomik iktidarların çıkarları tehlikeye girdiğinde Amerikan bağımlısı olan orduları faşist darbeler için vurucu kuvvet olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bizde de son zamanda yapılan değişikliklerle fakir halk çocuklarının subay çıkmasını engelleyecek düzenlemeler yapılmış, Ordu Yardımlaşma Kooperatifi yabancı şirketlerle kârlı ticaret işlerine sokularak asker ticaret hayatına itilmektedir"²⁸⁸.

Ordunun hâlâ bağımsızlıkçı ve devrimci olduğunu düşünen Özgüden, "fakat unutulmamalı ki geleneği itibariyle devrimci ve büyük gövdesiyle halktan yana olan Türk ordusu bu cüretin sahiplerine çılgınlıklarının bedelini er geç misliyle ödetecek bilince sahiptir" demektedir. "Geçtiğimiz hafta AP iktidarının hem dış politika hem de ekonomik politikada Amerika'nın dümen suyundan asla çıkmayacağını ortaya koyduğunu" söyleyen Özgüden, "Amerika ve diğer kapitalist ülkeler Türkiye'nin yardım isteklerine yan çizerek Türkiye'yi 1958'de olduğu gibi devalüasyona zorlamaya başlamışlardır" demektedir. Özgüden, "Doğu bloku ve 3. Dünya ülkeleri ile olan ilişkilerimiz ise Amerika'nın onayladığı ölçüde gerçekleşmekte ve Amerikan çıkarları ön planda tutulmaktadır" dedikten sonra, Türkiye'nin Ortadoğu krizinde Araplardan yana tavır koymamasının Amerika ve müttefiklerini desteklediğini gösterdiğini vurgulamakta ve şöyle demektedir:

"6. filonun Arap ülkelerine karşı İsrail'i desteklemek için Türkiye tarafından limanlarından geçişine izin verilmesi bu durumu pekiştirmektedir. AP'nin Amerika bağımlısı bir politika izlemesi Türkiye'de enflasyonun yükselmesine neden olacaktır. Bu çıkmazdan kurtulmak ise, sayın Cumhurbaşkanı istediği kadar aksini iddia etsin, sosyalizme açık anayasanın himayesinde emekçi kitlelerinin iktidara gelerek sosyalist bir düzen kurmalarıyla mümkündür"²⁸⁹.

AP iktidarının aynen İttihatçılar, eski CHP kodamanları ve DP'liler gibi yeni duruma ayak uyduramamakta ve hiçbir şey anlayamamaktadırlar diyen Altan, bu durumu

²⁸⁷ age

²⁸⁸ Doğan Özgüden, "Kafanı Sen Düzelt Demirel" *Ant*, s. 17 (25 Nisan 1967): 3.

²⁸⁹ Doğan Özgüden, "Bu Bir Çıkmaz Sokaktır " *Ant*, s. 22 (30 Mayıs 1967): 3.

geçmişe atıfta bulunarak açıklamakta ve tarihteki gibi 1. Dünya Savaşı arifesinde çok ters bir yere düşmüş olan Türkiye'nin 3. Dünya Savaşı arifesinde de yine çok ters bir tutumda olduğunu, fakat buna rağmen emperyalistlere karşı herkesin birleşmekte olduğu bir bölgede geri kalmışlığına bakmadan emperyalistlerin yanında yer almış olduğunu ileri sürmektedir²⁹⁰.

Derginin bir sonraki sayısında Çetin Altan Ortadoğu'daki Arap-İsrail savaşıyla birlikte 3. Dünya ülkelerinin ortak hareket etmesine karşılık, Türkiye'nin Amerika ile ilişkileri nedeniyle tarafsızlık ilkesi etrafında hareket etmesinin mümkün olmadığını belirterek, basında Amerika'nın lehine olacak şekilde Sovyetler'e karşı düşmanca duyguların gelişmesini sağlayacak birtakım haberlerin çıktığından bahsetmektedir. "Sosyalizm ve Sovyetler düşmanlığını sağlayabilmek için hiç araştırmaksızın Türkiye basını Sovyetler'in Boğazlarla ilgili isteğinden bahsediyor" diyen Altan, "oyası asıl amaç Amerikan aleyhtarlığını yok etmektir ki sosyalistlerin tam bir bağımsızlıktan yana olan görüşlerinin bu son Orta Doğu gelişmeleri ile çok da isabetli olduğu anlaşılmaktadır" demektir²⁹¹.

Hiçbir bağımsız ülke toprağında yabancıların söz sahibi olamayacağını söyleyen Mekin Gönenç, Türk-Amerikan işbirliği neticesinde ortaya çıkan NATO üslerinin casus yuvası olduklarını ve her gün Sovyet-Rusya sınırlarını zorladıklarını belirterek, halkın bu Amerikan üsleriyle ilgili protestolar düzenleyip direnç göstermesi, tek bir Amerikan neferinin kalmasına dahi izin vermemesi gerektiğine vurgu yapmaktadır²⁹².

2. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyalizmin bir dünya sistemi haline gelmesinin ardından ABD tarafından kontrol edilen bir birlik içinde hareket eden emperyalist ülkeler arasındaki sorunların giderek su yüzüne çıkmaya başladığını belirten Fethi Naci, durumun değişmeye başladığını şöyle anlatmaktadır:

"Artık dünya konjonktürü değişmekte ve Avrupa, Amerikasız bir Avrupa siyaseti izlemeye başlamaktadır. Özellikle Fransa'nın Avrupa siyasetindeki önemi ve Avrupa Birliğini oluşturma çalışmaları sonucunda geldiği nokta, Amerika'nın kendilerine güvenlik yerine tehlike getirdiğidir. Bu nedenle De Gaulle, Atlantik'ten Ural'a kadar Avrupa söylemiyle Amerikasız bir Avrupa'dan bahsetmektedir"²⁹³.

²⁹⁰ age

²⁹¹ Çetin Altan, "Demirel'in Ptt'si Bu İşte" *Ant*, s. 24 (13 Haziran 1967): 5.

²⁹² Mekin Gönenç, "Amerikan Üslerinin İçyüzü" *Ant*, s. 31 (1 Ağustos 1967): 8-9.

²⁹³ Fethi Naci, "Genel Görünüş" *Ant*, s. 37 (12 Eylül 1967): 7.

1969 yılında NATO'yla ilgili normal süre dolmadan bu konular üzerinde düşünmek gerektiğini belirten Naci, tüm yurtseverleri şu sorular üzerinde düşünmeye davet ediyor:

“NATO hangi şartlar içinde kuruldu? Bugünkü şartlar NATO'nun kurulduğu zamanın şartları mıdır? NATO'da kalışımızın bize sağladığı avantajlar ve bize yüklediği külfetler nelerdir? Hem NATO'da kalmak hem de ekonomik kalkınmamızı gerçekleştirmek mümkün müdür? Ve daha ötesi: NATO'da kalışımız gerçekten güvenliğimizi mi sağlıyor, yoksa tam tersine, güvenliğimizi tehlikeye mi atıyor? 1969 yaklaşırken bu sorular bütün yurtseverlerin ön yargıları bir yana bırakarak, uzun uzun üzerinde düşünmeleri gereken sorulardır”²⁹⁴.

ABD'deki ekonomik kriz nedeniyle Türkiye'deki komprador burjuvazinin umudu olan Amerikan yardımının boşa çıkacağını belirten Özgüden ise, ABD Hazine Bakanı'nın açıklamalarına dayanarak Amerika'nın en etkili silahı olan doların itibarını ve değerini kaybetmek durumunda olduğunu, Amerikan hazinesindeki altın stoklarının erimesiyle Amerika'nın enflasyon tehlikesine maruz kalacağını vurgulamaktadır²⁹⁵. Bu ekonomik kriz nedeniyle bugüne kadar dünya jandarması rolünü üstlenen Amerika'nın üslerinden geri çekilmek zorunda kalacağını düşünen Özgüden, bu durumun da NATO anlaşmasının geleceğini belirsizleştirdiğini ve 1969'dan sonra devam edip etmeyeceğinin ise şüpheli olduğunu düşünmektedir. Özgüden bu savını şu açıklama ile desteklemektedir; “...Çünkü NATO üyesi Avrupa ülkeleri artık komünist ülkelerle diyaloga girmekten kaçınmamaktadır. Bu da Amerika'nın 'komünizme karşı cephe' hareketinde yalnız kalmasına neden olmuştur”²⁹⁶.

1960 sonrasında güçlenen sol akımlar, Amerikan emperyalizmini ve Türkiye'deki faaliyetlerini protesto etmek için anti amerikancı gösteri ve faaliyetleri protesto etmek için yaptıkları eylemlere büyük önem vermekteydiler. Özellikle bu gösteriler ABD'nin Akdeniz'deki 6. filosuna bağlı savaş gemilerinin İstanbul ve İzmir limanlarında yaptıkları ziyaretler de yoğun tepkilerle karşılanmıştır.

Yine aynı yıllarda Amerikan üslerinde çalışan Türklerin Amerikalılarla eşit koşullarda olmamaları ve askeri üslerdeki bayrak törenlerinin hangi ordunun esaslarına göre yapılacağı tartışılmıştır. Amerikan üslerindeki Amerikan askerleri, üst düzeydeki Türk komutanlarına karşı ast-üst ilişkilerine dikkat etmeksizin davranmışlar ve bu durum Türk ordusu içinde rahatsızlığa yol açmıştır. ABD hükümeti bu anti-Amerikancı baskılardan dolayı Türkiye'deki tesislerini halktan

²⁹⁴ age

²⁹⁵ Doğan Özgüden, “ Bir Mit Yıkılıyor ”Ant, s. 39 (26 Eylül 1967):3.

²⁹⁶ age

uzak alanlara taşımıştır. Diğer yandan da Amerikan askerlerinin sayısını hızla indirerek tepkileri azaltmak istemişlerdir. Fakat bu önlemler tepkileri ve rahatsızlığı gidermeye yetmemiştir.

Türk Dışişleri Bakanlığı ise tepkilerden dolayı açıklama yapmaya mecbur kalmıştır. ABD ile yapılan gizli anlaşmaların tamamının 100'e yakın olduğu açıklanmıştır²⁹⁷. Üstelik bu anlaşmaların kimi yazılıyken, kimi ise yüz yüze veya telefon konuşmalarında alınan kararlardan oluşmaktadır. Amerikan yetkilileri bir takım nedenlerle Türk makamlarından elde edemedikleri istekleri başka makamlara başvurarak elde etmişlerdir. Bu yöntem nedeniyle Türk yetkilileri birbirinden habersiz birçok anlaşmalar yapmışlardır.

Sol muhalefetin şiddetli tepkileri nedeniyle iktidardaki AP hükümeti 24 Eylül 1968 tarihinde yapılan anlaşma ile Amerikan askerlerinin yargılanmasında daha önce kabul edilmiş olan bir takım adli ayrıcalıklara sınırlamalar getirilmiştir. Fakat Türk adli makamları bu anlaşmaya rağmen yine de tam yetkili olmamıştır. Bu uygulama Osmanlı İmparatorluğu döneminde verilen kapitülasyonları hatırlatmaktadır.

Ant dergisinde yazan tüm yazarların dış politika ile ilgili temel eleştirileri, Atatürk'ün liderliği döneminde gerçekleştirilen tarafsız dış politikanın uygulanmamasıdır. Behzat Ay, devrimciliğin halkçılık ve ulusçulukla birlikte düşünüldüğünde ancak somut sonuçlar doğuracağını, Türk siyasal sisteminin Atatürkçülük ilkelerinden kopma noktasına geldiğini, bu nedenle de ABD ile Türkiye ilişkilerindeki sömürüye dayalı düzenin Amerika'nın istediği şekilde başarıya ulaştığını ifade etmektedir²⁹⁸.

Baş, 50. sayıda yer alan yazısında, Türkiye'nin NATO'dan kesinlikle çıkması gerektiğini, 1964'teki ünlü Johnson mektubundan da ders çıkararak bir an önce karar vermek zorunda olduğunu söylemektedir. "Türk sosyalistleri, halk yığınlarının zinde güçleri, gençlik, iktidarın bağımlılığının 'suçüstü yakalandığı' bu fırsatın öbürleri gibi ufak tefek göstermelik tavizler, sözde bağımsız çıkışlarla geçiştirilmesine izin vermemeli, bütün gücüyle bu son fırsata sahip çıkmalıdır" diyen yazar, Kıbrıs hezimetinin arkasında Anglo-Amerikan emperyalizminin olduğunu belirtmektedir.

NATO'yu ABD'nin diğer askeri paktlarda yaptığı gibi büyük çıkarlarını elde tutmak için örgütlediğini ileri süren Baş, Türkiye'nin bağımsız dış politika izleyen

²⁹⁷ Özdemir, *age*, 282

²⁹⁸ Behzat Ay, "Devrim Düzeni", *Ant*, s.104 (17 Aralık 1968): 15.

Fransa'nın De Gaulle'cü siyasetini örnek alması, diğer taraftan ise Avrupa'daki gelişmeleri yakından izleyerek Türkiye politikasını oluşturması gerektiğini açıklamaktadır²⁹⁹.

TİP lideri M. Ali Aybar da *Ant*'ta yayınlanan yazısında, Türkiye'deki Amerikan üslerinin Ortadoğu savaşında kullanılmasının Türkiye'nin aniden oldubittiye getirilerek savaşa girmesine neden olabileceğine dikkat çekmektedir. "Türkiye NATO'dan çekilmelidir ve yurdumuzdaki Amerikan üsleri kapatılmalıdır. Savunma gücümüz ve stratejimiz milli kurtuluş savaşı olanaklarına göre düşünülmeli, buna göre yeniden ayarlanmalıdır." Aybar yine bu makalesinde; bunu gerçekleştirebilmek için de bir kamuoyu oluşturulmasını sağlayacak mitingler, dilekçeler, gösteriler yaparak "sandıktan çıktık" diyenlere milli iradenin ne olduğunu anlatmak gerektiğini belirtmektedir³⁰⁰.

"Türkiye'nin bu çıkmazdan tam anlamıyla kurtulması ancak sosyalizme geçmekle mümkündür. Sosyalizm ile milliyetçilik, hele geri kalmış ülkelerde aynı anlama gelir. Sosyalizmin milliyetçi olmadığı iddiası 19. yüzyılda yaşayan kapitalist ve emperyalistlerin milletlerin uyanmasını önleyebilmek umuduyla ortaya attıkları ve artık foyası tamamıyla açığa çıkmış bir iddiadır... 'sosyalistler milliyetçi değildir, onlar milleti sınıflara bölerler' diyerek suları bulandırmak iste[emektedirler]... Çağımızda milliyetçi olmak, özellikle geri kalmış memleketlerde ancak ve ancak sosyalist olmakla mümkündür"³⁰¹.

NATO ile ilgili bir diğer rahatsızlık da, ABD'nin kendi ürettiği modası geçmiş silahları Türkiye'ye satması ve bu nedenle Türkiye'de savunma sanayinin gelişmemesidir. Johnson mektubu, NATO'nun bazı koşullarda, SSCB'ye karşı koruyamayacağını göstermiştir. Diğer bir neden ise pakta yer alan öteki üyelerin, NATO'nun bazı koşullarının farklı yorumlanmasına karşı çıkmalarıdır. NATO'nun güney kanadı içerisinde yer alan Yunanistan'da yükselen sol akımın durdurulması için Amerika'yla ortak hareket eden faşist güçler 1967 Nisanında Yunanistan'da darbe gerçekleştirmişlerdir³⁰².

Anglo-Amerikan çıkarlarının Orta Doğu planına, Türkiye'nin de NATO'nun güney kanadında yer alması nedeniyle dâhil olduğunu söyleyen Hüseyin Baş, bu nedenle ilericilerin faşist eğilimlerin hepsine karşı çıkmaları gerektiğini ileri sürmektedir. Baş, Anglo-Amerikan emperyalizminin temel amaçlarından birinin, Orta Doğu politikasında sağcı takımı destekleyerek, İslamı politize etmek ve bu sayede sol gelişmenin önünü kesmek olduğunu söylemiştir. İktidarın solun toplantılarını, imam

²⁹⁹ Hüseyin Baş, "NATO Kovulmalıdır", *Ant*, s. 50 (12 Aralık 1967): 7.

³⁰⁰ Mehmet Ali Aybar, "Türkiye NATO'dan Çekilmelidir", *Ant*, s. 26 (27 Haziran 1967): 7.

³⁰¹ **age**

³⁰² Hüseyin Baş, "Tehlike Kapıda", *Ant*, s. 18 (2 Mayıs 1967): 13.

hatip öğrencilerinin kümelendiği, Amerika ve AP'nin ortaklaşa desteğiyle ayakta duran komünizmle mücadele derneklerince dağıtmaya çalışıldığını söyleyen Baş, Cumhuriyet döneminde ilk kez imamların her yerde, resmen bölge yönetimlerinde söz sahibi olmaya başladıklarına da dikkat çekmektedir³⁰³.

Ant yazarlarının ABD karşısındaki duruşlarını en net olarak görebildiğimiz konu Türkiye'nin NATO ile olan ilişkisidir. Türkiye NATO'da kalarak hem ekonomik anlamda yara almakta hem de ekonomik kalkınmasını sağlayamamaktadır. *Ant* yazarlarına göre NATO; sosyalist ülkelere ve ulusal kurtuluş savaşı veren halklara karşı düşmanlık esası üzerine kurulmuş bir paktır³⁰⁴. TİP radikal yorumları neticesinde Türkiye'nin NATO'dan çıkmasını isterken, bazı ılımlı solcular Türkiye ile NATO arasındaki ilişkilerin yoğunluğunun azaltılmasının yeterli olacağını düşünmektedirler.

“Türkiye’de ise halkımız 2. Milli Kurtuluş Mücadelesi vermektedir. Türkiye ve Yunanistan’ın Amerikan nüfuzundan çıkmamaları için Washington sonuna kadar direnecektir. Yunanistan’da solun önü bir hükümet darbesiyle kesildi. Türkiye’de Amerika’ya satılmış asker yoktur. Bundan dolayı Amerika başka yollar aramak zorunda kalmıştır”³⁰⁵.

Dönemin ABD politikaları nedeniyle, *Ant* dergisinde yoğun olarak Anti-Amerikancı bir anlayış söz konusu olmakla beraber, ABD'nin Türkiye'nin en önemli düşmanı olduğuna yapılan vurguda dikkat çekmektedir. Bu nedenle TİP'le aynı siyaseti benimsediğini söylemek mümkündür. Amerika ile Türkiye arasındaki ilişkiyle ilgili yapılan eleştirilerde temel noktalardan biri, Amerika'nın Türkiye'yi ekonomik anlamda açık bir sömürge haline getirmesi ve sosyalizme giden yolda en büyük engellerden biri olmasıdır. Diğer ise Türkiye'yi Sovyetlerle arasında bir sıçrama tahtası olarak kullanmak istemesi, bu nedenle özellikle NATO kanalıyla Türkiye'yi kullanması ve kendisine bağımlı kılmasıdır.

1960'lı yılların özellikle ikinci yarısında Türk kamuoyunu endişelendiren konulardan biri de ABD'nin gizli haber alma servisi olan CIA'nin Türkiye'de gizlice yürüttüğü operasyonlardır. Bu konu ile yakından ilgilenen sol basın CIA'nin parmağı olduğunu düşündüğü olayları sık sık yazmıştır. Bu konuda liderlik eden TİP ve Genel Başkanı Aybar şiddetle Anglo-Amerikan emperyalizmini tasfiye etmek üzere halkı birleşmeye çağırmıştır³⁰⁶.

³⁰³ **age**

³⁰⁴ Doğan Özgüden, “Hayır İnönü, Türkiye NATO’da Kalamaz”, *Ant*, s. 108 (21 Ocak 1969): 3.

³⁰⁵ Mehmet Ali Aybar, “Amerika Yenilecektir”, *Ant*, s. 59 (13 Şubat 1968): 7.

³⁰⁶ Çağrı Erhan, ABD ve NATO’yla ilişkiler, Türk Dış Politikası Cilt 1 / 1919–1980, s. 696.

Başkan Johnson Türkiye’de CIA’ye karşı oluşan tepkiyi hiçe sayarak, daha önce Vietnam’da CIA’nin operasyonlarını yürütmek üzere görev yapmış olan Robert Commer’i Türkiye büyükelçisi olarak görevlendirince ABD aleyhtarı öğrenci gösterileri de giderek artmıştır.

Ant’ın başyazarı olan Özgüden, bu olayları konu edinen bir makale yazmıştır. Yazısında 1961 Anayasası’nın kabulünden sonra anayasanın el verdiği ölçüde örgütlenen solcuların anarşi yaratmak şöyle dursun her zaman zorbalara saldırılarına uğramış olduğunu ısrarla vurgulamaktadır: “Özellikle CIA yetiştirmesi Komer’in Amerikan Büyükelçisi olarak... gel[işinden] sonra bu tahrikler... adamakıllı arttırılmış ve komando baskınlarına kadar vardırılmıştır. Açık ya da kapalı faşizm için ortam hazırır”³⁰⁷. Demirel hükümetinin kısa vadeli hesabının: CKMP’nin komandoları ile TİP’in militanlarını aynı kefeye koyarak, aşırı uçları tasfiye etme bahanesi ile sosyalist hareketi terör kanunlarıyla ezmek istediğini söyleyen Özgüden, gerçekte Amerika’nın uzun vadeli hesabının; Sol hareketi terör kanunlarıyla sindiremediği takdirde, siyasilerden vazgeçip, ordu içindeki bir ‘muktedir’³⁰⁸ yeşil ışık yakarak Türkiye’de de Yunanistan’daki gibi bir açık faşizm kurmak olduğunu ileri sürmektedir. Özgüden makalesinde bir anlamda egemenlere meydan okumakta ve şöyle demektedir:” Ama ister kapalı ister açık faşizm gelsin, bağımsızlık ve sosyalizm savaşı durdurulamayacaktır. Sosyalistler uğruna baş koydukları bu mücadeleye canları ve kanları pahasına devam edeceklerdir. Çünkü tarihin akışı ulusal kurtuluştan ve sosyalizmden yanadır”³⁰⁹.

Bu makale derginin ABD ile ilgili görüşlerinin, TİP’in politikası ile aynı olduğunu bir kez daha ortaya koyarken, diğer yandan TSK ile ilgili fikirlerinin değiştiğini göstermesi ve bir anlamda 12 Mart askeri darbesini öngörmesi açısından ilginçtir.

6. 4. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) –Türkiye İlişkileri 1965’ten 1979’da Sovyetlerin Afganistan’a müdahalesine kadar her iki taraf arasında üst düzeyde ziyaretler, iki tane önemli anlaşma³¹⁰ ve SSCB’den alınan ekonomik yardımlar

³⁰⁷ Doğan Özgüden, “Faşist Teröre Doğru”, *Ant*, s.107 (14 Ocak 1969): 3.

³⁰⁸ **age**

³⁰⁹ **age**

³¹⁰ “9–16 Ağustos 1965’te Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında ekonomik yardım ve kültürel işbirliği anlaşması imzalanmıştır. İkinci anlaşma ise 25 Mart 1967 yılında imzalanan Ekonomik-Teknik

şeklinde sürmüştür³¹¹. 1965 yılında tek başına iktidar olan Demirel hükümeti, dış yardım ve yabancı sermayeye bağımlı olmasından dolayı Batılı ülkelerden sermaye akışı azaldığında veya Türkiye'nin ihtiyaçlarına yetmediğinde hükümet ideolojik olarak sıcak bakmasa da Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'ya yönelmek zorunda kalmıştır³¹². Bu nedenle 25 Mart 1967'de yapılan Ekonomik-Teknik İşbirliği Anlaşması *Ant* dergisinin 28 Mart 1967 tarihli 13. sayısında ikinci sayfada haftalık olayların özeti içerisinde yer almıştır. Bu haberde, Rusların yardımıyla Türkiye'de kurulacak tesislerle ilgili anlaşmanın Moskova'da imzalandığı haberi verilmektedir³¹³.

Sovyet Rusya ile ekonomik kaygılarla başlayan bu ilişkilerin gelişimi sonucunda Süleyman Demirel'in de 19–29 Eylül 1967 tarihlerinde Moskova'ya yaptığı ziyaret basında büyük bir olay yaratmıştır. Demirel'in bu ziyaretten bir hafta önce 13-17 Eylül 1967'deki Romanya ziyareti gibi Rusya ziyaretinin amacı da ekonomik yardım almaktır. Basının bu eleştirileri karşısında Demirel ekonomik ilişkileri siyasal ilişkilerden bağımsız olarak değerlendirmek gerektiğini ifade etmiştir³¹⁴.

Bu geziler sonrasında *Ant*'in “Dış Yorum” sayfasında Hüseyin Baş şu yorumu yapmaktadır:

“Türk dış politikasının iki yılı aşkın süredir, şüphesiz içte 27 Mayıs devriminin, dışta dünya politik ve ekonomik konjonktüründe beliren yeni ve temel eğilimlerin etkisiyle birlikte, uzun yıllardır kapatıldığı ‘Getho’dan [sic.] sıyrılmak yönünde, ölçülü de olsa dinamizm gösterdiğini teslim etmek gerekir.”³¹⁵

Bu yorumuyla aslında AP iktidarının olumlu bir yaklaşım içerisinde olduğunu, ama bunun kalıcılığından kuşkulu olduğunu ima etmektedir.

Ant'in dış politika anlayışı Kurtuluş Savaşı ve sonrasındaki gibi ayakları yere basan, uzlaşmacı, tarafsız ve hiçbir devlete bağlılık göstermeden yürütülen bağımsız bir dış politikadır. *Ant* yazarları, sosyalist olduklarını söylemelerine rağmen, dönemin etkin devletlerinden olan Fransa'nın lideri De Gaulle'ün yürüttüğü tarafsız dış politika

İşbirliği Anlaşmasıdır. Bu anlaşmaya göre Rusya, Türkiye'de yılda bir milyon ton kapasiteli bir çelik fabrikası kuracaktı. Bu anlaşma içeriğince Moskova bir petrol rafinerisi, bir sülfürik asit fabrikası bir demir-çelik fabrikası bir alüminyum fabrikası ve bir kereste fabrikası yapmayı kabul etmiştir. Türkiye buna karşılık olarak malla ödeme yapmayı kabul etmiştir.” Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye** (İstanbul: Hil Yayınları, 1992), s. 275.

³¹¹ Feroz Ahmad, Bedia Turgay Ahmad, **age**, s. 327.

³¹² Ahmad, **Demokrasi**, s. 275.

³¹³ “Sovyetlerle Anlaşma”, **Ant**, s.13 (28 Mart 1967): 2.

³¹⁴ Feroz Ahmad, Bedia Turgay, **age**, 334.

³¹⁵ Hüseyin Baş, “Neden Doğuya Açılış”, **Ant**, s. 39 (27 Eylül 1967): 12.

anlayışını sık sık örnek olarak göstermektedirler³¹⁶. Fakat bunun da çok kolay olmadığını, bunu yapabilmenin yolunun ise Fransa gibi Birleşik Devletlerin ekonomik ve politik egemenliği ile savaşmak, Çin'i tanımak, aynı zamanda barış için tehlike arz eden gerici, muhafazakâr, askeri anlaşmalardan sıyrılmaktan geçtiğini yazmaktadırlar³¹⁷. Ekonomik ve askeri yardımlardan dolayı Türkiye'nin ABD'ye olan bağımlılığı, Türkiye'nin tarafsız dış politika yürütmesini mümkün kılmamaktadır.

Demirel'in Moskova gezisi bağımlı bir politikanın içinde gerçekleştirilmiş önemli bir adımdır. Karadeniz'in bir barış gölü haline getirilmesine hizmet eden bu çabalar *Ant* tarafından desteklenirken, aynı zamanda AP hükümetinin yaptığı bu gezinin samimiyetten uzak, Birleşik Devletlere bir uyarı oyunu niteliğinde yapılmamış olması istenmektedir.

Sovyetler Birliğine yapılan bu gezi nedeniyle kaleme aldığı yazısında Doğan Özgüden, AP iktidarının, Sovyetler Birliği'ne yaptığı geziyle iki ülke arasındaki buzların erimesine neden olduğunu ve Demirel'le birlikte bu geziye katılan Türk kafilesinin “komünizm ve Rus düşmanlığı” ile tanınmış üyelerinin de Sovyet halkını yakından görerek onların iyi niyetini ve her alandaki başarılarını anladıklarını ifade etmektedir³¹⁸. Fakat bu gezi sırasında bile Demirel'in Savunma Bakanı Topaloğlu'nun Ankara'da Amerikan Savunma Bakanı McNamara ile nükleer silahlanmaya hız verilmesi yolunda pazarlığa girişmiş olmasını eleştirmektedir. Özgüden'e göre, bu pazarlığın Sovyetlerle “Karadeniz'i bir barış gölü haline getirmekten” söz edildiği bir sırada yapılması, Türkiye'nin dış politikasının ne kadar Amerikan güdümlü olduğunu göstermektedir³¹⁹. Bu durum Demirel'in bu gezide Türkiye'nin ipoteksiz bir dış politikası olmasından söz etmesini anlamsızlaştırmaktadır. *Ant*'a göre, bu gezi aslında AP iktidarının ek finansman sağlama gayretinden başka bir şey değildir.

Sosyalist bir dergi olması ile birlikte değerlendirildiğinde *Ant*'ta Sovyetleri ön plana çıkaran ve ABD'den daha güçlü ve üstün olduğunu gösteren yazıların yer aldığı görülmektedir. Haluk Tansuğ'un 18 Nisan 1967 tarihli yazısında Batı bloğunun süper

³¹⁶ **age**

³¹⁷ **age**

³¹⁸ Doğan Özgüden, “Amerika Kovulmadıkça”, *Ant*, s. 40 (3 Ekim 1967): 3.

³¹⁹ **age**

lideri ABD'nin 2. Dünya Savaşından sonraki dünya politikasının silah ve dolar üzerine kurulduğu, ama son zamanlarda Sovyetlerin “füze savar füze sistemi”ni keşfetmeleriyle Amerika'dan üç yıl daha ileride olduklarının açıkça görüldüğü öne sürülmektedir³²⁰.

Ant'in Sovyetler Birliği'ni öne çıkardığını gösteren bir diğer örnek ise, yine Haluk Tansuğ'un Sovyet dış politikası ile ilgili yorumudur. Sovyetlerdeki sosyalist sistemin en geri kalmış devletlere bile birtakım avantajlar sağladığını ve bunun için de desteklenmesi gerektiğini ifade etmektedir³²¹. II. Dünya Savaşının ise sadece Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmi yok etmek amacıyla Batılı kapitalistler tarafından planlanmış olduğunu öne sürmektedir. Tansuğ'a göre, Sovyetler Birliği bu savaşın sonunda sosyalizm sayesinde kalkınmıştır, bunun da en önemli nedeni, Sovyet dış politikasının Batıdaki gibi baskı grupları adıyla bilinen özel menfaat topluluklarının manipülasyonuna açık olmamasıdır³²². Mevcut sosyalist sistemde diplomasinin bütün gerekleri uygulanarak dış politika gerçekleştirilmiştir.

Ant dergisi Sovyetler Birliği'ne yakın durduğunu ifade etmiş ve bunu her fırsatta içeriğindeki yazılarıyla belirtmiştir. Örneğin, 1917 Ekim Devrimi nedeniyle hazırlanan 7 Kasım 1967 tarihli dergide, Ekim Devrimi ile ilgili araştırma yazılarının yanı sıra Sovyet Edebiyatı, Sovyet Sineması ile ilgili bilgiler de yer almaktadır. Yine 14 Kasım 1967 tarihli sayının kapağında Lenin'in resmiyle birlikte, “Türkiye’de ilk defa Lenin’in Türkiye üzerine yazıları” ifadesi yer almaktadır.

6. 5. SSCB'nin Çekoslovakya'ya Müdahalesi

21 Ağustos 1968 tarihinde Çekoslovakya'yı işgal eden Varşova Paktı ülkelerinin ordularına bağlı olan askeri birlikler Çekoslovakya Komünist Partisi'nin gerçekleştirdiği iç ve dış reformları durdurmayı amaçlamışlardır. Çekoslovakya Komünist Partisi'nin reform girişimleri bir anlamda Sovyetler Birliği'nden bağımsızlaşma yolunda atılmış bir adımdır. Sovyetler Birliği bu olayı sosyalizmin geleceğini tehlikeye düşüren ve sonuçta da tüm sosyalistlere zarar verecek olan eğilimler olarak değerlendirmiştir³²³. Bu müdahale, aslında SBKP'nin geçmişte 1956

³²⁰ Haluk Tansuğ, “Füze Savar Füzeler Amerika'yı Korkutuyor”, *Ant*, s.16 (18 Mart 1967): 13.

³²¹ Haluk Tansuğ, “Sovyet Dış Politikası Batıya Göre Neden Ağır Basıyor?”, *Ant*, s. 45 (7 Kasım 1967): 12–13.

³²² *age*, 13

³²³ Aydınoglu, *age*, 91

yılında Macaristan ve Doğu Almanya'ya yaptıkları müdahaleyi andırmaktadır. Doğu Avrupa 2. Paylaşım Savaşı'nın galipleri tarafından yapılan paylaşımında Sovyetler Birliği'nin "nüfuz alanı" olarak saptanmıştır.³²⁴ Bu nedenle Doğu Avrupa'da kendilerinden bağımsız gelişmelere müdahale etme hakkını kullanmakta sakınca görmemişlerdir³²⁵.

Çekoslovakya'nın Sovyetler Birliği tarafından işgaline Aybar'ın gösterdiği büyük tepki daha sonra TİP'te bir takım bölünmelere yol açmıştır. Aybar, "Her toplumun sosyalizmi kendi şartlarına en uygun biçimlerde ve tam bir bağımsızlık içinde gerçekleştirmesi şarttır. Hiç bir gerekçe bir sosyalist devletin bir başka sosyalist devletin iç işlerine karışmasını mazur gösteremez" diyerek SSCB'yi eleştirmektedir³²⁶. Aybar'ın tepkisi aynı zamanda sol çevrelerde var olan tartışmaların gittikçe derinleşmesine de neden olmuştur. Aybar, ayrıca Çekoslovakya olayı ile ilgili olarak *Ant* dergisinde şu yorumu yapmıştır:

"Çekoslovakya olayları askeri blokların küçük üyeleri için, asıl tehlikenin bloğun lideri durumunda bulunan güçlü müttefiklerinden geldiğini ve gerçekte küçük devletlerin bağımsızlıklarını bu bloklara girdikleri anda kaybettiklerini çırılçıplak ortaya koymuştur... Çek faciasının ortaya serdiği ikinci bir gerçek de, bağımsızlığın sosyalizmin vazgeçilmez bir unsuru olduğudur. Milletler kendi sosyalizmlerini, kendi imkânları ile ve milli bağımsızlıklarına kıskançlıkla sarılarak kuracaklardır. Amerikan emperyalizminden de, Sovyet tahakkümünden de aynı uzaklıkta kalmaya dikkat edeceklerdir"³²⁷.

Aybar'ın görüşlerine parti yöneticileri büyük bir tepki gösterirken, *Ant* dergisi yazarlarından Mehmed Kemal, Aybar'ın bu tavrını haklı bulmakta ve Çekoslovakya olaylarında tepki gösteren Aybar'a katılmaktadır:

"Bugün Amerikan emperyalizmine Türkiye solcuları karşı koyuyorlarsa bu her türlü saldırıya karşı koymak demektir. Nereden gelirse gelsin saldırı saldırıdır... ulusal bağımsızlıktan ve ulusal özgürlükten yanayız. Ne yaparsak kendi gücümüzle kendi ulusal sınırlarımız içinde yapacağız. Kendi yağımızla kendimiz kavrulacağız"³²⁸.

Çekoslovakya olaylarının dış politikada birden öne çıkmasının nedenlerini irdeleyen Haluk Tansuğ'a göre varlıklarını korumak ve güvenliklerini sağlamak kaygısında olan Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeler, tarihte ilk kez seferberlik şartlarından barış şartlarına dönmüşlerdir. Diğer taraftan, Sovyetlerin Amerika'ya karşı atom silahlarındaki üstünlüğü, Doğu bloğunun kendini güvende hissetmesine neden olmuştur. Sosyalist ülkelerin, büyük bir çoğunluğunda komünizmin teorik ve

³²⁴ *age*, 91

³²⁵ *age*, 91.

³²⁶ Mehmet Ali Aybar, "Dolmabahçe Direnişi ve Sosyalizm", *Ant*, s. 83 (30 Temmuz 1968): 7.

³²⁷ Mehmet Ali Aybar, "Bütün Bloklara Hayır!", *Ant*, s. 87 (20 Ağustos 1968): 4

³²⁸ Mehmed Kemal, "Ne Amerikan Ne Rus Çizmesi", *Ant*, s. 87 (20 Ağustos 1968): 11

ideal koşulları hazırlanmış değildir. Marks'ın çok ileri endüstri ülkeleri için düşündüğü sistem hep geri tarım ülkelerinde uygulanmıştır. Bundan dolayı da gerekli sosyalist kalkınmayı gerçekleştirmede gerek Doğu Avrupa ülkeleri gerekse Çin, yapılması gerekli olan teorik sürati sağlayamamışlardır. Sosyalist ülkelerin ertelenmiş gelişme programlarını gerçekleştirmek için barış dönemi koşullarına dönmeleri gerekmektedir. Barış dönemi şartlarını oluşturabilmeleri ise Batı Avrupa ülkeleriyle ekonomik ve siyasi ilişkiler kurmalarıyla mümkündür³²⁹.

Yine Tansuğ'a göre, sosyalist doğu ülkelerinin tarıma elverişli koşullara sahip olmaları daha çabuk kalkınmalarında Batı'nın endüstri ülkelerine rol verme gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. 1930'lardaki ekonomik buhranda Sovyetler, Batı kapitalizminin teknisyenlerini kullanmış ve Sovyetler gerekli sonuçları aldıktan sonra bu Batılı teknisyenleri ülkelere göndermişlerdir. Doğu bloğu da bunu yapmalıdır³³⁰. Doğu'nun sosyalist ülkelerinde uzun yıllardır devam eden seferberlik kitlelerin tahammülünü zorlamıştır. Doğu Avrupa gerçek sosyalizmin niteliklerini Batı Avrupa ile yapılan işbirliği sonunda uygulayabilecektir. Batı Avrupa'nın sosyalizmi sevmesi için Doğu'da sosyalizme sevimli bir çehre aramak gerekmektedir. Bu nedenle Avrupa'nın ortasındaki Doğu-Batı ilişkilerinin yumuşatılarak Doğu ülkelerindeki sert rejimlerin de değiştirilmesi gerekmektedir. Bu arada, Batı Avrupa'nın sosyal, ekonomik, siyasal zorunluluklarla Doğu'ya yaklaşması süper lider ABD'yi yalnızlığa itecektir. Bu da sosyalizmin dünya çapında başarı kazanma şansını kuvvetlendirecektir³³¹.

Haluk Tansuğ bu görüşlerini şu sözlerle desteklemektedir:

“Ayrıca İtalyan seçimleri göstermektedir ki, Çekoslovakya olayları Batı Avrupalı seçmeni sosyalizmden yıldırmamış aksine sosyalizme yaklaştırmıştır, çünkü Doğu Avrupa ülkelerindeki sosyalist yönetimler yavaş yavaş Batılı seçmenlerin politik zevkine daha uygun gelmeye başl[amıştır]. Kapitalist rejimlerin yarattığı tedirginlik Batılı seçmen kitlelerine gençlerin her yıl daha fazla katılmalarıyla şiddetlen[mektedir]”³³².

Hüseyin Baş ise, “Burada bütün sorumluluk yenileşme hareketine direnen eskilere, eski yönetimi suçlarken işi yönetimi de yadsımaya vardırınlara, dış etkileri görmemezlikten gelme yolunu seçenlere ve meselenin diyalogdan başka araçlarla çözümünü isteyenlerin omzundadır” diyerek Sovyetlerin Varşova Paketi'ne bağlı

³²⁹ Haluk Tansuğ, “Çekoslovakya Olaylarının Ardındaki Gerçek”, **Ant**, s. 73 (21 Mayıs 1968): 10.

³³⁰ **age**

³³¹ **age**

³³² Haluk Tansuğ “İtalya'da Solun Zaferi”, **Ant**, s. 75 (4 Haziran 1968): 13.

askeri birliklerle yaptığı baskıyı kınamaktadır³³³. Baş, “Dünyanın bütün sosyalistlerinin Çekoslovak dramının korkulu bir rüyadan ibaret kalmasını ve sosyalizmin silkinerek akıl yoluna, Marksist düşüncenin temel kaynaklarına dönmesini” istediğini belirterek “Stalin dönemi gibi sonradan nasıl olsa kınanacak bu olumsuz girişime varolan güçleri ile hayır” dediklerini yazmaktadır³³⁴. Baş bu yazısında Çekoslovakya olayının Stalin’in karanlık dönemine bir dönüş olup olmadığını sorguluyor ve böyle bir ters dönüşü inandırıcı bir gerekçe bulmanın da zor olduğunu ifade ediyor³³⁵.

Özgüden de Çekoslovakya olaylarını eleştirerek büyük devlet alışkanlığı ile Sovyetlerin Çekoslovakya’yı işgal etmesini bütün dünya ve bütün dünya sosyalistlerinin eleştirdiğini yazmaktadır³³⁶. Çekoslovakya olaylarının nedenini Özgüden şöyle izah etmektedir:

“Bir yenileşme hareketi ile iktidara gelmiş bulunan Dupçek ve arkadaşlarının tutumu Sovyetler Birliğini, özellikle ‘Prag’ın Batı Almanya ile diplomatik ilişkiler kurarak Doğu blokunu güç durumda bırakacağı’ endişesine sürüklemiştir. Moskova ayrıca Dupçek’in uygulamaya başladığı ekonomik programın başarısızlığa uğraması halinde Çekoslovakya’nın tıpkı Yugoslavya ve Romanya gibi Batı sistemine daha fazla yaklaşması ihtimalinden çekinmiştir. Daha da önemlisi Çekoslovakya’da hızlı şekilde gelişen liberal akımın Doğu Almanya, Polonya ve bizzat Sovyetler Birliğine sızması ihtimali kendilerini hala Stalin döneminin tutuculuğundan kurtaramamış olan Kremlin yöneticilerini telaşlandırmıştır³³⁷.

Özgüden, bu işgalin ne devletler hukuku açısından ne de Varşova paktı açısından kabul görmediğini, en önemlisiyse sosyalist anlayışa aykırı olduğunu ifade etmektedir. Sovyet yöneticilerin bir kısım Çek yöneticilerinin çağrısı üzerine böyle bir işgali gerçekleştirdiklerini söylediklerini yazan Özgüden, oysa Çekoslovak Komünist Partisi de dahil olmak üzere kimsenin bu işgali onaylamadığını belirtmektedir. Sovyetlerin de Amerika gibi yeni yayılma alanları açmak istediğini ve Varşova paktı aracılığıyla da kendi çıkarlarını ve nüfuzunu sürdürmeye gayret ettiğini söylemektedir³³⁸.

Yaşar Kemal’in de sosyalistlerin dünyaya bakışının bağımsızlık ve hümanizmadan kaynaklanmış olması nedeniyle insan, millet ve parti bağımsızlığını zedelemenin sosyalizmle taban tabana zıt olduğu görüşlerinden yola çıkarak Çekoslovakya olaylarını değerlendirmiştir. Sovyet ve öteki halk cumhuriyetinin bağlı olduğu

³³³ Hüseyin Baş “Çekoslovakya’da Fırtınadan Sonra Diyalog”, *Ant*, s. 83 (30 Temmuz 1968): 13.

³³⁴ *age*

³³⁵ *age*

³³⁶ Doğan Özgüden “Yine de Sosyalizm” *Ant*, s. 87 (27 Ağustos 1968): 3.

³³⁷ *age*

³³⁸ *age*

Varşova Paktı ordularının Çekoslovakya'ya girmelerine karşı çıkan Kemal, SSCB'nin Çek sorumlularının kendilerini çağırdıklarını iddia etmelerine rağmen, Çekoslovakya radyosunun sonuna kadar bunun aksini savunduğunu söylemektedir. Türk sosyalistlerini bölen bu olayda TİP lideri Aybar'la aynı saflarda olduğunu söyleyen Kemal, Çekoslovakya'nın kendi sosyalist dünyasında başlattığı liberalleşme girişimlerinin Sovyetler tarafından engellenmesini dünya kamuoyunun kınayacağını ileri sürmektedir. Çekoslovakya'nın işgalinin sosyalist sisteme vereceği zarar, Çekoslovakya'nın emperyalist cepheye yer almasının sosyalizme vereceği zarardan daha fazla olduğunu savunan Kemal, sözlerine şöyle devam etmektedir.

“...Sömürgecilere karşı 1. Büyük Kurtuluş Savaşını başarıyla vermiş olan, ikinci sömürgeciliğe karşı da savaşa başlamış olan Türk halkı, Türk ilericileri, Türk sosyalistleri Çekoslovak halkının yanındadır ve Sovyetler Birliği'ni bu olumsuz davranışından dolayı kınamaktadır”³³⁹.

6. 6. Çin

Mao, Sovyetler Birliği'nde Stalin'in 1953 tarihinde ölümünden sonra yerine geçen Kruşçev döneminde sosyalizmden kapitalizme bir geri dönüşün yaşandığına inanarak Çin'de de benzeri bir hareketin olmasını önlemek istemiştir. Bu amaçla Çin'in komünist kalmasını sağlamak için Kültür Devrimi'ni başlatmıştır.

Kültür devrimi Çin Komünist Partisi (ÇKP) Merkez komitesi tarafından 16 Mayıs 1966 tarihinde başlatılmış ve Mao'nun ölümünden bir ay sonra, 1976 sonbaharında yine ÇKP'nin kararıyla sona erdirilmiştir. Buradan anlaşıldığı üzere bu hareket yukarıdan aşağıya doğru yapılmıştır. Çin'de ortaya çıkan bu durumun bir nedeni ÇKP ile Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) arasında Kruşçev zamanında gelişen ideolojik yarıma, diğeri ise ÇKP'nin kendi içindeki ideolojik ve siyasi mücadeledir. Ortaya çıkan gelişmenin yönü gerek kronolojik gerekse nedensellik açısından, uluslararası alandaki sertleşmenin Çin'deki sınıf mücadelesine tırmanışına doğru olmuştur³⁴⁰.

Mao, SSCB'de sosyalizmin inşasının kırk küsur yıllık deneyiminin tüm olumsuzluğunu aşırı diktatörlükte aramıştır. Özgürlüğün yetersizliğini öne çıkaran 1956–1957 yıllarında kaleme aldığı “On Büyük İlişki Üzerine” ve “Halk İçindeki

³³⁹ Yaşar Kemal, “Bağımsızlık ve Sosyalizm”, *Ant*, s. 87 (27 Ağustos 1968): 5.

³⁴⁰ Halil Berktaş, “Şeklen “Aşağıdan Yukarı” Bir Stalinizm Denemesi: 1966–1976 Büyük Proleter Kültür Devrimi “*Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi* Cilt 4. (1988: İstanbul: İletişim Yayınları): 1174.

Çelişmelerin Doğru Ele Alınması Üzerine” gibi, resmen yayımlanmış yazıları ile Stalinizmi aslında “sol” hatalar nedeniyle, yani görece daha sağ, aynı zamanda daha ılımlı, daha yumuşak bir açıdan eleştirmiştir. 1950’lerin ikinci yarısının ünlü ama kısa ömürlü “Yüz Çiçek Açsın, Yüz Fikir Birbiriyle Yarışsın” sloganı ve çabaları, böyle bir anlayışın yansımalarıdır. Yüz Çiçek hareketiyle Mao, Stalin’in monolitik parti yaklaşımına karşı çıkmıştır. Çin halkına büyük özgürlükler tanımış, hatta Lenin döneminin anlayışı ile işçilerin bürokrasiye direnme ve grev haklarını kullanma özgürlüklerinin olduğunu ilan etmekten kaçınmamıştır. Fakat çok geçmeden “Yüz Çiçek Hareketi” sağlıklı eleştiri anlayışından uzak bir yaklaşımla, eski alışkanlıkların, özlemlerin ortaya çıkması neticesinde dejenere olmuştur. Bunun üzerine Mao halkın kendisine tanınan özgürlük anlayışını hazmedemediği argümanı ile 1957’de tekrar Stalin putunun yıkılması hareketine karşı çıkmıştır³⁴¹.

Ne var ki, 1950’lerin sonları ile 1960’ların başlarında Mao’nun bu düşünceleri değişmiştir. Asya, Afrika ve Latin Amerika’da yükselen devrimci halk dalgalanmaları karşısında yer alan ABD’nin dünya jandarması rolünün giderek keskinleşmiş olduğu koşullarda, Mao’nun Kruşçev ile özellikle dış politika konularında belirginleşen anlaşmazlığı, iki devlet arasında özellikle iç politikada, yani sosyalist inşa konularında gerçekleştirilebilecek politikaları da engellemiştir. En kötüsü ise, Kruşçev, Stalin ve Komintern dönemi refleksleriyle davranmış ve partiler arası görüş farklılıkları ile devletlerarası ilişkileri birbirine karıştırarak, ekonomik yardım anlaşmalarını feshetmiştir. Aynı zamanda Çin’deki Sovyet uzmanlarını geri çekmiş ve Çin Halk Cumhuriyeti’ne ekonomik ambargo uygulamak istemiştir. Bu sertleşen ortamdan dolayı Çin Halk Cumhuriyeti ve dolayısıyla Mao, Kruşçev’e karşı daha analitik bakmamıştır. 1960’ların ortalarından itibaren Mao’nun Kültür Devrimi ile “burjuva çizgisi”ni savunan ve ideolojik olarak “parti ve devlet içinde yuvalanmış bütün bir burjuva sınıfı”nı meydana getirenlere karşı, “devrimci kitleler” eliyle “proletarya diktatörlüğü”nü tatbik etmeyi amaçlamıştır³⁴². Mao 1959’da inzivaya çekildikten sonra yerine gelen Liu Şao Şi, Mao’nun tarımda yapmak istediği ve yapamadığına karşılık endüstrileşmekte oldukça başarılı olmuştur. İşçi sınıfına

³⁴¹ “Mao’dan Sonra Ne Olacak”, *Ant*, s. 3 (17 Ocak 1967): 2–13.

³⁴² Halil Berktaş, *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, s. 1174

güvenerek yaptığı bu atılımın temelinde; Mao'nun politikaya verdiği öncelik yerine, Şao Şi'nin üretime verdiği öncelik vardır³⁴³.

Ant dergisi, bu konuyla ilgili olarak savaşın gerçek nedeninin bu iki görüşün çatışması olduğu yorumunu yapmıştır. Sorunun, “bu mücadeleyi Mao'nun desteklediği Piao kazanırsa, Çin'i sosyalist bloktan ayırarak büyük bir yalnızlığa mı iteceği” sorusunda düğümlendiği belirtilen yorumda, asıl meselenin Çin'in yalnızlığı mı yoksa birliği mi seçeceği meselesi olduğu söylenmektedir. Sosyalist dünyanın kaderi ve dünya politikasının geleceği bu sorunun çözümüne bağlıdır denilen makalede, Çin'in sosyalizm meselesindeki önemi de vurgulamaktadır³⁴⁴.

Kültür Devrimi'nde birinci hedef olan “kapitalizm yolcuları”, “karşı-devrimci” sayıldıkları için tümü yasadışı şiddetle susturulmuş ve ihraç edilmişlerdir. Her yerde ve her şeyde bir “burjuvalık” gören Kültür Devrimi, sonunda, sıradan ve çok geniş emekçi kitleleri hedef haline getirmiştir.

“Geçen yılın ortalarında Mao'nu düşüncesinin her alanda sağlamca uygulanmasını sağlamak üzere bizzat Mao tarafından ortaya atılan Kültür Devrimi hareketi, hareketin vurucu kuvvetini teşkil eden Kızıl Muhafızların aklın sınırlarını aşan katı ve aşırı davranışlarıyla birdenbire rejimin en önde gelen yönetici ve müesseselerine ulaşmış, böylece de Kızıl Muhafızların bir takım traji-komik olaylar dizisinden ibaret olan hareketi ardındaki ideoloji ve iktidar savaşını bütünüyle ortaya çıkmıştır”³⁴⁵.

Dergide yer alan aynı makalede, “Bununla birlikte dünyanın en büyük insan topluluğunu harikulade bir dirençle emperyalizmin sömürücü pençesinden çekip kurtuluşa yönelten Mao ve arkadaşlarını, meselelerin karmaşık diyalektiğini bütünüyle kavramadan yargılamaktan kaçınmak gerekir”³⁴⁶ diyerek olaya mesafeli yaklaşılmaktadır.

Haluk Tansuğ, Mao ve Kızıl Muhafızların çatıştığı Liu Şao Şi'nin 30 yıldır kapitalistlere ajanlık yaptığı iddialarına, yine aynı soğukkanlılıkla yaklaşarak yaptığı yorumda, Soğuk Savaş döneminde, artık dünya savaşlarının pratik mantığının dışına çıktığını ileri sürmektedir. “Bloklar arası ve dünya çapı savaş entelektüel bir mücadele içerisine girmiştir. Bu mücadelenin ruhu ise büyük oyunları gerektirmektedir. İşte bu büyük oyunlar aslında düzmece liderlerin yaratılmasıyla iktidarları ele geçirmeye çalışan bloklar arasında bir mücadeleye dönüşmüştür”

³⁴³ age

³⁴⁴ “Mao'dan Sonra Ne Olacak”, *Ant*, s. 3 (17 Ocak 1967): 13.

³⁴⁵ age

³⁴⁶ age

diyerek bu iddianın doğru olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurmak gerektiğini belirtmektedir³⁴⁷.

Moskova Dünya Komünist Partileri Konferansı 5 Haziran'da Moskova'da yapılmıştır. Bu konferansta ana tartışma temasını Sovyet-Çin ideolojik çatışması teşkil etmiştir. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Birinci Sekreteri Brejnev bu konferansta Çin'i, "Marksist-Leninist çizgiden ayrılmak, uluslararası komünist hareketi zayıflatmak [ve] emperyalizmle paralel eylem içinde olmakla" suçlamıştır. Moskova Konferansında, ideolojik plandaki sürtüşmelere rağmen, ulusallık ve uluslararasılığın sınırlarının tayininde ve emperyalizmle mücadelede hareketin birliği gibi sorunlarda ortak bir çizgiye varmak amacıyla adımlar atılmıştır³⁴⁸.

Ant'ta yer alan Çin ile ilgili makaleler çok değerlidir. Bunun önemli nedenlerinden biri, Çin'in coğrafik uzaklığı ve dünyaya kapalı olması nedeniyle ülke ile ilgili haberlerin ikincil kaynaklardan alınmış olmasıdır. Bu nedenle dergide Çin ile ilgili haberlerde kullanılan üslup oldukça ihtiyatlıdır. Edindikleri haberlerin doğruluğundan duyulan kuşku, haber ve yorumlarda kullanılan dile de yansımıştır. Kuşkusuz bunda sosyalizmi diri tutması ve anti-emperyalist mücadeleyi sürekli kılması nedeniyle Mao'ya duyulan saygının da rolü vardır. Derginin bazı sayılarında Mao ve Çin'deki sosyalizm pratiğini açıklamaya çalışan araştırma, inceleme türünden yazılar da yayımlanmıştır.

³⁴⁷ Haluk Tansuğ, "Liu Şao Şi Kapitalistlerin Adamı mı?", *Ant*, s. 15 (11 Nisan 1967): 12.

³⁴⁸ Hüseyin Baş, "Komünist Zirvesi", *Ant*, s.129 (17 Haziran 1969): 13.

7. SONUÇ

1960'lı yıllarda Türkiye toplumunun, içinde bulunduğu koşullarla birlikte gelişen problematikler üzerinden incelenmeye çalışan *Ant* dergisi; dönemin sosyalizm tartışmaları içerisinde, kendisini “bilimsel sosyalist” düşünceyi benimsemiş bir yayın organı olarak tanımlamıştır. *Ant* dergisinde yazanların- o dönemin siyaseti içerisinde aktif olarak mücadele eden isimler olmalarının da etkisiyle- tartıştıkları en önemli konu sosyalizmin geleceğidir. Sosyalizm düşüncesi, 1960'larda toplumsal muhalefet, düşünsel hareketlilik ve siyasi bir dinamik olarak Türkiye'de etkili olma fırsatını yakalamış ve 1965'te meclise girmeyi başaran TIP'le birlikte meşru zeminde de tartışılmaya başlamıştır. Türkiye siyasetinde ilk kez sol düşüncenin kitleleşmesi ve özgürce tartışılması neticesinde gelişen devrim beklentilerinin, sosyalistlerin ayrışmasındaki en önemli etken olduğu anlaşılmaktadır.

27 Mayıs 1960 darbesi ile sivil siyasetin kesintiye uğraması sonrasında, üniversite hocalarının da dâhil olduğu Kurucu Meclis'in hazırladığı 1961 anayasası Türkiye'de bireysel özgürlüklerin tanındığı bir süreci başlatmıştır. Bu anayasanın verdiği hakları kullanan kitleler dünya siyasetinin de etkisiyle siyasallaşmış ve yönetimde söz sahibi olmaya başlamışlardır. Aslında Kemalist bürokratların burjuva sınıfının güçlenmesine karşı gösterdikleri tepki nedeniyle gerçekleştirilen bu darbe, Türkiye siyasetinde önemli bir kırılma noktasını oluşturmuştur. Gerçekte 1961 anayasası ile askerlerin liderliğinde, ilerici bir devlet bürokrasisinin temelleri atılmıştır. Oysa Türk sosyalistleri bunu emekçi sınıflarla yapılmış bir ittifak gibi algılamış ve 1961 anayasasının sosyalizme açık olduğunu ısrarla savunmuşlardır. Bu anlayışın izlerini *Ant*'in Anayasaya ve Ordu'ya olan yaklaşımında da görmekteyiz.

1961 Anayasasının etkisi ile yıllardır egemen güçlerin izin vermediği, sosyalizm düşüncesinin telaffuzu, bu çevrelerin orduya ilerici bir anlam yüklemelerini de beraberinde getirmiştir. Diğer yandan 60'lı yıllarda Türkiye'nin yakınında yer alan Mısır gibi ülkelerde, ordu tarafından yapılan antiemperyalist darbeler, Türkiye'de de orduya olan sempatinin artmasına neden olmuştur. Zaten döneme ilişkin gerçekleştirilen okumalarda ve dergide yer alan makalelerde sosyalizm konusundaki düşüncelerin çok berrak olmadığı da görülmektedir. Berrak olmayan sosyalizm

tartışmalarının, geçmişten gelen teorik yetersizlik ve Marksizm'e hâkim olmamaktan kaynaklandığı düşünülebilir. Sosyalizm anlayışındaki sorunlar, derginin kurucuları olan Özgüden ve Yaşar Kemal'in yazılarında da devam etmektedir. Her ikisi de orduyu devrimci güçler içerisinde kabul etmiş ve AP iktidarını sol düşünceli insanlara karşı uyguladıkları antidemokratik tutumlarından dolayı eleştirerek, iktidara ordunun varlığını hatırlatan uyarılarda bulunmuşlardır. Bu yaklaşımları dönemin diğer sol grupları içerisinde yer alan MDD ve YÖN hareketi ile olan benzerliklerini hatırlatmakla beraber, *Ant Dergisi*, devrim stratejisinde işçi sınıfı öncülüğünü ısrarla savunmuş, orduya "en devrimci güç", ya da "devrimin öncü gücü" niteliğini atfeden görüşlere karşı çıkmıştır. "Devrimci Türk Ordusu" anlayışının ise 1969 yılından itibaren derginin verdiği haberler ve yaptığı yorumlarla değişmiş olduğunu tespit etmekteyiz. Bu çalışmanın kapsamı içerisinde yer almayan 12 Mart sürecinde *Ant Dergisi* militarist dayatma ve tercihlere karşı ısrarla mücadele vermiştir.

Derginin kurucusu ve sahibi olan Doğan Özgüden'in ilk sayıda yazdığı "*Niçin Ant*" başlıklı makale, sosyalist düşünceye olan inancı ve umudu ortaya koyması açısından önemlidir. *Ant Dergisi*, dönemin sol tartışmaları içerisinde keskin bir yaklaşımı olmamakla beraber, TİP'e çok önem vermekte ve tek legal örgütlü sol parti olması nedeniyle, mutlaka desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Derginin çıktığı sıralarda 1961'den itibaren Doğan Avcıoğlu'nun liderliğinde yayınlanan *Yön* dergisinin sosyalizme getirdiği yorumu benimseyen "Yön'cüler" ve TİP'teki teorik tartışmalar ile eski TKP'lilerin partiye alınmaması neticesinde Mihri Belli'nin önderliğinde ortaya çıkan "MDD'cilerin" karşısında yer alan *Ant* dergisi, "Sosyalist Devrim" tezini benimsemiştir.

Derginin gerek kurucuları gerekse yazar kadrosu TİP'le ilişkili olmakla beraber kimisi aktif olarak bu partide siyaset de yapmaktadır. TİP, TKP ile ilişkisi olan veya 141-142'den yargılanmış hiç kimseyi partiye almamış ve parlamentarist eğilimler göstermiştir. *Ant*, buna rağmen, 69 seçimlerinin son gününe kadar TİP'e ilişkin eleştirilerini çok dikkatlice yapmıştır. 1968'de Çekoslovakya olaylarının, partide önemli yarılımlar meydana getirdiği dönemde bile, bu tavrını devam ettirmiştir. *Ant* dergisi bu yaklaşımından dolayı, muhafazakâr ve sağ basın tarafından TİP sözcüsü olarak suçlanmış ve TİP'nin yayın organı olmamasına rağmen basında, TİP'nin sözcüsü olarak algılanmıştır. TİP lideri Aybar'ın sık sık dergide yer alan siyasi

demeçleri ve derginin yazarlarının açıkça partiyi desteklemeleri de bu algıyı kuvvetlendirmiştir. *Ant* dergisi, soldaki bölünmelerin solu zayıflatacağını, bu nedenle birlik içinde hareket ederek TİP'in tüm işçiler ve sendikalar tarafından desteklenmesi gerektiğini telkin eden yazılarla sol kesimde bir kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır.

Ant TİP'in resmi yayın organı olmamakla beraber partiyi destekleyen birkaç yayın organından biridir. *Ant* dergisi ve yazarları yayına başladığı 1967 yılının Ocak ayından, Eylül 1968 yılına kadar Mehmet Ali Aybar'ı sonuna kadar desteklemekte ve siyasi propagandasını yapmaktadır. 1968 yılının Ağustos ayında Sovyetlerin Çekoslovakya'yı işgal etmesi, Türkiyeli sosyalistlerin farklı tepkiler göstermesine ve aynı zamanda TİP'nin de içinde görüş ayrılıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu gelişme dergide yansıtılmış ve SSCB'nin bu tutumu eleştirilmiştir. Derginin başyazarı Özgüden, Aybar'ın partiden bağımsız olarak yaptığı açıklamaları "ceberut bir anlayış" olarak nitelendirmekle beraber, partiyi 1969 seçimlerinde desteklemekten geri durmamıştır. TİP'nin 1969 seçimlerinde yenilgiye uğraması üzerine Mehmet Ali Aybar'ı eleştirerek partinin yeniden yapılanması, gençliğin sahiplenilmesi, parti içi demokrasi kültürünün hayat bulması ve teorik-pratik bütünlüğün oluşturularak, bilimsel sosyalizmin ön gördüğü doğrultuda işçi sınıfının liderliğinde devrimci faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin önemini vurgulamıştır. Bu nedenle *Ant*'ın 158. sayısında dergi olarak özeleştirisi yapılmış ve yeni dönemin programatığı oluşturularak sosyalizme ulaşmak için izlenmesi gereken yol haritasını belirlemiştir.

Dergi, gerek iç siyaseti gerekse dış politikayı sosyalist perspektiften değerlendirmiştir. Bu nedenle sağ bir parti olması nedeniyle AP iktidarına yönelik eleştirilerinde çok keskin ve müdahaleci bir tutum sergilemiştir. *Ant* dergisinde yazan tüm aydınlar 1965 yılından itibaren iktidar olan Adalet partisine ve lideri Süleyman Demirel'e karşı keskin bir dille muhalefet etmekte ve politikalarını onaylamamaktadır. Dergide yer alan haber ve makaleleri kantitatif olarak değerlendirdiğinizde büyük bir kısmının iktidara ve Süleyman Demirel'e yönelik eleştiri yazıları olduğunu görmek mümkündür. İktidarın sol düşünceli kişilere ve onların düşüncelerine yer veren basın organlarına yönelik baskı politikalarına rağmen, derginin eleştiri üslubundaki sertlik ve cesaret dikkat çekicidir. Bu durumun dönemin siyasi dinamiklerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bu dinamikler içerisinde başat rolü oynayanlar ise, 1961 yılında MBK'nin öncülüğünde yapılan

1961 Anayasası ve yine bu anayasa ile ilk kez sol düşünceli bir partinin mecliste yer almasıdır. Çünkü dergideki yazılarda sık sık 1961 Anayasası'nın sosyalizme açık veya kapalı olmasına ilişkin tartışmalar yer almış, hatta bu konunun uzmanı olan anayasa profesörleri bu tartışmada taraf olarak yazılar yazmışlardır.

Ant Dergisi AP iktidarına karşı süreklilik arz eden bir muhalefet yapmış ve hükümetin ABD'ye bağımlı olarak yürüttüğü dış politikayı ısrarla eleştirmiştir. 1967 yılında ki Arap-İsrail savaşında AP'nin ve Demirel hükümetinin uyguladığı, ABD'nin çizgisinden görece bağımsız politikasının tutarsızlığına da dikkat çekilmiştir. Dergide AP'nin anti-demokratik ve anti-sosyalist uygulamalarını öne çıkararak gündem oluşturulurken, diğer yandan da sosyalist düzene varmak için gerekli olduğu düşünülen ajitasyon yazıları yer almaktadır.

1965 yılından itibaren TİP'nin karşısında yer alan CHP'nin "Ortanın Solu" söylemini de tasvip etmemiştir. Dergide Atatürk'ün kurmuş olduğu parti olmasını vurgulanmakla beraber İsmet Paşa'nın pragmatist yaklaşımı ve "Orta'nın Solu" söylemi eleştirilmekte diğer yandan CHP'nin AP ile ortak hareket etmesine de çok tepki göstermektedir. CHP'nin sol düşünceli insanların iktidar tarafından baskılanmasına tepki göstermemesi, ABD ve NATO'dan yana tavır alması, öğrenci olaylarını önce desteklerken, daha sonra öğrencileri suçlaması *Ant* sütunlarında yazan aydınların öfke boyutunda bir tepki göstermesine neden olmuştur. Çünkü CHP'nin "Ortanın Solu" söylemi ile Türkiye'de gelişmekte olan sosyalist hareketi bölmeye çalıştığına inanmaktadırlar. Bu nedenle CHP'nin solculara olan yaklaşımını "ihamet" olarak nitelmişler ve AP'den farklı olmadığını da sık sık vurgulamışlardır.

Ant siyasallaşan öğrenci kitlelerine baştan beri destek vermiş ve iktidar'ın öğrenci eylemlerinde öğrencilere yaptığı baskıyı ve haksızlığı sayfalarına taşıyarak gerek haber ve gerekse yorumlarla yanında olduğunu açıkça belli etmiştir. FKF'lerin 1969 yılında Dev-Genç'e dönüşmesi ile MDD'nin Gençliğe iyice hâkim olmaya başlaması üzerine hem TİP lideri ve yöneticilerine tepki göstermiş hem de devrimde izlenecek yolun "Aşamalı" değil "Kesintisiz" olduğunu ortaya koymuştur. "Kesintisiz Devrim" de liderliği yapacak olanların ise MDD'cilerin "Ordu'cu yaklaşımlarının aksine "İşçi Sınıfı" olduğunu ifade ederek, ısrarla TİP'in desteklenmesine çalışmıştır. 158. sayıdan itibaren ise bu konuda sol düşünceli gençliği ve emekçileri aydınlatacak, bilinçlendirecek bir yayım politikası izleyerek, devrimci terminolojiyi oluşturmaya çalışmıştır. Yine bu sayıdan itibaren devrimcileri buluşturmak amacıyla zaman

zaman MDD'cilere de yer veren bilgi nitelikli haberler yer almıştır. Ant dönemin tüm sol gruplarına eşit mesafede durmaya çalışmış, bir anlamda Sol'da birliği "Bilimsel Sosyalizm" teorisinde birleştirmek için çaba sarf etmiştir. Bir sınıf olmayan gençlik gruplarının içerisinde sınıfsal yapıları gereği küçük burjuva ideolojilerinin hâkim olduğunu ve gençliğin bu zafiyetten kurtulması için proletarya ideolojisinin anlatılmasını, aynı zamanda gençliğin bu yönde kanalize edilmesinin gereklerini ortaya koymak için de çaba sarf etmiştir. Gençliğin radikalize olması üzerine kaygılarını dile getirmiş, bu durumun TİP'in parlamentarist kaygılarla gençliğe sahip çıkmadıklarının neticesi olduğunu ifade etmiştir. MDD'cilerin ise gençliği bir örgüt disiplinine sokmadan ajite etmelerinin bu duruma sebebiyet verdiğini ifade etmiştir.

Ant sosyalizmin geleceğine inanması nedeniyle işçi sınıfının örgütlenmesine büyük çaba sarf etmiş ve işçinin sendikal haklarını hatırlatan yayınlar yapmıştır. İşçi konusunda iktidar'la mücadele ederken, diğer yandan Türk-İş ve onun güdümündeki sendikaları da eleştirmiştir. Türk-İş'in partiler üstü siyaset söyleminin nedeninin ise, iktidar'ın işçiyi siyasetin nesnesi yapma isteğinden kaynaklandığını dile getirmiştir. Gerek derginin kurucuları gerekse yazarlarının büyük bir çoğunluğunun TİP üyesi olması ve işçi önderliğinde ancak sosyalizme varılır, düşüncesinden dolayı, işçilerin kendi öz örgütü olan Devrimci İşçi Konfederasyonu'nun da (DİSK) örgütlenmelerini ve partiler üstü siyaset güderek siyasallaşmalarını istemiştir. Diğer yandan öğrencilerin de emekçilerle birlikte hareket etmesinin önemini vurgulamış ve işçilerin yasal hakkı olan grevlerinde bizzat desteklemekle beraber öğrencilerin de destek olması için çağrıda bulunmuştur.

Derginin ilk yayınlandığı dönemlerde Doğu Sorunu'na bakışı, salt üretim ilişkileri ve yoksulluk üzerindedir. Bu durumu ortaya koyan fotoğraflı röportajlar oldukça ilginçtir. Fakat daha sonra 1967 yılında TİP'in liderliğinde yapılan Doğu Mitingleri ile beraber ülkenin gündeminde, bu sorun etnik açıdan tartışılır olmuştur. Bu durumun izlerine dergide rastlamak mümkündür. Kürt solunun gelişmesi ile orantılı olarak, bu sorunun ülkede konuşulmaya başlanması üzerine *Ant* da bu konuya etnik açıdan bakmış, halkların kardeşliği ve eşitliği üzerinden çözüm önerilerini ifade etmiştir.

1970 yılının başlangıcı ile beraber derginin yöneticileri ve içeriğindeki değişim dikkat çekmektedir. Dergi içeriğinde yapılan değişiklik neticesinde sosyalizmin

“alfabesini oluşturmak” ve teorik bilinçlenmeyi gerçekleştirmek adına “Devrimcinin Sözlüğü” adında bir köşe oluşturulmuştur. Bu köşenin oluşturulmasının nedenleri içerisinde, Marksist literatürün Türkçe çevirilerinin yeterince yapılmamış olması, gençlerin, emekçilerin eğitilmek istenmesi ve dönemin sosyalistlerinin devrim beklentisinin yer almış olduğu söylenebilir.

Ant bağımsızlıkçı, özgürlükçü ve sosyalist bir yaklaşımla, iktidarın ekonomik, sosyal ve dış politikaya ilişkin siyasetini şiddetle eleştirmiştir. 1950’li yıllarda dış politika kamuoyunun gündeminde değilken, toplumsal ve ekonomik yapının hızlı dönüşümü neticesinde, iktidarların dış politikaları 60’lı yıllarda kamuoyunu fazlasıyla ilgilendirmiştir. Bu politik ortamda *Ant*, ABD -Türkiye arasındaki ilişkileri ve ikili anlaşmaları, tam bağımsızlıkçı bir yaklaşımla eleştirmektedir. Kıbrıs konusunda ise AP iktidarının ABD paralelinde geliştirdiği, NATO ittifakı içindeki çözüm arayışlarını ihanet olarak algılamış, özellikle bağımsız ve federatif bir Kıbrıs söyleminde ısrarlı olmuştur.

Ant dergisi altmışlı yıllar Türkiye’sinin entelektüel ortamında emekçi aydınların kendi öz sermayeleri ile kurmuş oldukları bir dergidir. Gerek ekonomik yetersizlikler, gerekse iktidarın karşısında yer alan bir dergi olması, birçok zorluklar yaşamasına da neden olmuştur. Bu zorlukları dergiye fazla yansıtmadan mücadelesine devam etmiştir. Diğer taraftan sosyalizmin halka rağmen değil, halkla birlikte gerçekleştirebileceğini söylemesi açısından tutarlı davranmıştır.

Bu dergiyi TİP tarihi ile ilişkilendirerek çalışmak veya 60’lı yıllarda Türkiye’de kitleleşen sol düşünceli aydınların sosyalizm yorumlarını, dünya solu ile karşılaştırmalı çalışmak da mümkündür. Günümüzden baktığımızda özlemle anılan 68 kuşağını ve bu kuşağın liderliğinde gelişen Türkiye Solunun neden zayıf olduğunun nedenlerini tahlil etmek ve yakından görmek sadece *Ant*’ın birkaç yıllık koleksiyonunu incelemekle mümkün değildir. *Ant*’ın 1968 Haziran’ından kapatıldığı Mayıs 1971’e kadar olan sürede yayınlanmış olan, özellikle de Türkiye’de Asya tipi üretim tarzı, Osmanlı toplum yapısı, dinin etkileri, Kemalizm’in eleştirisi, dünyanın çeşitli ülkelerindeki ulusal kurtuluş hareketleri ve sosyal devrimler üzerine 50 civarındaki kitabının da değerlendirilmesi gerekir. Ayrıca, Türkiye’de sol örgütlenmelerin yasaklandığı 1925 Takriri Sükûn döneminden başlayıp, TKP’nin illegal çalışma dönemi ve onun üzerindeki Komintern ve SSCB etkilerini, TİP’in doğuş ve örgütlenme koşullarını da ele alarak daha kapsamlı çalışmak da olanaklıdır.

Yayın planında ise, daha geniş bir analiz için, sadece *Ant*'ın koleksiyonlarının değil, ondan önceki Yön koleksiyonlarının, *Ant* dönemindeki Türk Solu, Aydınlık gibi dergilerin, hatta yurt dışından yapılan Bizim Radyo, Yeni Çağ gibi yayınların birlikte kıyaslamalı incelenmesiyle mümkündür.

27 Mayıs ve 1961 Anayasasının etkileri, dünyada meydana gelen bloklar arası yumuşamanın da hissedilir olması ile iç siyaset ellili yıllardaki geriliminden uzaklaşmıştır. Benim dönemle ilgili tespitlerimden birisi sol düşünceyi benimsemiş insanların bu dinamiklerden dolayı çok heyecanlı ve çok inançlı olduklarıdır. Bu inançlarında bir naiflik hissedilmektedir. Zira sosyalizmin hemen yarın gelebileceğine inanmış olmaları nedeniyle etraflarında gelişen her şeyi böyle değerlendirmekte ve onun ötesi ile ilgilenmemektedirler.

KAYNAKÇA

Adalet Partisi Seçim Beyannamesi. Ankara: Adalet Partisi Genel Merkezi Neşriyatı 21, 1965.

Ahmad, Feroz, Bedia Turgay. **Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945–1971)**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1976.

Ahmad, Feroz. **Demokrasi Sürecinde Türkiye**. İstanbul: Hil Yayınları, 1992.

_____. **Modern Türkiye’nin Oluşumu**. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2002.

Akyaz, Doğan. **Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

_____. “Ordu ve Resmi Atatürkçülük”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Kemalizm Cilt 2**. ed. Murat Gültekingil, Tanıl Bora. İstanbul: İletişim, 2002.

Arolat, Osman S. “1960’lı Yıllarda Yayınlanan Bir Haftalık Dergi: Ant”. **Yeni Türkiye 12. sayı**. 1635- 1643, 1996.

Atılğan, Gökhan. “Türkiye Sosyalist Hareketinde Anti-Emperyalizm ve Bağımsızlıkçılık (1920–1971)”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8/SOL**. ed. Murat Gültekingil. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

Aybar, Mehmet Ali. **Marksizm ve Sosyalizm Üzerine Düşünceler**. İstanbul:İletişim Yayınları, 2002.

Aydemir, Şevket Süreyya. **İnkılap ve Kadro**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1968.

Aydınöglü, Ergun. **Türkiye Solu (1960–1980)**.İstanbul: Versus Yayınları, 2007.

Avcıoğlu, Doğan. “Kalkınma Çağı”. **Yön**. Sayı 81: 1964.

Bayrak, M.Orhan. **Türkiye’de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1831–1993)**. İstanbul: Küll Yayınları,1994.

Belge, Murat. “Türkiye’de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8/SOL**. ed. Murat Gültekingil. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

_____. “Türkiye İşçi Partisi”. **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 8**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

- _____. “Sol”. **Geçiş Sürecinde Türkiye**, İstanbul: Belge yayınları,1990.
- Bora, Tanıl. “Türkiye’de Siyasal İdeolojilerde ABD/Amerika imgesi: Amerika; ‘En’ Batı ve ‘Başka’ Batı”.**Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 3: Modernleşme ve Batıcılık**. ed. Murat Gültekingil, Tanıl Bora. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- Cizre, Ümit. **AP-Ordu İlişkileri Bir İkilemin Anatomisi**. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1993, 2002.
- Çağla, Cengiz .”Aydınların Çoğulcu Demokrasi Arayışı “**Yeni Gündem Örnek Olayı**”. Yüksek Lisans Tezi. İ.Ü. S.B.E. Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi Yüksek Lisans Program, 1992.
- Çavdar, Tefvik.**Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839–1950**,3.bs.İstanbul:İmge Kitabevi,1999.
- Demirel, Tanel.“Adalet Partisi”.**Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce “Liberalizm”** İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Doğan, Zafer.**Türkiyeli Bir Sosyalist: Mehmet Ali Aybar**. İstanbul: Belge Yayınları, 2005.
- Ecevit, Bülent. **Ortanın Solu**. İstanbul: Kim Yayınları, 1969.
- Erhan, Çağrı.**Türk Dış Politikası Cilt 1 / 1919- 1980**. ed. Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Fırat, Melek. **Türk Dış Politikası Cilt 1 / 1919- 1980**. ed. Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Güran, Ali Engin (derleyen).**Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası, Belgesel Sosyalizm Serisi**, Sayı.1, 2, İstanbul: Katkı yayınları, 1975.
- İnuğur, Nuri. **Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti, 1992.
- Keskin, Funda. **Türk Dış Politikası Cilt 1 / 1919- 1980**. ed. Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Koloğlu, Orhan..**Osmanlı’dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi**. İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006.
- Macar, Elçin. Doğan Avcıoğlu. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 2 /KEMALİZM**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- Mardin, Şerif. **Türkiye’de Toplum Ve Siyaset**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004

Özdemir, Hikmet. **Yön Hareketi**. İstanbul: Bilgi Yayınları, 1986.

_____, Mete Tunçay, Cemil Koçak, Hikmet Özdemir, Korkut Boratav, Selahattin Hilav, Murat Katoğlu, Ayla Ödekan, **Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908–1980**. İstanbul: Cem Yayınevi, 2002.

Özgüden, Doğan. “Sosyalist Dergi Ant”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

Sarıca, Murat. **100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi**. İstanbul: Gerçek Yayınları, 1999.

Sencer, Oya. “Türkiye’de İşçi Sınıfı”. **Ant Dergisi**. s.16, 1970.

Sertel, Yıldız. **Türkiye’de İlerici Akımlar ve Kalkınma Davamız**. İstanbul: Ant Yayınları, 1969.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi. Cilt 6. İstanbul: İletişim Yayınları, 1988.

Şişmanov, Dimitir. **Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi Kısa Tarih. (1908- 1965)**. İstanbul: Belge Yayınları, 1977.

Timur, Taner. **Türk Devrimi ve Sonrası**. 5.bs. İstanbul: İmge Yayınevi, 2001.

Topuz, Hıfzı. **100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.

_____. **II. Mahmut’tan Holdinglere, Türk Basın Tarihi**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.

Tunçay, Mete. Cumhuriyet Öncesinde Sosyalist Düşünce. **Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 1/Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi**. ed. Murat Gültekingil, Tanıl Bora. İstanbul İletişim Yayınları. 296–309, 2004.

_____. **Türkiye de Sol Akımları 1 (1908–1925)**. İstanbul: BDS yayınları, 2000.

Türkeş, Mustafa. “Kadro Dergisi”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 2/ Kemalizm**.ed. Murat Gültekingil, Tanıl Bora. İstanbul: İletişim Yayınları: 464-476, 2002.

Ünsal, Artun. **Türkiye İşçi Partisi(1961–1971)**. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları,2002.

Ünüvar, Kerem. “Öğrenci Hareketleri ve Sol”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8/SOL**. ed. Murat Gültekingil. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

Yeğen Mesut. **Müstakbel Türkten Sözde Vatandaş**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

Yetkin, Çetin. **12 Mart 1971 Öncesinde Türkiye’de Soldaki Bölünmeler**. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998.

Zürcher, Erik Jan. **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**. İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

Ek 1. Doğan Özgüden'in “ NİÇİN ANT” Adlı Makalesi

Türkiye’de sosyalizm 1967 yılına daha güçlenmiş, daha halka mal olmuş, sesini sadece yurt çapında değil, uluslar arası alanda da duyurmuş bir hareket olarak girdi. İşçi mahallelerinden dağ köylerine, üniversite yurtlarından subay evlerine kadar her sandıktan oy toplayarak meşruluğunu halk iradesine tescil ettiren sosyalizm, yarım yüzyıldan beri Türkiye’nin kaderi üzerinde söz sahibi olan bir İnönü’yü kendisinin kırk yıllık solcu olduğunu ilan etmek zorunda bırakarak etkisinin büyüklüğünü inkâr kabul etmez şekilde ortaya koydu. Ancak, solun bu hızlı gelişmesine paralel olarak meseleleri de arttı. Bu güne kadar sosyalist hareketleri basit bire polis olayı olarak gören egemen sınıflar bu büyük uyanışın karşısında daha bilinçli bir cephe kurmağa başladı.

Sosyalizm bugün böyle bir dönemde ki emperyalizm tarafından desteklenen komprador kapitalizmi toprak ağalığı ittifakına karşı gün gün yer yer yaşama savaşı verecektir. Hem de sosyalizmi yozlaştırma, sosyalist hareketi bölme oyunlarına karşı da direnerek... Bu sosyalist mücadelenin ön safında işçi sınıfı vardır, köylü vardır, toplumcu aydınlar vardır, gençlik vardır, dar gelirliler vardır, tek kelimeyle Türk halkı vardır. Bugün Türk işçisi sarı sendikalarca işverene peşkeş çekilir, Almanya’da uluslar arası kapitalizmin çıkar oyunlarına kurban edilirken, ülkücü aydınlar sağın hoyrat elleriyle eğitim ordusundan sökölüp alınıyor, köylünün alın teri alıcıların sefahat sofralarına çerez ediliyor, faşist özentisi gruplar devrimci gençlik kuruluşlarının kapısını zorluyor, küçük esnafın göz nuru kapkaççıların dalaverelerinde sömürölüyor, dar gelirlilerin, emeklilerin, dulların, yetimlerin hakkı gelirleri vergilenmeyen toprak ağalarına yediriliyor. Türkiye’de sosyalist hareket işte bu çilekeş Türk halkının ileri hareketidir. Baskılar ne kadar zorlu olursa olsun, bu hareket demokratik yoldan ergeç zafere ulaşacaktır. Çünkü tarihi gelişme halktan yanadır.

ANT sermayenin bilinçli müdahalesiyle, ilan pazarlıklarıyla, kredi hesaplarıyla bu harekete karşı çıkan, hiç değilse onu yozlaştırmak için ikili oynayan Babîali

basınında yer verilmeyen gerçeklerin dile getirildiği, zincirlenen kalemlerin özgürce konuştuğu bir forumdur. ANT sosyalizmin zaferini ancak halkın demokratik mücadelesinde görenlerin, antiemperyalist mücadeleyi sosyalist mücadele ile birlikte yürütmek kararında olanların dergisidir. ¹

O, sömürücülüğe karşı ant'tır,

O, sosyal adalet için ant'tır,

O, emperyalizme karşı ant'tır,

O, bağımsızlık için ant'tır.

¹ Doğan Özgüden, Niçin Ant? , ANT, Sayı, 1, 1967, s, 3

Ek 2. Doğan Özgüden'le 19 Aralık 2007 Tarihinde İnternet Ortamında Yapılan Görüşme

Sorular

Songül Aydın - Ant dergisinin siz Doğan Özgüden, eşiniz, İnci Tuğsavul Özgüden ve Yaşar Kemal, Fethi Naci gibi isimlerle gerçekleşen çıkış sürecini çalışmamda ikincil kaynaklardan aktarmaya çalıştım. Sizden Türkiye solunun en aktif döneminde eşiniz haricindeki diğer isimlerle nasıl tanıştığınızı ve bu dergiyi niçin yayınlamak istediğinizi bize anlatmanızı rica edebilir miyim?

Doğan Özgüden - Gazeteciliğe çok genç yaşta, 1952 Eylül'ünde İzmir'de başlamıştım. Babam demiryolu emekçisi olduğu için çocukluğum hep Anadolu köylerinde geçmişti. Özellikle 2. Dünya Savaşı dönemindeki açlık, sefalet ve jandarma baskısını yakından tanıdım. Savaş sonrası Ankara'daki orta öğrenim yıllarında ise anti-komünizmin ve aşırı milliyetçiliğin yükselişini beni çok genç yaşta sol düşünceye ve anti-faşist mücadeleye yakınlık duymaya yönlendirdi. Bunda babamın bana çocuk yaşta okuma zevki aşıladığı kitapların da büyük etkisi vardı. Gazeteciliğe başladıktan sonra da ilişkilerim hep sol çevrelerle oldu. Geçmişte komünist tutuklamalarına maruz kalan aydınlarla dostluğumdan çok şeyler öğrendim. Gazeteciliğin yanı sıra genç yaşta gazeteciler sendikası yöneticiliğine de seçildiğim için işçi sınıfı hareketiyle sendikal planda da organik bağlantı içindeydim. TİP 1962'de Aybar'ın önderliğinde örgütlenmeye başladığında derhal partiye katılmış ve İzmir il yönetiminde görev almıştım. Daha sonra Aybar'ın ısrarıyla İstanbul'da parti genel merkezinin basın ve bilim-araştırma kurullarında görev aldım. Aynı zamanda Gece Postası Gazetesi yayın yönetmeni olarak sendika hareketinin ve partinin sesini duyuracak yazılar yazıyordum. Bu bakımdan sol çevrelerde önde gelen herkesi tanıyordum. Tabii Ant'ın ilk sayısında yer alan tüm yazarları da... Ant'ın diğer iki kurucusu Fethi Naci ve Yaşar Kemal'le TİP'te birlikte mücadele vermiştik. 1964'te Akşam'a genel yayın müdürü olduktan sonra da Fethi Naci, Yaşar Kemal, Aziz Nesin gibi seçkin sol yazarlara bu gazetede sürekli yazı yazma olanağı vermiştim. 1964–66

yılları arasında Akşam'ı gerçekten bir sol mücadele bayrağı haline getirmiştik. Ancak egemen çevrelerin baskıları sonucu gazete sahibinin ben ve İnci dâhil gazetenin sol çekirdek kadrosunu tasfiye etmesi üzerine yeni bir mücadele organı yayınlamak kaçınılmaz olmuştu.

Songül Aydın - Derginin ilk sayısında yer alan kapak resmi dikkat çekici ve dergide yazı işleri müdürlüğü yapan Sayın Osman Arolat, kapakta yer alan güneş ve etrafındaki ışıklarda yer alan yazar isimleri o dönemde etkili olan Yön'ü çağrıştırmakta idi diyor. Siz bu görüşe katılıyor musunuz?

Doğan Özgüden - Her gazete ve derginin yayın hayatına başlarken tüm yazar kadrosunu şu veya bu biçimde tanıtmaları normaldir. Ant'ın yazar ve çizerlerini böyle bir kompozisyon içinde tanıtırken Yön'den etkilenmiş değiliz. Yön'ün ilk sayısında yayınlanan imzaların sahipleri, bu derginin Doğan Avcıoğlu ve arkadaşları tarafından kaleme alınan siyasal manifestosuna doğrudan katkıda bulunmak ya da tam katılmasa bile bir sol alternatifini desteklemiş olmak amacıyla imza vermişlerdi. Ant'ta ise ne bir siyasal hareket oluşturma ne de bir politik manifestoya katılım sağlama amacımız vardı. Ant, sosyal adalet ve bağımsızlık mücadelesine katkıda bulunmak üzere yayınlanan bir enformasyon ve yorum dergisiydi. Ant'ın 1. sayfasında yer alan imzaların sahipleri ise kendine özgü görüşleri olan seçkin yazar ve düşünürlerdi, özgür bir mücadele forumuna katkıda bulunuyorlardı.

Songül Aydın - Derginin ilk yıllarında yer alan yazılarınızda; Ordu'nun demokrasinin ve anayasanın koruyucusu olduğunu ifade eden yaklaşımınızı tespit ettim. Fakat 1969 yılı'nın Ağustos ayında yayınlanan derginin kapağında "SUBAY HOLDİNGİ" olarak söz ettiğiniz Ordu'ya ait olan OYAK hakkında iç sayfada yer alan yazı, bu anlayıştan uzaklaştığınızı göstermekte. Bu konu hakkında size sormak istediğim ilk soru; Önceleri Orduya beslediğiniz bu sempatinin ve ilginin nedeni nedir? İkincisi ise Orduya olan bu olumlu görüşleriniz 1969 yılında niçin değişti?

Doğan Özgüden - 60'lı yıllarda Türkiye'deki siyasal mücadele 27 Mayıs Anayasası'nda kısmen tanınmış olan, bir sosyalist partinin ve de sol sendikaların hayat bulmasına olanak veren temel hak ve özgürlüklerin savunulması temelinde yürüyordu. Devrin başbakanı Demirel ve büyük sermaye örgütleri başta olmak üzere AP'nin müttefiki olan güçler ise 27 Mayıs Anayasası'nın demokratikleştirilmesi şöyle

dursun, mevcut hak ve özgürlükleri daha da sınırlamayı, sol örgütleri ve sendikaları tasfiyeyi amaçlıyorlardı. O yıllarda OYAK tuzağı henüz tam anlamıyla örgütlenmediği ve sanayici-asker kompleksinin temelleri atılmadığı için orduda en azından tam bağımsızlık ve sosyal adalet amaçlarına yakınlık duyan kesimler vardı. Amacımız, devletin baskı kurumu olan orduya sempati gösterme değil, ilerici sayılabilecek subayları ordunun faşizan yönelimine karşı nötralize edebilmektir. TİP'in de tavrı buydu.

1967 yılında Doğu Anadolu'ya atom mayınları döşenmesi planını açıkladığım için beni "vatana ihanet" suçlamasıyla 1. Ordu Askeri Mahkemesi'ne sevkeden zamanın Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural'ı ve onun gibi faşizan komutanları desteklediğimizi kimse söyleyemez. Zaten Demirel'in Cumhurbaşkanı emekli General Cevdet Sunay ve Genelkurmay Başkanı Tural'la kurduğu halk düşmanı triumvira Ant'ın sürekli eleştiri hedefiydi. Ancak OYAK'ın giderek büyük bir finans holdingi haline gelmesiyle ordunun tüm komuta kademesi ve de subayların büyük çoğunluğu artık halk güçlerinin karşısında yer almaya başladı. 1969 Ağustos'unda "Subay Holdingi" kapaklı sayımızda bunu teşhir ettik. Daha sonraki sayılarda da bu konuda kamuoyunu sürekli uyardık. Hâlâ "Ordu-Gençlik Elele" rüyası içinde olanlar, 15-16 Haziran'da dahi ordunun artık işçi sınıfının karşısında olduğu gerçeğini göremeyenler vardı. Biz, ordunun netleşen sınıfsal konumunu Eylül 1970 sayısında "Kapitalistleşen subaylar işçi sınıfını yargılayamaz" başlıklı yazımızda ayrıntılı olarak ortaya koyduk. Genelde bürokrasinin, özelde askeri bürokrasinin Türkiye toplumunda halka karşı tutumunun açıklığa kavuşturulmasında Prof. İdris Küçükömer'in Ant'a yazdığı yazıların ve yine Ant tarafından Nisan 1969'da yayımlanan "Düzenin Yabancılaşması" kitabının büyük katkısı oldu. **Songül Aydın - Dergi Doğu Sorunu olarak adlandırılan ve günümüzde de önemli bir sorun olan Kürt soruna önceleri ekonomik, sosyal ve kültürel geri kalmışlık üzerinden bakıyor. Fakat bu daha sonra yine 1969 yılında etno-politik perspektiften bakan bir yaklaşım içinde Ahmet Aras'a ait bir yazı dizisi yer almakta. Benim size sorum bu konuya ilişkin o dönemin genel geçer bakışı neydi? Ant'ın bu konuya ilişkin yaklaşımındaki saikler nelerdir?**

Doğan Özgüden - Kuşkusuz ki Ant'ın en önemli eksikliklerinden biri, kurucuları ve sürekli yazar kadrosu içinde Kürt aydınlarının yer almamış olmasıdır. Doğu Sorunu olarak adlandırılan Kürt sorununa yaklaşımımız genelde Türkiye İşçi Partisi'nin

yaklaşımıyla paralel olmuştur. Partideki Kürt kökenli yönetici ve milletvekillerinin bu konudaki görüşlerini yansıtıyorduk. Ant'a doğrudan katkıda bulunan ilk Kurt aydını, sizin de belirttiğiniz gibi değerli dostum Ahmet Aras'tır. Tabii ki TİP tarafından düzenlenen Doğu mitingleri, Devrimci Doğu Kültür Ocaklarının kurulması, İsmail Beşikçi'nin "Doğu Anadolu'nun Düzeni" incelemesinin yayınlanması, soruna etno-politik açıdan bakış sürecini hızlandırdı. Bu süreç içindedir ki, "halklar sorunu" Ant'ın işlediği ana konulardan biri haline geldi. Öyle ki, Ant'ın son yıllarında dergi sorumlularını olarak İnci'yle benim hakkımda açılan 142. madde davaları içinde bölücülük propagandası suçlaması komünizm propagandası suçlamasına ağır basmaya başladı. Bu konudaki önemli bir aşama da değerli dostum Mehmet Emin Bozarlan'ın Türkçe harflerle basıma hazırladığı Şerefname'yi yayınlamamız oldu. Kürt sorunu üzerine çok kapsamlı bir yayın programı hazırlarken 12 Mart darbesi birçok yeni girişimimiz gibi bu girişimi de engelledi.

Songül Aydın - Ant'ta yer alan makalelerin ve haberlerin ciddi olarak büyük bir bölümünü oluşturan AP ve Süleyman Demirel'e olan yaklaşımında kullandığı dil çok sert ve dolayısı ile oldukça gerilimli. 1967 Arap-İsrail savaşında Türkiye Amerikan üslerini kullanılmayacağını açıklamasına ve Ortadoğu'ya yönelik kısmen olumlu bir politika takip etmesine rağmen Ant'ta bunun izlerini görmek mümkün değil. Bu konuda siz ne demek istersiniz? Derginin o dönemde AP iktidarına karşı ajitatif bir rol üstlendiğini düşünmek mümkün müdür?

Doğan Özgüden - Bu konuda fazla bir şey söylemeyeceğim. Çünkü AP iktidarı ve Demirel, 60'lı yıllarda temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırarak bugün yürürlükte olan 12 Eylül Anayasası'na benzer bir anayasayı egemen kılmaya çalışıyor, bu konuda ordunun faşizan komuta kademesiyle tam bir işbirliği yapıyordu. Örneğin derin devletin üst organlarından biri olan Milli Güvenlik Kurulu'nun, 27 Mayıs Anayasası'nda yer almış olmasına rağmen, Demirel iktidarına kadar adı sanı duyulmamıştı. Sola karşı seferberlikte orduyu daha etkin kılmak için Milli Güvenlik Kurulu'nu ilk kez tehditkâr bildiri yayınlamaya davet eden Demirel'in kendisidir. O günleri yaşamamış olanlar için bugün geriye bakıldığında Ant'ın Demirel'e karşı tutumu "sert ve gerilimli" görülebilir. Ama o günleri bütün acısıyla yaşamış olan benim için bu eleştiriler yetersiz bile sayılabilir. Demirel'in Ortadoğu konusundaki belli tavırları, onun ABD emperyalizmine sonuna kadar teslimiyetçi bir siyaset

izlemiş olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. O yıllarda bizim için önemli olan Ortadoğu halklarının anti-emperyalist planda ortak mücadelesinin geliştirilmesi idi. Ortadoğu Devrimci Çemberi önerimiz de, Ortadoğu ülkelerinden gelen devrimcilerin katılımıyla yapılan değerlendirmeler sonunda geliştirilmişti.

Songül Aydın - Ant'ın çıkışından itibaren kullandığı "Bilimsel Sosyalist Teori" ile 1970 yılında Yaşar Kemal'in ayrılışından sonra yayınladığı 158. sayıda yer alan "Kesintisiz Devrim" anlayışı arasında ne gibi bir farklılıklar söz konusudur. "Kesintisiz Devrim" derken neyi amaçlamıştınız?

Doğan Özgüden - Bilimsel sosyalist teori, işçi sınıfının ideolojik, politik ve örgütsel önderliğinde verilecek mücadelenin teorisidir ve biz Ant olarak buna hep sadık kaldık. Kesintisiz devrim anlayışı ise, Türkiye sosyalist hareketinin "sosyalist devrim"- "milli demokratik devrim" çekişmeleriyle içine çalkantılara sürüldüğü bir dönemde, devrim aşamaları konusuna netlik kazandırmak amacıyla 30 kişilik bir yazı kurulunun geliştirdiği bir öneriydi. Gerçekten de, yukarıda sözünü ettiğim kutuplaşmada bir kesim devrimci hareketin ivedi demokratik görevlerinin yerine getirilmesine, bu yönde stratejik ittifaklar oluşturulmasına gereken önemi vermezken, diğer kesim bir "milli güçler" fetişizmi içinde sosyalist aşamanın adını dahi ağza almak istemez durumdaydı. Bize göre, devrimin demokratik ve hatta sosyalist kuruluş aşamalarından sonrasını, yani devletin ortadan kalkacağı, yeni insan yaratılacağı aşamayı da kapsayan bir devrim süreci uğrunda mücadele verilmeliydi.

Songül Aydın - 1970 yılında dergide yaşanan değişimin; Çekoslovakya olayında parti başkanı Mehmet Ali Aybar'ın tutumu neticesinde, ona karşı partide oluşan hiziplerin etkisinden ve TİP'in 1969 seçimlerinde kaybetmesinden kaynaklanmış olduğunu söyleyebilir miyiz?

Doğan Özgüden - Kuşkusuz her büyük olay gibi Çekoslovakya Olayı ve ona paralel diğer çalkantılar bizi de birçok zorlukla karşı karşıya getirmişti. Bir süper gücün Varşova Paktı üyesi ülkeleri de yedeğine alarak küçük bir ülkeyi tanklarla işgal etmesi, o süper güç "sosyalist" de olsa, Türkiye'nin tüm sol kadrolarını, özellikle de Türkiye İşçi Partisi yönetimini kelimenin tam anlamıyla şaşkınlığa düşürmüştü. Bu konuda Sovyetlerin tutumunu eleştirmekle birlikte, Türkiye sol kamuoyunun daha objektif bir değerlendirme yapmasına katkıda bulunmak için Çekoslovakya'da

yıllardan beri Batı'nın yürüttüğü sübversif faaliyetler hakkında da bir yazı dizisi yayınlamayı gerekli görmüştük.

Çekoslovakya Olayları patlak vermese de, TİP bir süreden beri, SD'ciler-MDD'ciler çekişmesinin yarattığı gerginlikle zaten sarsılmaktaydı. 1969 seçimlerindeki başarısızlık ise sürpriz değil, beklenen bir şeydi. Milli bakiye sistemi kaldırıldıktan sonra, ne kadar oy alırsa alsın, TİP'in Meclis'e aynı sayıda milletvekili sokamayacağı belliydi. Bu nedenledir ki, partinin üst seviyesindeki çekişmeler, sayısı son derece azalacak olan milletvekilliklerinin nasıl paylaşılacağı konusunda odaklanıyordu. Bu gerginlikledir ki, 1968 üniversite olayları karşısında TİP yönetimi tamamen pasif kalmış, sol gençlik üzerindeki son prestij kırıntılarını da yitirmişti.

1970 yılında dergideki değişim, yazı kurulunu gençleştirerek toplumdaki dinamikleri daha enerjik bir şekilde yansıtabilme ve değerlendirebilme kaygımızdan kaynaklanıyordu. Teslim etmem gerekir ki, sorunuzda bahsettiğiniz gelişmeler bu gençleştirme projesinin yaşama geçirilmesini hızlandırmıştır.

Songül Aydın - Ant ile ilgili o dönemi yaşamış bizzat dergiyi bilen kişilerle yaptığım görüşmelerde şöyle tespitlerde buldum: Bir kısmı yayını dönemin sol örgütlerine eşit mesafede duran bir dergi olarak tanımlamakta, hatta bazıları bu gün Türkiye'de çıkan Radikal Gazetesi'ne benzetmektedir. Siz bu derginin kurucusu olarak ne dersiniz?

Doğan Özgüden - Genel'de dönemin tek işçi sınıfı partisi olan TİP'e sonuna kadar eleştirel destek vermekle beraber, Marksist soldaki tüm kümelenmelere de saygılı davrandığımız, görüşlerine sayfalarımızda sık sık yer verdiğimiz, uğradıkları haksızlık ve baskılar karşısında dayanışma gösterdiğimiz bir gerçektir.

Bu tutumumuz, uluslararası sosyalist harekete bakışımız açısından da doğrudur. Ant'ın yayın hayatında ne SSCB'ye, ne Çin'e, ne de Arnavutluk ve Kuzey Kore'ye karşı düşmanca bir tavır aldık.

Asya, Afrika, Orta Doğu ve Latin Amerika'daki ulusal kurtuluş hareketleri ve devrimci mücadeleler konusunda daha duyarlıydık.

Ant'ın ve Radikal'in doğduğu ortamlar, yaratılış ve yayınlanış koşulları son derece farklı. Yine de takdiri benden çok Ant'ın okurları yapmalıdır diye düşünüyorum.

Songül Aydın - Benim tespit ettiğim ve dergide yazarların sık sık ifade ettiği gibi TİP'i destekleyen görüşler yer almaktadır. Sizin biyografiniz ile ilgili yaptığım çalışmada, geçmişte TİP'in MYK'sında yer almış olduğunuzu ve partinin tüzüğünde yer alan 53. maddeye karşı çıkmanızdan dolayı partiden ihraç edilmiş olmanıza rağmen, yazılarınızda sonuna kadar TİP'in destekçisi olduğunuz dikkatimi çekti. Bu konu ile ilgili yani Ant'ın TİP'le olan ilişkisi hakkında ne söyleyebilirsiniz?

Doğan Özgüden - Sosyalist mücadelenin ancak işçi sınıfının siyasal örgütüyle yürütülebileceğine inandığım için, Aybar'ın genel başkan olduktan sonra yaptığı çağrı üzerine TİP'e katıldım. Sırasıyla İzmir İl Yönetim Kurulu'nda, İstanbul İl Yönetim Kurulu'nda, Genel Merkez Basın ve Bilim-Araştırma Kurullarında görev aldım. Katılmadığım 1964 TİP Büyük Kongresi'nde de Genel Yönetim Kurulu'na ve Merkez Yürütme Kurulu'na seçildim. Ancak kongredeki antidemokratik seçim yöntemi uygulamasına ve gençlik kollarının merkez yönetiminde temsil hakkından yoksun edilmesine muhalefet ettiğimiz için partiden ihraç edildik. Geçenlerde vefat eden İsmet Sungurbey, Ant'ın kurucularından Fethi Naci, Demir Özlü, Muzaffer Buyrukçu, Edip Cansever de partiden atılan veya ayrılmak zorunda bırakılanlardandır.

Ne ki, Aybar ve Boran tarafından yürütülen bu ilk toplu tasfiyenin kurbanlarından biri olmama rağmen, gerek Akşam Gazetesi genel yayın müdürlüğü döneminde, gerekse Ant'ın yayın süresinde örgüt olarak TİP'i desteklemeye devam ettim.

Ama Ant'ın TİP'le hiçbir zaman organik ya da maddi ilişkisi olmadı. Bağımsızlığımızı titizlikle koruduk.

Songül Aydın - 1970 yılının ocak ayı ile birlikte dergide “devrimcinin rehberi” başlıklı devrimci terminolojiyi öğretmeye yönelik bir köşe olduğu dikkatimi çekti. Yayın politikanızdaki bu değişiklik dönemin devrim beklentisinden mi kaynaklanmaktadır?

Doğan Özgüden - Tüm devrimciler gibi biz de gerek dünyada gerekse Türkiye'de büyük değişimler bekliyorduk. Ama sözünü ettiğiniz köşenin böyle bir beklentiyle ilgisi yok. Gençleştirilmiş yazı kurulumuz sol okura her bakımdan doyurucu bir dergi sunma çabasındaydı.

Ant'ın son dönemdeki yazı kurulu toplantıları gerçekten bir okul gibiydi.

O köşeyi yapma önerisi, dönemin seçkin gençlik liderlerinden Harun Karadeniz'den gelmişti. Harun gerçekten de en karmaşık teorik konuları en eğitimsiz ve birikimsiz bir insanın dahi kolaylıkla anlayabileceği şekilde vülgarize etme yeteneğine sahipti. Birçok işçi ve öğrenci toplantılarında buna tanık olmuştuk. Haftalık dergiden aylığa dönünceye kadar da bu köşeyi o hazırladı.

Songül Aydın - Türkiye'deki sol gelenek içerisinde Ant'ın yeri ve Sol geleneğe katkıları nelerdir? Derginin birinci sayısında "Niçin Ant" başlıklı makalenizde dile getirdiğiniz hedeflere ulaştığınızı düşünüyor musunuz?

Doğan Özgüden - Ant benim için sol'un kitleyle iletişim kurma çabasının dört buçuk yıllık bir döneme damgasını vurmuş önemli bir deneyimdir. Enformasyon, sayfa düzeni ve ajitasyon unsurları dengeli bir şekilde kullanılmıştır.

Özellikle Militarizm, Kürt sorunu ve dünya devrimci pratikleri konularını dönemin hiçbir sol yayınında görülmeyen bir kararlılık ve cesaretle işlemiş, devrimci mücadelede örgütlülüğün önemini sürekli vurgulamıştır.

"Niçin Ant?" başlıklı yazıda söylediklerime bugün de imzama atıyorum. Orada koyduğumuz hedeflerin bugüne kadar gerçekleşmemiş olması, bunların gündemden kalktığı anlamına gelmiyor. İşlediğimiz sorunlar Ant'tan önce de vardı, şimdi de bütün güncelliğiyle insanlığın önünde duruyor. Üstelik çevre sorunları gibi mavi gezegenimizin geleceğini doğrudan ilgilendiren yeni vahim sorunlarla birlikte...

Ek 3. Ant Yayınlarının Kitap Listesi

Ant Yayınları (Yayın tarihlerine göre sınıflandırılmıştır)

18 Haziran 1968:

Emile Burns: Marksizmin Temel Kitabı

Che Guevara: Savaş Anıları

16 Temmuz 1968:

Stokley Carmichael: Siyah İktidar

6 Ağustos 1968:

Che Guevara: Gerilla Günlüğü

Yaşar Kemal: Ortadirek

3 Eylül 1968:

Kemal Sülker: Nazım Hikmet'in polemikleri

15 Ekim 1968:

Alberto Bayo: Gerilla nedir?

29 Ekim 1968:

Yaşar Kemal: Yer Demir Gök Bakır

12 Kasım 1968:

Kemal Sülker: Sabahattin Ali Dosyası

3 Aralık 1968:

Yaşar Kemal: Ölmez Otu

17 Aralık 1968:

Yevtuşenko: Yaşantım

31 Aralık 1968:

Yaşar Kemal: Üç Anadolu Efsanesi

4 Şubat 1969:

Sabiha Sertel: Roman Gibi

25 Şubat 1969:

Yaşar Kemal: İnce Memed

4 Mart 1969:

Jacques Duclos - Daniel Cohn Bendit: Anarşizm üzerine

1 Nisan 1969:

İdris Küçükömer: Düzenin Yabancılaşması

15 Nisan 1969:

Douglas Bravo: Milli Kurtuluş Cephesi

3 Haziran 1969:

Yıldız Sertel: Türkiye'de İlerici Akımlar

17 Haziran 1969:

Wright Mills: Dinle Yankee

15 Temmuz 1969:

Zekeriya Sertel: Mavi Gözlü Dev

12 Ağustos 1969:

Robert Million: Zapata

16 Eylül 1969:

Muzaffer Sencer: Osmanlı Toplum Yapısı

23 Eylül 1969:

Mehmet Emin Bozarslan: Hilafet ve Ümmetçilik Sorunu

4 Kasım 1969:

Sedat Özkol: Geri Bıraktırılmış Türkiye

11 Kasım 1969:

Juan Bosch: Pentagonizm

2 Aralık 1969:

Abdi İpekçi: Liderler diyor ki

6 Ocak 1970:

Tevfik Çavdar: Osmanlıların yarı sömürge oluşu

27 Ocak 1970:

Müslim Özbalkan: Gizli belgelerle barış gönüllüleri

24 Şubat 1970:

Nehru: Sosyal devrimler ulusal savaşlar

17 Mart 1970:

Emin Türk Eliçin: Kemalist devrim ideolojisi

7 Nisan 1970:

Engin Tonguç: Devrim açısından köy enstitüleri 21 Nisan 1970:

Hikmet Kıvılcımlı: 27 Mayıs ve Yön hareketinin eleştirisi

Haziran 1970:

Nayif Havatme: Filistin'de Halk Savaşı

Temmuz 1970:

Asya tipi üretim tarzı (Salahattin Hilav'ın önsözüyle: Chesneaux, Varga, Lichteim, Godelier, Suret-Canale, Parain, Antoniadis -Bibicou, Melekechvili, Banu)

Ağustos 1970:

Konstantin Çukalas: Yunanistan Dosyası

Eylül 1970:

Rozaliyef ve Şnurof: Türkiye'de kapitalistleşme ve sınıf kavgaları

Ekim 1970: Enzensberger: Havana Duruşması Kasım 1970: Ernest Mandel, Marksist Ekonomi Elkitabı- Cilt I

Carlos Marighella: Şehir Gerillası

Aralık 1970: Çetin Özek: Faşizm ve devrimci halk cephesi

Sedat Özkol: Emperyalizm, Tekelci Kapital ve Türkiye

Ocak 1971: Muzaffer Sencer: Türkiye'de köylülüğün maddi temelleri

Şubat 1971: Ernest Mandel, Marksist Ekonomi Elkitabı- Cilt II

Mart 1971: Muzaffer Sencer: Dinin Türk toplumuna etkileri

Nisan 1971:

Şeref Han: Kürt tarihi Şerefname – Cilt I

Mayıs 1971:

Şeref Han: Kürt tarihi Şerefname – Cilt II

Victor Serge: Militana Notlar

Ek 4. Ant'ın İçeriğinden Seçmeler

3 Ocak 1967: Ant'ın yayına başlaması - DİSK'in kurulacağıının ilk kez Ant tarafından açıklanması - Fethi Naci'nin Türkiye solu değerlendirmesi

31 Ocak 1967: 142. Madde'ye karşı Şadi Alkılıç kampanyası

7 Şubat 1967: Ahmet Muşlu'nun ajanlığının ifşa edilmesi

14 Şubat 1967: TİP ve DİSK özel sayısı

7 Mart 1967: İktidarın terör tasarısını içeren Mavi Dosya'nın ifşa edilmesi

14 Mart 1967: Mahmut Makal'ın Doğu röportajı

28 Mart 1967: Türk subaylarına gerillacılığa karşı Amerikan eğitimi

4 Nisan 1967: Aziz Nesin'in Nazım Hikmet Komitesi kurma çağrısı

11 Nisan 1967: ABD'nin Doğu Anadolu'ya atom mayınları döşeyerek Türkiye halkını ölüme mahkûm ettiğinin ifşa edilmesi. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural'ın gizli emriyle Doğan Özgüden hakkında "vatan ihaneti" suçlamasıyla 1. Ordu Askeri Mahkemesi'nde dâva açılması. Türk-İş'in ABD'den aldığı yardımların belgelenmesi

18 Nisan 1967: ABD askeri yardımının içyüzü

25 Nisan 1967: Kültür emperyalizmi üzerine konuşmalar

9 Mayıs 1967: Che Guevara'nın dünya halklarına mesajı

23 Mayıs 1967: Doğan Özgüden hakkında açılan davaların artması üzerine sorumlu müdürlüğü Yaşar Uçar'ın üstlenmesi.

18 Haziran 1967: Ortadoğu Vietnam'laştı.

18 Temmuz 1967: FKF İstanbul Sekreterliği'nin açılışı

8 Ağustos 1967: Aziz Nesin poliste sorgusunu anlatıyor

5 Eylül 1967: Aybar Vietnam savaşını anlatıyor

12 Eylül 1967: Türkiye'deki ABD üslerini açıklıyoruz

- 10 Ekim 1967: GO HOME, YANKEE!
- 17 Ekim 1967: ANT'A SABOTAJ!
- 31 Ekim 1967: Üniversite ve Gençlik Eki
- 21 Kasım 1967: TİP'teki ihtilafın gerçek sebebi üzerine araştırma
- 28 Kasım 1967: Asıl savaş emperyalizme karşı verilecektir.
- 12 Aralık 1967: Mustafa Suphi nasıl öldürüldü?
- 23 Ocak 1968: Ant, Başmusahip Sokak'ta Emek İş Hanı'na taşındı
- 6 Şubat 1968: Erbakan başbakanlığa hazırlanıyor
- 19 Mart 1968: Müslüman Kardeşler'in Türkiye'de örgütlenmesi
- 2 Nisan 1968: Che'nin hayatı dizisi - Che posterleri eki
- 7 Mayıs 1968: Yaşar Uçar hakkındaki dâvaların da artması üzerine sorumlu müdürlüğü Alpay Kabacalı üstleniyor
- 14 Mayıs 1968: Ant'ın kitap yayınına başlayacağını duyurulması
- 28 Mayıs 1968: Basının daha fazla kontrol altına alınması girişimine karşı Doğan Özgüden'in mücadelesi
- 18 Haziran 1968: Che'nin Savaş Anıları'nın ve Emile Burns'ün Marksizmin Temel Kitabı'nın ilk Ant kitapları olarak yayını.
- 16 Temmuz 1968: Stokley Carmichael'ın Siyah İktidar kitabının yayını
- 6 Ağustos 1968: Che Guevara'nın Gerilla Günlüğü'nün ve Yaşar Kemal'in Ortadirek'inin yayını
- 13 Ağustos 1968: Alberto Bayo'nun "Gerilla Nedir?" dizisinin başlaması
- 3 Eylül 1968: Kemal Sülker'in "Nazım Hikmet'in polemikleri" kitabının yayını
- 15 Ekim 1968: Türkiye'deki CIA ajanlarının açıklanması - Alberto Bayo'nun "Gerilla nedir?" kitabının yayınlanması
- 22 Ekim 1968: TİP yönetimine eleştiriler
- 29 Ekim 1968: Yaşar Kemal'in Yer Demir Gök Bakır kitabının yayını.
- 5 Kasım 1968: Ant, Basmusahip Sokak'taki Tan Apt'a taşındı.

- 12 Kasım 1968: Kemal Sülker'in Sabahattin Ali Dosyası'nın yayını
- 19 Kasım 1968: TİP III. Kurultayı değerlendirmeleri - Çetin Altan'ın tutarsızlıklarının teşhiri - Doğan Özgüden'in TİP'te Üçüncü Yol önerisi
- 3 Aralık 1968: Yaşar Kemal'in Ölmez Otu kitabının yayınlanması
- 10 Aralık 1968: TİP tabanının Üçüncü Yol çağrısı
- 17 Aralık 1968: ABD ilerici sendikacısı Reuther'in ilerencilik düzeyini belirleyen röportaj - Yevtuşenko'nun Yaşantım kitabının yayını
- 31 Aralık 1968: Yaşar Kemal'in Üç Anadolu Efsanesi kitabının yayını
- 7 Ocak 1969: TİP Olağanüstü Kongresi değerlendirmesi
- 28 Ocak 1969: Doğan Özgüden'in "İzinli sosyalizm olmaz" yazısı
- 4 Şubat 1969: Sabiha Sertel'in Roman Gibi kitabının yayını
- 25 Şubat 1969: Kanlı Pazar'ın içyüzü - Yaşar Kemal'in İnce Memed kitabının yeni basımı
- 4 Mart 1969: Jacques Duclos ve Daniel Cohn Bendit'in Anarşizm üzerine karşıt tezlerini veren kitabın yayını
- 1 Nisan 1969: İdris Küçükömer'in Düzenin Yabancılaşması kitabının yayını
- 15 Nisan 1969: Douglas Bravo'nun Milli Kurtuluş Cephesi kitabının yayını
- 22 Nisan 1969: Doğan Özgüden'in "Evet aşırı solcuyuz" yazısı
- 6 Mayıs 1969: Harun Karadeniz'in Alfabe'si - Yaşar Kemal'in İnce Memed II kitabının yayını
- 13 Mayıs 1969: Ahmet Aras'ın "Sosyalist açıdan doğu sorunu" incelemesi
- 20 Mayıs 1969: "Menderes ve Aydemir'i Niçin astınız?" — Ferruh Doğan'ın Çizgili Dünya karikatür albümünün yayını
- 20 Mayıs 1969: Mihri Belli ve Türk Solu'na cevap
- 3 Haziran 1969: İstanbul'da kapitalistler kongresi - Erbakan Odalar Birliği'ni ele geçirdi - Mihri Belli ve Türk Solu'na ikinci cevap - Yıldız Sertel'in Türkiye'de İlerici Akımlar kitabının yayını

10 Haziran 1969: Baş kapitalist Watson'un Ant'a saldırısı - Endonezya Katliamı

17 Haziran 1969: Wright Mills'in Dinle Yankee kitabının yayını

15 Temmuz 1969: Zekeriya Sertel'in Mavi Gözlü Dev kitabının yayını

29 Temmuz 1969: Düzenin Yabancılaşması Üzerine İdris Küçükömer'in açıklamaları

5 Ağustos 1969: Subay holding OYAK'la ilgili belgesel açıklamalar

12 Ağustos 1969: Robert Millon'un Zapata kitabının yayını

26 Ağustos 1969: Koç imparatorluğunun içyüzüyle ilgili açıklamalar

9 Eylül 1969: Ho Şi Minh'in ölümü - Kıbrıs'ta Denктаşçıların işledikleri cinayetler - TİP'de bir ağanın liste başı yapılmak istenmesine ve genel olarak TİP yönetimine eleştiriler - Yaşar Kemal ANT yazarlığından çekiliyor

16 Eylül 1969: Muzaffer Sencer'in Osmanlı Toplum Yapısı kitabının yayını

23 Eylül 1969: Türkiye'nin İslam zirvesine katılması - Mehmet Emin Bozarlan'ın Hilafet ve Ümmetçilik Sorunu kitabının yayını

30 Eylül 1969: Erbakan teşhislerde Sol ile birleşiyor

14 Ekim 1969: Doğan Özgüden'in Aybar ve Mihri Belli'nin tasfiyeci çizgilerine eleştirisi- Faruk Pekin'in Doğu gerçeği ve Ortadoğu Devrimci Çemberi yazısı

21 Ekim 1969: TİP oylarında yüzde 37 düşüş - FKF'den çıkartılan gençler - Yaşar Kemal'in eşi Tilda Kemal'in de, TİP konusundaki yayınları benimsemediği için Ant Yayınları'ndan ayrılışı

4 Kasım 1969: CIA hizmetindeki Türkler - Ragıp Zarakolu'nun MDD'cilere cevabı - Sedat Özkol'un Geri Bıraktırılmış Türkiye kitabının yayını

11 Kasım 1969: "Aybar yönetimi düşürülmelidir" kampanyası - Juan Bosch'un Pentagonizm kitabının yayını

18 Kasım 1969: Koç imparatorluğu dosyası - Holdingler savaşı - Alpay Kabacalı'nın ayrılması üzerine uzun süreden beri Ant'a röportajlar yapan ve yazılar yazan Osman Saffet Arolat sorumlu müdür oluyor

25 Kasım 1969: TİP'teki yönetim değişikliğinin analizi

2 Aralık 1969: Ortak Pazar'la sömürge anlaşması - Abdi İpekçi'nin "Liderler diyor ki" kitabının yayını - Devrimci genç sairler, Ataol Behramoğlu, Süreyya Berfe, Özkan Mert ve İsmet Özel, eskiye savaş açıyor.

9 Aralık 1969: Aybar'ın Ant'a noter aracılığıyla gönderdiği protesto ve Ant'ın cevabı - Güray Öz'ün "Örgütümüz Dev Genç'tir" yazısı

23 Aralık 1969: Devrimcilere karşı 24 saat harekâtı

30 Aralık 1969: Doğan Özgüden'in "Silahlanmak suç mudur?" yazısı - Ant'ın üç yılı üzerine özeleştiri

6 Ocak 1970: Ant'ın genç bir yazı kuruluyla yeni atılımı: Ne yapmalı? — İdeoloji ve örgüt birliği çağrısı - Ortadoğu devrimci çemberi çağrısı - Tevfik Çavdar'ın "Osmanlıların yarı sömürge oluşu" kitabının yayını

13 Ocak 1970: TİP'te Boran'cı yönetimin tasfiye tehditlerine karşı eleştiriler - Milli burjuvazi var mı? anketi

27 Ocak 1970: Aydınlikçılar bölünmesinin analizi - Kıvılcımlı'nın Türkiye burjuvazisi üzerine görüşleri - Müslim Özbalkan'ın "Gizli belgelerle barış gönüllüleri" kitabının yayını

3 Şubat 1969: Devrimci gençlik liderleri konuşuyor

10 Şubat 1970: Doğan Özgüden, Filistin'e gittikleri için suçlanan gençleri savunuyor - İsrail'in içyüzü

24 Şubat 1970: Yusuf Arslan'ın yazısı: El Feth'e niçin gittim? — Nehru'nun Sosyal devrimler ulusal savaşlar kitabının yayını

10 Mart 1970: Demokratik halk iktidarı

17 Mart 1970: TİP devrimci halk muhalefetine öncülük etmelidir - Emin Türk Eliçin'in Kemalist devrim ideolojisi kitabının yayını

24 Mart 1970: Özgüden'in pasifizm değil eylem çağrısı - Kürtler de siyonizme karşı savaşacak

7 Nisan 1970: Kemalizmin sosyalistlere işkenceleri - Engin Tonguç'un Devrim açısından köy enstitüleri kitabının yayını

14 Nisan 1970: Ant'ın komutanlara yönelttiği eleştirilerden ötürü Türk Solu'nun saldırısı ve Ant'ın cevabı

21 Nisan 1970: Ant'ın haftalık son sayısı - Lenin 100 yaşında - Lenin posteri eki - Lenin'in Doğuda Ulusal Kurtuluş Hareketleri kitabının yayını - Kıvılcımlı'nın 27 Mayıs ve Yön hareketinin eleştirisi kitabının yayını

Mayıs 70: Ant'ın aylık ilk sayısı - Devrimcinin görevi devrim yapmaktır - Ortadoğu devrimci çemberi açık oturumu

Haziran 70: Nayif Havatme'nin Filistin'de Halk Savaşı kitabının yayını

Temmuz 70: Ant'a soruşturmaların yoğunlaşması üzerine, hakkında açılan dâvalar artık hesabı tutulamaz hale geldiği için sorumlu müdürlüğü de Doğan Özgüden'in yeniden üstlenmesi - 15-16 Haziran değerlendirmesi - Kesintisiz devrim - Devrimci halk cephesi - Asya tipi üretim tarzı kitabının yayını

Ağustos 70: İnci Özgüden'in nöbetleşe sorumlu müdürlüğü de üstlenmesi - Kerim Sadi'nin A. Cerrahoğlu imzasıyla Türkiye sosyalizm tarihine ilişkin yazılarının başlaması - Konstantin Çukalas'ın Yunanistan Dosyası kitabının yayını

Eylül 70: Kapitalistleşen subaylar işçi sınıfını yargılayamaz - Rozaliyef ve Şnurof'un Türkiye'de kapitalistleşme ve sınıf kavgaları kitabının yayını

Ekim 70: Doğan Özgüden'in "kapitalistleşen subaylar" yazısından dolayı 1. Ordu Komutanlığı'nda dokuz subay tarafından sorguya çekilmesi ve tehdit edilmesi - TİP'in tarihsel değerlendirmesi - Enzensberger'in Havana Duruşması kitabının yayını

Kasım 70: TİP'i işçi sınıfı partisine dönüştürme çağrısı - Ernest Mandel'in Marksist Ekonomi Elkitabı ve Carlos Marighella'nın Şehir Gerillası kitaplarının yayını

Aralık 70: Genel greve hazırlanma çağrısı - TİP IV. Kongresi'nin değerlendirmesi ve devrimcilerin partiden dışlanmasının eleştirilmesi - Uruguay'da şehir gerillası - Çetin Özek'in Faşizm ve devrimci halk cephesi ve Sedat Özkol'un Emperyalizm, Tekelci Kapital ve Türkiye kitaplarının yayını

Ocak 71: Mustafa Suphi üzerine iki belge - Siyonizmi tanıyalım - Muzaffer Sencer'in Türkiye'de köylülüğün maddi temelleri kitabının yayını

Şubat 71: Deniz Gezmiş ve arkadaşları savaşıyan halk çocuklarıdır - Mihri Belli'nin Ant'a "Türkiye halkları" deyimini kullandığı için yaptığı suçlamalara cevap - İsmail Beşikçi'nin yazısı: Doğu Anadolu'da geri bırakılmışlığı oluşumu - Ernest Mandel'in Marksist ekonomi elkitabı'nın 2. cildinin yayını

Mart 71: Paşaların tehditleri - Muzaffer Sencer'in Dinin Türk toplumuna etkileri kitabının yayını

Nisan 71: THKO Bildirisi - 12 Mart Darbesinin analizi - Kırıkhan raporu - Doğan Özgüden'in Devrimci ajitasyon ve propaganda incelemesi - Kürt tarihi Serefname I'nin yayını

Mayıs 71: 12 Mart darbesinin analizi - Ant'a istenen cezalar 770 yılı buldu - Doğan Özgüden'in Dünyada ve Türkiye'de karşı propaganda incelemesi - Şerefname II ve Victor Serge'in Militana Notlar kitabının yayını.

2 Mayıs 1971: Ant Dergisi'nin İstanbul Sıkıyönetim komutanlığınca kapatılması, yayınevini silahlı birliklerce basılması, Doğan ve İnci Özgüden hakkında arama kararı çıkartılması. Ant sorumluları hakkındaki basın davalarının da sıkıyönetim mahkemelerine devredilmesi. Sorumlu müdürler Yaşar Uçar, Alpay Kabacalı ve Osman Saffet Arolat'ın hapsedilmeleri.

Ek 5. Ant Dergisine Ait Kapak Resimlerinden Seçmeler

ÖZGEÇMİŞ

SONGÜL AYDIN

1964 yılında Tunceli’de doğdu.1986 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü’nden mezun oldu. 2003 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümünde yüksek lisans programına kabul edildi. 2001 yılından beri Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü’nde okutman olarak çalışmaktadır.